

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

ZEUGMA PIŞMIŞ TOPRAK VE METAL AYDINLATMA GEREÇLERİ

Doktora Tezi

Umut ALAGÖZ

Ankara, 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

ZEUGMA PIŞMIŞ TOPRAK VE METAL AYDINLATMA GEREÇLERİ

**Doktora Tezi
Umut ALAGÖZ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Musa KADIOĞLU**

Ankara, 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

ZEUGMA PIŞMIŞ TOPRAK VE METAL AYDINLATMA GEREÇLERİ

Doktora Tezi

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Musa KADIOĞLU**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Musa KADIOĞLU
- 2- Prof. Dr. Veli KÖSE
- 3- Prof. Dr. Ayşe Fatma EROL
- 4- Prof. Dr. Emel ERTEN
- 5- Doç. Dr. Çiğdem GENÇLER GÜRAY

Tez Savunması Tarihi:

19/01/2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Musa KADIOĞLU danışmanlığında hazırladığım “Zeugma Pişmiş Toprak ve Metal Aydınlatma Gereçleri (Ankara 2024)” adlı yüksek lisans ☐ - doktora/bütünleşik doktora ☒ tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

07.02.2024

Umut ALAGÖZ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iv
HARİTA VE PLANLAR LİSTESİ.....	vi
ÇİZİMLER LİSTESİ.....	vii
LEVHALAR LİSTESİ.....	viii
TABLO, GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KONU VE KAPSAM	xi
AMAÇ.....	xii
YÖNTEM	xiii
GİRİŞ.....	1
AYDINLATMA GEREÇLERİ ARAŞTIRMA TARİHÇESİ	3
ZEUGMA ANTİK KENTİ ARAŞTIRMA TARİHÇESİ	8
ZEUGMA ANTİK KENTİ KAZI ÇALIŞMALARI	10
BİRİNCİ BÖLÜM.....	17
1. ANTİK ÇAĞDA AYDINLATMA	17
1.1. YAPAY AYDINLATMA	18
1.2. DOĞAL AYDINLATMA.....	23
1.2.1. <i>Atrium</i>	26
1.2.2. <i>Peristyl</i>	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. ZEUGMA AYDINLATMA GEREÇLERİ	31
2.1. KANDİLLER.....	31
2.1.1. Pişmiş Toprak Kandiller	36
2.1.1.1. Zeugma Pişmiş Toprak Kandil Tipolojisi	37
Tip 1: Uzun Burunlu <i>Discus</i> Çevresi Yivli Kandiller (Z1-Z2).....	37
Tip 2: <i>Discus</i> Çevresi Işın Motifli Kandiller (Z3-Z4)	40
Tip 3: Çift Burunlu Kandiller (Z5-Z6).....	42
Tip 4: Volütlü Kandiller (Z7-Z8).....	44
Tip 5: Levant Etkili Ephesos Tipi Kandiller (Z9-Z17).....	46
Tip 6: Oval Gövdeli Yatay Kulplu Kandiller (Z18-Z26).....	50
Tip 7: At Nalı Formlu Çift Burunlu Kandiller (Z27-Z33).....	52
Tip 8: Yuvarlak Kısa Burunlu Kandiller (Z34-Z80).....	54
Tip 9: <i>Ovoid</i> Kandiller (Z81-Z96)	61

Tip 10: Kayık Biçimli Kandiller (Z97-Z99)	66
Tip 11: Armudi Çift Konik Gövdeli Kandiller (Z100-Z119)	67
Tip 12: Yuvarlak Gövdeli Kandil (Z120)	73
Tip 13: Ayaklı Kandil (Z121)	74
Tip 14: Plastik Kandil (Z122)	74
2.1.1.2. Pişmiş Toprak Kandil Atölye Monogramları	75
2.1.1.3. Pişmiş Toprak Kandillerde <i>Discus</i> Bezemeleri	77
2.1.2. Metal Kandiller	79
2.1.2.1. Plastik Kandiller (M1-M3)	81
2.1.2.2. Yarı Küresel Gövdeli Volütlü Kandiller (M4-M6)	86
2.1.2.3. Basık Küresel Gövdeli Volütlü Kandiller (M7-M11)	90
2.1.2.4. Armudi (<i>Piriform</i>) Gövdeli Kandiller (M12-M13)	92
2.1.2.5. “ <i>Firmalampen</i> ” Grubu Kandilleri (M14)	96
2.1.2.6. <i>Discus</i> Yüzeyi Düz, Armudi Gövdeli Kandil (M15)	100
2.1.2.7. Üstü Açık Kandiller (M16-M19)	101
2.1.2.8. Sınıflamaya Tabi Tutulmayan Kandiller (M20-21)	102
2.2. KANDİL TAŞIYICILAR	103
2.2.1. <i>Candelabrum</i> ’lar	103
2.2.1.1. Zeugma <i>Candelabrum</i> ’ları (M22-M28)	107
1. Grup (M22-M23)	108
2. Grup (M24-M25)	110
3. Grup (M26-M27)	110
4. Grup (M28)	111
2.2.1.2. Zeugma <i>Candelabrum</i> Parçaları (M29-M41)	112
2.2.2. <i>Lykhnoukhai</i>	114
2.2.2.1. Zeugma’daki <i>Lykhnoukhai</i> (M42-M44)	115
2.2.3. <i>Laterna</i>	119
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	122
3. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME	122
3.1. AYDINLATMA GEREÇLERİNİN TARİHSEL BAĞLAMDA ANALİZİ	123
3.1.1. Hellenistik Dönem (MÖ 3. yüzyıl – MS 17)	124
3.1.2. Erken Roma İmparatorluk Dönemi (MS 17 – MS 161)	125
3.1.3. Roma Orta İmparatorluk Dönemi (MS 161 – MS 252/253)	130
3.1.4. Geç Roma İmparatorluk Dönemi (MS 252/253 – MS 636)	132
3.1.5. İslami Dönem (MS 636 – MS 9/10. yüzyıl)	133

3.2. AYDINLATMA GEREÇLERİNİN MEKÂNSAL BAĞLAMDA ANALİZİ.....	135
3.2.1. Belkıs Tepe Tapınak	136
3.2.2. Poseidon Evi, A ve B Birimleri.....	138
3.2.3. Euphrates Evi ve D Evi	142
3.2.4. Dionysos Evi	144
3.2.5. A Evi	147
3.2.6. B Evi.....	150
3.2.7. Danae Evi	152
3.2.8. Büyük <i>Peristyl</i> 'li Ev.....	153
3.3. PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLERDE ÜRETİM.....	156
3.4. PIŞMIŞ TOPRAK ESERLERİN ARKEOMETRİK ANALİZ SONUÇLARI.....	161
SONUÇ	163
KATALOG.....	169
KAYNAKÇA.....	254
HARİTA VE PLANLAR	284
ÇİZİMLER	289
LEVHALAR	302
ÖZET	347
ABSTRACT	348

ÖNSÖZ

Zeugma antik kentindeki uzun soluklu kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan buluntular içerisinde pişmiş toprak ve metal aydınlatma gereçleri önemli bir yere sahiptir. Özgün ve nitelikli olan bu tez konusunun çalışılması sürecinde varlığını her daim yanımda hissettiğim, bilgi birikimiyle beni her zaman aydınlatan, Hocam Sayın Prof. Dr. Musa KADIOĞLU'nu tanımaktan ve onun öğrencisi olmaktan her zaman onur duyacağım.

Tez çalışmamda değerli hocalarım Prof. Dr. Veli KÖSE, Prof. Dr. Emel ERTEN, Prof. Dr. Ayşe Fatma EROL ve Doç. Dr. Çiğdem GENÇLER GÜRAY'ın bilgi ve fikirleriyle çalışmanın şekillenmesini sağlamaları, bu çalışmanın tamamlanması konusunda oldukça yönlendirici olmuştur. Değerli görüş ve yönlendirmeleri için kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zeugma kazılarında 1992 ve 2017 yılları arasında yapılan kazılarda ele geçen kandiller, *candelabrum*'lar ve *lykhnoukhai* ve *laterna*'lardan oluşan aydınlatma gereçlerinin doktora tez kapsamında ele alınmasının gerekliliği, Kazı Başkanı Sayın Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY tarafından önerilmiştir. Tecrübe ve bilgilerinden her zaman faydalandığım, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bu konuyu doktora tezi olarak çalışmama imkân sağlayan, bana olan güvenini de her daim hissettirmiş olan Hocam Sayın Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY'a minnettarım.

Zeugma Antik Kentinde 1992 yılından günümüze kazı çalışmalarının her aşamasında emeği geçen yerli ve yabancı tüm çalışanlara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin çeşitli aşamalarında bilgi paylaşımında bulunan ve her daim yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Doç. Dr. Hacer SANCAKTAR, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YAMAN, Dr. Öğr. Üyesi Canan ÖZBİL, Arş. Gör. Dr. Deniz Berk TOKBUDAK, Arş. Gör. Dr. Emine AKKUŞ KOÇAK, Arş. Gör. Dr. Ethem KOÇAK, Arş. Gör. Dr. Hakan GERÇEK, Dr. Deniz TAMER, Dr. Zehra F. TAŞKIRAN, Arkeolog Ülkü

DEVECİOĞLU, Antropolog Asuman Alpagut, Arkeolog Naile SAĞLAM, Arkeolog Öznur SEMİZ, Arkeolog Silvie F.Yılmaz, Arkeolog Ebru KIRKHANLI ve Arkeolog Mesut DİLAVER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma kapsamındaki eserlerin sergilenmekte olduğu Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne, Müze Müdür Yard. M. Sait YILMAZ ile değerli müze uzmanlarına inceleme ve fotoğraf çalışmalarında göstermiş oldukları kolaylıklar için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak da tüm bu çalışmalar sürecinde manevi destekleri ile beni yüreklendiren, her daim yanımda olan sevgili eşim Yeşim ALAGÖZ'e, sevgili Anneme Babama, kardeşlerime ve çocuklarım Eren, Ediz ve Uras'a burada teşekkür etmekten sonsuz bir mutluluk duyarım.

Umut ALAGÖZ

Ankara 2024

Harita ve Planlar Listesi

Harita 1: Anadolu, Suriye ve Mezopotamya coğrafyasında Zeugma (Alyward 2013).

Plan 1: Zeugma antik kenti planı ve 2005 yılı öncesi kazı alanları (Alyward 2013).

Plan 2: Zeugma antik kenti planı ve 2005 yılı sonrası kazı alanları (Görkay 2020a).

Plan 3: Poseidon Evi (A ve B Birimleri), Euphrates Evi ve D Evi (Ev4) planları ve alt yaşam üniteleri (Görkay 2020a).

Plan 4: Poseidon Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Plan 5: Poseidon Evi (A ve B Birimleri), Euphrates Evi ve D Evi (Ev4) planları ve alt yaşam üniteleri (Görkay 2020a).

Plan 6: Euphrates Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Plan 7: Dionysos Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Plan 8: A Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Plan 9: B Evi planı (Zeugma Kazı Arşivi).

Plan 10: Danae Evi planı (Zeugma Kazı Arşivi).

Çizimler Listesi

Çizim 1: Z1, Z2, Z3, Z6, Z12, Z13, Z21, Z23, Z24 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 2: Z26, Z29, Z32, Z39, Z41 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 3: Z46, Z47, Z50, Z51, Z54, Z55 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 4: Z58, Z59, Z60, Z61, Z64, Z68, Z71 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 5: Z73, Z75, Z79, Z82, Z83, Z84 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 6: Z85, Z87, Z88, Z89 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 7: Z91, Z98, Z101, Z103, Z106, Z112, Z113, Z116 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 8: Z119, Z120, Z121, Z122 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Çizim 9: M1, M2, M4, M5 katalog numaralı metal kandiller.

Çizim 10: M8, M9, M10, M11, M13, M14 katalog numaralı metal kandiller.

Çizim 11: M15 katalog numaralı metal kandil ve M24 katalog numaralı metal *candelabrum*.

Çizim 12: M31, M32, M33 katalog numaralı metal *candelabrum* parçaları.

Levhalar Listesi

Levha 1: Z1, Z2, Z3, Z4 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 2: Z5, Z6, Z7, Z8 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 3: Z9, Z10, Z11, Z12 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 4: Z13, Z14, Z15, Z16 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 5: Z17, Z18, Z19, Z20 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 6: Z21, Z22, Z23, Z24 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 7: Z25, Z26, Z27, Z28 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 8: Z29, Z30, Z31, Z32 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 9: Z33, Z34, Z35, Z36 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 10: Z37, Z38, Z39, Z40 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 11: Z41, Z42, Z43, Z44 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 12: Z45, Z46, Z47, Z48 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 13: Z49, Z50, Z51, Z52 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 14: Z53, Z54, Z55, Z56 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 15: Z57, Z58, Z59, Z60 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 16: Z61, Z62, Z63, Z64 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 17: Z65, Z66, Z67, Z68 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 18: Z69, Z70, Z71, Z72 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 19: Z73, Z74, Z75, Z76 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 20: Z77, Z78, Z79, Z80 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 21: Z81, Z82, Z83, Z84 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 22: Z85, Z86, Z87, Z88 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 23: Z89, Z90, Z91, Z92 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 24: Z93, Z94, Z95, Z96 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

Levha 25: Z97, Z98, Z99, Z100 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.

- Levha 26:** Z101, Z102, Z103, Z104 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 27:** Z105, Z106, Z107, Z108 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 28:** Z109, Z110, Z111, Z112 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 29:** Z113, Z114, Z115, Z116 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 30:** Z117, Z118, Z119, Z120 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 31:** Z121, Z122 katalog numaralı pişmiş toprak kandiller.
- Levha 32:** M1, M2, M3 katalog numaralı metal kandiller.
- Levha 33:** M4, M5, M6 katalog numaralı metal kandiller.
- Levha 34:** M7, M8, M9, M10 katalog numaralı metal kandiller.
- Levha 35:** M11, M12, M13, M14 katalog numaralı metal kandiller.
- Levha 36:** M15, M16, M17, M18, M19, M20 katalog numaralı metal kandiller.
- Levha 37:** M21 katalog numaralı metal kandil ve M22, M23 katalog numaralı metal *candelabrum*'lar.
- Levha 38:** M24, M25, M26 katalog numaralı metal *candelabrum*'lar.
- Levha 39:** M27, M28 katalog numaralı metal *candelabrum*'lar.
- Levha 40:** M29, M30, M31, M32, M33 katalog numaralı metal *candelabrum* parçaları.
- Levha 41:** M34, M35, M36, M37, M38 katalog numaralı metal *candelabrum* parçaları.
- Levha 42:** M39, M40, M41, katalog numaralı metal *candelabrum* parçaları.
- Levha 43:** M42 katalog numaralı metal *lykhnoukhos* (Mars Heykeli).
- Levha 44:** M43 katalog numaralı metal *lykhnoukhos* (Dionysos Heykeli) ve M43 katalog numaralı *lykhnoukhos* parçası (ayak parçası).

Tablo, Grafik ve Şekiller Listesi

Tablo 1: Zeugma, Antiokheia, Dura-Europos kentleri kandil tipolojisi karşılaştırması.

Tablo 2: Zeugma Kazısı kandil örneklerinin hamur renkleri (CIE Lab & Munsell) ve kalınlıkları.

Tablo 3: Zeugma Kazısı seramik örneklerinin petrografik özellikleri.

Grafik 1: Tez kapsamında kataloğa alınan ve incelen eser türleri.

Grafik 2: Tez kapsamında kataloğa alınan pişmiş toprak kandil tipolojisinin sayısal dağılımı.

Grafik 3: Tez kapsamında kataloğa alınan pişmiş toprak kandillerin dönemsel dağılımı.

Grafik 4: Tez kapsamında kataloğa alınan pişmiş toprak kandil tiplerinin dönemsel dağılımı.

Grafik 5: Tez kapsamında kataloğa alınan pişmiş toprak kandiller ve etütlük kandil parçalarının tiplere ve mekânlara göre oransal dağılımı.

Grafik 6: Belkıs Tepe Tapınak kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

Grafik 7: A Evi kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

Grafik 8: B Evi kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

Grafik 9: Büyük *Peristyl'*li Ev kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

Şekil 1: Pişmiş toprak kandillerde görülen atölye monogramları.

Şekil 2: Pişmiş toprak kandillerde *discus* bezemeleri.

Şekil 3: Zeugma pişmiş toprak *laterna* parçaları (**a-b**, Zeugma Kazı Arşivi); Dura-Europos pişmiş toprak *laterna* örneği (**c-d**, Baur 1974, 73, Fig. 36, Pl. XIII.421).

Şekil 4: Zeugma Kazısı (**a**) toprak/kil, (**b**) seramik – kandil örneklerinin PED-XRF analizi ile belirlenen ana element içeriklerine göre yapılan gruplandırmalar (Triangle Plotting).

Konu ve Kapsam

“Zeugma Pişmiş Toprak ve Metal Aydınlatma Gereçleri” başlıklı tezin konusunu, Zeugma kazılarında ele geçen kandiller, *candelabrum*’lar, *lykhnoukhai* ve *laterna*’lardan oluşan aydınlatma gereçleri oluşturmaktadır. Tezin kapsamında sınırlamaya gidilmiş olup konu ile ilgili geniş bilgi sağlayabilecek olan 1992 ile 2017 yılları arasındaki dönemde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ve korunma durumu uygunluk gösteren buluntular ele alınmıştır.

Aydınlatma gereçleri üzerine daha önce yapılan çalışmalar irdelendiğinde, çoğunlukla dönemsel ya da üretim malzemesine göre (pişmiş toprak - metal) kısıtlamaların yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra üretim tekniğine göre özellikle kandillerde çark ya da kalıp yapımı olarak farklı kısıtlamalara tabi tutulmuş yayınlar bulunmaktadır. Buna karşın Zeugma aydınlatma gereçlerini irdeleyen bu çalışmada hem metal hem de pişmiş toprak kandiller konu olarak seçilmiştir. Aynı zamanda üretim tekniklerine göre de bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bu nedenle çalışmaya özgünlük değeri kazandıran ve diğer yayınlardan ayıran başlıca durum yukarıda kısaca anlatıldığı gibi sınırlamalar dışında tutulan bu aydınlatma gereçlerini, hem Zeugma antik kentini kandiller özelinde irdelemek hem de kandiller üzerine var olan literatür çalışmalarına orijinal malzeme üzerinden katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Ayrıca diğer kandil tezlerinde olduğu gibi yalnızca değerlendirilen bir materyal olarak değil işlevsel aydınlatma gereci olarak kandiller, kandil tutucular ile birlikte ele alınmıştır. Çalışmada aydınlatma gereçlerinin yanı sıra mekânların aydınlatılması konusu da irdelenmiştir.

Tezin ilk bölümünde Antik Çağ’da aydınlatmanın asıl kaynağı olan doğal ışık ve bu ışık kaynağının yetersiz olduğu durumlarda kullanılan yapay ışık kaynaklarına değinilerek yapay ışık kaynağının özellikle geceleri taşıdığı öneme vurgulanmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Zeugma antik kentinin 1992 ile 2017 yılları arasındaki kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve belgelenen aydınlatma gereçleri

değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Farklı dönemlerde kentin farklı sektörlerinde, farklı kazı ekipleri tarafından kazısı yapılan alanlarda ortaya çıkarılan aydınlatma gereçleri ilk kez bu çalışmayla bir araya getirilerek eserlerin birlikte değerlendirilmesi sağlanmıştır. Böylece Zeugma antik kentinin aydınlatma gereçlerinde nasıl bir resim ortaya çıkaracağı bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ise kandiller ile mekân ilişkisi ve işlevsellik değerlendirilmiştir. İkinci bölümde analizi yapılarak tarihlendirilen eserler, tarihsel çerçeve ve ait oldukları mekânlar ile birlikte değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bölümde ayrıca, Zeugma’da kandil üretimine de yer verilmiştir.

Bu üç ana bölümün ardından sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Katalog bölümünde tez kapsamında değerlendirilen pişmiş toprak ve metal aydınlatma gereçlerinin envanter bilgileri, nicel ve nitel özellikleri, tanımları ve tarihlemelerine yer verilmiş, benzer örneklerin ve eğer daha önce yayımlanmışsa ilgili kaynakların yayın bilgilerine yer verilmiştir. Katalog numaraları, pişmiş toprak eserler için Z1’den, metal eserler içinse M1’den başlayarak ardışık olarak verilmiştir. Tezin sonunda, katalogdaki eserlerin çizimlerine (Çizim 1-12) ve fotoğraflarına (Levha 1-44) yer verilmiştir.

Amaç

Zeugma antik kentinin, Anadolu ana karasını Mezopotamya ve Levant coğrafyasına doğu ve güney yönde bağlayan yolların üzerindeki merkezi konumu, MÖ 2. bin yıldan itibaren ticaret yolları üzerinde önemli bir güzergâh noktası olmasını sağlamıştır. Kentte Belkıs Tepe üzerinde yürütülen son dönem kazıları kentin ve bölgenin MÖ 1. bin yıl için önemli bilgileri gözler önüne sermektedir. Hellenistik Dönem’den itibaren Kilikya ve Kapadokya Bölgelerini Mezopotamya’daki merkezlere bağlayan ana destinasyon merkezlerinden biri olmuştur. Kent, Roma Dönemi’nde lojistik anlamda Roma’nın doğu vilayetlerinin ana tedarik merkezleri arasında yer almaktadır. Kent, Suriye, Kilikya,

Kommagene ve Oshrohoene Bölgeleri arasında geçişi sağlayan Fırat Nehri'nin kıyısında çevreye hâkim bir konumdadır (Harita 1).

Bu çalışma ile Zeugma'da ele geçen pişmiş toprak kandil, metal kandil ve *candelabrum*'lar tipolojik olarak incelenerek imparatorluk merkezi ve komşu bölgelerde ele geçen eserlerle ilişkileri saptanmıştır. Kentin bu konumunun, tezin konusunu oluşturan aydınlatma gereçlerinin dağılımı ve sirkülasyonunda nasıl bir fotoğraf ortaya çıkardığı üzerinde durulmuştur. Zeugma'da ortaya çıkarılan aydınlatma gereçleri tiplerinin dağılımı (dönemsel-tipolojik), bölgenin (Kuzey Suriye) aydınlatma gereçleri tipleri göz önünde bulundurulduğunda hangilerinin kent için özel olduğu, başka bir ifadeyle Zeugma'ya ait tiplerin varlığı ya da ithal edilenlerin nereden, hangi merkezden geldiği konusu irdelenerek değerlendirilmiştir.

Karanlık mekânların aydınlatılması sorunun çözülmesi uygarlık tarihinin önemli adımlarından bir tanesi olmuştur. Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde *symposion*'ların (şölensel akşam yemeklerinin) en önemli gereçleri aydınlatma ile ilişkili olanlardır. Aydınlatma kavramı özelinde, aydınlatma mekân ilişkisi üzerinde kısaca durulmuştur. Roma dünyasında ev sahibinin zenginliğinin ve ailesinin gücünün *symposion*'larda aktarılmasında, aydınlatma gereçlerinden oluşturulan kombinler metal *candelabrum*'lar, kandiller ve *lykhnoukhai* büyük önem taşır. Zenginlerin evlerindeki duvar resimleri, mozaik zeminler ve mobilyalar günün geceye döndüğü anlarda bu aydınlatma gereçleri ile aydınlatılmakta ve farklı bir atmosfer yaratılmaktadır. Zeugma antik kentinde ele geçen metal aydınlatma gereçleri ile bulundukları evlerin ilişkisi birlikte kısaca incelenerek bu veriler doğrultusunda kullanıma yönelik istatistiksel saptamalar yapılmıştır.

Yöntem

Çalışma kapsamında antik kentte ele geçen pişmiş topraktan ve metalden yapılmış aydınlatma gereçleri üzerine yoğunlaşmıştır. Camdan yapılan aydınlatma gereçleri

farklı bir araştırmacı tarafından çalışılması nedeni ile bu tez kapsamına alınmamıştır. Tezin içeriğinde yer alan pişmiş toprak örnekler, kendi içlerinde niteliklerine ve benzerlik esasına bağlı olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama yapılırken eserlerin Zeugma ile benzer buluntu türlerine sahip olan Dura-Europos, Tarsus ve Antiokheia kentleri kazı çalışmaları başta olmak üzere Roma'nın Doğu Akdeniz merkezleri, Levant Bölgesi ve Roma lejyon kentleri yayınlarından faydalanılmıştır. Pişmiş toprak kandiller özelinde Gaziantep, Adana, Mardin, Tarsus ve Şanlıurfa müzelerindeki eserlerden yapılan yayınlar ve tezler karşılaştırmada kullanılan diğer başvuru kaynaklarıdır.

Kandiller gibi birçok form ve alt varyasyonlara sahip buluntu gruplarını daha iyi irdelemek amacıyla eserleri belli özellikler altında ayrıştırmak, özellikle malzemenin daha iyi anlaşılması ve aktarılmasında ön plana çıkmaktadır. Bu noktada kandillerin tiplerinin belirlenmesi önemlidir. Zeugma kazılarında ortaya çıkan kandiller de bu amaçla alt başlıklar şeklinde belli tiplere ayrılarak incelenmiştir. Tiplerin belirlenmesi noktasında öncelikli olarak kandiller üzerine yapılan başlıca yayınlar taranarak uluslararası literatürde geçen adlandırmalar baz alınmış ve bu adlandırmalara uygun olarak kandiller belli tipler altında toplanmıştır. Tiplerin oluşturulmasında ana başlıklar, kandillerin üretim teknikleri ve formlara göre oluşturulmuştur. Metal eserlerde ise literatürde yer alan sınıflandırma kriterleri dikkate alınarak Zeugma'da ele geçen eserlerin tipolojik olarak sınıflandırması yapılmıştır. Zeugma kazılarında bugüne kadar tüm ya da tüme yakın profil veren *laterna* ele geçmediğinden katalogda *laterna*'lara yer verilmemiştir. Yine de amorf durumda ele geçen az sayıdaki parçadan yola çıkılarak Zeugma'da kullanılmış olan *laterna*'lara kısaca değinilmiştir.

GİRİŞ

Zeugma aydınlatma gereçleri özelinde yapılmış yayın çalışmaları oldukça sınırlıdır. 1999-2000 yılı Euphrates Poseidon Evleri kazılarında Poseidon Evinde Dionysos Telete Mozaigi'nin kaldırılması sırasında mozaik taban altından seramik parçaları ile birlikte gelen az sayıdaki kandil ve kandil parçaları bilimsel bir çalışmada ilk kez yayımlanan kandil grubunu oluşturmaktadır¹. Zeugma Arkeoloji Projesi (ZAP) 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında ele geçen pişmiş toprak kandiller, Mahmoud Hawari tarafından yayımlanmıştır². Bu yayın pişmiş toprak kandiller üzerine bugüne kadarki en kapsamlı yayın olarak bilinmektedir. Metal aydınlatma gereçlerinin 1994-2000 yılları kurtarma kazılarında ele geçen bölümü ise *Zeugma V. Les Objects* adlı eserde katalog şeklinde yayımlanmıştır³. Bunun dışında, günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarında ele geçen Zeugma aydınlatma gereçleri üzerine kapsamlı bir yayın çalışması bulunmamaktadır.

Tez çalışmasının ilk bölümünde “aydınlatma” kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Antik Çağ'da “Doğal Aydınlatma” ve “Yapay Aydınlatma” nasıl yapıldı sorusu temelinden hareketle öncelikle doğal aydınlatma kavramı üzerinde kısaca durulmuştur. Gün ışığıyla yapılan aydınlatma doğal aydınlatmanın konusudur. Roma Dönemi'nde özellikle konutlarda gün ışığı için yapılan düzenlemeler antik edebi kaynaklar ve modern kaynaklar taranarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Mekânlardaki ikincil ışık kaynağı yapay aydınlatma yani alet kullanmak suretiyle yapılan aydınlatma faaliyetidir. Tezin temel konusunu da bu faaliyette kullanılan araç ve gereçler oluşturmaktadır. Yapay ışık, havanın kararmasından sonra, özel mekânlarda ve günlük yaşamda önemli işleve sahiptir. Antik Çağ'daki aydınlatma gereçlerinin bugünkü seviyelere göre çok daha az güçlü olduğu gerçeğini göz önüne alırsak, insanların hangi aktiviteleri gerçekleştirebileceği her zaman önemli bir soru olarak ortaya çıkmıştır. Tez

¹ Gscwind 2006, 57-58, Fig. 8 1-2.

² Hawari 2012.

³ Dieudonné-Glad 2013.

kapsamında, özellikle Roma Dönemi'nde ev ortamlarında gece esnasındaki aktivitelerin yapay ışıkla olan ilişkisini ve insanların bunları yapabilme yeteneklerini antik edebi kaynaklar, arkeolojik veriler ve günümüzde yapılan bazı deneysel verilerin yardımıyla araştırılmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Zeugma aydınlatma gereçlerinin önemli bir bölümünü oluşturan pişmiş toprak kandiller ve metal kandiller yer almaktadır. Zeugma pişmiş toprak kandilleri dönem ve biçim özellikleri baz alınarak 14 tipe ayrılmıştır. Her bir eser için katalog hazırlanmış resim ve çizimlerle eserlerin görsel olarak anlaşılması desteklenmiştir. Her tipin önce genel özellikleri, gelişimleri açıklanmış daha sonra her buluntu tek tek benzer örneklerle karşılaştırılarak, Zeugma pişmiş toprak kandilleri ile bağ kurulmaya çalışılmıştır. Karşılaştırma yapılırken sıklıkla başvurulmuş kaynaklar Dura-Europos⁴, Antiokheia⁵ ve Tarsos⁶ kazı yayınları olmuştur.

Zeugma metal kandilleri genel olarak Campania Bölgesi üretimi kandiller ile paralel özellikler göstermektedir. Metal kandil örneklerinin birçoğu ait olduğu yapı kontekstinden yaklaşık 100-150 yıl öncesine tarihlendirilmiştir⁷. Bu durumu bilim insanları modadaki değişikliklere daha az maruz kalmalarına, yenileme gereği duyulmadan uzun süre kullanılmaya devam etme potansiyeline sahip olmalarına bağlamışlardır⁸. Normal şartlarda bronz eserlerin en fazla üç kuşağın kullanımında kalabileceği varsayılmaktadır⁹. Metal kandiller üzerine bugüne kadar yapılan en kapsamlı çalışma Bailey'e¹⁰ aittir. Bailey, British Museum envanterindeki Roma Dönemi metal kandillerini kronolojik olarak Augustus-Hadrianus ile MS 2.-7. yüzyıl arasındaki iki ayrı döneme ayırmış ve eserleri bu dönemler altında tipolojik olarak sınıflandırmıştır.

⁴ Baur 1947.

⁵ Waagé 1941.

⁶ Goldman – Jones 1950.

⁷ Zeugma'daki metal eserler, MS 252/253 I. Şapur istila kontekstinde bulunmuştur. Eserlerin tarihlendirilmesi 100-150 yıl öncesine göre yapılmıştır.

⁸ Laflı – Boura 2014, 431-432.

⁹ Laflı – Boura 2014, 431-432.

¹⁰ Bailey 1996.

Pompeii¹¹, Dura-Europos¹², Vindonissa¹³ ve Baetica'da¹⁴ ele geçen eserler analoji yapılırken sıklıkla başvurulmuş kaynaklar olmuşlardır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde kandil taşıyıcılar başlığı altında *candelabrum*'lar, *lykhnoukhai* ve *laterna*'lar incelenecektir. Zeugma *candelabrum* örnekleri kandillerde olduğu gibi genel olarak Campania Bölgesi üretimi eserlerle benzerlik göstermektedir. Bunlar, stilistik olarak Etrüsk ve Hellen sanatının Erken Roma Dönemi'ndeki yansımaları olarak kabul edilebilir. Bunlarla kısmen aynı döneme denk gelen MÖ 6. yüzyıla ait Fenike orjinli *candelabrum*'ların ortaya çıktığı kayıtlarda yer almaktadır¹⁵. Tez kapsamında metal eserlerle ilgili olarak Pernice¹⁶, Rutkowski¹⁷ ve Bailey'in¹⁸ yayınlarına sıklıkla başvurulmuştur.

Tez kapsamında iki adet *lykhnoukhai* ve bir adet *lykhnoukhai*'a ait ayak parçası değerlendirilmiştir. Günümüze kadar süren Zeugma kazı çalışmalarından tüm *laterna* ele geçmemiş olup sadece birkaç adet etütlük nitelikte pişmiş toprak *laterna* parçası ele geçmiştir. Sayıca az olan *laterna* parçaları genel bir değerlendirme yapmaya imkân sağlamasa da söz konusu buluntular Dura-Europos örnekleri ışığında incelenmiştir.

Aydınlatma Gereçleri Araştırma Tarihçesi

Antik Çağ'da aydınlatma gereçleri ve kandiller hakkında ilk çalışmalar 19. yüzyılın sonlarına doğru başlamıştır. Bunlardan ilki 1880'de H. Dressel tarafından yayımlanmış olup Dressel kandilleri kronolojik gelişimlerine göre sınıflandırmış ve 31 tip belirlemiştir¹⁹. Dressel'in sınıflamasındaki bazı eksik yanlar, sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda ele alınarak alt gruplar halinde yeniden değerlendirilmiştir. R. P.

¹¹ Allison 2006.

¹² Baur 1947.

¹³ Loeschke 1919.

¹⁴ Pozo 1997.

¹⁵ Seidel 2012, 331-336.

¹⁶ Pernice 1925.

¹⁷ Rutkowski 1979.

¹⁸ Bailey 1996.

¹⁹ Dressel 1880.

Delattre'nin, Lavigerie Müzesi'ndeki Roma kandillerini değerlendirdiği çalışması, eserlerin farklı fotoğraflarına yer verilmesi ve karşılaştırmalı örneklerle değerlendirilmesi açısından sonraki çalışmalar için önemli bir referans olmuştur²⁰. J. Fink, MS 1.-3. yüzyıla tarihlenen kandilleri, burun formlarının önemini vurgulayarak 4 tipe ayırmıştır²¹. R. Massigli Tunus'taki Sfax Müzesi'nde bulunan kandilleri, kronoloji olmaksızın ve kendisinden önceki verilere başvurmaksızın altı gruba ayırarak değerlendirmiştir²². Hollanda Rijks Museum koleksiyonundaki kandiller, J. Brants tarafından değerlendirilmiştir²³. Burun formlarını dikkate alarak 33 tipe ayıran Brants'ın çalışması aynı zamanda Akdeniz çevresindeki farklı bölgelerden toplanmaları nedeniyle de çeşitlilik göstermektedir. H. B. Walters, 1914'te British Museum koleksiyonundaki kandillerin kataloğunu yayımlamıştır²⁴. Dressel ve Fink'in sınıflandırmalarından faydalanan Walters, metal örnekleri de çalışmasına dahil etmiştir. Fransa'daki Vaison-la-Romaine Müzesi eserlerinin kataloğunda J. Sautel, MÖ 1. yüzyıl ve MS 1. yüzyıl kandilleri hakkında değerlendirmeler yapmış, MS 3. ve 4. yüzyıl kandillerine de kısmen değinmiş ancak tipolojik gelişim üzerinde pek fazla durmamıştır²⁵.

S. Loeschcke'nin 1919'da yayımlanan *Lampen aus Vindonissa* adlı eseri, günümüzde de güncelliğini koruyan bir çalışma olmasıyla dikkat çeker²⁶. Roma Dönemi pişmiş toprak ve metal kandillerini 35 tipe ayıran Loeschcke'nin burun formlarına göre gruplandığı ilk 10 tip, oldukça detaylı alt gruplara ayrılmasıyla da önemlidir. Ayrıca Loeschcke, omuz tiplerinin de kandil tipolojisinde önemszenmesi gerektiğini vurgulayan ilk kişidir. R. Cagnat ve V. Chapot, daha önceki araştırmacıların görüşlerini sadeleştirerek Hristiyanlık örnekleri dışındaki kandilleri 4 tipe ayırmışlardır²⁷.

²⁰ Delattre 1889.

²¹ Fink 1900.

²² Massigli 1912.

²³ Brants 1913.

²⁴ Walters 1914.

²⁵ Sautel 1918.

²⁶ Loeschcke 1919.

²⁷ Cagnat – Chapot 1920.

Almanya Mainz'daki Weisenau yakınlarında, Hofheim, Sels ve Furstenberg buluntularına göre bir tipoloji oluşturan F. Fremersdorf²⁸, hamur özellikleri ve yapım tekniklerine göre kandillerin yerel özellikleri üzerinde de durmuştur. Ayrıca, *discus* kısmına açılan havalandırma deliklerinin bir tarihleme kriteri olduğuna ilk kez değinen Fremersdorf, bu görüşüne dayanak olarak Augustus-Tiberius Dönemi örneklerinde yağ deliklerinin küçük bir yarık şeklinde olduğunu, Claudius Dönemi'nden sonra ise giderek yuvarlaklaştığını belirtir. Yine Weisenau buluntularından yola çıkarak, *discus* bezemelerinin de belli bir kronolojik dizinde oluştuğunu iddia eden Fremersdorf'un bu görüşleri, yerel malzemeler için kısmen geçerli olsa da daha geniş kapsamda geçerli olmadığı söylenebilir.

F. Miltner'in kandiller konusundaki iki çalışması oldukça önemlidir. Bunlardan ilki 1930'da yayımlanan Avusturya Klagenfurt Müzesi'ndeki kandillerle ilgili kitabıdır²⁹. Miltner'in diğer çalışması ise Ephesos'taki Yedi Uyurlar Mağarası'nda ele geçen buluntular üzerinedir³⁰. *Discus* bezemesi, burun ve kulplara göre bir tipoloji oluşturan Miltner'in bu eseri Batı Anadolu kandilleri hakkındaki önemli kaynaklardan biridir.

1930'lu yıllardan itibaren çeşitli kazılarda ele geçen ya da koleksiyonlarda bulunan kandillerin yayınında artış görülür. Korinth kazılarında ele geçen kandiller 1930 yılında O. Broneer tarafından yayımlanmıştır³¹. Arkaik Dönem'den MS 6.-7. yüzyıla kadar oldukça geniş bir zaman dilimine tarihlenen Korinth kandilleri için kronolojik sınıflandırma yapan Broneer 37 farklı tipten oluşan bir tipoloji oluşturmuştur. Korinth kandilleri konusundaki bir diğer çalışma K. W. Slane'in, Demeter ve Kore Kutsal Alanı'nda ele geçen kandillerle ilgili yayınıdır³². 1935 yılında, Pannonia buluntularını değerlendiren D. Iványi, kandilleri, *Firmalampen*, *Bildlampen* ve *Tonlampen* olmak üzere

²⁸ Fremersdorf 1922.

²⁹ Miltner 1930.

³⁰ Miltner 1937, 96-227.

³¹ Broneer 1930.

³² Slane 1990.

üç başlık altında sınıflamış ve ele geçen çok sayıda kalıptan yola çıkarak *Firmalampen* tipi kandillerin Pannoinia kökenli olabileceği üzerinde durmuştur³³. J. Mertens kandilleri beş temel grupta incelemiştir³⁴: MÖ 2. yüzyıldan Augustus Dönemi'ne kadar olanlar ilk grup, volüt burunlular ikinci grup, MS 2. yüzyıl kanallı kandilleri üçüncü grup, MS 2.-3. yüzyıla tarihlenen disk biçimli kandiller dördüncü grup ve Hristiyanlık kandilleri beşinci grup altında ele alınmıştır. Tingitane Müzesi'ndeki kandillerin kataloğu M. Ponsich tarafından yayımlanmıştır³⁵. Burun formlarından yola çıkarak altı tip belirleyen Pontisch'in Loeschcke'nin etkisinde olduğu görülmektedir.

1958'de R. H. Howland³⁶ ve 1961'de J. Perlzweig³⁷ tarafından yayımlanan Atina Agorası buluntuları, kandiller konusundaki temel başvuru kaynaklarındandır. Howland, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem kandillerini yapım tekniklerine göre dört gruba ayırmış ve 58 farklı tip tespit etmiştir. Perlzweig ise MS 1. yüzyıl ile MS 7. yüzyıl arasına tarihlenen kandilleri, daha çok belli dönemlerdeki form çeşitliliği ve tarihlendirmeleri açısından değerlendirmiştir. Delos kazılarında ele geçen kandiller 1965 yılında P. Bruneau tarafından yayımlanmıştır³⁸. MÖ 4. yüzyıldan MS 7. yüzyıla kadar geniş bir zaman aralığına tarihlenen beş bin civarındaki kandili 16 tip altında değerlendiren Bruneau özellikle Hellenistik Dönem buluntuları ile ilgili ayrıntılı değerlendirmelerde bulunmuştur³⁹. Argos kazı buluntularını 1966'da yayımlayan A. Bovon, Arkaik Dönem ile MS 7. yüzyıl arasına tarihlenen yedi yüz civarındaki kandili 12 tip altında ele almıştır⁴⁰. Isthmia buluntuları ise O. Broneer tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alarak tipolojileri oluşturulmuştur⁴¹.

³³ Iványi 1935.

³⁴ Mertens 1952.

³⁵ Ponsich 1961.

³⁶ Howland 1958.

³⁷ Perlzweig 1961.

³⁸ Bruneau 1965.

³⁹ Bruneau 1965.

⁴⁰ Bovon 1966.

⁴¹ Broneer 1977.

Mainz Müzesi'ndeki kandiller ilk olarak H. Menzel tarafından ele alınmıştır⁴². Pişmiş toprak ve bronz kandilleri içeren bu çalışmada, daha çok burun gelişimine göre tarihlendirme esas alınmıştır. A. Kirsch ise 2002 yılındaki yayınında Menzel'in çalışmasını geliştirmiş ve daha çok Loeschke'nin tipolojisinden faydalanarak 37 tip belirlemiştir⁴³. 1969'da T. Szentlélek, Macaristan'daki müze ve özel koleksiyonlarda yer alan kandilleri değerlendirerek bunları form, kronoloji ve geldikleri bölgelere göre sınıflandırılmıştır⁴⁴.

B. M. Bailey, British Museum koleksiyonundaki kandilleri 1975 ile 1996 yılları arasında dört cilt halinde yayımlamıştır⁴⁵. Kandiller konusundaki temel başvuru kaynakları olarak kabul edilen bu çalışmaların ilk cildinde Grek, Hellenistik ve Erken Roma kandillerine yer veren Bailey, ikinci ciltte İtalya'daki, üçüncü ciltte eyaletlerdeki Roma Dönemi kandillerini değerlendirmiştir. Son ciltte ise metal ve taş kandiller ile kandil taşıyıcılar ele alınmıştır⁴⁶. Söz konusu çalışmalar, belli eserler üzerinde yapılan kimyasal ve metal analizlerinin sonuçlarını içermesi açısından da önemlidir. Kanada'daki Royal Ontario Museum koleksiyonundaki kandiller ise J. W. Hayes tarafından yayımlanmıştır⁴⁷.

Bu çalışmaların dışında, İsviçre⁴⁸, Almanya Trier⁴⁹ ve Bonn⁵⁰ gibi çeşitli koleksiyonlarda korunan veya Kıbrıs-Salamis⁵¹; Mısır-Karanis⁵², İtalya-Cosa'da⁵³ ve Yunanistan-Kerameikos⁵⁴ gibi kazılarda ele geçen kandillerin ele alındığı çalışmalar da önemli kaynaklar arasında yer alır.

⁴² Menzel 1969.

⁴³ Kirsch 2002.

⁴⁴ Szentlélek 1969.

⁴⁵ Bailey 1975; Bailey 1980; Bailey 1988; Bailey 1996. Ayrıca bkz. Bailey 1963; Bailey 1972.

⁴⁶ Bailey 1996.

⁴⁷ Hayes 1980; Hayes 1984.

⁴⁸ Leibundgut 1977.

⁴⁹ Goethert – Polaschek 1985.

⁵⁰ Hübinger 1993.

⁵¹ Oziol – Poilloux 1969.

⁵² Shier 1978.

⁵³ Fitch – Goldman 1994.

⁵⁴ Böttger 2002.

Anadolu’da ele geçen kandillerle ilgili çalışmalar kazı ve Müze katalogları şeklinde gelişim göstermektedir. Bunlar arasında, F. Kınal’ın Kaunos’ta ele geçen adak kandilleriyle⁵⁵; A. Heimerl’in Pergamon kandilleriyle⁵⁶; D. Kassab-Tezgör ve T. Sezer’in İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde yer alan Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem kandilleriyle⁵⁷; S. Atasoy’un İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki metal kandillerle⁵⁸; Roovers⁵⁹ ve Scheltens’in⁶⁰ Sagalassos kazılarında ele geçen kandillerle ilgili yayınları dikkat çeker. Ayrıca çeşitli kazılarda ele geçen⁶¹ veya müze koleksiyonlarında yer alan⁶² kandillerle ilgili çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi tamamlanmıştır.

Zeugma Antik Kenti Araştırma Tarihçesi

Zeugma 18. yüzyılın ortalarından itibaren Batılı gezgin ve araştırmacıların ilgi odaklarından biri olmuştur⁶³. Zeugma ismi ilk kez İngiliz seyyah Richard Pococke’un 1732 ile 1742 yılları arasında yaptığı seyahatlerde anılmaya başlanmıştır⁶⁴. Pococke, Zeugma’ya uğramamış ancak bölgeyi ziyareti sırasında köylülerden edindiği bilgileri aktarmış, bir köprü kalıntısının bulunduğunu ve yerel ismiyle Zima olarak adlandırılan bu yerin Zeugma olabileceğini bildirmiştir.

⁵⁵ Kınal 1969.

⁵⁶ Heimerl 2001.

⁵⁷ Kassab-Tezgör – Sezer 1995.

⁵⁸ Atasoy 2005.

⁵⁹ Roovers 1993.

⁶⁰ Scheltens 1993.

⁶¹ Adramytteion: İltter 2009; Anemurium: Sahar 2023; Antakya Hipodromu: Kayaş 2019; Assos: Kan Şahin 2008; Bathoneia: Kaya 2019; Ephesos Yamaç Evler 1 ve 2: Kara 2014; Erythrai Cennettepe: Akyüz 2019; Hadrianoupolis Surları: Dağlı 2008; Kibyra: Metin 2012; Knidos: Pastutmaz 2001; Kılınç 2020; Kyzikos: Öztürk 2003; Metropolis: Güngör 2011; Parion Nekropolü: Yılmaz 2012; Parion Roma Hamamı: Pekgöz 2020; Patara: Özkul 1991; Perge: Çokay 1996; Sagalassos: Özkönü 2006; Şanlıurfa Kızılkoyun ve Kale Eteği Nekropoller: Demir 2023; Tralleis Nekropolü: Civelek 2001; Aydın 2015

⁶² Adana Müzesi: Keskin 2022; Afyon Arkeoloji Müzesi: Gülünay 2017; Anamur Müzesi: Toprak 2018; Antalya Müzesi: Nergiz 2015; Yüksel 2019; Aphrodisias Müzesi: Kırallı 2016; Aydın ve Milet Müzesi: Barın 1995; Bursa Arkeoloji Müzesi: Oskay 2019; Diyarbakır Müzesi: Işık 2020; Fethiye Müzesi: Metin 2017; Gaziantep Arkeoloji Müzesi: Bayram 2020; İzmir, Tire, Bergama ve Ödemiş Müzeleri: İnanan 2004; Kars Arkeoloji Müzesi: Karadağ 2019; Konya Arkeoloji Müzesi: Arar 1995; Doğruluk 2016; Çelik 2019; Konya Ereğli Müzesi: Coşkun 2007; Malatya Müzesi: Canpolat 2019; Mardin Müzesi: Tosun-Yıldırım 2019; Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi: İlcan 2018; Silifke Müzesi: Öz 2014; Şanlıurfa Müzesi: Özgül 2012; Tarsus Arkeoloji Müzesi: Özcihan 2018.

⁶³ Kentteki araştırma tarihçesi için bkz. Gökay 2020c, 16-17; Gökay 2022, 330.

⁶⁴ Pococke 1745, 156.

Kent kalıntıları ile ilgili ilk bilgiler 1836-1841 yılları arasında İngiliz Amiral Francis Rawdon Chesney'in komutası altında Kuzey Suriye'de ve Fırat Nehri boyunca yaptığı coğrafya araştırmaları sırasında Zeugma'ya uğrayan İngiliz gezgin William Francis Ainsworth tarafından verilmiştir. Kentin kutsal alanının bulunduğu Belkis Tepe'deki tapınak ve kentin kalıntıları hakkında kısa bilgiler veren Ainsworth bu harabelerin Zeugma'ya ait olduğunu fark etmemiştir⁶⁵.

18. ve 19. yüzyıl seyyahlarının verdiği bilgiler defîne amaçlı çalışma yapan yabancı misyon şeflerinin dikkatini çekmiş olmalı ki aynı dönemde Zeugma'dan yurt dışına birçok mozağin kaçırılmaya başlandığı bildirilmektedir⁶⁶. Bunlardan ilki 1873 yılında Zeugma örenyerinde ortaya çıkarılan Roma Eyaletleri'ni tasvir eden mozaiktir. Bu mozaik, parçalar halinde bulunduğu yerden kaldırılarak yurt dışındaki büyük müzelere satılmıştır⁶⁷.

Alman orientalist Edward Sachau, 1879'da Halep'in İngiliz konsolosu Henderson tarafından hem Kargamış'ta hem de Zeugma'da yapılan mozaik kazılarına tanıklık ettiğini söylemektedir⁶⁸. Kennedy, bulunan mozaiklerin 1879'da Victoria-Albert Müzesi'ne götürüldüğünü, günümüzde ise British Museum'da bulunduğunu belirtmektedir⁶⁹. Henderson'un Zeugma'da birkaç yıl süre ile yaptığı kazılarda dört adet figürlü mozaik panosu bulduğu ve bu mozaiklerde Tryphe ve mevsim tanrıçalarının tasvirlerinin yer aldığına dair bilgiler aktarmaktadır⁷⁰.

⁶⁵ Ainsworth 1842, 304.

⁶⁶ Cumont 1917, 140 ve n. 2; Kennedy 1998, 129; Önal 2006, 46.

⁶⁷ Parlasca 1983, 289-912; Önal 2006, 46. Önal'ın verdiği bilgiye göre mozağin tanımı şöyledir: “*Eyalet büstlerinin merkezinde Poseidon mozaigi yer almaktaydı. Kaçırılan mozaikte, Poseidon etrafında, Roma Eyaletleri'ni tasvir eden dairevi çerçeve içinde kule taçlı kadın figürleri sırasıyla a. Raitia, b. Germania, c. Gallia, d. Britannia, e. Spania, f. Makedonia, g. Mauretania, h. Afrika; diğer büstler ise, Pannonia ve Aegyptus'dır. Asya ve Suriye eyalet büstleri ise eksiktir. Büstlerin çevresinde Hellence harflerle Eyaletlerin isimleri yazılmıştır.*”

⁶⁸ Sachau 1883, 177-178.

⁶⁹ Kennedy 1998, 129.

⁷⁰ Kennedy 1998, Fig. 8, 1-2.

20. yüzyılın başlarında Amerikalı coğrafyacı J. R. Renwick Metheny, Belkıs Köyü'ndeki kalıntıların Zeugma'ya ait olduğunu doğrulayan ilk araştırmacı olmuştur⁷¹. Fransız araştırmacılardan Victor Chapot ve Franz Cumont da kalıntılar hakkında bilgiler aktarmaktadır. Cumont, Metheny gibi bu kalıntıların Zeugma'ya ait olabileceğini ifade etmektedir⁷².

Belkıs Tepe'deki tapınağın kült heykellerini bilim dünyasına tanıtan ilk araştırmacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ilk yabancı arkeolojik araştırmaları yapan Alman arkeolog Hans Henning von der Osten'dir⁷³.

Zeugma ile ilgili ilk derinlemesine bilimsel çalışma, 1970'li yılların başında doktora tezi kapsamında yüzey araştırmaları yapmak üzere antik kente gelen Alman arkeolog Jörg Wagner tarafından yapılmıştır⁷⁴. Wagner, ören yeri ile birlikte antik kent yakınında kurulmuş olan Belkıs Köyü'ndeki evlerin duvarlarındaki devşirme Roma Dönemi eserlerini çalışma kapsamına alarak yayımlamıştır.

Zeugma Antik Kenti Kazı Çalışmaları

Kentteki ilk kazı çalışmaları, 1987 yılında Zeugma'nın güneyinde yer alan nekropolde, Gaziantep Arkeoloji Müzesi ve Malatya Arkeoloji Müzesi ortaklığında yapılan kurtarma kazıları ile başlatılmıştır⁷⁵. Kentin Güney Nekropolü'nde iki mezar kaçakçılar tarafından kazılırken jandarmanın mezarı mevcut haliyle güvenlik altına alması ve hemen akabinde yapılan çalışmalar ile 13 adet mezar *stel'i in situ* biçimde ele geçirilmiş ve sonrasında eserler, Gaziantep Müzesi'ne taşınmıştır⁷⁶.

1992 yılında yine bir kaçak kazı ihbarı üzerine Gaziantep Müzesi'nin aralıksız üç yıl boyunca sürdürdüğü kazı çalışmaları ile kentin doğu konut sektöründeki ilk mozaik

⁷¹ Metheny 1907, 159.

⁷² Chapot 1907, 274-280; Cumont 1917, 120-144.

⁷³ Von der Osten 1930, 70-71, fig. 69-70.

⁷⁴ Wagner 1976.

⁷⁵ Görkay 2022, 330.

⁷⁶ Ergeç 2012, 13. Ergeç 2006, 83.

taban döşemeli ev ve diğer komşu evler ortaya çıkarılmıştır (**Plan 1**)⁷⁷. 1993 yılında Dionysos Evi'nin sınırlarını bulmak amacıyla yapılan kazı çalışmalarında, geometrik desenli mozaik tabanlı sığ havuzlu *peristyl* ortaya çıkarılmıştır⁷⁸. 1992, 1993 ve 1994 yıllarında yapılan çalışmalar, Dionysos Evi ve bitişiğindeki diğer evleri ve bir mezarda yapılan kazıları ve kent topoğrafyasındaki diğer eserlerin araştırılmasını içermektedir (**Plan 1**)⁷⁹.

1993 yılında West Avustralya Üniversitesi ile uluslararası katılımlı kurtarma kazılarına başlanmıştır. Kentin doğu konut sektöründe Birecik Barajı suları altında kalacak alanda bir Roma Evi kısmen ortaya çıkarılmıştır⁸⁰. Evin bir mekânını süsleyen taban mozağinde figürlerin bir bölümü eksik olarak tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada Amerika'da Huston kentinde Menil Koleksiyonu'nda bulunan Metioks ve Parthenope'ye ait figürlerin bu mozağe ait olduğu saptanmıştır⁸¹.

Nantes Üniversitesi'nden C. Abadie-Reynal başkanlığındaki Fransız ekip tarafından 1995 yılında Zeugma antik kenti ve çevresinde yüzey araştırmaları yapılmış ve bu araştırmalar doğrultusunda çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir⁸². Bu çalışmada Zeugma ve Apameia kentlerinin sınırlarının saptanması, Fırat üzerinde geçiş noktalarının belirlenmesi ve karşılıklı konumlanan her iki kentin yerleşim düzeninin anlaşılması amaçlanmıştır⁸³. 1996 yılında kentin yaklaşık 1 km doğusunda ve Birecik Barajı gövde inşaatı sahasında Roma Hamamı kompleksinin kalıntılarına ulaşılmıştır (**Plan 1**)⁸⁴.

1997 yılında M. Hartmann başkanlığındaki MAVORS ekibi kentte bir süre konumlanan *III. Legio*'nun kale yerleşimini araştırmaya başlamıştır. İlk olarak

⁷⁷ Ergeç 1998, 83.

⁷⁸ Ergeç 1998, 83.

⁷⁹ Ergeç 1998, 83.

⁸⁰ Kennedy – Freeman 1998, 61-63, Fig. 4.4, 4.8. Kennedy 1998, 7.

⁸¹ Campell – Ergeç 1998, 122, fig. 7.22-23. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın girişimleri ile bahse konu parçalar Türkiye'ye getirilerek Gaziantep Müzesi teşhirinde yer alan mozağe yerleştirilmiştir.

⁸² Abadie-Reynal 1996, 311-324.

⁸³ Ergeç 2012, 18.

⁸⁴ Ergeç – Önal 1998, 419-430.

Zeugma'nın doğusunda Roma Hamamı'nın olduğu alanın batısında askeri kamp yeri olabilecek alanlarda araştırmalar yapılmıştır. Yedi açmada sürdürülen kazı çalışmalarında askeri bir yapı ile karşılaşmış ve kazı alanının doğusunda iki alanda da askeri kamp yerleri tespit edilmiştir⁸⁵. J. Wagner'in Belkıs Tepe'nin batısında lejyon damgalı çatı kiremitlerini ve bir lejyon kalesini tespit ettiği alan ile ilgilenen ekip, araştırmalarını dönemsel olarak 2006 yılına kadar sürdürmüştür (**Plan 1**)⁸⁶. Arkeolojik sit alanının uydudan çekilen fotoğraflarına dayanarak bir araştırma sistemi geliştiren ekip, ilginç sonuçlar elde etmiştir.

Aynı kazı sezonunda Gaziantep Müzesi'nden uzmanlar, Dionysos Evi'ne komşu başka bir eve ait mekânları açığa çıkarmaya başlamışlardır. Kazılar sırasında grup halinde çok sayıda tıp aleti ele geçmiştir⁸⁷. Ayrıca Zeugma yakınlarında Birecik Baraj gövdesinin hemen yakınlarında güneyindeki bölümde Orta Tunç Çağı'na tarihlenen bir nekropol alanı keşfedilmiştir (**Plan 1**)⁸⁸. Bu nekropol alanında toplam 312 adet mezarın kazısı yapılmış ve buradan çok sayıda bronz eser ve pişmiş toprak kaplar ortaya çıkarılarak bölgenin Orta Tunç Çağı'na ışık tutulmuştur.

1998 yılı kazı çalışmaları kentin *agora*'sı ve çevresinde yoğunlaşmıştır (**Plan 1**). *Agora*'nın doğusunda önceki yıllarda kısmen açığa çıkarılan Çingene Kızı Evi bazı birimleri ile açığa çıkarılmıştır. Evin *triclinium*'unda Çingene Kızı (Maenad) taban mozaïği ortaya çıkarılırken evin diğer mekânlarında Akratos-Euphrosine, Medusa ve Dionysos'un Ariadne ile karşılaşmasının tasvir edildiği mozaikler ortaya çıkarılmıştır⁸⁹. Ayrıca 1998 yılında Aşağı Agora'da sürdürülen çalışmalarda Agora Arşiv Binası'na rastlanılmış ve buradaki kazı çalışmaları 1998-2000 yılları arasında gerçekleştirilmiştir⁹⁰. Yapı Ekim 2000'de kısmen su altında kalmış ve bu tarihte çalışmalar sonlandırılmıştır.

⁸⁵ Hartman ve diğ. 1998, 417-419, Harita 1-2, fig.1-5.

⁸⁶ Hartman – Speidel 2013, 381-392.

⁸⁷ Ergeç 2012, 18.

⁸⁸ Ergeç 2012, 18.

⁸⁹ Önal 2006, 47.

⁹⁰ Önal 2006, 58-67.

1999 yılında Gaziantep Müzesi başkanlığında C. Abadie Reynal'ın başladığı ve sonrasında Gaziantep Müzesi'nin yürüttüğü çalışmalarda kentin bugüne kadar kazısı yapılan en zengin buluntu veren yapıları ortaya çıkarılmıştır. Euphrates ve Poseidon Evleri olarak adlandırılan bu yapılarda birçok mekân mozaikler ve *freskolar* ile süslenmiş olup Ephesos ve Pompeii ev örneklerinde olduğu gibi korunmuş durumda açığa çıkarılmıştır⁹¹. Ortaya çıkarılan buluntuların zenginliği, kentte sürdürülen kazı çalışmalarına yurtiçi ve yurtdışı ilgiyi artırmıştır. Bu durum kentin genelindeki kazı çalışmalarını farklı bir aşamaya evirmiştir. Antik kentte su altında kalacak alanlar bölgelere ayrılarak çok uluslu kazı ekiplerinin çalışmasına zemin hazırlanmıştır.

Bu kapsamda kentte Fırat Nehri kıyısından, Poseidon ve Euphrates Evlerinin üst sınırı kotu olan +372 yükseklik seviyesi A Bölgesi olarak, Baraj Gölü havzasının son su tutma seviyesi olan +385 kotu ile +372 kot seviyesindeki bölüm B Bölgesi olarak, sudan etkilenmeyecek kısımlar +385 üstü ise C Bölgesi olarak isimlendirilmiştir⁹². Çalışmalar su altında kalan A Bölgesi'nden su altında kalacak B Bölgesi'ne kaydırılarak çok uluslu kazı ekiplerince yürütölmeye başlanmıştır. Kazı çalışmaları kentin yaklaşık 1 kilometrelik uzunlukta olan +372 ve +385 kot seviyesi arasındaki B Bölgesi olarak adlandırılan bölümde 19 açmada yapılmıştır⁹³.

Haziran 2000 tarihinde başlayan Zeugma antik kenti B Bölgesi kurtarma kazıları, PHI (Packard Humanities Institute) sponsorluğunda Gaziantep Müzesi başkanlığında, Oxford Archaeological Unit, Nantes Üniversitesi, Centro di Conservazione Archeologica (CCA) restorasyon ekibinin katılımıyla ve Türkiye'den Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığında Zeugma İnsiyatif Grubu şemsiyesi altındaki birçok yerli araştırmacının katkıları ile farklı bir aşamada devam ettirilmiştir⁹⁴.

⁹¹ Önal 2013, 1-140.

⁹² Önal 2006, 50.

⁹³ Early 2003, 10 Fig. 2.

⁹⁴ Early 2003, 10-12; Alyward 2013, 1-50. Bu dönem çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, GAP İdaresi ve PHI arasındaki protokol çerçevesinde yürütölmüştür.

Bu çalışmalarda Arşiv Binası, Zosimos Evi, Erken Bizans Kilisesi, Nereidler Evi, Panter Evi gibi yapılar çok uluslu ekip tarafından ortaya çıkarılmıştır (**Plan 1**)⁹⁵. Çok uluslu kurtarma kazıları, takvimler Ekim 2000'i gösterdiğinde baraj sularının B Bölgesi'ni su altında bırakması sebebiyle sona ermiştir. Kazılar sonucunda MS 252/253'te gerçekleşen I. Şapur istilasının kenti ne kadar kapsamlı ve derinlemesine etkilediği ortaya çıkarılmıştır⁹⁶. Bununla birlikte kentte Geç Antik Çağ'da başka istila katmanlarının da olduğunu gösteren verilere rastlanmıştır. Bu kazı sezonu aynı zamanda daha önceki araştırmacılar tarafından iyi belgelenemeyen bir dönem olan MS 3. yüzyıl sonrası Zeugma'ya da yeni bir ışık tutmuştur. Yerel, kamusal ve dini bağlamlardan elde edilen yeni bilgiler artık kenti, piskoposluğundan söz eden ve onun Geç Antik Çağ'daki önemine değinen tarihi kaynaklarla ilişkilendirilebilmesine olanak sağlamaktadır⁹⁷.

Antik kentteki kazı çalışmaları, 2005 yılına kadar baraj sularının kıyı bandında ortaya çıkardığı yapılar üzerinde acil kurtarma kazıları şeklinde sürdürülmüştür. 2005 yılından itibaren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Kutalmış Gökay başkanlığında Zeugma'daki sistemli arkeolojik kazılar başlatılmıştır. Günümüze dek kesintisiz devam eden kazı çalışmaları, yüzey araştırmaları, jeofizik araştırmalar, koruma, onarım ve çevre düzenleme çalışmalarını da kapsayan interdisipliner bir proje olarak Gökay ve ekibi tarafından sürdürülmektedir⁹⁸.

Gökay dönemi kazıları ilk yıllarından itibaren özellikle kentin doğu konut sektörü olarak adlandırılan alanda, Dionysos ve Danae Evleri üzerindeki korugan yapının

⁹⁵ Önal 2006, 50.

⁹⁶ Early 2003, 56.

⁹⁷ Early 2003, 56.

⁹⁸ Zeugma'da yapılan araştırma ve kazıların yeni sonuçları ve Zeugma hakkında bilgi için bkz: Gökay 2022, 327-400; Gökay 2020a-l; Gökay 2018; Gökay 2017a; Gökay 2017b; Gökay 2017c; Gökay 2017d; Gökay 2015a; Gökay 2015b; Gökay 2015c; Gökay 2012a; Gökay 2012b; Gökay 2012c; Gökay 2012d; Gökay 2012e; Gökay 2011a; Gökay 2011b.

çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu alanda A Evi, B Evi ve Mousalar Evi olarak adlandırılan yapılarda kazı ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır (**Plan 2**).

Aynı zaman diliminde Belkıs Tepe tapınak kazıları ile kentin farklı birimlerindeki yapılarda kentin erken dönemlerinin izleri üzerinde durulmuştur. Kentin sur duvarları ile Güney ve Batı nekropollerini çalışılan diğer bölgeler olmuştur⁹⁹.

Kentin Hellenistik Dönem'deki merkezi olan ve günümüzde İskeleüstü olarak adlandırılan alanda, daha önce kısmen açığa çıkarılan agora, market binası ve çevresindeki yapılarda da çeşitli araştırmalar yapılmıştır¹⁰⁰. Bu alanda ortaya çıkarılan, *hypokaustlu* ısıtma sistemine sahip *peristyl*'li yapı, Poseidon Mozaïği ile dikkat çeker ve muhtemelen büyük bir kamu yapısının veya konağın bir bölümü olabileceği düşünülmektedir¹⁰¹.

Kentin en yüksek tepesi olan ve üzerinde bir kutsal alan bulunan Belkıs Tepe'de ilk kez 2008 yılında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir¹⁰². Bu çalışmalarda ele geçen seramikler ve arkeolojik kalıntılar, Belkıs Tepe'nin en erken tabakalarının Demir Çağı'na dek uzandığını ortaya koymuştur. MÖ 10.-9. yüzyıllara ait Geç Hitit Dönemi'ne tarihlenen, bazalt hiyeroglif yazıt parçası ile MÖ 9.-8. yüzyıla tarihlenen üzerinde Eski Aramca yazıt bulunan bir adet bazalt parça, Belkıs Tepe'nin Geç Hitit Dönemi'nden itibaren bir kale ya da kutsal alan olarak kullanım görmeye başlamış olduğunu ortaya koymuştur¹⁰³. Ayrıca tapınakta yapılan kazı çalışmalarında, MÖ 2.-1. yüzyıl, MS 1. yüzyıl¹⁰⁴ ve MS 9.-10. yüzyıl olmak üzere üç yapı evresi tespit edilmiştir¹⁰⁵. Alanda varlığı daha önceden bilinen kült heykelleri ve son dönem kazı çalışmalarında ele geçen

⁹⁹ Gökay 2022, 327-400.

¹⁰⁰ Gökay 2015a, 24; Gökay 2012a, 284-286; Gökay 2022, 336.

¹⁰¹ Gökay 2012a, 278-280; Gökay 2015, 25; Gökay 2020d, 29-32.

¹⁰² Gökay 2015a, 26-32; Gökay 2012a, 287-292; Gökay 2015b, 30-43; Gökay 2020d, 34. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökay 2022, 338-346.

¹⁰³ Gökay 2020d, 36-37; Gökay 2022, 339.

¹⁰⁴ Gökay, bu evrenin belki de kente yerleşen lejyon askerleri tarafından MS 72 civarında yapılmış olabileceğini önermektedir. Gökay 2020d, 38; Gökay 2022, 340.

¹⁰⁵ Gökay 2020d, 37-38; Gökay 2022, 340.

anıtsal heykel parçalarının değerlendirilmesiyle, kutsal alan ile burada tapınım gören tanrılar ve Hellenistik dönem kraliyet ailesi üyeleri hakkında yeni görüşler ileri sürülmüştür¹⁰⁶.

Belkıs Tepe'nin batısında yer alan ve lejyon kampı olarak bilinen, At Meydanı bölgesinde de arkeolojik ve jeofizik araştırmalar yapılmıştır¹⁰⁷.

Önceki araştırmacılar tarafından kısmen araştırılmış olan kentin savunma sistemi ile ilgili olarak 2009 yılından itibaren yapılan jeofizik araştırmalar ve test sondajları, Hellenistik, Roma ve Geç Roma Dönemi sur hatları ile ilgili önemli sonuçlar ortaya koymuştur¹⁰⁸.

Görkay kazılarında, kentin nekropol alanlarından Hellenistik Nekropol, Batı Nekropol, Karatepe Tümülüsü, Güneybatı Nekropol'de kazı ve araştırmalar yapılmıştır¹⁰⁹.

¹⁰⁶ 2011a, 417-435.

¹⁰⁷ Görkay 2015b, 28; Görkay 2017a, 149; Görkay 2022, 333-334.

¹⁰⁸ Görkay 2012a, 275-278; Jonasch 2014, 137-142; Görkay 2015b, 18-21; Görkay 2017a, 147-178; Görkay 2020d, 20-27; Görkay 2022, 330-334.

¹⁰⁹ Nekropoller ve mezarlar için bkz. Görkay 2020l, 350-351. Ayrıca bkz. Görkay 2012a, 297; Görkay 2012c, 4; Görkay 2015b, 74-79; Görkay 2020g, 352-368. Ayrıca bkz. Yaman 2013, 31-48; Yaman 2019, 125-168; Yaman 2020, 330-349.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANTİK ÇAĞDA AYDINLATMA

Roma Dönemi'nde zaman anlayışı, gece ve gündüzle ve bunların mevsimsel dinamikleriyle yakından ilişkilidir. Roma günü mevsimsel olarak değişen on iki saatten oluşuyordu¹¹⁰. Yazın en uzun günü sabah 4.30'dan akşam 7.30'a kadar sürüyor, kışın ise en kısa günü sabah 7.30'dan akşam 4.30'a kadar devam ediyordu¹¹¹. Martialis, Roma'da bir bireyin gün içerisindeki aktivitelerini anlatırken, günün ilk iki saatinin zengin Roma erkeği tarafından ziyaretçilerin ağırlanmasıyla geçtiğini, üçüncü saatin en dikkat çeken yönünün mahkemelere koşturan avukatlar olduğunu, beşinci saate kadar işlerinin başında olanların beşinci ve altıncı saatte öğle yemeği yediklerini aktarmaktadır¹¹². Martialis, yedinci saate kadar siesta zamanı, sekizinci ve dokuzuncu saat arasının hamam vakti olduğunu ve onuncu saatle beraber akşam yemeği vaktinin başladığını ifade etmektedir¹¹³.

Doğal aydınlanma ile oluşan bu kronolojik düzen, evin gün boyunca kimler tarafından nasıl kullanılacağını da belirlemekteydi. Şafak vakti ve alacakaranlıkta erkeklerin hâkimiyetinde olan odalarda, gün ışığı ile birlikte sorumluluk kadına geçmekteydi¹¹⁴. Aydınlatma duvar resimleri, mozaik zeminler ve mobilyalarla birlikte evin efendisinin ailesinin zenginliğini ve gücünün vurgulanması açısından sosyal atmosfer üzerinde de büyük etkiye sahipti. Işığın mozaik zemin ve duvar yüzeyinden yansması parlaklık ve renk yoğunluğunu, dolayısıyla da her odanın genel atmosferini etkilemektedir. Ancak Romalılar aynı zamanda yarı karanlık ya da gölgenin niteliğinin de farkındaydı. Arzu edilen atmosfere bağlı olarak, belirli faaliyetler ya da toplantılar için evin özellikle daha karanlık ya da daha aydınlık bir alan seçilirdi. Dolayısıyla lambalar,

¹¹⁰ Campanaro 2022, 50.

¹¹¹ Campanaro 2022, 50.

¹¹² Martialis IV.8.

¹¹³ Martialis IV.8.

¹¹⁴ Campanaro 2022, 34.

bireyin duyularını harekete geçirerek bir bütün olarak toplum üzerinde güçlü bir etkiye sahipti. Atmosferik güçleri bu nedenle muhtemelen kültürel ya da ticari değerlerini aşıyordu¹¹⁵.

Benzer şekilde doğal aydınlanma ile oluşan günün farklı zaman dilimleri üzerine çalışma yapan Salman, Antakya Arkeoloji Müzesi envanterinde yer alan gündelik hayattaki bir anı anlatan mozaik parçaları üzerine yazdığı makalede, güneş saatinin günlük yaşam içerisinde kullanımına dair görsel bilgiler vermektedir¹¹⁶. Mozaik parçalardan birisi üzerinde yer alan yazıtta “dokuzuncu saat” ibaresi günlük yaşam içerisinde güneş saatinin önemini vurgular niteliktedir¹¹⁷. Dokuzuncu saat güneş batmadan önceki üçüncü saat, öğle vaktinin bitişi ve akşamın başlangıcını işaret etmektedir. Bu saat hamam saatinin bitişi, onuncu saat ile beraber de akşam yemeğinin başladığı saattir¹¹⁸.

Salman’ın antik kaynaklardan yola çıkarak vermiş olduğu bilgiler, Antik Çağ’da Roma Dönemi özelinde gündüz vakti yapılan aktivelere ışık tutmaktadır. Akşam yemeği davetlerinde gün gece döngüsüne girdiğinde yapay ışık doğal ışığın yerini almıştır. Antik Çağ’da akşam yemeği organizasyonlarının mermer ve bronz *candelabrum*’lar, kandiller ve *lyknophoros*’lar gibi zengin işçilikli yapay aydınlatma araçlarının kullanımıyla gecenin ilerleyen saatlerine kadar devam ettiği bilinmektedir¹¹⁹.

1.1. Yapay Aydınlatma

Yapay ışık, geceleri herhangi bir etkinlik gerçekleştirmede kilit faktördür¹²⁰. Kandiller, meşaleler ve balmumu ve donyağı mumları günü geceye uzatmak için kullanılmıştır. Örneğin Martialis’in iki iyi bilinen epigramı kandilleri ele almaktadır¹²¹.

¹¹⁵ Campanaro 2022, 34.

¹¹⁶ Salman 2009, 83-93.

¹¹⁷ Salman 2009, 85 Res. 1 ve 3. “ENATHIAPHΛΑΣΕΝ” (dokuzuncu saat geçiyor) ibaresi sahnenin geçtiği vaktin akşamüstü olduğunu göstermektedir.

¹¹⁸ Levi 1947, 220.

¹¹⁹ Seidel 2009. Aydınlatma nesnelerinin lüks durumu hakkında bkz. Wallace-Hadrill 2008, 371-391.

¹²⁰ Moullou 2015, 199.

¹²¹ Martialis XII.43.5; XII.43.10.

Biri çok sayıdaki fitiliyle tüm akşam partilerini aydınlatır, diğeri ise aşk saatlerinin sessiz sırdaşıdır¹²². Aslında kandiller o kadar yaygın ve etkilidir ki, günün çeşitli zamanları mecazi olarak onların adıyla anılırdı. Örneğin, *lucubratio* terimi özellikle sabah ve akşam kandil ışığında yapılan entelektüel çalışmaları tanımlamak için kullanılırdı¹²³. *Grammatici* 'lerin (öğretmenlerin) gece yarısına kadar demirci ve yün dokumacıları gibi çalıştıkları için öğrencileri gibi isli lambanın pis kokusunu soluduklarından yakınırdı¹²⁴.

Deneysel verilere göre, 60 cm mesafeden (Times New Roman 16 pt yazı ile yazılan bir metin) okuma en az 0.13 lux'te yapılabilirdi¹²⁵. Bu seviye Roma evlerinde optik konforun belirlenmesi için bir sınır olarak da kullanılabilir. Bir *symposion* sırasında biri pasaj okumak istediğinde ve lambadan uzaktaysa, Lukianos'un bahsettiği gibi, yapması gereken tek şey - ev sahibinin izninden sonra - ayağa kalkıp aydınlatma gereğine yaklaşmasıydı¹²⁶.

Yapay ışık, gecenin ilerleyen saatlerine ya da sabahın erken saatlerine kadar devam eden akşam ziyafetlerinde yaygın olarak kullanılırdı. Ziyafetlere Romalı seçkinler katılırdı: ev sahibi yalnız yemiyorsa, arkadaşlarını ya da iş ortaklarını akşam yemeği için evine davet ederdi. Kaynaklar ziyafetlerdeki lambalardan ve gece döndüklerinde ışığın konuklara evlerinin güvenli yolunu gösterdiğinden tekrar tekrar bahseder. Geceleri loş ışık nihayetinde uykuya ve romantik beraberlik saatlerine eşlik ederdi¹²⁷.

Yine, edebi kaynaklardan öğrendiğimiz Arkaik Dönem'den itibaren insanların yapmış olduğu aktiviteleri Moullou, antik kaynaklar ve ikonografik kanıtlar ekseninde, gece aydınlatmasının çeşitli ev faaliyetleriyle ilişkilendirilmesini kısaca şu şekilde

¹²² Lutz – Merten 2022, 257-265.

¹²³ Lutz 2022, 239-247.

¹²⁴ Lutz 2022, 239-247.

¹²⁵ İnsanın görme durumu üç seviyeye ayrılır: Fotopik, skotopik ve mezopik. Fotopik, gün içindeki gözün görme kapasitesidir. Fotolojik vizyonda normal renk ayırt etme yeteneği vardır (göz, ışığı işlemek için konileri kullanır). Skotopik, karanlıkta yıldızların verdiği ışık seviyesidir. Bu aydınlatma seviyelerinde, renk algısı ve odak görüşü yoktur (koniler bozulur ve göz ışık işlemek için çubuk kullanır). Mezopik düşük ışık seviyelerindeki durumdur, örn. gün batımında (koni ve çubukların birleşimi görüşü destekler). Atmodipoero – Pardede 2004, 644-649.

¹²⁶ Luc. *Sym.* 21, 5-6: "Aristainetos'un izniyle lambaya doğru gitti ve okumaya başladı".

¹²⁷ Campanaro 2022, 31-32.

örneklendirmiştir¹²⁸: Bir akşam yemeği ya da *symposion* hazırlama¹²⁹, evin düzenlenmesi¹³⁰, misafir için bir yatak odası hazırlama¹³¹, eğirme veya dokuma gibi ev içi ışıklı iş faaliyetleri¹³², meşale gibi ev eşyası imalatı¹³³, bir *symposion* sırasında akşam yemeğine katılarak, müzikli veya dans gösterileri izlemek¹³⁴, oyunlar oynamak¹³⁵, okuma yazma faaliyetleri¹³⁶, hem sıradan yaşamda¹³⁷ hem de *symposion* sırasındaki romantik yakınlaşmalar¹³⁸; günlük yaşamın mekanik hareketleri gibi, bir odadan diğerine gitmek¹³⁹, depoda bulunan eşyaları aramak¹⁴⁰, çocuğun uyuduğu odada bir emniyet lambası bulundurmak¹⁴¹, kemirgenlerden ve yiyecek yiyen her türlü hayvandan korunmak¹⁴² ve ayrıca ansızın gelişen bir cenaze töreni hazırlığı gibi olaylar¹⁴³, gece beklenmedik bir ziyaretçinin gelişi¹⁴⁴ ve onu misafir etmek¹⁴⁵, endişe ya da merakla gözlemlenen ev dışında ansızın çıkan gece kavgaları gibi beklenmedik olaylar¹⁴⁶

¹²⁸ Moullou 2015, 200.

¹²⁹ Kırmızı figür *krater* Lecce 686 P. Metapontion Inv. No. 9577: Seidel 2009, 63, 29; Hom. *Il.* 9, 205-208; Hom. *Od.* 14, 418-420.

¹³⁰ Kırmızı figür kap, MÖ 470-460: British Museum, 1928, 0117.59; Beazley 1963, 866, BAD. 211394. Ayrıca bkz. Hom. *Od.* 23, 289-290.

¹³¹ Hom. *Il.* 24, 647-648; Hom. *Od.* 4, 300-301, 3077, 339-341.

¹³² Kırmızı figür kap: Sydney Üniversitesi, Nicholson Müzesi 46.40: Beazley 1963, 231.87, BAD. 202273. Ayrıca bkz. Hom. *Od.* 5, 59-62 ve 6, 52,53, 306-307. Bkz. Aristoph. *Frogs* 1346-1351; *Anth. Gr.* 7, 726; Verg. *Aen.* 7, 11-14.

¹³³ Verg. *ecl.* 8, 29; Verg. *georg.* 1, 291-292; Plin. *Nat.* XVIII, 233.

¹³⁴ Kırmızı figür sürahi: Oxford, Ashmolean Museum 1966.877, BAD. 15332; Kırmızı figür *krater*: Taranto, Museo Archeologico Nazionale 6829/2032, BAD 25174; Kırmızı figür kap, MÖ 525-475: Firenze, Museo Archeologico Nazionale 1B29: Beazley 1963, 73.28, Carpenter 1989, 168, BAD 200472; Kırmızı figür sürahi: Ferrara, Museo Nazionale di Spina T108AVP/4776: Beazley 1963, 1313.12, Beazley 1971, 477, BAD 220504; Kırmızı figür *krater*: Paris, Musée du Louvre G524: Beazley 1963, 1427, BAD 260104.

¹³⁵ Özellikle *kottabos* oyunu için bkz. Sparkes 1960, 202-207. Örnekler: kırmızı figür kap, Firenze, Museo Archeologico Nazionale 3922: Beazley 1963, 432.55, Beazley 1971, 374, BAD 205099; kırmızı figür sürahi fragmanları, Oxford, Ashmolean Museum 1966.87, BAD 15332.

¹³⁶ Aristoph. *Cl.* 18-20; Athen. 14, 81, 45-50; Plut. *Dem.* 11, 6, 1-3; Luc. *Philops.* 31, 13-16.

¹³⁷ Aristoph. *Eccl.* 7-11.

¹³⁸ Kırmızı figür kap: Paris, Musée du Louvre G13: Beazley 1963, 86.A, 1578.16, BAD 200694; kırmızı figür kap: Firenze, Museo Archeologico Nazionale 1B49/1B58/6B24; Berlin, Antikensammlung 3251: Beazley 1963, 113.7, 1626, 1592, Beazley 1971, 332, BAD 200964. Ayrıca bkz. Athen. 12, 14, 24-36.

¹³⁹ Hom. *Od.* 1, 425-428 ve 23, 293-294; Theophr. *char.* 18, 4.

¹⁴⁰ Aristoph. *Eccl.* 7-11.

¹⁴¹ Lys. 1, 14, 2-5.

¹⁴² Kırmızı figür *pyxis* veya *lekanis* kapağı: Berlin, Schloss Charlottenburg Antikensammlung F2517: Beazley 1963, 917.205, Beazley 1971, 430, BAD 211142.

¹⁴³ Siyah figür kulplu vazo: Brunswick (ME), Bowdoin College 1984.23: Beazley 1971, 247, Carpenter 1989, 126, BAD 361401.

¹⁴⁴ Kırmızı figür sürahi: New York (NY), Metropolitan Museum 37.11.19, BAD 539.

¹⁴⁵ Hom. *Od.* 19, 386-390.

¹⁴⁶ Kırmızı figür *kalyx krater*: Lipari, Museo Archeologico Regionale T1155/10647; Parisinou 2000, 23, fig. 2.

aydınlatma kavramı üzerinden Antik Çağ yazarları tarafından ele alınmış hatta zaman zaman da boyalı kaplar üzerinde konu edilmiştir¹⁴⁷.

Ellis, 1994 yılındaki Teorik Roma Arkeolojisi Konferansı'ndaki deneysel bir metodoloji üzerine yaptığı "Roma İç Mimarisinde Aydınlatma" isimli yayınıyla yapay aydınlatma konusundaki çalışmalara öncülük etmiştir¹⁴⁸. Ellis, bu yayınında kentlerdeki birçok evde yemek odalarının çok iyi aydınlatılamadığı bilgisini de vermektedir¹⁴⁹. Bahse konu evlerde bazı odalarda "*clerestory*" (pencereli üst kısım) aydınlatmanın olmadığını, bazı evlerde ise güneş ışığı almak için yeterince büyük avluya sahip olunmadığı bilgisini verir. Yazar, ayrıca konumları gereği kuzey yönünde inşa edilen evlerin doğrudan güneş ışığı alamadığını ve güneş batmadan önce bile bu yemek ortamlarının çoğunda yapay aydınlatma gereçlerinin şart olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁰.

Antik ve modern kaynaklarda, yatak odasında daima bir kandil bulundurulduğu bilgisi de mevcuttur¹⁵¹. Bu bilgiye göre, kandil nadir durumlarda, özellikle çocukların uyuduğu yerde¹⁵² bir güvenlik ışığı olarak bulunduğu ortamı aydınlatmaktadır¹⁵³. Plutarkhos, yemekten hemen sonra evlerde kandillerin söndürüldüğünü belirtir. Çünkü eğlencelerde aşırı derecede sarhoş olan halkın kendilerini kaybederek yangına sebep olabilecekleri konusunda korkularını iletmiştir¹⁵⁴. Bunun yanı sıra Athenaios, konuklara sunulacak eşyalar arasında bir kandilin de olduğundan bahsetmektedir¹⁵⁵. Antik Çağ yazarlarının belirttiği gibi aydınlatma gereçleri toplumunun yaşamında bazen bir güvenlik aracı bazen de hediyelik bir eşya olarak önemli bir yere sahiptir. Hatta aydınlanma toplumsal kurallar içerisinde de öneme sahiptir. Bu öneminden olsa gerek

¹⁴⁷ Boyalı kaplar üzerindeki aydınlatma gereçleri için bkz. Moullou 2015,199-212.

¹⁴⁸ Ellis 1994, 65-71.

¹⁴⁹ Ellis 1994, 65-71.

¹⁵⁰ Ellis 1994, 65-71

¹⁵¹ Miller 1885, 28-33 ve Miller 1886, 5-9. Aristoph. *Eccl.* 7-11.

¹⁵² Lys. 1, 14, 2-5.

¹⁵³ Aristoph. *Pl.* 668-670; Plut. *Cim.* 6, 4-5; Apul. *met.* 5, 20-24.

¹⁵⁴ Plut. *TG* 14, 3.

¹⁵⁵ Athen. 4, 73, 23-26.

insanları aydınlatmadan yoksun bırakmak cezalandırıcı bir davranış olarak da belirlenmiştir¹⁵⁶.

Antik kaynaklar, akşam yemeği seramonilerinde eğlencelerin müzik, dans ve pantomim performanslarının sergilendiğini anlatmaktadır¹⁵⁷. Varro, kendi villasındaki bir *symposion*'da, bir müzisyenin vahşi hayvanların ortasında Orpheus'u canlandığı gösteriyi anlatmaktadır. Bunlarla birlikte Diogenianus da Plutarkhos'un *symposion*'larda oynanan pantomimler hakkında bilgiler vermektedir¹⁵⁸. Benzer şekilde zenginlerin villalarında sanatçıların ve pantomim sanatçılarının yer aldığı gösterişli *symposion* yaşamından da bahsetmektedir¹⁵⁹.

Kandiller Klasik Dönem'den itibaren, hemen hemen her evde kullanım görmeye başlamıştır. Bu durum somut olarak Arkaik Dönem'den Geç Antik Çağ'a kadar uzanan farklı alanlardan (Yunanistan'da ve dışındaki) evlerdeki kandillerin sayısını ve yerini inceleyen Seidel'in sistematik araştırmasında da ortaya koyulmuştur¹⁶⁰. Seidel'in yapmış olduğu çalışmada hane başına kullanılan kandillerin sayısal olarak artışının Geç Klasik - Hellenistik Dönem'den itibaren görülebileceği vurgulanmıştır¹⁶¹. Muhtemelen evlerin hem mimarisinde hem de iç dekorasyonunda gözlenen değişim, yani genişleme ve artan oda sayısı, *peristyl* uygulamasının evlerde görülmeye başlaması, duvarların ve zeminlerin fresklerle ve mozaiklerle süslenmesi bu durumu etkilemiştir. Freskler ve mozaikler, yansıtma özelliğinden dolayı aydınlatma sonuçlarında önemli ölçüde değişikliğe neden olmuştur¹⁶².

Pompeii ve Herculaneum'daki evler ile villalarda bulunan görkemli *candelabrum*, kandil ve *lykhnoukhai* gibi aydınlatma gereçlerinin çoğu evin en prestijli mekânlarında

¹⁵⁶ Dem. 25, 61, 7-62, 1.

¹⁵⁷ Griffin 1976, 94. Seneca, özel aşamadaki pantomim faaliyetinin gürültüsünün bütün şehri doldurduğundan bahseder. Sen. nat. 7.32.3; Slater 1994, 131.

¹⁵⁸ Zarmakoupi 2011, 163; Plut. *Quaes. Conviv.* 7, 8, 3.

¹⁵⁹ Zarmakoupi 2011, 163; Varro *rust.* 3, 13, 2-3.

¹⁶⁰ Seidel 2009, 16-61.

¹⁶¹ Seidel 2009, 16-61.

¹⁶² Moullou ve diğ. 2012b.

tespit edilmiştir. Örneğin, Gilded Cupids Evi'nde *cubiculum*'da bir mermer şamdan kaidesi¹⁶³, ve Gaius Iulius Polybius'un evinde *peristyl* bahçesine bakan *triclinium*'da tepsi taşıyan *kouros*/Apollon heykeli bulunmuştur¹⁶⁴. Yine Pompeii'deki Via Abbondanza'da ele geçen *ephebos* heykeli evin en önemli mekânında yazlık *triclinium*'da *in situ* durumda ele geçmiştir¹⁶⁵.

Zeugma antik kentinde bulunan Poseidon ve Euphrates Evleri'nde evlerin lüks aydınlatma konseptinin unsurları olan metal kandiller, *candelabrum*'lar, bronzdan Mars Heykeli gibi lüks aydınlatma gereçleri ile dikkat çekmektedir¹⁶⁶. Bu eserlerin kazılarda Pompeii örneklerindeki gibi *in situ* olarak, evlerin en prestijli mekânlarından olan *peristyl* ve yakınlarından ele geçmesi benzer kültür hayatının burada da yaşandığına işaret etmektedir.

1.2. Doğal Aydınlatma

Bir Roma evinin sakinleri aydınlatma ve ısınma için gün ışığına bağımlıydı. Edebi kaynaklar bir evi planlarken iyi bir aydınlatmanın merkezi önemini vurgulamakta ve her bir odanın tasarımı ve dizaynı için kurallar koymaktadır¹⁶⁷. Genç Plinius arkadaşı Gallus'a Laurentia'daki kır evini överken odaların gün ışığıyla olan ilişkisine, sabah ve akşam güneşinin vurduğu odalara, güneşin sıcaklığını koruyan ve denizden yansıyan güneş ışığının vurduğu odalara defalarca atıfta bulunmaktadır¹⁶⁸. Öte yandan Plinius'un

¹⁶³ Seidel 1992, 48, 51, 119; Sogliano 1907, 585.

¹⁶⁴ Pesando 2002, 262-267; Mattusch 2008, 141-143. Fabius Rufus Evi'nden kandil taşıyan genç heykeli ile karşılaştırma yapılabilir.

¹⁶⁵ Maiuri 1925, 337-338.

¹⁶⁶ Gökay'a göre Zeugma konutlarında bulunmuş bazı kandil, bronz eserler ve Mars kandil taşıyıcısı MS 1. yüzyıl içinde üretilmiş eserlerdir. MS. 2. yüzyılda bu eserler sanat eseri değeri şeklinde bir antika pazarı oluşturmuş, elitler arasında oldukça revaçta objeler olarak satın alınarak uzun süre evlerde pahalı dekoratif objeler olarak kullanılmıştır; bu sanat eseri ticareti de büyük olasılıkla asker emeklileri tarafından yapılmıştır. Gökay 2022, 347. Ayrıca Prof. Dr. Bert Smith ile yaptığım kişisel görüşmede kendisi de Mars Heykeli'nin MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilebileceğini tarafıma iletmiştir. Kendisine bu bilgiden dolayı teşekkür ederim.

¹⁶⁷ Campanaro 2022, 31.

¹⁶⁸ Plin. *Ep.* 2, 17, 10.

en sevdiği odalardan biri olan *cubiculum* için şöyle der: “o kadar huzurlu ve tenhadır ki kepenkler açılmadıkça içeri gün ışığı bile giremez”¹⁶⁹.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi iç mekânların aydınlatılmasının birincil kaynağı gün ışığıydı¹⁷⁰. Erken dönem Hellen yapılarında mekânların, kapı ve pencereler vasıtasıyla ışık alması sağlanmıştır¹⁷¹. Pencereler, daha önce Minos-Miken kültürü (Thera/Akrotiri, süslemeli tuğlalarda, Knossos’tan ev cephelerinde) ve Zagora/Andros’un geometrik evleri üzerinde, ayrıca tapınaklarda (Atina’daki Parthenon, Epidauros’taki Asklepios Tapınağı) görülmektedir¹⁷². Bir pencerenin ışığın kaynağı olarak mekâna kazandırdıkları ve mekân içerisinde kurulumu Vitruvius tarafından açıklanmaktadır¹⁷³. MS 1. yüzyılda pencere camının üretilmesi, ışık kaynağı olarak pencerenin yapılarıdaki önemine katkıda bulunmuştur¹⁷⁴. MÖ 1. yüzyılın ortalarından itibaren üfleme tekniğinin icadı¹⁷⁵ ile cam yaygın olarak kullanılmaya başlanmışken, MS 1. yüzyıla gelindiğinde camdan üretilmiş diğer nesneler gibi pencere açıklıklarının kapatılmasında camın kullanımı başta hamam yapılarının sıcak odaları olmak üzere günlük hayatın bir parçası haline gelmeye başlamıştır¹⁷⁶. Üflenen cam, dökülen camdan daha saydam olsa bile, yine de tamamen şeffaf değildi. Bu nedenle manzara üzerinde açık bir görüş sağlamak üzere tasarlanan açıklıklar için ihtiyaca cevap verememiştir¹⁷⁷. Nitekim, özel alanlarda camın kullanımı, dekorasyonunu korumak için küçük açıklıkların kapatılmasıyla sınırlı kalmıştır. Pencereler örneğin, Papiruslar Evi’ndeki *atrium* köşesinin altındaki odaların küçük açıklıkları veya evin açık alanlarında ve Herculeneum’da Atrium Evi’nde verandanın doğu kanadında ele geçmiştir¹⁷⁸.

¹⁶⁹ Plin. *Ep.* 2, 17, 22.

¹⁷⁰ Hurschmann 2005a, 551-554.

¹⁷¹ Hurschmann 2005a, 551-554.

¹⁷² Hurschmann 2005a, 551-554.

¹⁷³ Vitruvius VI.6.6; VI.4.1-2.

¹⁷⁴ Sen. *epist.* XC.25; Plin. *Ep.* 2, 17, 11; 17, 22, krş. Plin. *nat.* XXXVI, 16.

¹⁷⁵ Kisa 1908, 299; Grose 1977; Platz-Horster 1979.

¹⁷⁶ Sperl 1990; Broise 1991; Baatz 1991; Dell’Acqua 2004, 116-119; Whitehouse 2001, 32.

¹⁷⁷ Dell’Acqua 2004, 115. Yarı saydam camlar için bkz. Sperl 1990, 68-70.

¹⁷⁸ Maiuri 1958, 292.

Metal ve taş çerçevelere dikdörtgen cam bölmeler yerleştirilerek pencerelerin camlanması Roma mimarisinde oldukça yaygın bir uygulamaydı¹⁷⁹. Belki de başlangıçta hamam yapılarının ısıtılmasına yardımcı olmak için geliştirilen, atmosferik koşulları düzenlerken ışığı içeri alan pencere camının faydaları hızla fark edildi¹⁸⁰. Erken örnekleri MS 1. yüzyılda görülmeye başlanan pencere camı levhalarının MS 3. yüzyıla kadar döküm tekniği kullanılarak üretildiği; bu tarihten sonra ise silindir üfleme tekniği ile üretilen pencere camı plakalarının döküm tekniğinde üretilenlerle birlikte görüldüğü ve daha yaygın hale geldiği düşünülmektedir¹⁸¹. MS 3. yüzyılın sonlarında Doğu Akdeniz'deki yapılardan elde edilen veriler, silindir üfleme tekniğinin ilk olarak batıdan ziyade imparatorluğun doğusundaki merkezlerde ortaya çıktığını göstermektedir¹⁸². 1999 yılı Zeugma antik kenti kazılarında ortaya çıkarılan Poseidon Evi'nin *peristyl*'inde kazılar sırasında da bir örneği tespit edilen¹⁸³ ve silindir üfleme (*muff*)¹⁸⁴ tekniğinde üretilmiş pencere camı parçaları ile *in situ* durumda karşılaşılmıştır. Ayrıca bahse konu alanda pencere camları ile birlikte ele geçen demir pencere ızgaraları cam pencere panellerini sabitlemeye/korumaya ve güvenliği sağlamaya yönelik uygulamaların kullanıldığını öğrenmemizi sağlamıştır¹⁸⁵. Yine Zeugma 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında büyük çoğunluğu silindir üfleme (*muff*) tekniği kullanılarak üretilen pencere camı parçalarının ortaya çıkarıldığı bir ev kalıntısıyla da karşılaşılmıştır¹⁸⁶.

¹⁷⁹ Whitehouse 2001, 31-36.

¹⁸⁰ Grossmann 2013, 251.

¹⁸¹ Price 1996.

¹⁸² Foy – Fontaine 2008, 410.

¹⁸³ Önal 2012, 76, 79-80, Fig. 50, 51; Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 71-77, Pl. 11.155, 163; Grossmann 2013, 251; Fontaine – Foy 2005, 21.

¹⁸⁴ Silindir üfleme tekniğinde cam pencere panelleri, üfleme çubuğunun ucuna alınmış eriyik cam topağının önce üflenerek silindir biçimine sokulması, ardından nobleye geçirilerek makasla bir yandan uzunlamasına kesilmesi ve ısıtılarak düzleştirilmesiyle elde edilmektedir. Bu teknikteki üretim için ayrıca bkz. Whitehouse 2001, 33-34; Erten 2015, 158.

¹⁸⁵ Webster 1959, 10-15; Kienzle 2011, 3-17; Vipard 2009, 5, Pl. 1. Fig. 5.

¹⁸⁶ Grossmann 2013, 251. Zeugma 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında ele geçen toplam cam buluntu sayısının yarısından fazlasını 5.500'den fazla pencere camı parçası oluşturmaktadır. Parçalar düz, düzensiz şekilli, oldukça ince ve yeşilimsi renktedir. Birçoğu yangına maruz kaldığı için deforme olmuştur. Camın inceliği ve parçaların görünüşte çift parlak yüzeyi, Zeugma'daki pencere camlarının hepsinin olmasa da çoğunun silindir üfleme tekniğinde (*muff*) üretildiğini düşündürmektedir. Bu dönem kazılarında Zeugma'daki açmaların hemen hemen hepsinde az miktarda pencere camı bulunmasına rağmen, malzemenin yüzde 95'inden fazlası Trench 2'de yer alan bir kontekstten ele geçmiştir. Trench 2 konum

Doğal ışıktan faydalanma konusunda Romalılar, villaların lüks yaşam tarzının tasarımında mimari ve peyzaj arasındaki ilişkiyi yoğun bir şekilde incelemiş ve mekânlarda ışığın görsel etkisini kullanan bir mimari modeli yaratmıřlardır¹⁸⁷. Zarmakoupi, Pompeii’deki Erken İmparatorluk Dönemi lüks villaların mimari tasarımında karşılıklı olarak birbiriyle ilişkili değişik konutlarda aydınlatma konseptini göstermek için araştırmalar yapmıştır. Elde ettiği sonuçlarda, Roma mimarlarının, villa hayatının değişen ihtiyaç ve taleplerine cevap vermek maksadıyla, evin aydınlatılması ve havalandırılması için yaratıcı mimari çözümler geliştirdiklerini göstermeye çalıřmıřtır¹⁸⁸. Zarmakoupi, havalandırma ve ışığın fiziki gereksinimlerinin mekân sınırlamaları ile birleşmesinin, Romalı mimarların mekân tasarımlarını avlu etrafında düzenlemesine yol açtığı yorumunu yapar¹⁸⁹.

Konutların önemli bir birimi olan ve birincil ışık kaynakları olarak görölen *atrium* ve *peristyl*’ler bu konu başlığı altında kısaca incelenmiştir.

1.2.1. *Atrium*

Kapısı olmayan *alae*’nin çevrelediği *cubicula* ve *tablinum* (*atrium* ile *peristyl* arasında geçişi sağlayan oda) ortasında yer alan antik İtalyan ve Roma evindeki merkezi odaya, *atrium* denmektedir¹⁹⁰. *Atrium*’un erken formları Etrüsk oda mezarlarında (Cerveteri) görülür¹⁹¹. Etrüsk mimarisinde göröldüğü en eski yerler, MÖ 6. yüzyılın sonunda Roma’da (Palatin Tepesi’nde) ve Etrüsk Marzabotto’dadır. Erken Roma *atrium*’u, ev sahibinin *solium*’da otururken aldığı müşterilere yönelik bir resepsiyon odası görevi yapmıřtır¹⁹².

olarak 1999 Gaziantep Müzesi kazılarında ortaya çıkarılan Euphrates ve Poseidon Evlerine yakın konumdadır. Zeugma’da pencere camları ile ilk kez bu evde karşılaşılmıştır. Önal 2012, 76, 79-80, Fig. 50, 51.

¹⁸⁷ Zarmakoupi 2011, 158-169.

¹⁸⁸ Zarmakoupi 2011, 158-169.

¹⁸⁹ Benzer bir çalışma için bkz. Campanaro 2022, 30-41.

¹⁹⁰ Prayon 2005, 301.

¹⁹¹ Prayon 2005, 301.

¹⁹² Prayon 2005, 301.

Pompeii ve Herculaneum kentleri, Roma konut mimarisinin iç mekânlarının anlaşılması konusunda önemli maddi verileri sunmaktadır¹⁹³. Pompeii'deki konut modellerinin analizinde, “*atrium*” olarak adlandırılan her konut biriminin merkezi alanının, yapının genel dokusunda önemli bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Evin başodası olan *atrium* yerleşim düzeninde üstü açık olan bölüm idi. Buradaki bu uygulamadan dolayı Antik Çağ Roma yazarları Varro ve Vitruvius *atrium*'u, “evin boşluğu” anlamına gelen *cavum aedium* olarak adlandırdılar¹⁹⁴. Varro, *cavum aedium*'u “*evin duvarları içinde kalan ve herkesin kullanımına açık bırakılan alan*” olarak tanımlamıştır¹⁹⁵. Bu tanım, *atrium*'un “*müşterileri ve ziyaretçileri alacak ve barındırarak şekilde tasarlanmış bir bekleme odası*” olduğu yorumunu yapmamızı sağlamıştır¹⁹⁶.

Hem Varro hem de Vitruvius, *atrium*'u İtalic karakterde bir yapı unsuru olarak görmüştür¹⁹⁷. Varro, *atrium* kavramını Romalıların, Po Vadisi'nde Etrüsk yerleşimi olan Atria'dan bir terim ve mekânsal düzenleme olarak türettiklerini belirtir¹⁹⁸. Vitruvius, Varro'nun *cavum aedium*'unun eş anlamlısı olarak *atrium*'u kullanmaktadır¹⁹⁹. Vitruvius, *atrium*'un Atria şehrinden bir Etrüsk mirası olduğunu iddia etse de *atrium* türlerini yorumlamada Toskana sıfatını kullanır²⁰⁰. Vitruvius için *atrium*, Etrüsk ve Romalılara özgü bir mimari karakteristiğidir ve Hellenler tarafından bilinmemektedir²⁰¹.

Kostof, Roma yerleşim tipolojisini “Pompeii'deki Saray Evi” (Roma Egemenliği öncesi dönem, MÖ 3. yüzyıl) vasıtasıyla tasvir ederek *atrium* evinin iki ayırt edici özelliğini belirtir: “içe kapanma hissi” ve “Roma düzenlerini Yunan ve Hellenistik tarzlardan ayıran sistematik bir şekilde düzenlenmiş kompozisyon”²⁰². Kostof'a göre

¹⁹³ McKay, 1998, 30. Bu kentler, MÖ 4. yüzyıldan Vezüv Yanardağı'nın patladığı döneme, MS 79'a kadar İtalic ve Hellenistik Dönem ev mimarisi konusunda en önemli bilgileri vermektedir.

¹⁹⁴ Robertson 1969, 302.

¹⁹⁵ Robertson 1969, 302.

¹⁹⁶ Kavas 2012, 144.

¹⁹⁷ Kavas 2012, 144.

¹⁹⁸ McKay 1998, 16.

¹⁹⁹ McKay 1998, 16.

²⁰⁰ McKay 1998, 16.

²⁰¹ Robertson 1969, 302.

²⁰² Kostof 1985, 197-199.

atrium, simetrik olarak düzenlenmiş odaların her birinde, değişen ışık ve karanlık alanların ritmini düzenleyen evin başodasıdır²⁰³.

Çatı sistemi açısından, İtalyan *atrium*'un ve Hellenistik *peristyl*'in aynı yapıda bir arada bulunduğu ancak orijinal özelliklerini korudukları ileri sürülmüştür²⁰⁴. Pompeii'deki en eski evler, MÖ 4. ve 3. yüzyıllara tarihlendirilirler ve Vitruvius tarafından verilen temel *atrium* evi tipolojisini yansıtır²⁰⁵. Vitruvius, evlerdeki *atrium*'ların çatısını Etrüsklerin ayrıntılı ahşap çatı geleneğiyle ilişkilendirir. O, *compluvium*'un çerçevesini desteklemek için *impluvium*'un köşelerinde hiçbir sütun olmadığını belirtir²⁰⁶. Vitruvius'un tanımında, Toskana *atrium*'unun çatısı, odanın tüm uzunluğunu kapsayan ve *compluvium*'un uzun kenarlarını çerçeveleyen iki derin ahşap kiriş üzerinde desteklenmiştir. *Atrium* için Vitruvius'un Etrüsk kökenleri arasındaki ilişkiyi güçlendiren ilave argümanlarda bulunmaktadır²⁰⁷. Boëthius ve Ward-Perkins, Vitruvius ve Varro'nun *cavum aedium* yani *atrium* için Etrüsk mimarisine özgü bir unsur olduğu savını desteklerken, *atrium*'un ana özelliklerinin eski Etrüsk mimarisine kadar uzandığı bilgisi verilmiştir²⁰⁸. Yazarlar, Geç Cumhuriyet Dönemi *atrium* evlerini, arkaik Etrüsk mezarlarıyla karşılaştırmışlar ve her iki mimari tipolojinin kesinlikle aksel ve simetrik olduğunu, *atrium*'a, lobi tarafından erişilebilir olduğunu ileri sürmüşlerdir²⁰⁹.

Şehirlerde *atrium*, evin mimari kompozisyonunun merkezindeydi. Havalandırma ve ışığın fiziki gereksinimlerinin, mekân sınırlamaları ile birleşmesi, mimarların

²⁰³ Kostof 1985, 197-199. Kostof *atrium*'lu evleri şu şekilde anlatmaktadır: En eski *atrium*'lu İtalyan ev, *atrium* adı verilen çekirdek bir alan etrafında sıkı bir şekilde düzenlenmiş, içe bakan, serin ve sessiz mekânların bulunduğu tek katlı yapılardır. *Atrium*'da genellikle gökyüzü açık, mekânın açık olan çatısında sarnıç ile bağlantılı bir yağmur toplama sistemi bulunmaktadır. Bu merkez oda da ev tanrıçalarının ve ataların büstlerinin bulunduğu bir bölüm de yer almaktadır. Girişte *vestibulum*, *atrium* ve evin bahçesine açılan *tablinum* adı verilen ana oda, düz bir hatta düzenlenmiştir. Bu eksen, dönüşümlü olarak açık ve koyu aralıklarla simetrik olarak düzenlenmiş odalarla çevrelenmiştir.

²⁰⁴ Boëthius – Ward-Perkins 1970.

²⁰⁵ Robertson 1969, 302.

²⁰⁶ McKay 1998, 17.

²⁰⁷ Kavas 2012, 145-146.

²⁰⁸ Boëthius – Ward-Perkins 1970, 152.

²⁰⁹ Boëthius – Ward-Perkins 1970, 152,153.

tasarımlarını avlu etrafında düzenlenmesine yol açmıştır²¹⁰. *Atrium*, evin merkezi olarak öneminin yanında, bir de ev sahibinin sosyal statüsünü ifade etme alanı olarak da işlev görmeye başlamıştır²¹¹. Ev sahibinin bu odada misafirlerini ağırladığı ve bu odanın görüntüsü ile odaya girip çıkanların toplumdaki konumunu algıladığı görülüyor. Evin sokağa bakan yüzünden dolayı zamanla bu rol azalırken, *atrium* çoğu evin organizasyonunda önemini korumuştur²¹². Mimarlar kırsal alanda da *atrium* evi inşa etmeye başladığında, evin bu merkezi konseptini benimsemişlerdir. *Atrium*'u mimari kompozisyonun özü olarak kullanmaya devam etmiştir.

1.2.2. *Peristyl*

Hellenistik Dönem ile özdeşleştirilen *peristyl*'li konutların esasında Klasik Dönem *prosta/pasta*'lı konutlarındaki değişim ile ortaya çıktığı düşünülmektedir²¹³. *Prosta*'lı ve *pasta*'lı evlerin Hellen mimarlığının kendi içindeki bir evrimle geliştiği, merkezi avlulu *peristyl*'li evin ise Perslerin etkisi ile yaygınlaştığı ifade edilmektedir²¹⁴. Bu durumun kanıtı olarak da Larissa'daki MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda yapılmış olan Pers sarayları bu yoruma en önemli kanıt olarak sunulmaktadır²¹⁵. Ayrıca, *peristyl*'in “muzaffer Hellen tadının” bir göstergesi olarak MÖ 1. yüzyıl sonunda ortaya çıktığını ve yeni bir kombinasyonla imparatorluğun geneline yayıldığı belirtilmektedir²¹⁶.

Peristyl bahçeleri bir yandan Hellenistik Doğu'nun kraliyet ve halk mimarisinin *portiko*'larını taklit ederken diğer yandan da Roma ev bahçesinin geleneğini devam

²¹⁰ Blanas 1990; Ratzka 1990.

²¹¹ Vitruvius VI.5.2. “Item feneratoribus et publicanis commodiora et speciosiora et ab insidiis tuta, forensibus autem et disertis elegantiora et spatiosiora ad conventus excipiundos, nobilibus vero, qui honores magistratusque gerundo praestare debent officia civibus, faciunda sunt vestibulum regalia alta, atria et peristylia amplissima, silvae ambulationesque laxiores ad decorem maiestatis perfectae; praeterea bybliotheas, pinacothecas, basilicas non dissimili modo quam publicorum operum magnificentia comparatas, quod in domibus eorum saepius et publica consilia et privata iudicia arbitriaque conficiuntur.”

²¹² Wallace-Hadrill 1994, 38-61; Wallace-Hadrill 1990, 166-170; Wallace-Hadrill 1997, 219-240.

²¹³ Abbasoğlu 1996, 399; Akurgal 1996, 137.

²¹⁴ Zarmakoupi 2011, 158-59.

²¹⁵ Bkz. Schefold – Boehlau 1940.

²¹⁶ Kavas 2012, 147.

ettirmiştir²¹⁷. *Peristyl* bahçenin tam dikdörtgen şeklindeki biçiminin *portiko*'lar ve bahçeler ile daha akışkan formülasyonlarına dönüştürülmesi; sadece İtalyan çevresel ve görsel niteliklerinin değerlendirilmesiyle değil, aynı zamanda villalarda yemek uygulamalarının giderek artan ihtiyaçlarıyla da ilgilidir. Sosyal yönelim bağlamında, lüks villalar kültürel statü simgeleri olarak faaliyet göstermiştir²¹⁸.

MÖ 2. yüzyıldan itibaren Hellenistik Doğu'nun fethinden sonra İtalya yarımadasında kültürel lüks villa olgusu gelişmeye başlamıştır²¹⁹. Romalılar bu tarihten itibaren ekonomideki gelişmelerle birlikte sade, gösteriştan uzak evlerini görkemli yapılara dönüştürerek, servetlerini sergilemek istemişlerdir. Bu durumun sonucu olarak da bu lüks tasarım için hem Hellen hem de Roma mimari unsurlarını harmanlayarak mimari ile peyzaj anlamında yeni bir tasarım dili geliştirmişlerdir²²⁰.

²¹⁷ Zarmakoupi 2011, 158.

²¹⁸ Zarmakoupi 2011, 158.

²¹⁹ Lüks villaların kültürel olgusuyla ilgili olarak bkz. D'Arms 1970; D'Arms 1979; Mielsch 1987; Frazer 1998; Romizzi 2001; Lafon 2001; Marzano 2007.

²²⁰ Zarmakoupi 2007.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ZEUGMA AYDINLATMA GEREÇLERİ

2.1. Kandiller

Kandil, uygarlaşma sürecindeki insanoğlunun ilk kullandığı aydınlatma gereçlerinden bir tanesidir. Roma Dönemi’nde kandilin orijinal adı, “*candelea*” ve meşale anlamına gelen “*trache*”, Hellence ise “*lykhnos*” olarak isimlendirilmiştir²²¹. Hitit yazılı belgelerinde de kesin bir bilgi olmamakla birlikte, “*DUG SASANNA*” ifadesinin kandili karşılayan bir terim olduğu düşünülmektedir²²². Taş, pişmiş toprak, cam veya metalden yapılan kandiller, çağlar boyunca aydınlatmanın yanı sıra, adak eşyası veya mezar hediyesi gibi farklı amaçlar için sürekli olarak kullanım görmüşlerdir²²³.

Günümüze kadar yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde elde edilen bilgilere göre en erken kandil yahut aydınlatma gereçleri, taş ve deniz kabuğundan yapılmış olan Paleolitik Çağ örnekleridir²²⁴. Işık kaynağı olarak hayvan yağlarını kullanan bu insanlar, mağaralarda birkaç yüz metre içerideki gün ışığından yoksun duvar resimlerini yapmak için yapay ışıktan yararlanmaya mecbur kalmışlardır²²⁵.

Önasya coğrafyasında, Filistin’de çok erken dönemlerde, deniz kabuğunun kandil olarak kullanıldığı; Mezopotamya’da Sümerlerin kandili kullandıkları da bilinmektedir²²⁶. Eski Mısır’da, MÖ 3. binde Eski Krallık Dönemi’ne ait hiyeroglif işaretler arasında kandil resimleri vardır²²⁷. Orta Krallık Dönemi’nde ise pişmiş toprak kandillere rastlanmıştır²²⁸. Herodotos, Mısır gezisi sırasında Sais kentinde karşılaştığı bir mekândaki aydınlatma gerecini şöyle ifade eder; “*Mısırlılar yağ ve tuzu karıştırarak*

²²¹ Walters 1914, XII; Ezer 1987, 103; Metin 2012, 16; Çokay 2000, 12.

²²² Kinal 1969, 155.

²²³ Walters 1914, XIV; Forbes 1958, 156.

²²⁴ Bailey 1963, 17.

²²⁵ Bailey 1963, 17; Beaune 1987, 569; Fitch – Goldman 1994, 3; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 27; Tavukçu 2007, 123.

²²⁶ Kinal 1969, 155; Bailey 1963, 17; Fitch – Goldman 1994, 5; Barın 1995, 4; Çokay 2000, 15; Öztürk 2003, 23; Coşkun 2007, 16.

²²⁷ Kinal 1969, 155.

²²⁸ Kinal 1969, 155.

*geniş çanaklara dolduruyorlar ve bunun üzerine fitil koyuyorlar, bütün gece yanıyordu*²²⁹.

Kandillerin temel şeklini Paleolitik Dönem başlarında bir lamba olarak kullanılmış olan taş kâseler oluşturmaktadır. Kilden yapılan erken kandiller bu temel şekli takip eder; bir çömlekçi çarkında şekillendirilmiştir ve fitil için yapılan ağız birkaç kez katlanarak yanıcı kısım oluşturulmuştur²³⁰. Bu form literatüre Fenike lambaları olarak girmiştir²³¹. MÖ 9. yüzyıldan 4. yüzyıl kadar kullanım görmüşlerdir. MÖ 7. yüzyıldan itibaren antik Hellen’de bu form benimsenmiş ancak fitilin konduğu burun kısmı bir köprü oluşturacak şekilde değiştirilmiştir²³².

MÖ 6. yüzyıldan itibaren çarkta yapılmış, çanak biçimli, gövdesine fitilin oturacağı bir burnun eklendiği kandiller karşımıza çıkar²³³ ve bunlar Yunanistan, Ege Adaları, İtalya, Anadolu, Kıbrıs, Kuzey Afrika, Mısır ve Filistin’e yayılarak Hellenistik Dönem’e kadar kullanılmıştır. Hellen buluşu olduğu düşünülen, köprülü burunlu kandiller Anadolu ve Suriye’de çok sayıda üretilmiştir. MÖ 6.-4. yüzyıllar arasında kandil üretiminde başı Atina’nın çektiği görülür²³⁴. Bu dönemde üretilen kandillerin ortasında, daha kolay nakliye için bir sopanın takılabileceği bir açıklık bulunur ve bazılarında da küçük bir kulp ekli dir. Klasik Dönem’e gelindiğinde, kandil biçimi daha da değişmiş; yağ koyma deliği daha da küçülmüştür²³⁵. Böylece yağ dökmek için bir zamanlar açık bir kap olarak üretilen kandiller, küçük ağızlı olan kapalı bir alete dönüşmüştür²³⁶. Kandil gövdesinin kapanması en azından bir avantajı beraberinde getirmiş, karanlıkta taşınırken yağın yere

²²⁹ Hdt. 2.62-110.

²³⁰ Hirschmann 2005b, 184-185.

²³¹ Hirschmann 2005b, 184-185.

²³² Hirschmann 2005b, 184-185.

²³³ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 27.

²³⁴ Broneer 1930, 2-3.

²³⁵ Hirschmann 2005b, 184-185.

²³⁶ Hirschmann 2005b, 184-185.

dökülmesi önlenmiştir. MÖ 4. yüzyılda gövde kısmına bir ipliğin sokulduğu bir delik eklenmiştir²³⁷.

Hellenistik Dönem kandil üretiminde profesyonelleşen atölyeler, altın çağını yaşamaya başlamıştır²³⁸. Üretimde çarkla birlikte kalıplama tekniğinin de kullanılıyor olması hem maliyetleri düşürmüş hemde üretimi artırmıştır²³⁹. MÖ 2. yüzyılda kandil üretiminde Campania Bölgesi atölyeleri tüm Akdeniz dünyasının lideri durumundadır²⁴⁰. MS 1. yüzyıl ortalarında özellikle Kuzey İtalya’da bronz örneklerden kopya edilen metal taklidi kandiller ortaya çıkar²⁴¹. “Fabrikasyon Kandilleri (*Firmalampen*)” diye anılan bu formlar, İtalya’nın kuzey batısındaki kentlerde bol miktarda üretilip Avrupa’daki merkezlere hızla yayılırken; bahse konu formlar imparatorluğun doğu ve güneyinde fazla rağbet görmemiştir²⁴².

Roma Dönemi’nde pişmiş toprak kandillerde muhtemelen keten fitil kullanılmış, zayıf ama sıcak ışık sağlanmış²⁴³ ve kandilin alevi gece boyunca canlı kalmış olmalıdır²⁴⁴. Alevin verimliliği, yağ haznesinin üstündeki rezervuara oksijen girmesine izin veren dolum deliğinin boyutuna ve oksijenin geçtiği hava deliklerinin boyutuna bağlıdır²⁴⁵.

Konutlarda örneğin bir akşam yemeği davetinde ortamın aydınlatılması için pişmiş toprak (*terra-cotta*) kandillerin yerine daha fazla ışık veren bronz kandiller tercih edilmiştir²⁴⁶. Antonietta Ferraresi, çalışmasında bir bronz lambanın maliyet açısından karşılaştırıldığında pişmiş toprak lambadan çok pahalı olduğunu bu durumun belirgin bir faktör olarak seçkin alıcıların ve ekonomik açıdan varlıklı müşterilerin varlığını ima

²³⁷ Hurschmann 2005b, 184-185.

²³⁸ Broneer 1930, 2

²³⁹ Broneer 1930, 2-3

²⁴⁰ Bailey 1972, 19-20; Harris 1980, 127.

²⁴¹ Perlzweig 1961, 8.

²⁴² Bailey 1972, 19-20; Harris 1980, 127.

²⁴³ Forbes 1958, 153.

²⁴⁴ Allison 2006, 31.

²⁴⁵ Fitch – Goldman 1994, 21.

²⁴⁶ Ferraresi 2003, 79-89.

ettiğini gösterdiğini belirtmiştir²⁴⁷. Yazar, Pompeii’de, konutların en zengin olanında bile bir veya ikiden fazla bronz kandil bulunamadığını ifade etmiştir²⁴⁸.

Hellen ve Roma uygarlıklarında yüksek rütbeye terfi etmiş kimseler önlerinde ışık taşıyarak onurlandırılırdı²⁴⁹. Bu, insanları aydınlatmak ve yol göstermek anlamını taşımaktaydı. Soylu kimselerin portreleri önünde de bir şamdan üzerinde sürekli kandil yanardı²⁵⁰. Yüksek rütbeli kişilerin ışık ile onurlandırılması, Hristiyan kiliselerinde aziz ikonalarının aydınlatılması geleneğine dönüşmüştür²⁵¹.

Kandiller evlerin haricinde ticari alanlarda adak, cenaze gibi etkinliklerde, günlük özel durumlarda da kullanım görmüştür²⁵². Kandiller dini bayramlar, kamu alanları, şarap barları (*popinae*) ve gece bir yerden bir yere giderken taşınarak da kullanılmışlardır²⁵³. Caligula ve Domitianus hükümdarlığında gladyatörlerin dövüşleri tiyatrolarda geceleri kandil ışığında yapılmıştır²⁵⁴. MS 248’de İmparator Philippus Arabs Dönemi’nde organize edilen *Secular Oyunları*’nda da yüzlerce kandil yakılmıştır²⁵⁵.

Eldeki veriler göre MS 1. yüzyıldan itibaren kapalı mekânların dışında açık alanlarda da özellikle cadde ve sokakların aydınlatılması kandillerle sağlanmıştır. Pompeii’de sürdürülen kazılar sonucunda *in situ* durumda caddeye bakan evlerden birisinin kapısının yanındaki nişin içerisinde bulunan kandil bu durumu kanıtlamaktadır²⁵⁶. Pompeii’de Via del Abbundanza’daki kapıların üstünde ve tezgahlarda 500 m uzunluktaki bir caddede 285 kandil, 576 m uzunluğundaki ikinci caddede ise 132 dükkânda 396 adet kandil ele geçmiştir²⁵⁷. Ephesos’ta Arkadianus Caddesi’nde bulunmuş olan ve MS 4. yüzyıla tarihlenen bir yazıta göre uzunluğu yaklaşık

²⁴⁷ Ferraresi 2003, 79-89.

²⁴⁸ Ferraresi 2003, 79-89.

²⁴⁹ Galavaris 1978, 69-70.

²⁵⁰ Galavaris 1978, 69-70.

²⁵¹ Galavaris 1978, 69-70.

²⁵² Allison 2006, 31.

²⁵³ Allison 2006, 31.

²⁵⁴ Radt 1986, 43.

²⁵⁵ Walters 1914, 11-13.

²⁵⁶ Radt 1986, 42-43.

²⁵⁷ Forbes 1958, 166. Oranlama yapıldığında her dükkâna üç kandil düşmektedir.

600 m olan *portiko*'nun iki yanında 50 kandil parlamaktaydı²⁵⁸. Aleksandria ve Antiokheia'da da MS 350'de dükkân kapıları ve ev girişleri üzerinde yer alan sayısız kandille caddelerin aydınlatıldığı bilinmektedir²⁵⁹.

Kandiller üzerindeki değişiklikler esas olarak MS 3. yüzyıl sonlarında *discus*'lar üzerindeki palmiye ağaçları, kuşlar, çivilenmiş üçgenler, tekerlekler, kalpler, üzüm salkımları gibi Hristiyanlıkla ilgili betimlerin ortaya çıkmasıyla kendini gösterir²⁶⁰. Dolayısıyla MS 4. yüzyıl kandilleri, Geç Roma Dönemi'nden Erken Bizans Dönemi'ne geçişi teşkil ederler. Özellikle Geç Roma Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen bronz kandillerin, pişmiş toprak kandiller ile kıyaslandığında, daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bronzun eritilip yeniden kullanılabilme özelliği ve metal kandillerin her dönem boyunca gelir düzeyi yüksek olan kişilerce kullanılması, bronz kandillerin günümüze pişmiş toprak kandillerden az ulaşmasının nedenleri arasındadır. Erken Orta Çağ'da yağ ithalatının kısıtlanmasından sonra mum kullanımına doğru bir yöneliş olmuştur. Dolayısıyla 7. yüzyılda mum üretimi ve ticareti bir iş kolu olarak ortaya çıkmıştır²⁶¹.

Kandiller üç ana kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölüm, yağın konduğu ana çanak kısmıdır. Bu bölüme "*infundibulum*" denirdi²⁶². Fitilin konduğu ve yakıldığı burun kısmına "*rostrum*", bezemeli ya da bezemesiz olabilen yakacak deliğinin de bulunduğu ayna kısmına "*discus*" adı verilmiştir²⁶³. *Discus*'ta bir delik açılırdı. Bu delik hem yağın hazneye boşaltılması için hem de kandilin hava alması için gerekliydi. Bazı kandillerde *discus*'ta iki delik görülür. İkinci delik genelde birinci delikten biraz daha küçük olur ve yine kandilin hava alması maksadıyla yapılmıştır²⁶⁴. *Discus*'u çevreleyen bezemeli ya da

²⁵⁸ Radt 1986, 42-43.

²⁵⁹ Forbes 1958, 166.

²⁶⁰ Perlzweig 1961, 22-23.

²⁶¹ Mango 1982, 254-256.

²⁶² Çokay 2000, 12.

²⁶³ Çokay 2000, 12.

²⁶⁴ Walters 1914, 2.

bezemesiz omuz kısmı “*margo*”, burnun karşı yönüne yapılan kulp “*ansa, manubrium*” olarak adlandırılmıştır²⁶⁵.

Yanıcı madde olarak başta zeytinyağı olmak üzere, susamyağı, fındık, ceviz gibi yemişlerin yağları ile balık yağı ve hint yağından yararlanıldığı bilinmektedir²⁶⁶. Kandilin ışık vermesini sağlayan fitil selülozlu bir malzeme olan keten, kenevir ile işlenmemiş yünden üretilmiştir²⁶⁷. MS 3. yüzyıla ait Mısır’da bulunmuş bir papirüse göre keten, fitil için yararlanılabilecek en iyi malzemedir²⁶⁸.

2.1.1. Pişmiş Toprak Kandiller

Zeugma pişmiş toprak kandillerini ele alırken, kandillerin üretim teknikleri ve form durumlarına göre sınıflandırılması uygun görülmüştür. Bilindiği üzere kandiller, erken örneklerde elle şekillendirilirken²⁶⁹ zaman içerisinde çarkta kandil üretimi başlamış²⁷⁰ Hellenistik Dönem’den itibaren ise kalıpta kandil yapımına geçilmiştir²⁷¹. Bununla birlikte birçok merkezde kalıpta kandil üretimi ile aynı anda çarkta kandil üretimine son verilmemiş her iki teknikte kandil üretimi devam etmiştir. Zeugma’da günümüze kadar yapılan çalışmalarda ele geçen kandillerde üç tipin (Tip 1, Tip 12, Tip 13) çarkta yapıldığı ve diğer örneklerin kalıpta yapıldığı gözlenmiştir.

Zeugma pişmiş toprak kandilleri tipolojik olarak sınıflandırılarak Tip 1-Tip 14 başlığı altında incelenmiştir. Tez kapsamında ele alınan kandillerin büyük çoğunluğu kent merkezinde yapılan kazılardan ele geçmiştir. Kandillerden yalnızca üç adedi kentin nekropolünden bulunmuştur²⁷². Bugüne kadar yapılan kazılarda son dönem hariç kentin nekropolünden hiçbir kandilin ele geçmemesi kentin ilk hafirlerinden Kennedy tarafından

²⁶⁵ Çokay 2000, 13.

²⁶⁶ Çokay 1998, 17-18.

²⁶⁷ Buckton 1994, 18; Çokay 1998, 17-18.

²⁶⁸ Shier 1978, 7.

²⁶⁹ Bailey 1972, 17-18.

²⁷⁰ Öztürk 2003, 25.

²⁷¹ Hayes 1980, 2.

²⁷² Tip 9 başlığı altında incelenen **Z83, Z84** ve **Z87** 2006 yılı Karatepe kazılarında ele geçmiştir.

da ilginç bulunarak not edilmiştir²⁷³. Kentteki nekropollerde kandil ele geçmediği, 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazıları kandil yayınında da görülmektedir²⁷⁴. Bu durum kentin nekropol alanlarındaki birçok mezarlığın kaçakçılar tarafından tahrip edilmesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

2.1.1.1. Zeugma Pişmiş Toprak Kandil Tipolojisi

Tip 1: Uzun Burunlu *Discus* Çevresi Yivli Kandiller (Z1-Z2)

Zeugma kandil repertuarının ilk örneklerini çarkta yapılan bu kandil grubu oluşturmaktadır. Bu tipe ait olan kandillerin önemli kazı alanlarında bulunan örnekleri Korinth Tip VII²⁷⁵, Atina Agorası Tip 25b²⁷⁶, Antiokheia Tip I²⁷⁷ ve Tarsus Grup 1²⁷⁸ adı altında incelenmiştir. Zeugma kazılarından ele geçen iki adet kandil bu başlık adı altında değerlendirilmiştir. Bu kandillerden **Z1** katalog numaralı örnek tüm olarak ele geçmişken **Z2**'de gösterilen kandilin yalnızca burun ve gövdesinin çok az bir kısmı korunmuştur (**Levha 1, Çizim 1**). Bunun dışında bu tipe ait olup katalogda yer almayan çok az kandil Hawari tarafından yayımlanmıştır²⁷⁹. Bu grupta **Z2** numaralı örnek parça halinde ele geçmiş olduğundan karşılaştırma **Z1** numaralı kandil üzerinden yapılmıştır.

Bu tipe giren kandiller genel olarak siyah sırlı, küresel gövdeli, iç bükey *discus* yüzeyli, yüksek kaideli, uzun burunludurlar ve literatürde Attika üretimi kandiller olarak tanınırlar²⁸⁰. Attika üretimi kandiller karakteristik olarak siyah sırlıdır, ancak bu tip kandillerin geç dönem üretimlerinde siyah ve açık kahverengi arasında değişen renkte

²⁷³ Kennedy 1998, 53 dipnot 32.

²⁷⁴ Hawari 2013.

²⁷⁵ Broneer 1930, 45, Plate III.

²⁷⁶ Howland 1958, 74-77

²⁷⁷ Waagé 1942, 56, Fig. 75-76. Kat. No. 55-83.

²⁷⁸ Goldman – Jones 1950

²⁷⁹ Hawari 2012, 177, Pl. 75. L2. Hawari, Zeugma'da en erken dönemlere tarihlenen çark yapımı kandillerden sadece dört parça olduğunu belirtir. Bunların yuvarlak kapalı bir gövdeye sahip yükseltilmiş tabanlı, *discus* deliğini çevreleyen dar dışbükey *discus* bandına sahip oldukları bilgisini verir. Bu kandil parçalarını MÖ 2. yüzyıl ve 1. yüzyıl ortalarına tarihler.

²⁸⁰ Baur 1947, 5, Fig. 1. Dura-Europos örneklerini değerlendiren Baur, bu tipte yalnızca üç örneğin ele geçtiğini, bu örneklerin Hellen üretimi kandiller arasında geçişi sağlayan eserler olduğunu bildirmiştir.

örnekler de görülür²⁸¹. Başparmak tutamağı ve kulp seyrek de olsa bazı örneklerde karşımıza çıkmaktadır²⁸².

Zeugma örneğinin en yakın benzeri İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda yer almaktadır²⁸³. İstanbul örneği; gövde profili, omuz ve *discus* dizaynı, burun ve kaide formu bakımından Zeugma örneği ile yakın benzerdir. İstanbul örneği, başparmak tutamağının olmaması ve siyah sır renkli olması özellikleri ile eserimizden ayrılır. Eser, Doğu Ege Atölyeleri üretimi olarak düşünülmüş ve MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir²⁸⁴.

Waagé, bu tipte Antiokheia kazılarında ele geçen beş adet kandili, Korinth Tip VII örnekleri ile benzerlik ilişkisi kurmuştur²⁸⁵. Bu kandillerden, Antiokheia Tip 1b:2 örneği Zeugma örneğine benzese de *discus* çevresini saran yivin detaylı olması, başparmak tutamağındaki delik ve sır renginin siyah olması gibi özellikleri ile Zeugma örneğinden ayrılır. Antiokheia örnekleri, Korinth'deki benzerleri gibi MÖ 4. yüzyıl özellikleri gösterse de kentin kuruluş tarihi göz önünde bulundurularak MÖ 3. yüzyıl ortalarına kadar tarihlendirilmesinin yapılabileceği bilgisi verilmiştir²⁸⁶.

Dura-Europos'ta bu tipe giren kandiller; parlak siyah sırları, yüksek kaide, dar yivli *discus* yüzeyleri, küresel derin gövde yapıları ile karakterizedir ve Korinth Tip VII ile benzerleri gibi Attika'dan ihraç edilmişlerdir²⁸⁷. Dura-Europos'ta bu tipte üç örnek katalog çalışmasına alınmış ve MÖ 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmişlerdir²⁸⁸.

Tarsus'ta bu tipteki eserler, Hellenistik tabakaların hemen üzerinde bulunan Demir Çağı dolgusuyla ve höyükte bulunan MÖ 5. ve 4. yüzyıl başındaki buluntular ile

²⁸¹ Broneer 1930, 46.

²⁸² Waagé 1942, 56, Fig. 75-76. Kat. No. 55-83.

²⁸³ Kassab-Tezgör – Sezer, 69, Kat. No. 162.

²⁸⁴ Kassab-Tezgör – Sezer, 69, Kat. No. 162.

²⁸⁵ Waagé 1942, Type 1, 1-5 arası örnekler.

²⁸⁶ Waagé 1942, 56.

²⁸⁷ Baur 1947, 5.

²⁸⁸ Baur 1947, 5, Type 1-3.

ilişkilendirilmiştir²⁸⁹. Hellenistik tabakaların ilki olan, Erken Hellenistik Dönem dolgusunda (MÖ 4. yüzyıl sonları) görülen tek kandil türü bu gruba ait olanlardır. Bu tipin benzerlerinin, Orta Hellenistik Dönem dolgusunda, Korinth Tip IX benzeri örnekler ile birlikte görüldüğü ve muhtemelen üçüncü yüzyıl konutları tarafından da bir süre kullanılmaya devam edildiği bilgisi verilir²⁹⁰.

Samaria’da bu gruba ait az sayıda ele geçen örneklerde MÖ 4. yüzyıl sonlarına ait olanların, kaliteli siyah sırlı olduğu; MÖ 3. yüzyıl ortaları ve sonrasına ait olanların ise sır kalitesinin düşük olduğu ifade edilmiştir²⁹¹.

Atina Agorası kazılarında ele geçen örneklerin profilleri, sadece küçük istisnalar dışında, aynıdır. Kaideler her zaman içbükeydir. *Discus* yüzeyi muntazam bir şekilde belirtilmiş; derin bir yiv bazen de bir çift yiv ile çevrelenmiştir. Tip içinde nispeten erken olan kandiller, küçük çaplara sahiptir. Daha geç örneklerde profilde daha küresel olma eğilimi görülür²⁹². Atina Agorası örnekleri MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilir.

Korinth’de görülen bu gruba ait kandillerin de büyük bir bölümü, Attika’da olduğu gibi siyah sırlıdır. Hellenistik Dönem’in ortalarına doğru siyah ve açık kahverengi arasında değişen renkte üretilen kandillere rastlanmaktadır²⁹³. Zeugma örneğinde kaide kısmında sır renginin korunduğu ve kandilin orijinalinde kahverengi renkli sır ile kaplı olduğu görülmüştür.

Bailey’in yayımladığı British Museum örneklerinden Q81-84 ile Zeugma örneği arasında gövde, *discus* yüzeyleri, burun biçimleri baz alındığında benzerlik ilişkisi kurulabilir²⁹⁴. Bir bölümü kulplu olan bu örneklere bakıldığında Korinth ve Atina Agorası örnekleri gibi kaliteli bir işçilikle yapıldıkları ve Attika üretimi oldukları anlaşılmaktadır.

²⁸⁹ Goldman – Jones 1950, 87.

²⁹⁰ Goldman – Jones 1950, 87.

²⁹¹ Crowfoot 1957, 365.

²⁹² Howland 1958, 72.

²⁹³ Broneer 1930, 46.

²⁹⁴ Bailey 1975, Pl. 16, Q81-84.

British Museum örnekleri MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilir. Kısaca bahsedildiği gibi Attika çıkışlı olduğu düşünülen bu kandiller zaman içerisinde kandiller özelinde dönemin önemli tiplerinden biri olmuştur. Bununla beraber birçok kazı alanında ya Attika orijinli ya da yerel üretim benzerleri üretilmeye başlanmıştır. Bu tipe ait kandiller Attika'nın Geç Klasik Dönem'de kazanmış olduğu büyük ticari başarı sayesinde birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Anadolu'da Idyma²⁹⁵ ve Assos'ta²⁹⁶ örneklerine rastlanırken Kıbrıs²⁹⁷, Filistin²⁹⁸ ve Delos'ta²⁹⁹ dahi kazılarda bulunmuşlardır.

Yukarıda anılan tüm örnekler incelendiğinde Zeugma örneği Attika üretimi olmayıp tıpkı İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki kandil gibi Attika taklididir ve bir başka atölyede üretilmiştir. Antiokheia, Samaria, Dura-Europos örnekleri; bir Hellen kenti olarak Büyük İskender sonrası kuruldukları için kültür katmanları göz önünde bulundurularak MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmişlerdir³⁰⁰. Zeugma örneklerini de bu kentlerdeki benzerlerini göz önünde bulundurarak, MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirmek uygun olacaktır.

Tip 2: *Discus* Çevresi Işın Motifli Kandiller (Z3-Z4)

Bu grup içerisinde **Z3 (Levha 1, Çizim 1)** ve **Z4 (Levha 1)** katalog numaralı iki adet kandil ele alınmıştır. Zeugma antik kentinde ele geçen en erken kalıp yapımı kandil örnekleri bu tipe aittir. Bu tipe giren kandillerin en önemli özelliği, omuz bölümünde kabartma olarak çiftli veya tekli ışın motifinin bir süsleme ögesi olarak kullanılmasıdır. Bu tipteki kandillerde *discus* deliği ve burun deliği arasında genellikle bir kap motifi işlenir. *Discus* çevresinde ışın demeti bulunan kandillerden Korinth kazısında bulunan

²⁹⁵ Gürbüzer 2006, 46, Fig. 1.

²⁹⁶ Şahin 2008, 100, Res. 77, Kandil No. 51.

²⁹⁷ Oziol 1977, 37, Pl.5, Fig. 57.

²⁹⁸ Smith 1964, 103, Fig. 2.

²⁹⁹ Bruneau 1965, 20, Fig. 18.

³⁰⁰ Waagé 1941, 56; Baur 1947, 5; Crowfoot 1957, 365.

örnekler Tip XVIII³⁰¹ adı altında değerlendirilirken, Antiokheia örnekleri Tip XIII³⁰² adı altında incelenmiştir.

Kassab-Tezgör ve Sezer, bu tipe giren kandillerin benzerlerini Suriye kandilleri olarak isimlendirir ve üretim yerinin Antiokheia'da olduğunu belirtir³⁰³. Bu tip altında analizi yapılan kandiller, döneminde oldukça popüler olup Doğu Ege, Güney Anadolu ve diğer bazı yerlere bol miktarda ihracı yapılmış ve orada taklitleri ele geçmiştir³⁰⁴. Çift konik formlu kandillerin omuz bölümünde ışın (radyal şua), sarmaşık ve mersin yaprağı bezemeleri sevilerek kullanılmıştır³⁰⁵.

Tip 2 içerisinde yer alan kandillerin yakın benzerleri Antiokheia'da görülür³⁰⁶. Antiokheia kazılarında ele geçen kandil örneklerinden Antiokheia Tip 13'e ait olanlar Zeugma örneklerine form ve süsleme öğeleri bakımından yakın benzerdir³⁰⁷. Işın (radyal şua) bezemesi ve burun *discus* arası bölümde görülen *amphora* betimi Zeugma ve Antiokheia örneklerinin ortak süsleme öğeleri arasındadır. Antiokheia örnekleri MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmişlerdir³⁰⁸.

Dura-Europos'ta kale kazılarında ele geçen bir adet kandil form ve süsleme öğeleri bakımından Zeugma örnekleri ile benzer³⁰⁹. Dura-Europos örneği, ışın (radyal şua) motifi ile bezeli kaidesinde rozet motifi yer almaktadır. Bu örnek, çıkmış olduğu yapı konteksti ve benzer örnekler baz alınarak MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir³¹⁰.

³⁰¹ Broneer 1930, 65.

³⁰² Waagé 1942, 38-46.

³⁰³ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 110.

³⁰⁴ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 110.

³⁰⁵ Suriye kandilleri, Antiokheia'da üretilmiş olanlarla temsil edilirler. Bu kandiller oldukça ünlü olup, bunların Doğu Ege, Güney Anadolu ve diğer bölgelere bol miktarda ihracı yapılmış ve orada taklitleri ele geçmiştir. Üzerlerinin kanallı, radyal şua, sarmaşık ve mersin yaprağı ile bezemeli olması, bunların tipik olan özellikleridir. Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 110.

³⁰⁶ Waagé 1942, 38-46.

³⁰⁷ Waagé 1942, 38-46. Fig. 75.

³⁰⁸ Waagé 1942, 59 Antiokheia Tip 13d örnekleri Hellenistik Dönem Bergama seramiklerinin çıkmış olduğu tabakadan ele geçmiştir.

³⁰⁹ Baur 1947, 6, 7 Kandil, Hellenistik Saray'ın keşfedildiği Kale'nin üzerinde bulunmuştur.

³¹⁰ Baur 1947, 6, 7

Arslantaş'ta³¹¹ 20. yüzyıl başlarında yapılan kazılarda örneğimizdeki gibi form ve süsleme öğelerine sahip kandil örneği ile karşılaşmıştır³¹². Kandil, ören yerindeki saray yapısının Hellenistik Dönem buluntuları veren dolgu katmanında ortaya çıkarılmıştır³¹³.

Korinth'de, ışın motifli kandiller, Korinth Tip XVIII'deki en eski örneklerdendir ve MÖ 146 öncesine tarihlendirilir³¹⁴. Atina Agorası kazılarında ortaya çıkarılan örnekler MÖ 2. yüzyılın ortalarına ait bir kültür katmanında ele geçmiştir³¹⁵. Tüm bu bilgiler ışığında bu tip içerisinde değerlendirdiğimiz kandilleri MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihleyebiliriz.

Yukarıda kısaca değinildiği gibi bu kandiller üzerinde Suriye-Filistin'i içine alan Levant Bölgesi'nin etkisi oldukça yüksektir. Yayılım alanı düşünüldüğünde kandiller MÖ 2. yüzyıldan itibaren Levant Bölgesi ile Anadolu arasındaki ticari yakınlaşmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kandiller üzerindeki bezemeler özellikle şua motifleri yukarıda bahsedilen bölgede yer alan kandillerin temel özellikleri olarak görülebilir³¹⁶. Bahsedildiği gibi ticaretle ortaya çıkmaya başlayan yakın bölgeler arası kültürel yakınlaşma ile bu eserlerin dolaşımı Suriye-Levant Bölgesi'nden Kilikya ve Zeugma'nın siyasi sınırları içerisinde bulunduğu Kommagene coğrafyasına kadar geçmiş olmalıdır.

Tip 3: Çift Burunlu Kandiller (Z5-Z6)

Tip 3 grubu içerisinde **Z5** ve **Z6** katalog numaralı iki adet kandil ele alınmıştır. Zeugma kazılarında ele geçen örneklerden **Z5** neredeyse tamdır (**Levha 2**). Karşılıklı iki burunlu ve iki fitil deliğine sahip kandil dairesel gövdelidir. Çok uzun olmayan kandilin

³¹¹ Thureau-Dangin ve diğ. 1931, 1. Arslantaş Suriye sınırları içerisinde Halep dolaylarında bulunan antik yerleşim birimidir. 1800'lü yılların sonunda aralarında Osman Hamdi Bey ve birçok araştırmacının çalışmaları yaptığı iki aslan heykeli ile ünlenen arkeolojik bir yerleşmedir.

³¹² Thureau-Dangin ve diğ. 1931, 15, 16.

³¹³ Thureau-Dangin ve diğ. 1931, 15, 16. Dolgu katmanında Hellenistik Dönem'e tarihlenen Eros ve Psykhe heykelcikleri de ortaya çıkarılmıştır.

³¹⁴ Waagé 1942, 59; Broneer 1930, 65.

³¹⁵ Waagé 1942, 59.

³¹⁶ Gerçek 2022, 181, Tatarlı Tip B.

burnu, çapa şeklinde bir uçla sonlanmaktadır. Ana gövdenin iki yanında ise sadece başı olan hayvan protomu yer almaktadır. Gövdeye yapıştırılmış olan hayvan protomlarının başları aşağı bakar yönde eklenmiştir. Karşılıklı burunların ve hayvan protomlarının aralarında ise birer askı deliği çıkıntısı yer almaktadır.

Kandilin üst bölümünde merkezde geniş bir doldurma deliği bulunmaktadır. Merkezdeki doldurma deliği ile karşılıklı iki burun arasında dikey yönde, kandilin çift asma deliği olduğu görülür. Çok büyük olmayan asma deliklerinden bir tanesi tahrip olmuştur. *Discus* deliği çevresinde ve omuz üzerinde tek sıra kabartma nokta dizisi yer alır. *Discus* yüzeyi ile omuz geçişi kabartma bir bantla vurgulanmıştır. Kandilin kaidesi ise yükseltilmiş halka kaidelidir.

Z6 numaralı bir diğer benzer örnekte ise sadece tek bir burun ve omuz-kaidenin neredeyse dörtte biri korunmuştur (**Levha 2, Çizim 1**). *Discus* deliği korunamamış olan kandilin omzunda iki adet kabartma bant olduğu görülür. Çapa şeklindeki burun ucu ile kandilin gövdesi arasında dikey profilde bir asma deliği korunmuştur. Kandilin gövdesi üzerinde yine **Z5** örneğinde görüldüğü gibi çıkıntı ve belki de bir protom yer alıyor olmalıydı. Ancak gövdenin devamı korunamadığı için kabartmalar anlaşılamamıştır.

Formun iki burunlu ve *discus*'ta tek asma deliğine sahip geç dönem örneği Ephesos'ta bulunmuştur³¹⁷. Bailey British Museum'daki çift burunlu ve dikey asma deliği bulunan farklı bir kandil örneğini Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirmiştir³¹⁸.

Zeugma'da bulunan iki pişmiş toprak kandil örneğine bakıldığında metal kandil örneklerinde görülen protomlara, çift askı deliklerine, her bir protom ve burun arasında yer alan çıkıntılara ve ayrıca metal döküm kalıplarında rastlanılan nokta şeklindeki kabartmaların olduğu göz önüne alındığında her iki örneğin de metal taklidi olduğu anlaşılmaktadır. British Museum'da formun benzeri bronz örnekler MS 1. yüzyıla

³¹⁷ Walters 1914, 69, No. 468, 470; 141, No. 938; Miltner 1937, Taf. II, 198; Taf. XIV, 313.

³¹⁸ Bailey 1988, 388-389, Pl. 110, Q3169.

tariflendirilmiştir³¹⁹. Benzer örneklerden bir grubu da Filistin Arkeoloji Müzesi'nden satın alma yoluyla Schloessinger Koleksiyonu'na geçmiş örnekler arasında yer almaktadır. Bu örnekler MS 2. yüzyıla tarihendirilmektedir³²⁰.

Zeugma örneklerini Schloessinger Koleksiyonu ve Biritish Museum metal örneklerini dikkate alarak MS 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyıl başına tarihendirirebiliriz.

Tip 4: Volütlü Kandiller (Z7-Z8)

Zeugma antik kentinde Tip 4 içerisinde **Z7** ve **Z8** katalog numaralı iki adet kandil ele alınmıştır (**Levha 2**)³²¹. Genel olarak MS 1. yüzyılın sonlarına tarihlenen bu kandillerin İtalya merkezli olduğu kabul edilmektedir³²². Bununla beraber kalıpta üretilen kandillerin tümü ele alındığında Roma İmparatorluğu altında tüm bölgelerde görülen büyük bir ticari başarı kazanan ve yerel üretim örnekleri ile birlikte döneme damga vuran başka bir kandil tipi yok gibidir. Kandiller genel olarak geniş bir *discus* alanına ve *discus* çevresinde konsantirik yivlere sahiptir. Bununla birlikte *discus* bezeme ve sahneleri çeşitlidir. Diğer yandan burnun her iki yanında bulunan volütler tipin adlandırılmasında ön plana çıkmaktadır. Aynı tipte olup üçgen burnu olan kandillerden biraz daha geç ortaya çıkan kandillerin dışarıdan ticaretle gelen orijinal örnekleri sert ve iyi pişirilmiş olup oldukça parlak kırmızımsı bir hamur rengine sahiptir.

Volütlü kandillerin ilk tipolojisi Dressel tarafından Roma kandilleri üzerinden 1891 yılında yapılmıştır³²³. Bu kandiller Roma İmparatorluk Dönemi'nde yoğun bir şekilde üretilerek kullanılmıştır³²⁴. Vindonissa kandilleri Loeschcke tarafından Tip I ve IV³²⁵;

³¹⁹ Bailey 1996, 34-35, Pl. 38, Q3650, Pl. Q3651, Q3653.

³²⁰ Rosenthal – Sivan 1978, 91-93. Fig. 373- 396.

³²¹ Zeugma Poseidon ve Euphrates Evleri 1999 yılı kazılarında ortaya çıkarılan mozaiklerin kaldırılması sırasında bir grup seramikle birlikte Z7 örneğine benzer kandil fragmanları da bulunmuştur. Bu kandil fragmanları, evlerin bulunduğu sektörde yer alan inşaa faaliyetlerinin başladığı MS I. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir. Bkz. Gschwind 2006, 57-58, Lev. LXXXIV, Fig. 7-2.

³²² Fitch – Goldman, 1994, 111.

³²³ Dressel 1899, Tab II.

³²⁴ Civelek 2008, 115.

³²⁵ Loeschcke 1919, 24-32, 37-40.

Isthmia kandilleri Broneer tarafından Tip 22 ve 23³²⁶, İtalya kandilleri Hayes tarafından Tip A³²⁷, British Museum'daki İtalya kökenli kandiller Bailey tarafından Tip A ve B³²⁸ adı altında incelenmiş ve bir kronoloji oluşturulmuştur. Anadolu'da kazı alanlarında ele geçen örnekler bakıldığı zaman Tralleis³²⁹, Knidos³³⁰, Kyzikos,³³¹ Patara³³² ve Pergamon³³³ kandilleri karşımıza çıkmaktadır.

Bu grupta yer alan **Z7** numaralı kandilin benzer örnekleri Antiokheia 1937-1939 kazılarında ele geçmiştir. Waagé tarafından Tip 39 başlığı altında incelenmiş ve MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir³³⁴. British Museum bünyesinde bulunan bu tipteki kandiller Bailey tarafından MS 40-80 yılları aralığına verilmektedir³³⁵. Ayrıca Getty Müzesi koleksiyonunda bulunan bu forma ait kandiller Augustus-Claudius Dönemi'ne tarihlendirilmiştir³³⁶.

Zeugma'da bulunan diğer örnek olan **Z8** numaralı kandil ile omuz bezemesi yönünden oldukça benzeşen kandillerden biri, buluntu yeri belli olmamakla birlikte Sussman tarafından MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir³³⁷. Getty Müzesi'nde yer alan bir kandil form bakımından **Z8** numaralı kandil ile benzer özelliklere sahiptir³³⁸.

Zeugma'da çok az sayıda da olsa bulunan bu kandillerin iç bükey *discus*'ları içerisinde genelde figürlü konular ve bezemelerin işlendiği ve *discus* çevresinin iki veya birden fazla yapılmış olan iç içe çemberlerle omuzdan ayrıldığı görülmektedir. Aynı forma sahip ilk kandilin (**Z7**) *discus* çevresinin tamamen kırık olması nedeniyle üzerinde

³²⁶ Broneer 1977, 55-57.

³²⁷ Hayes 1980, 180.

³²⁸ Bailey 1980, 126, 153.

³²⁹ Civelek 2001, 84, 85.

³³⁰ Pastutmaz 2009, 25, Resim 37.

³³¹ Öztürk 2003, 132

³³² Gerçek 2023, 61, Kat. No. 298-311

³³³ Heimerl tarafından Group VI başlığı altında değerlendirilmiştir. Bkz. Heimerl 2001, Taf. 1-5.

³³⁴ Waagé 1941, Fig. 17, 39b, 97-99.

³³⁵ Bailey 1980, Group II Type B, Plate 14.

³³⁶ Bussière – Wohl 2017, 118, Fig. 162.

³³⁷ Sussman 2012, 56, Fig. 44-45.

³³⁸ Bu tipteki kandiller MS 1.-2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bkz. Bussière – Wohl 2017, 152, Fig. 223.

ne tür bir bezemeye sahip olduğu hakkında yorum yapılamamaktadır. **Z8**'de verilen kandilin *discus*'unda olasılıkla erotik bir sahne yer almaktadır. Korunduğu kadarıyla *kline* ve üzerinde yer alan figürün ayakları görülür.

Zeugma'dan ele geçen her iki kandilin form ve bezeme özellikleri nedeniyle MS 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyıl başlarına tarihlenmesi yerinde olacaktır.

Tip 5: Levant Etkili Ephesos Tipi Kandiller (Z9-Z17)

Z9-Z17 katalog numaralı dokuz adet kandil bu grup altında incelenmiştir. Bu gruptaki eserler kendi içlerinde bezeme ve form bakımından ayrılarak iki farklı alt grupta değerlendirilmiştir.

Tip 5A

Tip 5A grubu Zeugma'da **Z9** numaralı tek bir örnekle temsil edilmektedir (**Levha 3**). Tarsus kazılarında ele geçen bu türe ait birçok örnek, Doğu Akdeniz dünyasında popüler olan bir stili yansıtır³³⁹. Bu gruba giren Tarsus Grup 6 kandilleri dört alt sınıfta incelenmiştir. Zeugma örneği ile aynı özelliklere sahip Tarsus kandilleri B alt tipi içerisinde değerlendirilmiştir³⁴⁰. Tarsus örnekleri çift konik profilli gövdeye, merkezi bir doldurma deliğine sahip düz bir *discus* yüzeyine ve halka kaideye sahiptir³⁴¹. Antiokheia'da Ephesos kandilleri içerisinde Tip 21 olarak sınıflandırılmıştır³⁴². Zeugma'da benzer örnekler Hawari tarafından Tip 2 kandillerinin B alt tipi olarak sınıflandırılmıştır³⁴³.

³³⁹ Goldman – Jones 1950, 89.

³⁴⁰ Goldman – Jones 1950, 90.

³⁴¹ Goldman – Jones 1950, 105, Fig. 96, Kat. No. 79.

³⁴² Waagé 1942, 61, 75, Fig. 76, 21, 64.

³⁴³ Bu kandil daha önce Hawari tarafından değerlendirilmiştir. Bkz. Hawari 2013, 177, 178, Pl. 79. L36.

Tip 5A adı altında değerlendirilen **Z9**³⁴⁴ örneğine Tarsus ve Antiokheia³⁴⁵ dışında Samaria³⁴⁶, Kıbrıs³⁴⁷, Korinth³⁴⁸, Louvre Müzesi³⁴⁹, Silifke Müzesi³⁵⁰, Royal Ontario Müzesi³⁵¹ yayınlarında rastlanmıştır.

Korinth, Atina Agorası ve Ephesos örnekleri MS 1. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğine³⁵², Antiokheia örnekleri MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir³⁵³. Bu veriler ışığında Zeugma örneği MS 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Tip 5B

Bu alt gruba ait yedi adet kandil bulunmaktadır (**Z10-Z17**). Kandiller etrafı bir bantla çevrili doldurma deliğine sahiptir. Omuz üzerine dizilmiş rozet veya *ovolo* motifleri ya da bitkisel motifler yer almaktadır. Kandillerin bazılarının ayrı ayrı kulpları olduğu, bazılarının ise kalıpla yapıldığı görülmektedir³⁵⁴. Bu varyant, MÖ 1. yüzyılın sonları ile MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Tarsus Grup 9³⁵⁵, MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlenen Antiokheia Tip 25³⁵⁶, MS 1. yüzyıla tarihlenen Dura-Europos Tip 3'te karşımıza çıkmaktadır³⁵⁷. Zeugma'da bu forma ait kandil fragmanları Hawari tarafından MS 1. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir³⁵⁸.

Omuz üzerinde birbirinden farklı motiflerin uygulandığı bu grupta Zeugma'dan 4 farklı süsleme motifi uygulanmış örnek ele geçmiştir.

³⁴⁴ Hawari 2013, L36. Eser, Hawari tarafından da 136 katalog numarasında yayımlanmıştır.

³⁴⁵ İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yer alan kandiller Antiokheia kökenli olarak değerlendirilmiştir. Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 148, 149, Kat. No. 420-423.

³⁴⁶ Crowfoot 1957, 370, Fig. 87. 5.

³⁴⁷ Oziol 1977, 62, Pl. 8, 138-139.

³⁴⁸ Broneer 1930, 160, 66, Fig. 28, 324.

³⁴⁹ Lyon-Caen 1986, 56, Kat. No. 125, 126.

³⁵⁰ Öz 2014, 80, 81, Kat. No. 9-10.

³⁵¹ Hayes 1980, 15, 165, Kat. No. 55.

³⁵² Broneer 1930, 61-66; Howland 1958, 173; Bailey 1975, 99-105.

³⁵³ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 148, 149.

³⁵⁴ Hawari 2013, 177.

³⁵⁵ Goldman – Jones 1950, 91-92, Fig. 96-97, 117-123.

³⁵⁶ Waagé 1934, 62, Kat. No. 75, 76.

³⁵⁷ Baur, Dura-Europos buluntularının Antiokheia'dan ithal edildiğini belirtmektedir. Baur 1947, 8-11.

³⁵⁸ Bu kandiller Zeugma Tip 2A grubu ile aynı özelliklere sahiptir. Ayrıca Hawari, Zeugma buluntularının da Antiokheia ithali olabileceğini düşünmektedir. Bkz. Hawari 2013, 177, Pl. 75-79, L5-35.

Z10 (Levha 3) omuz üzerinde defne çelengi³⁵⁹, **Z11 (Levha 3)** omuz üzerinde rozet³⁶⁰, **Z12 (Levha 3, Çizim 1)** omuz üzerinde ion *kymation*'u³⁶¹ ve **Z13 (Levha 4, Çizim 1)** omuz üzerinde her iki uç kısımları da volütlerle sonlanan çizgi bezemelidir³⁶². Ayrıca bu gruba giren ancak omuz üzerinde süslemelerin tahribatı nedeniyle görülemediği **Z14³⁶³-Z17 (Levha 4-5)** numaralı dört kandil örneği daha kataloğa alınmıştır.

Hellenistik Dönem'de bazı kandil tipleri örneğin Pergamon³⁶⁴, Knidos³⁶⁵ ya da Ephesos³⁶⁶ gibi yerlerde üretilen kandiller, oldukça tutulan ve birçok yerde taklitleri³⁶⁷ yapılan kandil tipleri olmuşlardır. Bu grupta değerlendirilen kandiller form olarak Ephesos kandillerini çağrıştırmasına karşın bezemede Levant Bölgesi'nin dönem katmanlarında bulunan kandillerin özelliklerini göstermektedir. Bununla beraber Levant Bölgesi'nde tarihsel olarak kandiller köklü bir geçmişe sahiptir. Zeugma'da, Kilikya ve Suriye-Filistin Bölgesi'ne yakınlığı nedeniyle aynı zamanda Anadolu ile kurulan bağlar neticesinde her iki kültürün arasında şekillenmiş kandiller de bulunmaktadır. Söz konusu kandiller birçok özelliği ile iki ortak kültürün izlerini taşır³⁶⁸. Kassab-Tezgör'e göre bu tip kandiller yukarıda da değinildiği gibi Ephesos kandilleri ile oldukça yakın ilişkilidir³⁶⁹.

³⁵⁹ Loeschcke 1919, 462, Pl. XXIII, 1078; Debevoise 1934, 122, 123, Fig. 387; Goldman – Jones 1950, 91-92, Fig. 95, 120; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 151, Kat. No. 426; Baur 1947, 8, Pl. 1, 8; Bussi re – Lindros-Wohl 2017, 53, Fig. 65; Waag  1942, 62, Fig. 76. 72.

³⁶⁰ Hawari 2013, 186, Pl. 78, L11.

³⁶¹ Baur 1947, 10, 11, Pl. 1, 18, 19; Hawari 2013, 185, 186, Pl. 76, L6; Bailey 1975, 270, Pl. 112, Q584 EA.

³⁶² Goldman – Jones 1950, 92, Pl. 97, 122.

³⁶³ Z14 numaralı kandil üretim esnasında kalıptan çıkarılırken omuz ve gövde üzerinde belli bozulmalara maruz kalmıştır.

³⁶⁴ Heimerl 2001, 44-45 Lev. 1, Fig. 1-2.

³⁶⁵ Howland 1958, 126.

³⁶⁶ Broneer 1930, 70, Tip 19.

³⁶⁷ Pergamon  rnekleri için bkz.  zdilek 2015, 95; Patara da Ephesos'tan ithal olabilecek örnekler için bkz. Gerçek 2023, 56, Kat. No. 277-284; Stratonikeia nekropol örnekleri için Tams -Polat 2013, 100, 301, Lev. 84, Fig. E.

³⁶⁸ Bu kandiller tip olarak Hellenistik Dönem Ephesos tipi kandillerini  ağrı tır sa da ayrıntıda Levant'ın kendine özgü özelliklerini gösterir. I ın motifleri gibi ayrıca Ephesos tipinin doldurma deliğı çevresindeki hava delikleri ya da kulbunun kendine has yapısı bunlarda bulunmamaktadır. Ephesos etkisinde Levant tipinde üretilmiş bu sentez kandillere özellikle Tip 5A'daki kandiller ile oldukça benzer yapıda olup Kilikya Bölgesi'nde bulunmuş örnekleri için bkz. Gerçek 2022, 178, Tip A.

³⁶⁹ Kassab-Tezgör ve Sezer'in, bu tip kandilleri anlatırken yaptığı açıklama oldukça önemlidir: “Bezemelerine göre radyal  ua, sarma ık çelengi, mersin yapraklı, olmak üzere   e ayrılırlar. Yuvarlak halka kaide her    nde de görülebilir. Bunlar arasında kulbunda merkezi örgü motif  bulunanlar alt

Oziol'a göre, Ephesos kandillerinin taklidi olarak da bilinen bu kandil grubu Doğu Akdeniz ve Levant'ta büyük ilgi görmüş ve Kıbrıs'ta bulunan benzerleri Ephesos kandilleri olarak isimlendirilmiştir³⁷⁰. Schloessinger Koleksiyonu'nda yer alan bu tip kandiller Hellenistik özelliklere sahip Roma kandilleri olarak sınıflandırılmıştır³⁷¹. Menzel de bu tip kandilleri Hellenistik tarza sahip eserler olarak yorumlamıştır³⁷². Tarsus Gözlü Kule örnekleri MÖ 1. yüzyıl ve sonrasına verilmiştir³⁷³. İstanbul Arkeoloji Müzeleri bünyesinde bulunan bu tarz kandiller kesin olmamakla birlikte Antiokheia üretimi olarak düşünülüp Suriye Atölyesi'ne verilmiş ve MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir³⁷⁴.

Tip 5 genel olarak çift konik profilli, az ya da çok yuvarlatılmış bir gövdeye, genellikle küçük bir doldurma deliğine ve etrafı bantlı bir *discus*'a sahiptir. Burun kısmı kandilin gövdesi gibi kalıpta yapılmıştır. Uzun ve yuvarlatılmış uçlu kandilin tamamı kalıp üretimi olup dikey içi delikli, yuvarlak kulbu ayrı olarak yapılmış, omuz ve gövde üzerine eklenmiştir. Çoğu örnek, kaideye rozet aynı zamanda burunun altında zikzak ve çift sıra bant bezemesi bulunan halka kaideye sahiptir. Omuz süslemesi, hafif kabartma biçiminde ışın, ion *kymation*'u, yaprak ya da bitki motiflerinden oluşan bitkisel

gruptan olup, bunların gövdenin üstü ile birlikte, aynı kalıptan çıkmış olma gibi bir özelliği vardır. Her üçünde de müşterek olarak görülen elemanlar: fitil deliğinin üçgen şeklinde bir kenarla çevrili olması içinde X motifi bulunan küçük bir panonun yer alması ve kaidenin altında rozet motifinin bulunmasıdır. Gövdeleri benzer, kulpları merkezi örgü motifli veya görünüşte benzer, fakat üzerinde farklı bezemeli kulplara sahip olan kandiller de vardır. Bu kandillerin her üç tipine, Tarsus ve Antiokheia'da bol miktarda rastlanır. Suriye'nin diğer antik yerleşmelerinde, radyal şua, sarmaşık çelengi ve mersin yaprakları ile bezemeli kandillerin olduğu bilinir. Radyal şua motifli kandillere, Kıbrıs, Knidos ve Rhodos'da, sarmaşık çelenkli olanlara ise, Filistin, Mısır ve Vindonisa'da rastlanır. Bunlardan, Tarsus ve Filistin'e ait kandillerin neşriyatı yapılmıştır. Çıkış yerlerinin genelde Anadolu olduğu düşünülür. Mersin yaprakları ile bezeli olanları Waagé, Antiokheia menşei'li yöresel tipler olarak yorumlar. Bu döneme ait kandiller için, Suriye'nin önemli rol oynadığını, bunlar arasında Antiokheia'nın önemli bir üretim merkezi olduğunu vurgulayarak belirtmemiz gerekir. Bu tip kandiller genelde, MÖ 1. yüzyıl. Mersin yaprakları ile bezeliler ise, üretimlerini daha geç bir tarihe, (MS 1. yüzyıla) kadar sürdürmüşlerdir". Bkz. Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 151.

³⁷⁰ Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.

³⁷¹ Rosenthal – Sivan 1978, 18, No 38.

³⁷² Menzel 1969, 20, Abb 16.

³⁷³ Goldman – Jones, 1950, 89-91, Grup 6-9.

³⁷⁴ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 151, Kat. No. 426.

bezemelere sahiptir. Kulplar genellikle insize düz bant ya da balıksırtı motifleriyle bezelidir³⁷⁵.

Bu tip kandiller yukarıda açıkça belirtildiği gibi genel olarak Hellenistik Dönem'in sonlarına tarihlenmektedir. Buna karşın bu grupta değerlendirilen kandil örneklerinin benzerleri ile 1999 yılı Gaziantep Müzesi başkanlığında sürdürülen Euphrates Poseidon Evleri kazısı sırasında karşılaşılmıştır³⁷⁶. Bu örnekler doğrudan kapalı tek bir kontekstten gelerek MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Açıkça görülmektedir ki bu kandiller hem form hem de bezeme olarak Hellenistik Dönem kandillerin etkisini gösteren Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlarından itibaren yerel atölyelerde üretilmiş örneklerdir³⁷⁷.

Tez kapsamında Tip 5 başlığı altında değerlendirilen kandiller, Zeugma 1999 yılı kazı buluntuları göz önünde bulundurularak MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Tip 6: Oval Gövdeli Yatay Kulplu Kandiller (Z18-Z26)

Zeugma'da yer alan bu tipteki toplam dokuz adet kandil iki alt grup altında incelenmiştir. Kandiller form olarak Tip 5'te verilen kandillere kulp bölümü hariç oldukça benzerdir. Kandillerin genel olarak kısa yatay üçgenimsi stilize yaprak biçimli kulpları bulunur. Kandillerin kaide bölümünde rozet bezemesi ve yine alt bölümde buruna doğru zikzak ve kısa çizgi bezemeleri görülmektedir. Kandillerin alt ve üst bölümünde görülen bezeme dekorasyonu Tip 5'te bulunan kandillerin bazıları ile örtüşür. Yapılan literatür taramasında Tip 6 ile birebir aynı kalıp ilişkisine sahip kandillere rastlanmamıştır³⁷⁸.

³⁷⁵ Hawari 2013, 177.

³⁷⁶ Bahsekonu fragmanlar 1999 yılı Poseidon Evi B1 numaralı odada bulunan Dionysos ve Antiope Mozaïği'nin kaldırılmasından sonra açılan sondajdan "tableware", kırmızı kahverengi pişirme kapları, volütlü kandiller ile birlikte ele geçmiştir. Buluntulara daha ayrıntılı bakmak için bkz. Gscwind 2002, 343, 358.

³⁷⁷ Gscwind 2006, 57-58.

³⁷⁸ Tip 6, Zeugma'ya özgü bir tip olarak Değerlendirme kısmında ayrıca yorumlanacaktır.

Tip 6A

Z18-Z25 katalog numaralı sekiz adet kandil Tip 6A alt grubu altında toplanmıştır (**Levha 5-7, Çizim 1**). Omuz üzerinde genel olarak Tip 5'te yer alan kandillerde görülen *ion kymation*'u bezemesi kullanma geleneği tek örnek hariç tümünde görülür. **Z25**'te yer alan kandil geniş bir *discus* alanı ve çift sıra kabartma nokta bezemesi ile bu alt gruptaki diğer kandillerden ayrılır. Bu grupta aynı zamanda burun ve gövde arasındaki fermuar ve volüt bezemeleri, kaide de görülen rozet ve çizgisel bezemeler Tip 5'te yer alan kandillerde olduğu gibi devam ettirilmiştir.

Tip 6-6A başlığı altında incelenen eserlerin benzerleri için literatür taraması yapılmış ve bu grupta değerlendirmesi yapılan eserlerin benzerleri ile karşılaşılmamıştır. Bu eser grubunun form bakımından en yakın benzerleri tez kapsamında Tip 5 başlığı altında incelenen eserler ve onların literatürdeki benzerleridir. Yukarıda da değinildiği üzere Tip 5'te bulunan kandillerden kulp detayı dışında kaide de yer alan rozet motifinin detayında da farklı bir durum söz konusudur. Bu grupta yer alan eser grubunda kaide de yer alan rozet bezemesi Tip 5'ten farklı olarak daha çizgisel hatlarla verilmiştir.

Tip 6A alt grubunda yer alan eserlerde kulp ve kaide dekorasyonunda kendi içerisindeki birliktelik bu eserlerin tek bir atölyede üretildiğini göstermektedir. Bu atölyenin de MS 1. yüzyıl ve 2. yüzyıl başlarında Zeugma'da faaliyette olduğu düşünülmektedir. Bu grupta yer alan eserler, MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir.

Tip 6B

Katalogda **Z26** numaralı kandil oval gövde formu ile Tip 6 grubundaki kandillerden biri olmasına karşın kulp detayındaki farklılık ve dar gövde formuyla diğerlerinden ayrılır (**Levha 7, Çizim 2**). Bu nedenlerden ötürü Tip 6B başlığı altında incelenmiştir.

Literatürde palmet kulplu örnekler olarak bilinen kandiller, Tarsus Grup X’da değerlendirilmiştir³⁷⁹. Goldman, Tarsus Grup X’da değerlendirdiği bu tip kandillerin kent için yerel kopyalar olduğunu düşünür ve Augustus Dönemi’ne tarihlemeyi önerir³⁸⁰. British Museum envanterinde yer alan örnekler de MS 1. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir³⁸¹.

Bu forma ait kandillerin benzerleri, Silifke Müzesi³⁸², Konya Arkeoloji Müzesi ve Milet Müzesi³⁸³ envanterlerinde yer almaktadır.

Tip 6 grubunda yer alan eserlerin tamamını tez kapsamında değerlendirmesi yapılan Tip 5 örnekleri ile aynı tarihe MS 1. yüzyıl ile 2. yüzyıl başına vermek yerinde olacaktır.

Tip 7: At Nalı Formlu Çift Burunlu Kandiller (Z27-Z33)

Z27-Z33 katalog numarasında yer alan yedi adet kandil Antiokheia’da Tip 47 başlığı altında incelenmiştir. Kalıpta yapılan çift burunlu kandiller, omuz ve alt gövdenin birbiriyle birleştirilmesiyle atnalı biçimli bir gövde formu oluşturmaktadır. Gövde ile kendinden birleşik yassı kulbun ortasında önden arkaya doğru küçük bir delik bulunmaktadır. Hafif çukurluk oluşturan iç bükey *discus* yüzeyinde genellikle küçük bir doldurma deliği yer alır. Bu gruptaki eserlerin kaidesi düzdür. Eserler bezeme türlerine göre beş alt başlıkta incelenmişlerdir.

Tip7A

Z27-Z29 numaralı, omuz kısmında *discus* etrafını çevreleyen dikey çubuklar bulunan üç örnek bu başlık altında değerlendirilmiştir (**Levha 7-8, Çizim 2**). 2000 yılı kurtarma kazılarında aynı formda çizgisel bezemeli örnek Hawari tarafından

³⁷⁹ Goldman – Jones, 1950, 121, Lev. 105, Fig. 286-287.

³⁸⁰ Goldman – Jones, 1950, 92, 128.

³⁸¹ Bailey 1988, Lev. 84, Q2744-2745.

³⁸² Öz 2014, Levha 16, Kat. No. 32.

³⁸³ Barın 1995, 12-13.

yayımlanmıştır³⁸⁴. Konya Arkeoloji Müzesi envanterinde yer alan bir eser de örneğimiz ile paralel özellikler göstermektedir³⁸⁵.

Tip7B

Z30 numaralı, *discus* yüzeyinde *akanthus* yaprağı ve omuz kısmında bir kuşak halinde karşılıklı ion *kymation*'u bezemesi bulunan örnek bu başlık altında incelenmiştir (Levha 8).

Tip7C

Z31 numaralı, omuz kısmında bir kuşak halinde devam eden ion *kymation*'unun burunla birleşmeden önce bir volütte sona erdiği örnek bu alt başlık altında incelenmiştir (Levha 8). İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yer alan bir örnek form ve bezeme bakımından eserimizle paralel özellikler göstermektedir³⁸⁶. Eser yazarlar tarafından Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Kaidesinde hatalı yazılmış "ΑΠΟΛΛΩΝ" (Ἀπόλλων) monogramı bulunur.

Tip7D

Z32 numaralı *discus* yüzeyinde noktalarla oluşturulmuş U biçimli bir bant ve omuz üzerinde araları nokta dolgulu zigzag bezemeli kandil bu alt başlık altında incelenmiştir (Levha 8, Çizim 2). 2000 yılı kurtarma kazılarında aynı formda zikzak motifi bezemeli örnek Hawari tarafından yayımlanmıştır³⁸⁷.

Tip 7E

Z33 numaralı, *discus* üzerinde sola dönük Pegasus ve arkasında ağaç motifi bulunan örnek bu alt başlık altında incelenmiştir (Levha 9). Eserin *discus* yüzeyinde bir panel içerisinde betim yer almaktadır. Betimi, iki sıralı zikzak motifi, sağ ve solunu çizgisel motif ve üst kısmını düz bir çizgi sınırlandırmaktadır. Panel içerisinde Pegasus, sola doğru ilerlemekte ve hemen arkasında sağda uzun gövdeli bir ağaç bulunur.

³⁸⁴ Hawari 2013, 193, Pl. 87, L 116.

³⁸⁵ Çelik 2019, 99, Kat. No. 43.

³⁸⁶ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 164, Kat. No. 467.

³⁸⁷ Hawari 2013, 193, Pl. 87, L 116.

Pegasus'un başı, gövdesine oranla daha büyük tasvir edilmiştir. Yeleleri ve kanadı çizgisel olup ayrıntılara yer verilmemiştir. Pegasus'un eğeri, bir bant görünümündedir.

Bir panel içerisinde tasvir edilen Pegasus ve ağaç tasvirinin benzer örneğine rastlanmamıştır. Tasvir detaylarına bakıldığında yerellik ve Doğu etkisi dikkati çekmektedir.

Tip 7 başlığı altında değerlendirmesi yapılan at nalı formulu çift burunlu kandiller MS 252/253'teki Sasani tahribatıyla ilişkili kontekstlerde ele gemiştir³⁸⁸. zerinden Hawari, MS 3. yüzyıla ait olan bu tipin Zeugma'ya özel bir lokal üretim olduğunu belirtmiştir³⁸⁹. Waag  tarafından Antiokheia'da bulunan çift burunlu kandiller Tip 47 olarak sınıflandırılmış ve MS 3. yüzyıla tarihlendirmiřtir³⁹⁰. Aydın Milet Müzesi'nde yer alan bir rnek Atina Agorası'ndaki³⁹¹ benzer bir örnekten yola çıkılarak MS 4.-5. yüzyıla verilmiştir³⁹².

Hawari'nin verdiği bilgiler doğrultusunda eserlerimizi MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirmek yerinde olacaktır.

Tip 8: Yuvarlak Kısa Burunlu Kandiller (Z34-Z80)

Z34-Z80 katalog numarasında yer alan toplam 47 adet kandil bu grupta değerlendirilmiştir. Çift kalıp tekniği ile yapılmış yuvarlak gövde formulu, oldukça kısa burunlu, düz kaideli, kulpsuz kandillerdir. Tez kapsamında ele alınan örnekler iki grupta on alt başlık altında incelenmiştir. Bu kandil tiplerinin benzerleri Antiokheia'da Tip 46³⁹³, Dura-Europos'ta Tip 5³⁹⁴, Tarsus'ta Grup 18'de³⁹⁵ değerlendirilmiştir.

³⁸⁸ Antik kentte Sasani tahribatı sonrası geç dönem tabakalarında Tip 7 de değerlendirilen kandillere rastlanmamıştır. Bu kandiller Tip 8 deki kandiller gibi kentin Roma Orta İmparatorluk döneminde (MS 161-252/253) döneminde üretilmiş ve Sasani işgali sonrasında üretim durmuş olmalıdır.

³⁸⁹ Hawari 2013, 179.

³⁹⁰ Waag  1942, 65, 76, Fig. 78. 131.

³⁹¹ Howland 1958, Lev. 33, 2025.

³⁹² Barin 1995, 103, Kat. No. 13.

³⁹³ Waag  1941, Type 46, Fig. 124-125.

³⁹⁴ Baur 1947, Lev. 5-7.

³⁹⁵ Goldman – Jones 1950, 117, Type 18.

Düz ya da hafif içbükey *discus* yüzeyli olan 1. Grup örnekler; *discus* ve omuz üzerinde görülen süsleme motiflerine bağlı olarak Dura-Europos'ta Tip 5 olarak adlandırılmış ve sekiz alt tipe ayrılmıştır³⁹⁶. Hawari ise ele geçen örnekleri Dura-Europos kökenli kandiller olarak Tip 4'te değerlendirmiş ve beş alt tipe ayırarak incelemiştir³⁹⁷. Dura-Europos kazılarında çok sayıda ele geçmesi nedeniyle Hawari tarafından Dura-Europos üretimi kandiller olarak tanıtılmıştır³⁹⁸.

Zeugma'da günümüze kadar yapılan çalışmalar neticesinde ele geçen kandillerin sayısının artması ve yayımlanmış eski örneklerden farklı örneklerin varlığı bu tipe ait kandillerin yeniden sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır. İki alt grupta değerlendirilen “Yuvarlak Kısa Burunlu Kandiller” 1. Grup'ta Tip 8A-H olmak üzere sekiz alt tipe, 2. Grup'ta ise Tip 8I-J olmak üzere iki alt tipe ayrılmıştır.

1. Grup

Tip 8A

Z34-Z41 katalog numaralı sekiz adet kandil bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 9-11, Çizim 2**). *Discus*'u çevreleyen dil motifi bezemeli kandiller Dura-Europos'ta Tip 5, Grup 1 olarak sınıflandırılmıştır. Dil bezemeli bu gruba ait kandillere, Dura Europos'tan³⁹⁹ başka Zeugma'ya yakın bir merkez olan Doliche'de⁴⁰⁰ de rastlanmaktadır. Doliche ve Dura-Europos örnekleri MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Zeugma'ya yakın merkezlerde yer alan müzelerde de bu tipin çok yakın benzerleri karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bu tipteki kandillerin Zeugma ve çevredeki merkez kazı alanlarında oldukça sevildiğini ve yakın bölgeler arası ticarete pay sahibi olduğunu göstermektedir⁴⁰¹.

³⁹⁶ Baur 1947, 26-44, Type 5, nos. 124-279. Ayrıca eserler, Baur tarafından Zeugma'daki gibi MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir.

³⁹⁷ Hawari 2013, 178, 179, Pl. 82-86, L63-111.

³⁹⁸ Baur 1947, 26; Hawari 2013, 178.

³⁹⁹ Baur 1947, 26-44, Pl. V, 124, 144, 146, 149, 152.

⁴⁰⁰ Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1.

⁴⁰¹ Gaziantep Müzesi örnekleri için bkz. Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Tarsus Arkeoloji Müzesi örnekleri için Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13.

Tip 8B

Z42-Z59 katalog numarasında yer alan 18 adet kandil bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 11-15, Çizim 3-4**). Omuz kısmında ve *discus* etrafını çevreleyen üç veya dört sıra halinde ya da dağınık halde kabartma nokta motifi bezemeli kandiller Dura-Europos'ta Tip 5, Grup 3 olarak sınıflandırılmıştır⁴⁰².

Bu kandilin hem bezeme hem de form olarak benzer örnekleri Gaziantep⁴⁰³, Bursa⁴⁰⁴ ve Giresun⁴⁰⁵ müze koleksiyonlarında yer almaktadır.

Tip 8C

Z60-Z67 katalog numarasında yer alan sekiz adet kandil bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 15-17, Çizim 4**). *Discus* çevresinde herhangi bir süsleme motifinin bulunmadığı sade örneklerdir⁴⁰⁶. Bu gruptaki kandiller Dura-Europos'ta Tip 5, Grup 4 olarak sınıflandırılmıştır. Baur bu kandil grubunda bezeme olmadığı için üretimlerinin daha kolay olduğu yönünde bir yorumlamaktadır⁴⁰⁷.

Delos'ta yapılan kazıların Hellenistik Dönem katmanlarında ortaya çıkarılan bir örnek bu tip kandillerin Hellenistik Dönem öncülerini göstermesi bakımından önemlidir⁴⁰⁸.

Tip 8D

Z68-Z69 katalog numarasında yer alan iki eser bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 17-18, Çizim 4**). *Discus* çevresinde yay düğümü ile bağlanmış üçlü yaprak kümesinden oluşan çelenk ve omuz kısmında mersin dalı motifi bezemeli kandiller⁴⁰⁹, Dura-Europos'ta Tip 5, Grup 6 olarak sınıflandırılmıştır⁴¹⁰.

⁴⁰² Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

⁴⁰³ Bayram 2020, 60 Kat. No. 14.

⁴⁰⁴ Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19, Kat. No. 38.

⁴⁰⁵ Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6.

⁴⁰⁶ Bu çalışma kapsamında ele alınmayan Zeugma'dan çıkmış örnekler için bkz. Hawari 2013, 190.

⁴⁰⁷ Baur 1947, 26.

⁴⁰⁸ Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44.

⁴⁰⁹ Bu çalışma kapsamında ele alınmayan Zeugma'dan çıkmış erken örnekler için bkz. Hawari 2013, 192, Pl. 85, L104.

⁴¹⁰ Baur 1947, 40-41, Tip 5, Grup 6.

Baur bu gruptaki kandillerin diğer alt grupta yer alan kandillere göre burun kısmının daha uzun olduğunu belirtir⁴¹¹. Bu gruptaki kandillerin kaidesinde “BACCOC”, (Βάσσοϛ) monogramı üretici ismi olarak kullanılmıştır. Bu ibare bu kandil tipinde Zeugmada üretim yapan bir atölyeye ait olmalıdır⁴¹².

Tip 8E

Z70-Z72 katalog numarasında yer alan eserler bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 18, Çizim 4**). *Discus* çevresinde uçları çizgisel bezemeli halat motifi ile *discus* deliği ve burun deliği arasında hilal ve yıldız sembollerinden oluşan bir bezeme görülür⁴¹³. Bu kandiller Dura-Europos’ta Tip 5, Grup 7 olarak sınıflandırılmıştır.

Tip 8F

Z73 katalog numarasında yer alan eser bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 19, Çizim 5**). Bir bantla çevrili *discus* yüzeyinde yonca yaprağı bezemeli kandillere herhangi bir merkezde rastlanmamıştır.

Tip 8G

Z74 katalog numarasında yer alan eser bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 19**). *Discus* yüzeyinde spiral motifi bezemeli⁴¹⁴ kandillere Dura-Europos’ta rastlanmamıştır. Bu kandiller Bet Shean kazılarında bulunmuş bölgesel kandiller olarak tanımlanmış ve Hadad tarafından Tip 7 varyant 2 kandilleri olarak sınıflandırılarak MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴¹⁵.

Tip 8H

Z75-Z76 katalog numarasında yer alan *discus* yüzeyleri bezemeli iki kandil bu alt grup altında incelenmiştir (**Levha 19, Çizim 5**).

⁴¹¹ Baur 1947, 40-41.

⁴¹² Bu kandil tipinin görüldüğü diğer merkezlerde özellikle en çok görülen Dura-Europos dahil atölye üretici monogramı olan kandiller not edilmemiştir. Tezin “Analiz ve Değerlendirme” bölümünde bu konuya tekrar değinilecektir.

⁴¹³ Hawari 2013, 192, Pl. 86, L106-107; Baur 1947, 41, 42, Pl. 6, 256, 259, 260, 262, 263, 271.

⁴¹⁴ Hadad 2002, 19, Kat. No. 25.

⁴¹⁵ Hadad 2002, 20.

Z75 numaralı kandilde *discus* yüzeyinde sağa doğru ilerleyen ve *diaulos* çalan Kentauros tasvir edilmiştir. Kandil *discus*'u üzerinde Kentauros, sağa doğru ilerlemekte ve *diaulos* çalmaktadır. Kentauros'un gövdesinin hemen üzerinde kandil yağ deliği yer almaktadır. Yüzeyindeki aşınma nedeniyle figürün detayları belirgin değildir.

Diaulos çalan Kentauros'un ikonografi örnekleri LIMC VIII bandında karşımıza çıkmaktadır⁴¹⁶. Zeugma örneği yerel unsurlar barındırsa da ikonografik örnekleri ile benzerdir.

Z76 numaralı örneğin *discus* yüzeyinde birbirine doğru ilerler vaziyette Pan ve Eros resmedilmiştir. Eros ayakta, sağa doğru ilerlemekte ve sol elinde çelenk tutmakta; Pan ayakta, sola dönük, sağ eliyle Eros'un elindeki çelenği tutmaktadır. Kandil yağ deliği, Eros ve Pan arasında *discus*'un tam merkezindedir.

Literatürde yaptığımız incelemede karşılıklı Eros ve Pan tasvirli benzer örneklerle rastlanmamıştır. Ancak Eros ve Pan, birlikte *Ephedrismos* Oyunu sahnesinde karşımıza çıkmaktadır⁴¹⁷. Bu oyunu kazanan Eros, elinde çelenk ile Pan'ın omzunda oturmaktadır.

2. Grup

1. Grup örnekler ile aynı form özelliklerine sahip olan 2. Grup örnekleri sadece omuz ve *discus*un gösterdiği profil farklılığı nedeniyle birbirinden ayrılmaktadır. Bu grupta yer alan kandillerin 1. Grup örneklerinden farklı olarak *discus* yüzeyi içbükeydir. Kandillerin üzerinde görülen bezemelerin çoğunluğu Roma tiplerinin Suriye taklitleridir. Özellikle basitleştirilmiş burun formları prototiplerinden ayrılmalarını sağlamaktadır. Baur tarafından dekorasyonsuz sade ya da bitkisel bezemeli ve figüratif kompozisyona sahip olmak üzere grup içerisinde iki alt gruba ayrılmışlardır⁴¹⁸.

⁴¹⁶ Sergelin 1997, 710, Kat. No. B. 374-7.

⁴¹⁷ Walters 1914, Kat. No. 762c, 763.

⁴¹⁸ Baur 1947, 44, 45.

Tip 8I

Bu grupta bir adet kandil **Z77** katalog numarası ile ele alınmıştır (**Levha 20**). Omuz bölümünde defne çelengi motifi bezemeli⁴¹⁹ kandiller Dura-Europos'ta Tip 6⁴²⁰, Zeugma'da çıkan örnekleri Hawari tarafından Tip 4 varyant F⁴²¹ olarak sınıflandırılmışlardır.

Tip 8J

Bu grupta **Z78**, **Z79** ve **Z80** katalog numaralı kandiller ele alınmıştır (**Levha 20**, **Çizim 5**). Kandillerde içbükey *discus* yüzeyi çift bant bezeme ile çevrelenmiştir. *Discus* yüzeyi bezemesiz **Z78-Z79** katalog numaralı kandiller ile **Z80** katalog numaralı konsantrik yiv bezemeli olmak üzere iki farklı örnek görülmektedir. Bu gruba ait süslemesiz kandiller Zeugma'da Tip 4, varyant C⁴²², Dura-Europos'ta Tip 6⁴²³, Antiokheia'da Tip 46⁴²⁴ olarak sınıflandırılmış ve MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmişlerdir.

Genel olarak Zeugma'da günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarında en çok ele geçen kandilleri Tip 8 grubunda yer alan kandiller oluşturmaktadır. Bu grupta değerlendirilen kandiller Tip 7 de değerlendirilen kandiller gibi Sasani istila tabakalarında yoğun bir şekilde ele geçmiştir⁴²⁵. Kandiller, Roma Orta İmparatorluk döneminde (MS 161-252/3) üretilmiş ve Sasani işgali sonrasında üretim durmuş olmalıdır. Çünkü kentin

⁴¹⁹ Baur 1947, 49, Pl. VII, 303; Hawari 2013, 192, Pl. 86, L110.

⁴²⁰ Zeugma'dan ele geçen kandil örnekleri Sasani tahribatıyla ilişkilendirilen ve MS 252/253'e tarihlenen sikkeler ile birlikte bulunmuştur. Bu tarih, Baur'un Dura-Europos kandillerini tarihlendirmesiyle (MS 3. yüzyılın ilk yarısı veya ortası) örtüşmektedir. Baur 1947, 26.

⁴²¹ Hawari, bu kandillerin kalıplarının Zeugma'da bulunamaması nedeniyle kentte üretildiğine dair bir belirti bulunmadığını ve bazılarının özellikle dekorasyon açısından Dura-Europos'takilerle çarpıcı bir benzerlik göstermesine bağlı olarak Dura-Europos'tan ithal edildiğinin düşünülebileceğini belirtmektedir. Ayrıca bu tür kandillerin dağılımının Fırat Bölgesi'yle sınırlı olduğu ve Levant'ın güneyinde veya Anadolu'nun batısındaki diğer bölgelerde pek bulunmadığını ifade eder. Hawari 2013, 179.

⁴²² Hawari 2013, 179, 191, Pl. 85, L92.

⁴²³ Baur 1947, 48, Pl. VII, 294.

⁴²⁴ Waagé 1942, 65, Fig. 78, 127.

⁴²⁵ Önal 2006, 60 Fotoğraf 67; Hawari 2013, 179.

Sasani istilası sonrası geç dönem tabakalarında Tip 7 ve Tip 8 başlığı altında değerlendirilen kandil örneklerine rastlanılmamıştır⁴²⁶.

Tez kapsamında Tip 8 başlığı altında değerlendirilen kandillerin yayılım alanı konusunda Hawari, bazı bilgiler vermektedir⁴²⁷. Yazar'ın verdiği bilgiye göre kandillerin benzer örneklerine, en çok Dura Europos'ta, seyrek de olsa Antiokheia ve Tarsus'ta rastlanılmaktadır⁴²⁸. Yazar, Anadolu'nun batısı ve Levant Bölgesi'nin çoğu yerleşimlerinde bu tipteki kandil örneklerine hiç rastlanılmadığını iddia etse de Levant Bölgesi'nde bu tipte aynı formda *discus* yüzeyi figürlü ve figürsüz kandillerin varlığı bilinmektedir⁴²⁹. Levant bölgesinde yer alan Bet Shean kazılarında bulunmuş örnekler yerel üretim olarak değerlendirilmiştir⁴³⁰. Sussman, Levant bölgesindeki kazı çalışmalarında ele geçen bu tipteki kandillerin Suriye'den Levant bölgesine ithal edildiğini belirtmiş; kandillerin kökeni konusunda Antiokheia ve Tarsus kentlerini işaret etmiştir⁴³¹. Sussman yayınında bu tipteki kandillerin en çok ele geçtiği iki merkez olan Zeugma ve Dura-Europos'tan hiç söz etmemiştir.

Tez çalışmasında bu tipte yer alan kandiller iki grup ve 10 alt tipe ayrılarak detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Kandillerin içerisinde yalnızca Tip 8D başlığı altında incelenen kandillerin kaidesinde görülen “BACCOC”, (Βάσσοϛ) üretici ismi monogramı ile karşılaşılmıştır. Bu durum kentteki kandil üretimi ile ilgili bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Zeugma gibi bu tipteki kandillerin en çok ele geçtiği merkez olan Dura-Europos'taki kandilleri Baur, Tip 5 grubu altında *discus* süslemelerine göre sekiz alt

⁴²⁶ Hawari 2013, 179-182.

⁴²⁷ Hawari 2013, 181.

⁴²⁸ Hawari 2013, 179; Baur 1947, 26-44.

⁴²⁹ Sussman 2012, 51-53, Fig. 42, 1-2-3.

⁴³⁰ Hadad 2002, 20.

⁴³¹ Sussman 2012, 53.

grupta detaylı bir şekilde incelemiştir⁴³². Baur bu tipteki kandilleri MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmiştir⁴³³.

Tip 8 başlığı altında incelenen kandillerin Antiokheia'daki benzerleri ince cidarlı açık kahverengi hamur özelliklerine sahiptir⁴³⁴. Bazı eserlerin kaidelerinde atölye monogramları bulunur⁴³⁵. Eserler MS 2.-3. yüzyıla ait Roma kapları ile birlikte aynı tabakadan çıkmıştır. Bu kandil örnekleri Antiokheia'da MS 4. yüzyıla kadar görülmektedir⁴³⁶.

Goldman ve Jones bu tip kandillerin genel olarak Antiokheia ile ilişkili olduğunu belirtmektedir⁴³⁷. Tarsus örnekleri genelde şematik ve bitkisel süslemelere sahiptir. Roma Dönemi nekropolü çevresinde ele geçtiği için genel olarak MS 2. yüzyıl sonrasına tarihlendirilmiştir⁴³⁸.

Tip 8 başlığı altında incelenen Zeugma örneklerinin geneli Dura-Europos'ta olduğu gibi MS 252/253'teki I. Şapur istilasından sonra katmanında ele geçmiştir⁴³⁹. Bu nedenle bu örnekleri MS 3. yüzyıl ilk yarısına tarihlendirmek yerinde olacaktır.

Tip 9: Ovoid Kandiller (Z81-Z96)

Bu grupta yer alan kandiller kalıp yapımı olmakla birlikte oval form ve hafifçe öne çıkıntı yapmış yuvarlak burunlarıyla karakterize edilirler. *Ovoid* kandiller toplam 16 örnekle temsil edilmektedir. İki parça halinde kalıpta üretilen kandillerin gövdesi *ovoid* formudur. Gövde hafifçe dışbükey, ağız kenarı yükseltilmiş doldurma deliği nispeten büyüktür. Omuzu hafif eğimlidir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu ve düz diplidir. Bu tip kandillerin küçük kulpları omuzun arka kısmında yer alır. Kulplarının biçimlendirmesi,

⁴³² Baur 1947, 26-44. Levha 124-303.

⁴³³ Baur 1947, 27.

⁴³⁴ Waagé 1947, 65.

⁴³⁵ Waagé 1941, 65.

⁴³⁶ Waagé 1941, 65.

⁴³⁷ Goldman – Jones, 96.

⁴³⁸ Goldman – Jones, 96.

⁴³⁹ Hawari 2013, 179.

hamurun ıslak olduğu anda parmak ile sıkılmasıyla yapılır. Dik ve yassı biçimli kulpta delik bulunmamaktadır⁴⁴⁰.

Tip 9 grubu kandiller burun ve gövde yapısı konusunda benzer olup, bezeme konusunda farklılıklar göstermektedir. Eserler *discus* bezeme repertuarına bağlı olarak altı alt gruba ayrılarak incelenmiştir.

Tip 9A

Bu grupta **Z81-Z82** katalog numaralı kandiller ele alınmıştır (**Levha 21, Çizim 5**). Kandillerde genelde *discus* deliği çevresinde ortaları nokta kabartmalı, dört adet iç içe üç konsantrik yarım daireden oluşan dört yapraklı yonca şeklinde bir motif yer alır. Bir örneğin yonca yaprakları kenarlarında beş adet kabartma nokta yer alırken diğerinde bu bezeme uygulaması görülmemektedir.

Kentte 1997 yılında *agora* civarında Gaziantep Müzesi başkanlığında Fransız kazı ekibi tarafından yürütülen kazılarda bu alt gruptaki kandillerle aynı olan örnek MS 1. ve MS 7. yüzyıl arasında kullanım görmüş bir evin mekânından çıkarılmış ve kandil kazı ekibi tarafından MS 4.-7. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir⁴⁴¹. Bu kazı çalışmasından 3 yıl sonra 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında Trench 18’de yürütülen kazı çalışmalarında bu kandilin çok yakın benzerleri ele geçmiştir⁴⁴². Hawari’nin verdiği bilgiye göre MS 252/253 I. Şapur istila katmanında kapalı kontekst buluntusu olarak bu tipe ait tüme yakın kandil ele geçmiştir. Hawari bu durumu göz önünde bulundurarak bu gruptaki az sayıda ele geçen kandil ve kandil fragmanlarını MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmiştir. Hawari aynı zamanda bu tipteki kandillerin Zeugma üretimi olduğunu belirtmiştir⁴⁴³.

Hatay’ın Reyhanlı İlçesi Cüdeyde Höyük yakınlarında bir nekropol alanındaki bir kaya mezarında yapılan kazı çalışmalarında örneğimize benzer kandil ile

⁴⁴⁰ Hawari 2013, 179; Bailey 1988, 261.

⁴⁴¹ Abadi-Reynal – Ergeç 1997, 362, Fig. 16.

⁴⁴² Hawari 2013, 179, Tip 6.

⁴⁴³ Hawari 2013, 179, Tip 6.

karşılaşılmıştır⁴⁴⁴. Kazı çalışmalarında MÖ 2. binden MS 600 yıllarına kadar tarihlenen çok sayıda eserin çıkması kandilin kapalı kontekst tarihlendirme yapılabilmesini mümkün kılmamıştır.

Zeugma antik kentine yakın konumda bulunan Gaziantep⁴⁴⁵, Şanlıurfa⁴⁴⁶, Mardin⁴⁴⁷ kentlerindeki müzelerde yakın benzer örnekler yer almaktadır.

Tip 9B

Z83-Z91 katalog numarasında yer alan kandiller bu alt grup altında değerlendirilmiştir (**Levha 21-23, Çizim 5-7**). Tip 9'da bu alt tipi oluşturan örneklerin tamamında ana süsleme motifini *discus* deliği çevresine dizilmiş dil motifi oluşturur. Yine bu gruptaki örneklerde doldurma deliği çevresinde dil motifi ile birlikte omuz kısmında ise ışın motifi ile bezenmiş örnekler de bulunmaktadır. Bazı örnekler ise doldurma deliği ile doldurma deliğini çevreleyen kalınca bir bant arasında boş bırakılan bir alan ve etrafında dil motifi ve en dışta omuz kısmında çizgisel dalga bezemeli ya da bezemesiz kandiller de bu alt grup altında değerlendirmiştir.

Zeugma 2006 yılı kazılarında kentin Batı Nekropolü'nde yer alan tümülüste⁴⁴⁸ sürdürülen kazılarda ortaya çıkarılan ve bu grup içerisinde değerlendirilen **Z83, Z84** ve **Z87** katalog numaralı kandiller yeni bir tarihlendirme önerisi yapabilmemize imkân sağlamıştır. Görkay'ın verdiği bilgiye göre tümülüs mezar MS 1. yüzyılda inşa edilmiştir⁴⁴⁹. *Dromos* girişine sonradan konan bu kandiller Antik Çağ'daki mezarın ilk

⁴⁴⁴ Yenisöğancı 1991, 222, Res. 9.

⁴⁴⁵ Bayram 2020, 63, Kat. No. 17, 18, 64, 76, 77, 123, 124.

⁴⁴⁶ Özgül 2012, 122, Kat. No. 75.

⁴⁴⁷ Tosun-Yıldırım 2019, 69, 206, Kat. No. 33, Res. 51.

⁴⁴⁸ Görkay'ın verdiği bilgiye göre Zeugma'daki Geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk aile mezarları arasında Kommagene ölü gömme geleneğine uygun olarak çoğunlukla kraliyet ailesi üyeleri için inşa edilen tümülüs mezarlarda bulunmaktadır. Bu mezar tipinin, I. Antiokhos Theos'un ölümünün ardından Kommagene elitlerinin Kommagene kimliğini vurgulamak için tercih ettiği bir uygulama olması gerektiği bilgisini vermiştir. Görkay 2022, 351.

⁴⁴⁹ Görkay 2022, 351.

soyguncuları tarafından konmuş olmalı ve kandiller I. Şapur istila yangını sonrasına ait olmalıdır⁴⁵⁰.

Mardin⁴⁵¹ve Şanlıurfa⁴⁵² Müzeleri'nde bu alt grup altında değerlendirilen kandillerin yakın benzerleri yer almaktadır.

Tip 9C

Z92 katalog numarasında yer alan kandil bu alt grup altında değerlendirilmiştir (**Levha 23**). Doldurma deliği çevresinde dil motifi ve omuz bölümünde çizgisel bezemeler bulunmaktadır. Esere en yakın örnek Şanlıurfa Müzesi envanterinde yer almaktadır⁴⁵³.

Tip 9D

Z93, Z94 katalog numaralı eserlerin yer aldığı bu grupta *discus* çevresinde çelenk bezemesi görülür (**Levha 24**). **Z94** katalog numaralı kandil **Z93**'tekine göre biraz daha armudi gövdeye sahiptir.

Tip 9E

Z95 katalog numaralı örneğin *discus* yüzeyinde çizgisel bant içerisinde kabartma damla/nokta motifi bezemeleri görülmektedir (**Levha 24**). Yakın benzer örnekleri Şanlıurfa Müzesi envanterinde yer almaktadır⁴⁵⁴.

Tip 9F

Z96 katalog numaralı örnek Tip 9 grubunda yer alan diğer örneklerle göre daha yuvarlak gövdeye sahiptir (**Levha 24**). *Discus* yüzeyinde kabartı şeklinde büyük nokta bezemeler görülmektedir. Antiokheia'dan form olarak benzer bir örneği MS 4.-5. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴⁵⁵.

⁴⁵⁰ Kandillerin tümülüsteki bu bölüme bir başka dönemde yerleştirildiği kazıyı yapan arkeologlar tarafından ifade edilmiştir.

⁴⁵¹ Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52.

⁴⁵² Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56, 61, 63, 70, 108, 110-117.

⁴⁵³ Özgül 2012, 118, 119, Kat. No. 71, 72.

⁴⁵⁴ Özgül 2012, 125, 127, Kat. No. 78, 80.

⁴⁵⁵ Waagé 1941, Tip 50a, 143.

Tip 9 başlığı altında incelediğimiz ve altı alt grup altında topladığımız kandillerin benzerleri Antiokheia’da Tip 50-51 başlığı altında incelenmiş ve MS 3. yüzyıldan MS 5. yüzyıla kadar geniş bir zaman aralığına verilmişlerdir⁴⁵⁶. Dura-Europos’ta ise Tip 10 başlığı altında toplanan eserler Geç Suriye kandilleri olarak isimlendirilmişler ve MS 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilmişlerdir⁴⁵⁷.

Bu tipteki Zeugma kandillerinin benzerlerini Bailey, Loeschke Tip VIII’deki Suriye etkili kandiller üzerinden yorumlamış ve bahse konu kandillerin Suriye kökenli olduğunu ifade etmiştir⁴⁵⁸. Yazar, tarihlendirme konusunda ise MS 4.-5. yüzyıl arasındaki zaman aralığını vermektedir⁴⁵⁹.

1997 yılı Fransız kazı ekibi ve 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında ele geçen kandillerin yayınlarında tarihlendirme konusunda bir uyum söz konusu olamamıştır⁴⁶⁰. Aynı kandil örnekleri Fransız kazı ekibi tarafından MS 6. ve 7. yüzyıla, 2000 yılı kazı çalışmalarında ele geçen örnekler ise Hawari tarafından MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir⁴⁶¹. Görkay başkanlığında 2006 yılında yürütülen kazı çalışmalarında Kara Tepe Tümülüsü’nde ele geçen ve tez kapsamında Tip 9B başlığı altında değerlendirilen kandillerin kapalı kontekstden ele geçtiği ve ele geçtiği tabakanın da I. Şapur istilası sonrasına tarihlendirildiği ifade edilmiştir⁴⁶². Eser, kazı ekibinin de ifade ettiği gibi MS 4. yüzyıldaki mezar soygunu (?) sırasında kullanılmış olmalıdır⁴⁶³. Bu durum, eserlerin tarihlendirilmesi yapılırken göz önünde bulundurulmuştur. Eserlerin MS 4. yüzyıl öncesine ait olmadığı anlaşılmıştır.

1997 Fransız kazıları ve 2000 yılı çok uluslu kazılarının tarihlendirme metotlarında çelişki bulunduğu için buradaki değerlendirmeler göz ardı edilmiştir. Aynı kandil tipi

⁴⁵⁶ Waagé 1941, 66, Tip 51.

⁴⁵⁷ Baur 1947, 70-71, Tip 10.

⁴⁵⁸ Bailey 1988, Q3472.

⁴⁵⁹ Bailey 1988, 442, 443.

⁴⁶⁰ Bkz. Tip 9A.

⁴⁶¹ Abadi-Reynal – Ergeç 1997, 362, Fig. 16. ; Hawari 2013, 179, Tip 6.

⁴⁶² Zeugma Kazı Arşivi (Karatepe Tümülüs Kazıları)

⁴⁶³ Bkz. Tip 9B.

üzerinde birbirine yakın lokasyonlarda iki farklı tarihlendirme önerisi verilmesi Antiokheia kentinde olduğu gibi bu tipin MS 3. yüzyıldan MS 5. yüzyıla kadar üretilmiş olabileceğini akla getirmektedir.

Bu tipteki kandil örneklerinin Hatay'dan Mardin'e sınırdaki tüm güney illerimizdeki müze koleksiyonlarında görülmesi bu bölgede aynı kalıp kullanan atölyelerin varlığına işaret etmektedir⁴⁶⁴.

Tüm bu bilgiler ışığında yukarıda değerlendirilmesi yapılan ve Tip 9 başlığı altında toplanan kandilleri 2006 yılı TümüLüs Kazısı verileri ile Dura-Europos ve Bailey örneklerini göz önünde bulundurarak MS 4.-5. yüzyıl arası zaman dilimine vermek yerinde olacaktır.

Tip 10: Kayık Biçimli Kandiller (Z97-Z99)

Z97-Z99 katalog numaralı üç adet kandil bu grup başlığı altında incelenmiştir (**Levha 25, Çizim 7**). Kandiller çift kalıp tekniğinde üretilmiştir ve kayık biçimli bir gövde yapısına sahiptir. Kendinden tutamaklı olan kulp açılı bir şekilde gövdeye oturtulmuştur. Doldurma deliği nispeten büyüktür ve bir çıkıntı ile çevrelenmiştir. *Discus* yüzeyinde sıra sıra nokta ve çizgilerden oluşan çeşitli bezemeler bulunmaktadır. Eserin alt yüzü noktasal oyuklarla kulptan kaideye ve kaideden buruna kadar dekore edilmiştir⁴⁶⁵.

Bailey, bu formdaki kandil örneklerini Suriye-Filistin grubu altında değerlendirmiştir⁴⁶⁶. Waagé, Antiokheia örneklerini Tip 53 başlığı altında toplamış ve MS 5.-6. yüzyıllara tarihlendirmiştir⁴⁶⁷. Oziol, bu tipe ait kandillerin Doğu kökenli olduklarını ve Ephesos, Filistin, Antiokheia gibi yerleşim yerlerinde kopyalarının

⁴⁶⁴ Kent ve kent yakınlarındaki atölyelere değerlendirme bölümünde ayrıca değinilecektir.

⁴⁶⁵ Eserlerin alt yüzüne uygulanan bezeme örnekleri, Tip 5 ve Tip 6'da incelenen kandillerde de ele alınmıştır.

⁴⁶⁶ Bailey 1988, 289.

⁴⁶⁷ Waagé 1941, 67, Type 53.

üretildiğini belirtmektedir⁴⁶⁸. Zeugma örnekleri ile benzer kandiller Dobbins tarafından Tip XXII başlığı altında incelenmiş ve MS 6. ve 7. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁴⁶⁹.

Kandillerin dağılım alanına bakıldığında yoğun ele geçtiği antik yerleşimlerin Anadolu'nun güneyi ile Suriye, Filistin Bölgesi'nde yoğunlaştığını ve üretimlerin de bu bölgelerdeki atölyelerde yapılmış olabileceğini akla getirmiştir. Bu duruma en çarpıcı örnek Suriye'deki yerleşimlerden Bosra'da⁴⁷⁰ çıkmış bir kandildir. Yine aynı kalıptan çıkmış izlenimi veren örnekler Gaziantep⁴⁷¹, Mardin⁴⁷², Konya⁴⁷³ ve Konya Ereğli Müzesi⁴⁷⁴ envanterinde yer almaktadır.

Yukarıda anılan tüm örnekler, Zeugma örneği ile aynı atölye ya da birbirini taklit eden iki farklı atölyede üretilmiş olabileceklerini yorumlamamıza neden olmuştur.

Form, burun, kulp yapıları bakımından yapılan karşılaştırmalar ve incelemeler ışığında ve Hawari tarafından yayımlanan⁴⁷⁵ 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazıları örnekleri göz önünde bulundurularak, Tip 10 Zeugma örneklerini MS 5.-6. yüzyıl aralığına tarihlendirmek yerinde olacaktır.

Tip 11: Armudi Çift Konik Gövdeli Kandiller (Z100-Z119)

Z100-Z119 katalog numarasında yer alan 20 adet kandil bu tip başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır. Bu tip kandiller Loeschcke Tip VIII⁴⁷⁶, Broneer Tip XXIX⁴⁷⁷ ve Antiokheia Tip 56⁴⁷⁸ başlığı altında incelenmişlerdir.

Yukarı yönde küçük bir çıkıntı yaparak boyunlu bir yapıya sahip olan kandiller, sivri burunları fitil deliğinden başlayıp doldurma deliğinin etrafına kadar uzanan “V”

⁴⁶⁸ Oziol 1977, 270-271.

⁴⁶⁹ Dobbins 1977, 281.

⁴⁷⁰ Bussière – Rivel 2012, 282, 283, No 336.

⁴⁷¹ Bayram 2020, 74, 119, Kat. No. 28.

⁴⁷² Özcihan 2018, 156, Kat. No. 104.

⁴⁷³ Çelik 2019, 116, Kat. No. 60.

⁴⁷⁴ Coşkun 2007, 51, 72.

⁴⁷⁵ Hawari 2013, 194, Pl. 92, L135.

⁴⁷⁶ Loeschcke 1919, 237.

⁴⁷⁷ Broneer 1930, 114-116, Cat. Nos. 1413-1425, Pl. XX.

⁴⁷⁸ Waagé 1941, 67.

şeklinde bir yağ oluşuna, çift kalıp yapımı parçanın bir araya getirilmesiyle oluşan armut formunda ya da badem formunda çift konik bir gövdeye sahiptir. Büyük doldurma deliği, yüksek bir bant ile ve ayrıca burun ve fitil deliği etrafında, düz bir sıg kanal oluşturan ikinci bir bant ile çevrilidir. Bazı durumlarda bu bant burun üzerinde devam etmemektedir. Konik kulplu, halka kaidelidir ve bazı durumlarda kaide zeminin dış hatlarını takip etmektedir⁴⁷⁹.

Tip 11 içerisinde incelenen eserler üst gövde yapısı ve ağız kenarındaki süslemelere bağlı olarak iki alt grup altında toplanmıştır. 1. Grup kendi içerisinde beş alt gruba; 2. Grup ise üç alt gruba ayrılmıştır. Alt gruplar arasında kronolojik farklılıklar olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır.

1. Grup

Ağız kısmı yükseltilmiş geniş *discus* deliğine sahiptir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Bu alt tip kendi içerisinde birbirinden farklı bezeme kompozisyonuna sahip örnekleri barındırmaktadır.

Schloessinger Koleksiyonu'ndaki benzer örnekler İslami Grup I olarak tanımlanmış ve MS 7. ve 8. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴⁸⁰.

Tip 11A

Z100-105 katalog numaralı kandiller bu grupta incelenmiştir (**Levha 25-27, Çizim 7**). Tip 11A alt tipini oluşturan örneklerin tamamında ana süsleme motifini *discus* deliği çevresinden omuza kadar tek sıra ışın motifini oluşturur. Uzun burunlu, *discus* deliği çevresinden omuza kadar tek sıra ışın motifini ile bezeli kandilin, sembolik meme ucu şeklinde yapılmış kulp çıkıntısı burnun karşısında yer almaktadır. Doldurma deliği etrafı, kabartma halka bant ile çevrelenmiştir.

⁴⁷⁹ Hawari 2013, 180.

⁴⁸⁰ Rosenthal – Sivan 1978, 132, nos. 538-541.

En yakın benzer örneklerine Şanlıurfa⁴⁸¹ ve Tarsus⁴⁸² Müzeleri'nde rastlanmaktadır.

Tip 11B

Z106-110 katalog numaralı kandiller bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 27-28, Çizim 7**). Bu grupta sadece ışın motifinin bezeme ögesi olarak kullanıldığı örneklerin dışında ışın motifi ile birlikte *discus* deliği ve burun deliği arasındaki kanalda ve omuz üzerinde monograma benzer bezemelerin yer aldığı örnekler de bulunmaktadır.

Bu kandil tipinin, Adana Müzesi'nde benzer örnekleri bulunmaktadır⁴⁸³.

Tip 11C

Z111-113 katalog numaralı kandiller bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 28-29, Çizim 7**). Bu gruptaki kandillerin gövde üst bezemelerine baktığımızda doldurma deliği çevresinden omuz bölümüne kadar çift sıra ışın motifi ile bezeli olduğu görülür. Bazı örneklerde burun ve *discus* deliği arasında motif yapılmışken bazı örneklerde bezemesiz kandillerin olduğu tespit edilmiştir.

Tez kapsamında ele alınan üç örneğin paralelllerine Adana⁴⁸⁴, Şanlıurfa⁴⁸⁵ ve Mardin⁴⁸⁶ Müzesi envanterlerinde rastlanmaktadır.

Tip 11D

Z114 katalog numaralı kandil bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 29**). Tek bir örnekle temsil edilen bu gruptaki kandilin, doldurma deliği çevresinden omuz bölümüne kadar mersin ağacı yaprağı motifi ile bezeli olduğu görülmektedir.

Eserin çok yakın benzeri Mersin Müzesi⁴⁸⁷ envanterinde yer almaktadır.

⁴⁸¹ Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13.

⁴⁸² Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

⁴⁸³ Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

⁴⁸⁴ Keskin 2022, 63-66, Kat. No. 33-36.

⁴⁸⁵ Özgül 2012, 79-80, Kat. No. 32-33, Resim 76-80.

⁴⁸⁶ Tosun-Yıldırım 2019, 191-204, Kat. No. 3-30.

⁴⁸⁷ Keskin 2022, 45, Kat. No. 15.

Tip 11E

Z115 katalog numaralı kandil bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 29**). Kandilin gövde üst bölümü doldurma deliği çevresinden omuz bölümüne kadar tek sıra nokta motifi ile bezelidir. *Discus*'u alçak kabartmayla yükseltilmiş halka ile çevrelenmiş, *discus*'u saran ikinci halka ise burun deliğine kadar uzatılarak yine gövde-burun arasında yivli kanal oluşturulmuştur.

Eserin çok yakın benzeri Şanlıurfa Müzesi envanterinde yer almaktadır⁴⁸⁸.

2. Grup

2. Grup'taki ait kandiller genel olarak 1. Grup'takilere benzer ancak daha sivri armut biçimli ve üçgen yerine daha düzlemsel bir *discus* yüzeyine sahiptirler. 1. Grup örneklerine göre daha alçak olan kandilin küçük bir doldurma deliği ve daha düz bir *discus*- omuz kısmı olduğu görülür. Doldurma deliğinin etrafında nokta veya ışın şeklinde basit bezeme motifleri bulunmaktadır⁴⁸⁹. Kandilin sembolik meme ucu şeklinde yapılmış kulp çıkıntısı yine burnun karşısında yer almaktadır. Doldurma deliği etrafı kabartma halka bant ile çevrelenmiştir. Bu halka bant 1. Grup'taki gibi bir kanal oluşturarak buruna bağlanmaktadır. Kendi içerisinde üç alt grupta incelenmiştir.

Tip 11F

Z116-117 katalog numaralı kandiller bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 29-30, Çizim 7**). Bu grupta yer alan kandil örneklerinin tamamında ana süsleme ögesini ışın motifi oluşturmaktadır. Uzun burunlu, *discus* deliği çevresinden omza kadar tek sıra ışın motifi ile bezeli kandilin sembolik meme ucu şeklinde yapılmış kulp çıkıntısı burnun karşısında yer almaktadır. Doldurma deliği etrafı kabartma halka bant ile çevrelenmiştir. Doldurma deliği ve burun arasında oluşan kanalda ise nokta ya da sembolik monogramların olduğu görülmektedir.

⁴⁸⁸ Özgül 2012, 98, Kat. No. 51.

⁴⁸⁹ Hawari 2013, 180.

British Museum’da ışın bezemeli ve burnun bir kanalla gövdeye bağlandığı kandil örnekleri MS 550-650 arasına tarihlendirilmiştir⁴⁹⁰.

Gaziantep⁴⁹¹, Şanlıurfa⁴⁹², Konya-Ereğli⁴⁹³ ve Malatya⁴⁹⁴ Müzeleri envanterlerinde benzer örneklerle rastlanmaktadır.

Tip 11G

Z118 katalog numaralı kandil bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 30**). Bu grupta yer alan kandillerin doldurma deliği çevresinin nokta veya damla motifi bezemeli olduğu görülmektedir. *Discus* yüzeyinde yer alan bezemelerin doldurma deliği ve burun arasında oluşan kanalda da tekrar edildiği görülmüştür. Kandilin sembolik meme ucu şeklinde yapılmış kulp çıkıntısı burnun karşısında yer almaktadır.

Şanlıurfa Müzesi envanterinde çok yakın benzer örneğine rastlanmaktadır⁴⁹⁵.

Tip 11H

Z119 katalog numaralı kandil bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 30, Çizim 8**). Kandilin *discus* yüzeyi düz, geniş ve hafifçe yükseltilmiş bir doldurma deliğine sahiptir. *Discus* yüzeyi üzerinde birbirini yatay olarak takip eden baklava dilimi bezeme motifleri bulunmaktadır. *Discusta* yer alan bezemeler, doldurma deliği ve burun arasında oluşan kanalda da tekrar edilmiştir. Kandilin sembolik meme ucu şeklinde yapılmış kulp çıkıntısı, burnun karşısında yer almaktadır. Formun baklava dilimi bezemeli paralel örneklerine rastlanılmamış olup formun benzer örnekleri göz önünde bulundurarak eser MS 7. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Tip 11 başlığı altında topladığımız eserlere genel olarak bakıldığında *discus* üzerinde genelde ışın motifi, çok az başka bezemeler ve *discus* ile burun arasında kanal uygulamasının standart olduğu görülmektedir. British Museum’da ışın bezemeli ve

⁴⁹⁰ Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200.

⁴⁹¹ Bayram 2020, 75, Kat. No. 29.

⁴⁹² Özgül 2012, 61, Kat. No. 14, 148-149, Resim 34-35.

⁴⁹³ Coşkun 2007, No 22, Res. 22.

⁴⁹⁴ Canpolat 2019, 95-96, Kat. No. 50-51, 116, Resim 50-51.

⁴⁹⁵ Özgül 2012, 95, Kat. No. 48.

burnun bir kanalla gövdeye bağlandığı kandil örnekleri MS 550-650 arasına tarihlendirilmiştir⁴⁹⁶.

Schloessinger Koleksiyonu'ndaki benzer örnekler, İslami Dönem kandilleri olarak adlandırılmış ve genelde eserlerin Filistin Bölgesi'nden satın alma yoluyla koleksiyona kazandırıldığı belirtilmiştir⁴⁹⁷. Koleksiyonda yer alan eserler dört grup halinde incelenmiştir. Birinci grupta yer alan eserler çift konik gövde, büyük doldurma deliği, sırtta koni şeklindeki kulp özellikleri bakımından Zeugma örnekleri ile benzeşirler. Konunun uzmanları tarafından tarihlendirme konusunda sistematik kazısı yapılan merkezlerden elde edilen verilerin 7. ve 8. yüzyılları işaret ettiği ve kesin tarihlendirme konusunda tartışmaların olduğu belirtilmiştir⁴⁹⁸.

Schloessinger Koleksiyonu'nundaki eserler genel olarak bölgenin İslami Dönemi ile ilişkilendirilmiştir⁴⁹⁹. Zeugma'da MS 636 yılında Yermük Savaşı'nda Bizans ordularının İslam ordularına yenilmesi sonrası bölgenin Abbasi egemenliğinde kaldığı arkeolojik kalıntılar ile kanıtlanmıştır⁵⁰⁰. Katalog kapsamında ele alınan 2000 yılı çok uluslu kazılarında ele geçen benzer örnekler kontekst olarak Zeugma'daki Abbasi Dönemi'ne ait tabakalardan gelmektedir⁵⁰¹. Bu nedenle Zeugma örneklerini, Hawari'nin

⁴⁹⁶ Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200.

⁴⁹⁷ Rosenthal – Sivan 1978, 129.

⁴⁹⁸ Yazarların belirttiğine göre bu kandillerin tarihlendirilmesi açısından önem taşıyan kazılar arasında Eriha yakınlarındaki Khirbet Meffer, Filistin'de Ramleh, Pella, Beth She'arim ile Levant Bölgesi dışında Antiokheia ve Fustat'ta yapılan kazılar ve çalışmalar bulunmaktadır.

Khirbet Meffer'de bu tipe ait iki gruptan kandil bulunmaktadır. Kandillerle birlikte ele geçen seramik örnekleri sarayın MS 724-743 yıllarında Halife Hişam yönetimindeki inşaat aşamasıyla ilişkilendirilir. Ramleh'te, MS 8. yüzyıla tarihlenen dört katmanda I. Grup A varyantının eksik olduğu diğer gruplardan eserlerin bulunduğu bilgisi verilmektedir.

Pella'da Emevi tabakası MS 650-750'ye tarihlenmektedir. Ancak oval kandillere rastlanmamıştır.

Beth She'arim'de, Yeraltı Mezarı 20'de bulunan bu tipe benzer örnekler, nekropolün tahrip edildiği ve yağmalandığı aşamaya aittir. Bu nedenle kandiller yalnızca diğer merkezlerle yapılan benzetmelerle tarihlendirilebilir ve kesin bir tarih sağlamaz. Antiokheia örnekleri MS 6. yüzyıl sonrasına verilirken, Fustat örnekleri ise MS 8. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirmiştir. Bkz. Rosenthal – Sivan 1978, 130.

⁴⁹⁹ Rosenthal – Sivan 1978, 129-130.

⁵⁰⁰ Tobin 2013, 72, 109.

⁵⁰¹ Hawari 2013, 180.

verdiği bilgiler⁵⁰² ve Schloessinger Koleksiyonu'nda yer alan örnekler ışığında MS 7.-8. yüzyıla tarihlendirilendirmek yerinde olacaktır.

Tip 12: Yuvarlak Gövdeli Kandil (Z120)

Z120 katalog numaralı kandil bu alt grupta incelenmiştir (**Levha 30, Çizim 8**). Bu tip Zeugma'da bilinen Tip 1'den sonraki ikinci çark yapımı kandil grubunu oluşturmaktadır. Bu tipteki kandiller Korinth Tip XXXV⁵⁰³, Antiokheia'da Tip 58⁵⁰⁴ başlıkları altında incelenmişlerdir. Zeugma'da tek bir örnek ile temsil edilen kandilin yuvarlak gövdesi, yonca ağızlı küçük bir burnu, merkezde geniş bir doldurma deliği yer almaktadır. *Discus* üzerinde omza geçişte yaklaşık 6 mm'lik yükseltilmiş halka doldurma deliği çevreler. Kandil kulpsuz ve düz diplidir. Çoğu paralel örnekte görülen kulp⁵⁰⁵, Zeugma örneğinde görülmez. Ayrıca birçok paralel örnekte görülen geniş doldurma deliği, yükseltilen omuzları yukarı yönde yükseltilmiş olan formun Zeugma örneğinde doldurma deliğinin etrafında olduğu görülmektedir.

Korinth'de bulunan kandillerde bazı erken örneklerin Zeugma örneğinde olduğu gibi sırsız yapıldıkları belirtilmektedir. Bu örnekler Korinth'de döneminin çarkta yapılmış erken kandil tiplerini oluşturmaktadır⁵⁰⁶. Kıbrıs, Suriye⁵⁰⁷ ya da Kuzey Afrika⁵⁰⁸ kökenli olabileceği yorumlanan kandiller, çoğunlukla Akdeniz Havzası'nda ve Arap akınlarının yaşandığı bölgelerde ele geçmiştir⁵⁰⁹.

Zeugma antik kentine yakın Tarsus⁵¹⁰ ve Gaziantep Müzeleri⁵¹¹ envanterinde çok yakın paralel örnekleri bulunan kandili Hawari, Zeugma kandil tipolojisinin son

⁵⁰² 2000 yılı çok uluslu kazılarında ele geçen tez kapsamında incelenen kandillerin benzer fragmanları Hawari tarafından MS 7.-8. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Hawari 2013, 180.

⁵⁰³ Broneer 1930, 122.

⁵⁰⁴ Waagé 1941, fig. 81.

⁵⁰⁵ Broneer 1930, Kat. No. 1520-1522.

⁵⁰⁶ Broneer 1930, 122-124, Levha XXIV, Fig. 1517-1546.

⁵⁰⁷ Menzel 1969, 102, Abb. 83, 659; Bussière – Rivel 2012, 310, No 366.

⁵⁰⁸ Brants 1998, 67-68.

⁵⁰⁹ Abadie-Reynal – Sodini 1992, 85, Levha XIV, a-L91, b-L92; Arthur – Patterson 1998, 511-530.

⁵¹⁰ Özcihan 2018, 40, 184, Kat. No. 132.

⁵¹¹ Bayram 2020, 29-30, 84-86, Kat. No. 38-40.

aşamasını temsil eden bir form olarak belirtir ve MS 9. yüzyıla tarihler⁵¹². Kıbrıs'ta bulunmuş olan benzer örnekler MS 8.-9. yüzyıla⁵¹³; Antiokheia'da kulplu ve doldurma deliği yükseltilmiş örnekler MS 8. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar tarihlendirilebilmektedir⁵¹⁴. Bu tipteki Yümüktepe kazılarında bulunmuş sırsız ve sırlı örneklerin birlikte değerlendirildiği kandiller MS 11.-12. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁵¹⁵.

Yukarıda verilen örnekler değerlendirildiğinde sırsız Korinth örnekleri ve Hawari'nin verdiği bilgiler ışığında Zeugma örneğini MS 9. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Tip 13: Ayaklı Kandil (Z121)

Z121 katalog numarasında yer alan eser (**Levha 31, Çizim 8**), kentin İslami Dönemi'ndeki Tip 12'den sonraki çarkta yapılan kandil grubunu temsil etmektedir. Zeugma'daki tek ayaklı örnek olan kandile benzer, Suriye ve Levant Bölgesi'nden örnekler Bizans Dönemi olarak geniş bir zaman dilimine tarihlendirilmişlerdir⁵¹⁶.

Bu grupta yer alan örnek Zeugma'nın son temsilcileri tarafından kullanılmış olmalıdır. Bu durumu göz önünde bulundurduğumuzda MS 9.-10. yüzyıllar önerilebilir.

Tip 14: Plastik Kandil (Z122)

Z122 katalog numarasında yer alan kandil Zeugma'daki kazılardan ele geçen tek plastik kandil örneğidir (**Levha 31, Çizim 8**). Stilize kuş biçiminde yapılmıştır. Plastik kandiller Roma İmparatorluk Dönemi'nde pişmiş toprak eserlere paralel olarak sürekli gelişim ve değişim göstermişlerdir. Kandillerde işlenen konular arasında grotesk sahneleri, mitolojik sahneler, hayvan biçimliler yer almaktadır⁵¹⁷. Atina Agorası örnekleri ışığında Zeugma örneğini MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

⁵¹² Hawari 2013, 180.

⁵¹³ Oziol 1977, 287-290, Pl. 48, 880, 885.

⁵¹⁴ Waagé 1942, 77, Fig. 81, 57a: 177, 58a-179-180, 58b, 181.

⁵¹⁵ Güngör ve diğ. 2010, 334-336.

⁵¹⁶ Menzel 1954, 99, No. 642; Rosenthal – Sivan 1978, 150, Fig. 622.

⁵¹⁷ Grandjouan 1961, 904-1093

2.1.1.2. Pişmiş Toprak Kandil Atölye Monogramları

Tez kapsamında incelemesi ve istatistiği yapılan etütlük eserler ile katalog kapsamına alınan envanterlik kandillerin bazılarının kaidelerinde atölye monogramlarına rastlanmıştır. Monogramların bulunduğu kandiller MS 3. yüzyıl ile MS 5. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir⁵¹⁸. Kentteki ilk lokal üretim pişmiş toprak kandillerin MS 1. yüzyıl ve MS 2 yüzyıl başlarına tarihlendirilen Tip 5 grubundaki eserler olduğu daha önce ifade edilmişti⁵¹⁹. Bu gruptaki eserlerin kaidelerinde genellikle rozet motifi görülmektedir. Kentteki seramik eserler üzerine ilk çalışmaları yapan Gscwind, kazısı yapılan evlerde ele geçen masaüstü kaplar ile Tip 5'te değerlendirilen kandilleri karşılaştırarak lokal üretim olduklarını ifade etmiştir.

Fig.1

Fig.2

Fig.3

Fig.4

Fig.5

Fig.6

Fig.7

Fig.8

Fig.9

Fig.10

Fig.11

Şekil 1: Pişmiş toprak kandillerde görülen atölye monogramları.

⁵¹⁸ Tip 7, Tip 8 ve Tip 9'da değerlendirilen kandillerin kaidelerinde atölye/usta monogramlarına rastlanmaktadır.

⁵¹⁹ Gscwind 2006, 57-58.

Şekil 1, Figür 1, 2 ve 3'teki (**Z68, Z69, Z31**) kandillerin kaidelerinde kazıma ile yazılmış atölye monogramları görülebilmektedir. Bu kandillerden Figür 1 ve 2 (**Z68, Z69**) Tip 8 başlığı altında değerlendirilen kandil grubuna; Figür 3 (**Z31**) ise Tip 7 başlığı altında değerlendirilen kandil grubuna aittir. Figür 1 ve 2'deki kandillerde özensiz bir şekilde yazılmış “BACCOC”, (Βάσσοϛ) ifadeleri üretici ismi olarak kullanılmıştır (**Levha 17-18, Çizim 4**). Figür 3'teki kandil kaidesinde iki satır halinde ve “ΑΠΛΟΛΩΝ” şeklinde hatalı yazılmış ifade “ΑΠΟΛΛΩΝ”, (Ἀπόλλων) isimli üretici ustaya ait olduğuna işaret etmektedir (**Levha 8**).

Figür 4'te Tip 8 grubundaki bir başka kandilin (**Z78**) kaidesinde “Ø” harfi yer alır (**Levha 20**). Figür 5'teki (**Z89**) kandilde kazıma olarak alt alta “M” ve “E” harfleri bulunmaktadır (**Levha 23, Çizim 6**). Figür 6'daki kandilde yer alan kazıma işaretler ya Hellence yazma bilgisi yeterli olmayan bir usta/çalışan tarafından beceriksizce yapılmış ya da Semitik bir işaret/yazı ya da *apotropaik* sembollerdir. Eğer bu işaretleri “ΣΟΥ” olarak okursak ilk seçenek daha olası gözükmetedir. Figür 5 ve 6'da yer alan kandiller Tip 9 başlığı altında değerlendirilen kandil grubuna aittir.

Figür 7'deki parçada, kırık olması nedeniyle alt yarısı eksik dört harf bulunmaktadır. İlk harf “K” olup sonraki iki harf de anlaşılabilir ancak ifadenin sonunda yer alan harf/harfler net değildir. Buna göre “KOPN.” (Κορν[ήλιου] - Kornelios'un – Cornelius'un) olarak okumak mümkündür. Figür 8'deki parçada yalnızca bir “A” bulunur. Figür 9'daki parçada olasılıkla pozitif kalıpla basılmış “S” harfi sağlam kalabilmiştir. Kabartma oluşu nedeniyle negatif kalıp kullanıldığı söylenebilir. Figür 10 ve 11 numaralı parçalarda “X” veya “haç” olabilecek tek işarete yer verilmiştir.

2.1.1.3. Pişmiş Toprak Kandillerde *Discus* Bezemeleri

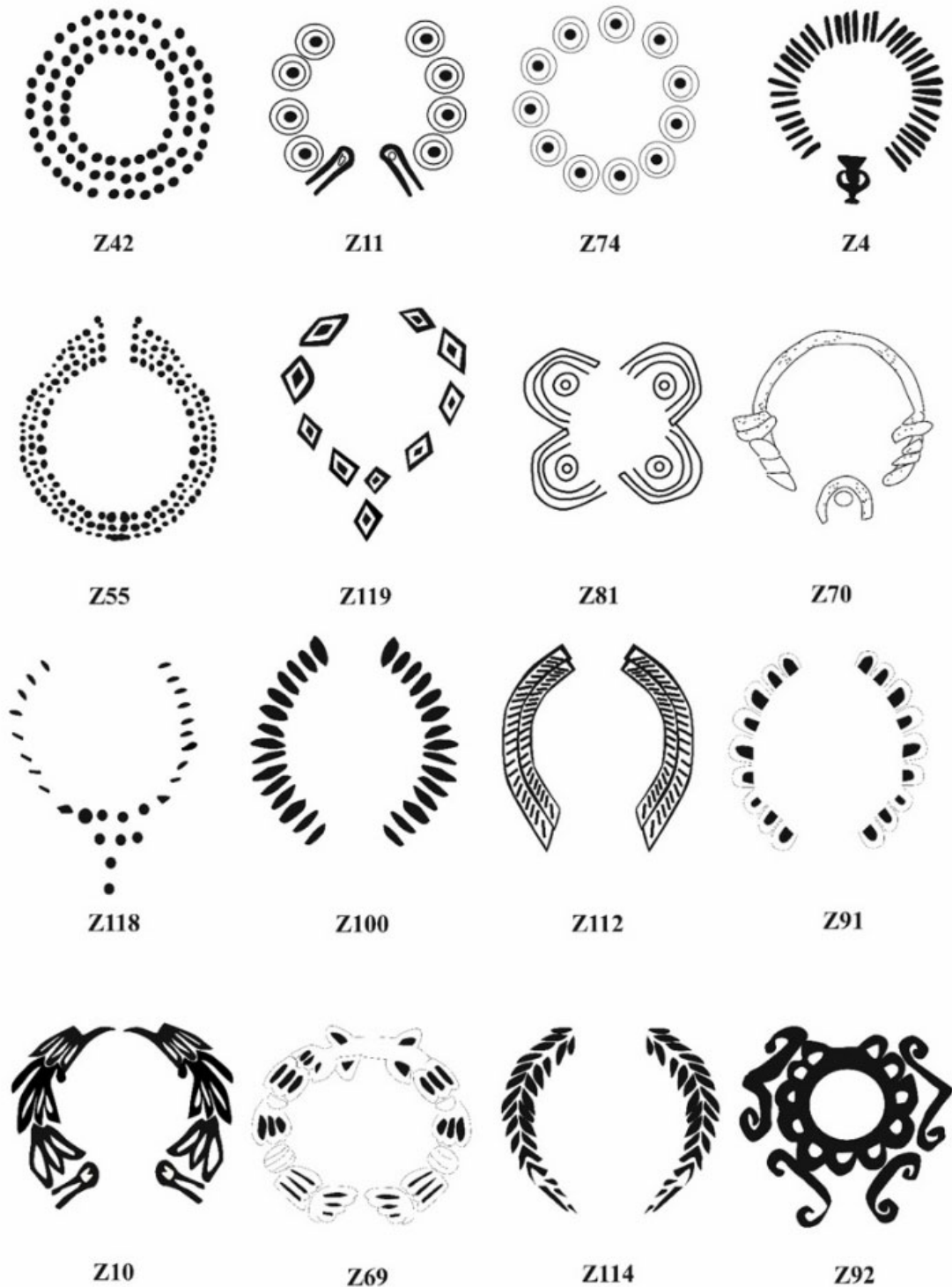
Zeugma kandillerinde kullanılan *discus* bezemelerine baktığımız da çoğunlukla geometrik ve bitkisel bezemelerin ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz (**Şekil 2**). Bunun yanında *discus* ve omuz kısmında herhangi bir bezemenin kullanılmadığı oldukça sade olan kandiller de bulunur. Kandiller çoğunlukla kendi dönemlerinin bezeme anlayışı ile uyumludur. Örneğin **Z4 (Levha 1)** numaralı kandilde kullanılan şua motifi Hellenistik Dönem'in özellikle Suriye-Filistin atölyelerinde sıklıkla kullanılan omuz üzerinde ışın demeti geleneğini yansıtmaktadır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlarında kandillerde sıklıkla karşılaşılan *discus* etrafındaki ikili üçlü halkaların kullanımına ait örnekler Zeugma kandillerinde de (**Z7-Z8, Levha 2**) karşımıza çıkmaktadır. Geometrik bezemeler arasında nokta bezemeler (**Z42, Z118, Levha 11, Levha 30**), iç içe konsantrik daireler (**Z11-Z14, Levha 3-4, Çizim 1**), baklava motifleri (**Z119, Levha 30, Çizim 8**) ve çift sıra çizgisel bezemeler (**Z112, Levha 28, Çizim 7**) ağırlıktadır. Bunun dışında bitkisel bezemelerde mersin yaprakları (**Z110, Levha 28**) ve çelenk motifleri de (**Z114, Levha 29**) ön plana çıkar. **Z11** örneğinde konsantrik dairelerin sonlarında bereket boynuzunun kullanılması Hellenistik Dönem kandillerinin bölgesel örneklerinde yaygındır⁵²⁰. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise çoğunlukla geniş *discus*'lu kandillerin form olarak dar omuzlarında oldukça sade bezeme anlayışı görülmektedir. Kandil ustalarının daha çok *discus* anlatımlarına ve bu anlatımlarda figürlü sahneler ağırlık verdiği söylenebilir.

İslami Döneme tarihlendirilen kandillerde, kandillerin *discus* alanı Hellenistik Dönem örneklerinde olduğu daralmış ve omuz kısımları geniş tutulmuştur. Söz konusu bu geniş omuzlar bezemelerin uygulanmasında kandil yapan ustalara rahat bir çalışma alanı yaratmıştır. Bu alanlarda erken örneklerde olduğu gibi geometrik ve bitkisel bezemeler ağırlıktadır. Örneğin *ovoid* kandillerde **Z91**'de (**Levha 23, Çizim 7**) yumurta

⁵²⁰ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 152, Kat. No. 428.

bezemesi yer alırken **Z100**'de damla motifi bulunmaktadır (**Levha 25**). Bunun yanı sıra Paganizmin hâkim olduğu dönemden tek tanrılığa geçildiği Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nde kandillerde yeni dini anlayışın sembolleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde sıklıkla kullanılan haç motifi sıklıkla omuz ve burun arasında ya da kaidelerde karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2: Pişmiş toprak kandillerde *discus* bezemeleri.

2.1.2. Metal Kandiller

Bu bölümde ele alacağımız metal kandillerin tümü kalıba döküm tekniği ile üretilmiştir. Bu teknikte kandilin bir modeli yapılarak içine çekirdek yerleştirilir ve kalıpla çekirdek arasına döküm yapılır. Soğuduktan sonra dış kalıp ve kalıp ortasındaki çekirdek çıkarılır. Son aşama ise kandilin yüzeyinin zımparalanması ve cilalanmasıdır⁵²¹. Kandillerde dökümün sadece gövde için geçerli olduğu; kulp, kapak gibi diğer parçaların ayrı şekillendirildikten sonra gövdeye lehimlendiği ya da menteşe ile montelendiği gözlenmiştir.

Metal kandillerin gelişim evreleri ve tipolojisi, pişmiş toprak örneklerde olduğu gibi tam anlamıyla ortaya konamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri değerli bir malzeme olan metalin eritilip tekrar kullanılmalarından dolayı günümüze az sayıda ulaşmasıdır⁵²². Bu nedenle günümüze kadar yapılan arkeolojik yayınlarda bronz kandillerin tipolojik olarak incelenmesi kapsamlı bir şekilde yapılamamıştır. Kazılardan gelen az sayıda örnek tekil olarak diğer metal eserlerin yanında bilimsel olarak yayınlanmıştır.

Pozo, MS 1. yüzyılda Roma dünyasında bronz kandillerin tipolojik tekdüzeliğinden yola çıkarak tek bir üretim merkezinin olduğu yorumunu yapmıştır⁵²³. Yazar, söz konusu üretim merkezinin kimliğine dair kesin bir kanıt sunmasa da bahse konu yerin bronz zanaat ve imalatında köklü bir geleneğe sahip, oldukça Hellenleşmiş bir merkez olduğunu bildirmiştir⁵²⁴. Anılan bu merkezde üretilen diğer bronz ürünlerin Hellenistik damgası, Yaşlı Plinius'un edebi referansları ve çeşitli eyaletlere bronz çanların ihraç edildiğini ima eden arkeolojik kanıtlar bu merkezin Capua olabileceğini ortaya koyar⁵²⁵. Yazar, MS 2. yüzyıla kadar üretimin aşamalı ve tek bir merkezden yapıldığını, MS 2. yüzyıldan sonra

⁵²¹ Parr 1958, 19; Esin 1969, 107; Erginsoy 1978, 26.

⁵²² Metin – Becks 2015, 275.

⁵²³ Pozo 1997, 204.

⁵²⁴ Pozo 1997, 204.

⁵²⁵ Plin. *nat.* XXXIV, 95; Pozo 1997, 205.

bu ürünlerin pazarlanmasında ise bir çeşitlenmenin olduğunu ve çeşitli yerel türler üreten taşra üretim merkezlerinin ortaya çıktığını bildirir⁵²⁶.

Bununla birlikte bronz kandillerin kesin olarak tarihlenmesi yapılan Pompeii, Herculaneum gibi yerler, bize yalnızca MS 1. yüzyıla veya Vindonissa söz konusu olduğunda MS 1. ve 2. yüzyılın başlarına kadar tarihlendirileceği bilgisini verir⁵²⁷. Vindonissa kentindeki bu durum Dura-Europos ve Zeugma antik kentlerindeki kazı çalışmalarında ortaya konulan veriler ile uyumludur⁵²⁸.

De Spagnolis ve De Carolis, Roma Ulusal Müzesi metal kandillerini tipolojik açıdan değerlendirerek bu alandaki büyük boşluğu kısmen de olsa doldurmuştur⁵²⁹. Salvatore Pozo, İspanya’da Baetica eyaletinde ele geçen kandiller üzerinde yaptığı çalışmada başlıca dört ayrı metal kandil tipi belirlemiştir⁵³⁰. Tez kapsamındaki eserlerin tipolojik olarak sınıflandırılmasında bu eserlerden faydalanılmıştır. Dura-Europos kazılarında ele geçen metal kandiller, pişmiş toprak kandil örneklerinde olduğu gibi Zeugma örnekleri ile yakın benzer özellikler gösterir. Baur’un çalışması tipolojik anlamda bilgi vermemektedir⁵³¹. Yine Bailey’in British Museum kandil örneklerinin dördüncü bandı⁵³² metal kandillerin bilimsel yayınlarında sıklıkla başvuru kaynağı olarak yerini almıştır. H. B. Walters⁵³³, S. Loeschke⁵³⁴, D. Iványi⁵³⁵, H. Menzel⁵³⁶, T. Szentlélek⁵³⁷ metal kandiller konusunda farklı sınıflandırmalar yaparak bu alandaki çalışmalara katkı sunmuşlardır.

⁵²⁶ Pozo 1997, 205.

⁵²⁷ Pozo 1997, 203.

⁵²⁸ Baur 1947, 75-80.

⁵²⁹ De Spagnolis – De Carolis 1983. Roma Ulusal Müzesi’ndeki eserler 24 grupta incelenmiştir. Yayın metal kandillerin tipolojik açıdan incelenmesinde önemli bir kaynaktır.

⁵³⁰ Pozo 1997, 204.

⁵³¹ Baur 1937, 74-80. Dura-Europos kazılarında ele geçen birçok pişmiş toprak kandil Zeugma ile aynı atölyelerde üretilmiş olmalıdır. Bkz. “Pişmiş Toprak Kandillerde Üretim” bölümü.

⁵³² Bailey, British Museum’da yer alan kandilleri kronolojik olarak sınıflandırarak incelemiştir. Bkz. Bailey 1996.

⁵³³ Walters 1914.

⁵³⁴ Loeschke 1919.

⁵³⁵ Iványi 1935.

⁵³⁶ Menzel 1954.

⁵³⁷ Szentlélek 1969.

Zeugma kazılarında ele geçen bronz kandillerin büyük bir çoğunluğu kentin doğu konut sektöründe yer alan Fırat Nehri manzaralı villalarda ele geçmiştir. Kazısı 1999 ile 2001 yılları arasında yapılan Poseidon ve Euphrates Evleri aralarında Mars Heykeli'nin de bulunduğu zengin bronz aydınlatma gereçleri ile dikkati çekmektedir. Poseidon Evi'nde beş adet bronz kandil, iki adet *candelabrum* ele geçmiştir. Bu sayı Pompeii'deki benzer evler için bile sıra dışıdır. Nitekim Pompeii villalarında sürdürülen kazılarda bu denli yoğun bronz kandile rastlanmamıştır⁵³⁸.

Evlerin büyük bir bölümünün MS 252/253 Şapur istilası sonrasında yağmalandığını ve bazı ev sahiplerince kıymetli eşyaların alınarak evlerin terk edildiğini göz önünde bulundurduğumuzda *in situ* durumda bu kadar sayıda bronz kandil ele geçmesi Zeugma kentinin sosyal yapısının anlaşılmasında bizlere önemli ipuçları vermiştir⁵³⁹.

1993 ile 2017 yılları arasında özellikle kentin ağırlıklı olarak Roma Dönemi'nin yoğun olarak yaşandığı bölgelerinde yapılan kazı çalışmalarında 16 adet bronz ve beş adet demir kandil ele geçmiştir. Zeugma metal kandilleri, plastik kandiller başta olmak üzere gövde ve burun yapıları göz önünde bulundurularak yedi grupta incelenmiştir.

2.1.2.1. Plastik Kandiller (M1-M3)

Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde seramik üretim tekniklerindeki gelişmeler kandil üreten atölyeleri de etkilemiştir. Kandil üretim atölyeleri standart bilinen kandil formlarını kalıplama tekniği ile yoğun olarak üretirken plastik kandil üretiminde de mesafe kat etmişlerdir. Plastik biçimli kandiller başta Campania Bölgesi, Pompeii gibi merkezler olmak üzere, Mısır, Knidos, Pergamon gibi Batı Anadolu

⁵³⁸ Pompeii'deki evlerde ev başına düşen bronz kandil sayıları için bkz. Allison 2006, 390-392.

⁵³⁹ Zeugma'da günümüze kadar yapılan kazılar neticesinde ele geçen bakır alaşımlı objelerin çoğu Roma Dönemi'ne aittir. Bahsi geçen eserler Roma vatandaşlarının birçoğunun şehirden kaçıp evlerini ve bazı eşyalarını geride bıraktığı MS 252/253'teki Sasani saldırısına tarihlenen arkeolojik kültür katmanlarından ele geçmiştir.

atölyelerinde üretilmişlerdir⁵⁴⁰. Kandil tipolojisinin belirlenmesinde önemli merkezlerden birisi olan Atina kenti plastik kandil üretiminde *agora* kazılarında ortaya çıkarılan hem pişmiş toprak hem de metal kandil örnekleri ile söz sahibi merkezler arasındaki yerini almıştır⁵⁴¹.

Zeugma antik kentinde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan üç adet plastik betimli kandil, tez kapsamında ele alınmıştır. Bunlardan ikisi siyahi erkek başı betimli (M1-M2) diğeri ise sakallı erkek ya da Priapos tasvirli (M3) kandillerdir (Levha 32, Çizim 9).

Hellen dünyasında siyahi figürlere mitolojik ve yarı mitolojik karakterler olarak Miken Dönemi'nden itibaren rastlanmaktadır⁵⁴². Kıbrıs'ta Bronz Çağı'na ait bir mezarda bir siyahiye ait gümüş mask bulunmuştur⁵⁴³. Homeros'taki savaşçıların kalkanında siyahi betimli trompetçiler resmedilmiştir⁵⁴⁴. Hellenistik Dönem ile birlikte hem pişmiş toprakta hem de madeni eserlerde görülen kalıplama tekniğindeki gelişmeler ile birlikte siyahi başı betimli kandiller birçok merkezde sevilen biçim olarak görülmeye başlamıştır. Literatürde grotesk tarzda siyahi başlı kandillere, ağız içinden boru şeklinde fitil deliği olanlar⁵⁴⁵, normal ağız çukurunun ileri doğru büzülerek fitil deliğinin elde edildiği örnekler⁵⁴⁶ ve boru biçimli fitil deliğinin çene altından çıktığı örnekler⁵⁴⁷ olarak üç farklı şekilde rastlanmaktadır.

⁵⁴⁰ Seven 2018, 94.

⁵⁴¹ Grandjouan 1961, Kat. No. 912-917.

⁵⁴² Snowden 1948, 32.

⁵⁴³ Marshall 1911, No. 144.

⁵⁴⁴ Snowden 1948, 32.

⁵⁴⁵ Mlasowsky 1993, 450-453, fig. 449. Hannover örneğindeki gibi ileri doğru uzatılmış yüz yapısında ağız içerisinde boru şeklindeki fitil deliği yer almaktadır. Yükseltilmiş kaide doldurma deliğinin kapağı gibi özellikleri ile Zeugma örneği ile benzeşmektedir.

⁵⁴⁶ Seven 2018, 94-95. Yazar eseri şu şekilde tanımlamıştır: “*Figürde, yuvarlaklaştırılarak ileri doğru uzatılan dudaklar, figürün ifadesine abartılı bir hava kazandırmıştır. Ağız büzülüp uzatılmasıyla çene kemikleri de yanlarda belirginleşmiş, elmacık kemikleri çok daha vurgulu, hatta yanakları üst ve alt olmak üzere iki bölüme dönüştürecek şekilde belirgin bir hale gelmiş, böylelikle figürün yüz ifadesine de şaşkın bir anlam kazandırılmıştır.*” Yazar ayrıca eserde görülen bu ağız büzmesinin asıl nedenini, ergonomik olarak ileride ve üstte bulunan, kullanımı kolay bir fitil deliği elde etmek olarak belirtmiştir.

⁵⁴⁷ Baur 1937, 77, Kat. No. 438.

M1 ve **M2** katalog numarasıyla incelenen bu iki adet kandil⁵⁴⁸, grotesk tarzda siyahi erkek başı biçiminde ağız içinden boru şeklinde fitil deliği olan örnekler ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur (**Levha 32, Çizim 9**). **M1** örneğinde saçlar araları derin kanallarla ayrılmış enine ve boyuna tarama çizgileri ve belli aralıklarla oluşturulmuş çentiklerle tepeden yanağa altı sıra yatay bantlarla ifade edilmiştir. **M2** örneğinde saçlar dikey bantlarla oldukça stilize bir şekilde yapılmıştır. **M1** örneğinde kaşlar dikey çizgilerle belirtilirken **M2** örneğinde kaş ifade edilmemiştir. **M1** örneğinde göz, badem şeklinde oldukça büyük bir şekilde tüm unsurlarıyla detaylandırılmıştır. **M2** örneğinde çizgisel olarak belirtilmiştir. Göz, kaş ve burun betimi **M1** numaralı kandilde daha gerçekçidir. Her iki örnekte de burun küçük ve basık olarak yapılmıştır. Burun delikleri belirgindir. Her iki eserde de abartılı bir şekilde öne doğru uzayan ağız çene yapısı ve ağız içerisine yerleştirilmiş boru şeklindeki fitil deliği görülmektedir. **M2** numaralı örneğin fitil deliği **M1** numaralı örneğe göre daha uzundur. Dionysos Evi'nden ele geçen ve **M1** katalog numaralı eser **M2** numaralı esere göre daha özenli yapılmıştır.

M1 ve **M2** kandillerine en yakın örnek Şam Müzesi envanterinde bulunan Dura-Europos orijinli kandildir⁵⁴⁹. Dura-Europos örneğinde saç oldukça gerçekçi bir biçimde ifade edilmiştir. Bahse konu eser bu yönüyle **M1** ile benzeşirken **M2** örneğinden ayrılır. Dura-Europos örneği ağız içerisinden çıkan boru şeklindeki fitil deliği, doldurma kapağı, kapak arkasındaki yaprak biçimli süsleme ögesi (**M1**'de kırık ve eksik), tam alın bölgesinden yukarı doğru uzayan zincir tutamağı, başın arka bölümüne yatay şekilde applike edilen halka biçimli tutamak gibi özellikleri ile Zeugma örnekleri ile benzeşmektedir. Dura-Europos plastik kandilinde görülen yükseltilmiş kaide **M1** ve **M2** örnekleri ile benzer diğer bir husus olarak sayılabilir. Baur, Dura-Europos örneğini Tarsus

⁵⁴⁸ **M1** numaralı kandil için bkz. Alagöz 2012, Kat. No. 6. Eser Dionysos Evi *triclinium* mekânından, I. Şapur istila tabakasından ele geçmiştir. **M2** numaralı kandil için bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 942. Eser Poseidon Evi *peristyl*'i B6'da MS 3. yüzyıla tarihlenen yangın tabakasinda; **M25** katalog numaralı *candelabrum* ile birlikte ele geçmiştir.

⁵⁴⁹ Baur 1937, 77, Kat. No. 439.

kazılarında çıkan bir örnek ve Loeschoke'un yayımladığı buluntu yeri belli olmayan bir kandili örnek göstererek MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirmiştir⁵⁵⁰.

Diğer bir örnek Yale Üniversitesi Müzesi'nde bulunan Dura-Europos kazılarında ele geçen siyahi başlı kandildir⁵⁵¹. Dura-Europos örneğinde yüz betimi oldukça başarılı bir şekilde yapılmıştır. Bu yönüyle grotesk üslupta betimlenen Zeugma örneklerinden ayrılır. Ayrıca Dura-Europos örneğinde, fitil deliği çene altına aplike edilmiştir. Eser MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Zeugma örneklerine benzer bir başka örnek Hannover'de bulunmaktadır⁵⁵². Hannover örneğinde, **M1** ve **M2** gibi ileri doğru uzatılmış yüz yapısında ağız içerisinde boru şeklinde fitil deliği yer almaktadır. Yükseltilmiş kaide, kapaklı doldurma deliği gibi özellikleri ile de benzerlik göstermektedir. Hannover örneği MS 1.-2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

British Museum'da bulunan pişmiş toprak kalıp yapımı siyahi insan başı betimli kandil, bir bütün olarak değerlendirildiğinde Zeugma örneği ile benzerlik göstermektedir⁵⁵³. British Museum örneği saç ve yüz betimlemesi bakımından Zeugma örneklerinden daha gerçekçi bir üslupta yapılmıştır. Başın tepe noktasında bulunan doldurma deliği, ağızdan boru şeklinde çıkan fitil deliği gibi bölümler Zeugma ve British Museum örneklerinin benzer olan noktalarıdır. Zeugma örneklerinde görülen kaide British Museum örneğinde görülmez. Eser MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁵⁴.

Burdur Müzesi envanterinde bulunan bir başka pişmiş toprak örnek⁵⁵⁵, saçların bukleli verilmesi, geniş alın, kısa basık burun gibi betim özellikleri ile örneğimiz ile benzerlik göstermektedir. Eserde kaşlar **M1** örneğindeki gibi dikey çentiklerle detaylandırılmıştır. **M1** ve **M2** örneklerindeki gibi açık ağızdan düz bir şekilde yuvarlak

⁵⁵⁰ Baur 1937, 77.

⁵⁵¹ Baur 1937, 77, Kat. No. 438.

⁵⁵² Mlasowsky 1993, 450-453, fig. 449.

⁵⁵³ Bailey 1980, Q743.

⁵⁵⁴ Bailey 1980, Q743.

⁵⁵⁵ Metin 2013, 105-109.

uçlu, ucu düz kesilmiş fitil deliği çıkmaktadır. Burdur örneği, Zeugma örneklerine göre daha gerçekçi bir biçimde tasvir edilmiştir. Eser MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Tüm bu örnekler ışığında **M1** ve **M2** katalog numaralı eserler, MS 1. yüzyıl sonu veya 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilebilir.

Plastik kandiller bölümündeki son örnek, **M3** katalog numaralı pelerinli ve sakallı erkek ya da Priapos tasvirli kandildir (**Levha 32**)⁵⁵⁶. Başın tepe bölümünde doldurma deliği ile vücuduna göre abartılı biçimde verilmiş cinsel organında fitil deliği yer alır. Bu bölüm eserin vücut bölümüne lehimlenerek applike edilmiştir. Vücudunu diz üstüne kadar örten pelerin giyimli tasvir edilmiştir. Pelerin üzerinde göğüs hizasında çizgisel mersin ağacı süslemesi görülmektedir⁵⁵⁷. Yüz tasviri oldukça detaylı, vücut torsosu yassı profilli, boyunsuz ve kolsuz tasvir edilmiştir. Omuz arka bölümünde doldurma deliği kapağına ait menteşe bölümü yer alır. Sağ ayak diz altından kırık ve eksiktir.

Vindonissa kazılarında ele geçen plastik kandil, Zeugma örneği ile yakın benzerlik göstermektedir⁵⁵⁸. Doldurma deliği baş üzerinde, kapağı eksik, kapağın menteşesi boyun arkasında yer alır. Zeugma örneğinde olduğu gibi detaylı verilmiş yüz, yassı profilli, kolsuz ve boyunsuz vücut torsosuna sahiptir. Genel olarak baş, vücut ve ayaklar detaylı incelendiğinde aynı atölye ürünü olabileceği yorumunu yapmak mümkündür⁵⁵⁹. Vindonissa örneğinde aşırı yıpranma dikkati çekmektedir.

Atina Agorası kazılarında ele geçen plastik kandil eserimizle oldukça benzer özelliklere sahiptir⁵⁶⁰. Atina örneği, Zeugma örneğindeki gibi sakallı ve detaylı işlenmiş bir yüz betimine, kolsuz ve boyunsuz verilmiş bir vücut tasvirine sahiptir. Omuz

⁵⁵⁶ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 941. Eser Euphrates Evi yanındaki D Evi D4 numaralı mekândan, I. Şapur istila yangın katmanından ele geçmiştir. Yazar yayınında bu tarz pelerinlerin seyyahlar tarafından giyildiğini bir seyyahın *phallus* ile şakacı bir üslupla ifade edildiğini belirtmiştir.

⁵⁵⁷ Eserde görülen bu süsleme, karşılaştırma yapılan diğer örneklerde görülmemektedir.

⁵⁵⁸ Loeschke 1919, Kat. No. 1083.

⁵⁵⁹ Vindonissa'nın da Zeugma gibi bir lejyon kenti olması, bu yorumun yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

⁵⁶⁰ Grandjouan 1961, 904.

arkasında Zeugma örneğindeki gibi menteşe bölümü bulunmaktadır. Atina örneğinde vücudun gövdesi daha silindirik bir forma sahipken Zeugma örneğinde gövde yassı biçimlidir. Ayrıca Atina örneğinde Zeugma örneğinden farklı olarak sadece baş kısmında tel biçimli askı bölümü yer alır. Atina örneği MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁶¹.

British Museum koleksiyonunda bulunan ve MS 1.-2. yüzyıla tarihlendirilen plastik kandil, bir bütün olarak Zeugma örneği ile oldukça benzerdir⁵⁶². British Museum koleksiyonunda Priapos biçimli bir kandil daha yer almaktadır⁵⁶³. Bu kandilde genç bir erkek sağ eliyle abartılı cinsel organını, kandilin fitil deliği bölümünü tutar şekilde tasvir edilmiştir. Priapos, bol dökümlü, vücudunu tamamen örten bir kıyafet giyimlidir. Doldurma deliği baş üstünde ve doldurma deliği kapağı menteşesi boynun arkasında yer alır. Eser Zeugma örneğine form olarak benzerlik gösterse de bir bütün olarak değerlendirildiğinde Zeugma örneği ile bazı farklı betim özellikleri taşımaktadır.

M3 numaralı plastik kandil, yukarıdaki örnekler dikkate alınarak MS 2. yüzyıla tarihlendirilebilir.

2.1.2.2. Yarı Küresel Gövdeli Volütlü Kandiller (M4-M6)

Yarı küresel gövdeli, gövde burun birleşim yerleri volütlerle süslü kandilleri bir araya getirdiğimiz bu grupta **M4**, **M5** ve **M6** numaralı üç adet kandil yer almaktadır (**Levha 33, Çizim 9**). Kandiller genel olarak yarı küresel gövdeye, uzun bir buruna sahiptir. Gövde burun birleşim yerlerinde süsleme ögesi olarak şematik volütler bulunur. *Discus* yüzeyi genelde hafif iç bükey ve düz, omuz kısmından bir bantla çevrilidir. Bu tip kandiller, Roma dünyasında, imparatorluğun ilk iki yüzyılında özellikle İtalya ve Tuna bölgelerinde yaygındır ve çeşitli süslemelere sahiptir⁵⁶⁴. Bu tipin benzer pişmiş toprak üretimlerini inceleyen Broneer, pişmiş toprak kandillerin muhtemelen metal kandilleri

⁵⁶¹ Grandjouan 1961, 904.

⁵⁶² Bailey 1996, Q3569.

⁵⁶³ Bailey 1996, Q3568.

⁵⁶⁴ De Spagnolis – De Carolis 1983, 30.

taklit ettiğini ileri sürmektedir⁵⁶⁵. De Spagnolis ve De Carolis bu tipteki kandilleri Tip 3 başlığı altında iki alt grupta incelemişlerdir⁵⁶⁶. Bu tip kandiller, Roma kentleri, Pompeii ve Herculaneum kazılarında da ele geçmiştir. Kandiller, yarı küresel gövdeli tip olarak sınıflandırılmış ve genellikle MS 1. yüzyıl ve 2. yüzyılın başlarına tarihlendirilmişlerdir⁵⁶⁷.

M4, M5, M6⁵⁶⁸ numaralı kandiller yuvarlak yarı küresel gövdeye, iç bükey bir *discus* yüzeyine sahiptirler. *Discus* genelde yükseltilmiş bant şeklindeki çıkıntı ile çevrelenmiştir. Burun gövde birleşim yerlerinde simetrik biçimde şematik volütlere ve uzun burun yapısına sahiptirler. **M4** numaralı kandilde burun ucu köşeli bir form verirken, **M5** ve **M6** numaralı kandillerde çapa biçimli burun ucu görülmektedir. Yükseltilmiş halka kaide iç bükey formludur. Kaidede çark izleri görülmektedir. **M4** ve **M6** numaralı kandillerde kulp kısmı kırık ve eksiktir. **M5** numaralı kandilde arka sırt kısımdan yükselerek bükülüp *discus* deliği üzerinde sonlanan kulp kısmı (muhtemelen uç kısmında bir betimin olduğu bölüm kırık ve eksik) bulunmaktadır. **M4** numaralı kandil, **M5** ve **M6** numaralı kandillere göre daha geniş doldurma deliğine ve daha derin *discus* yüzeyine sahiptir. **M6** numaralı kandilde diğerlerinden farklı olarak burun kanalı üzerinde havalandırma kanalı yer alır.

Dura-Europos kazılarında ele geçen bir kandil, Zeugma örnekleri ile gövde ve burun betimleri göz önünde bulundurulduğunda benzer özellikler taşır⁵⁶⁹. Dura-Europos örneğinin büyükçe doldurma deliği ve derin iç bükey *discus* yüzeyi, **M4** numaralı kandil ile benzerlik göstermektedir. Eserlerde, Dura-Europos örneğinde olduğu gibi burun

⁵⁶⁵ Broneer 1930, 73, Type XXI.

⁵⁶⁶ De Spagnolis – De Carolis 1983, 30. Yazarlar bu tipe giren kandilleri burun uzunluklarına göre iki alt tipte incelemişlerdir. Birincisi, kısa, geniş burunlu, burun bitimleri az ya da çok belirgin bir yarım daire şeklindedir; ikincisi, uzun ve dar burunlu, burun bitimlerinde belli bir form yoktur.

⁵⁶⁷ De Spagnolis – De Carolis 1983, Type III; Bailey 1996, Q3614-Q3648.

⁵⁶⁸ **M4** numaralı kandil Euphrates Evi'nin yanındaki D Evi D4 numaralı odada I. Şapur yangın tabakasında ele geçmiştir. Bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 940; **M5** numaralı kandil Poseidon Evi B5 numaralı mekânda I. Şapur yangın katmanında ele geçmiştir. **M6** numaralı kandil ZAP 2000 kazıları sırasında kentin doğu konut sektöründe yer alan Açma 2, kontekst 2242'de ele geçmiştir. Bkz. Khamis 2013, 111, Br 21.

⁵⁶⁹ Baur 1937, Kat. No. 424.

gövde birleşim yerlerinde, simetrik biçimde şematik volütler bulunur. Örneklerde yükseltilmiş kaide görülmektedir. Burun bitimi **M4** örneğinde köşeli bir forma sahipken **M5**, **M6** ve Dura-Europos örneğinde çapa biçimlidir. Dura-Europos'ta bulunan eser MS 2. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir⁵⁷⁰.

Almanya Mainz Müzesi koleksiyonunda bulunan Suriye kökenli bir kandil, genel tasvir özellikleri bakımından Zeugma örnekleri ile benzerdir⁵⁷¹. Eserlerde yarı küresel bir gövde, iç bükey *discus*, genişçe yuvarlak doldurma deliği, gövde omuz birleşim yerinde volütler görülmektedir. Yükseltilmiş halka kaide ve kaide içerisinde yer alan torna izleri, Mainz ve Zeugma örnekleri için benzerlik ilişkisi kurabileceğimiz diğer hususlardır. Mainz örneği ve **M6** numaralı Zeugma örneğinde burun kanalı üzerinde üçgen biçimli üç delikli havalandırma deliği bulunur.

Walters tarafından yayımlanan ve British Museum'da bulunan İtalya kökenli bir eser Zeugma örneklerine gövde ve burun şekli bakımından benzerdir⁵⁷². British Museum örneğinde ayrıca kuğu başı bitimli 'C' formu kulp kısmı bulunmaktadır. Söz konusu eser bu yönüyle **M5** numaralı Zeugma örneği ile benzeşir. British Museum örneği Walters tarafından Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁵⁷³.

Macaristan Güzel Sanatlar Müzesi koleksiyonunda bulunan Tuna menşeli bir eser⁵⁷⁴, gövde *discus* şekli bakımından **M4** numaralı Zeugma örneği ile burun bölümü bakımından ise **M5** ve **M6** numaralı eserler ile benzerlik göstermektedir. Tuna kökenli kandilde oldukça büyük sarmaşık dallı/kalpli kulp kullanılmıştır. Szentlélek, kandilde bu şekilde kütleli kulbun kullanımını burun bölümünün büyük olmasına bağlamaktadır⁵⁷⁵. Bu tip kandillerde gövdenin dengesini sağlayabilmek için kulp

⁵⁷⁰ Baur 1937, 74, Kat. No. 424.

⁵⁷¹ Menzel 1969, Abb. 89-2.

⁵⁷² Walters 1914, Pl. VI, 96.

⁵⁷³ Walters 1914, Pl. VI, 96.

⁵⁷⁴ Szentlélek 1969, 142-143 Kat. No. 82.

⁵⁷⁵ Szentlélek 1969, 146.

kısımının da kütleli olması gerekmektedir. Kandil, MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir⁵⁷⁶.

British Museum’da bulunan ve Bailey tarafından Roma Erken Cumhuriyet Dönemi’ne tarihlenen, dairesel gövdeli ve volütlü kandiller grubundaki eserler Zeugma örnekleri ile benzer özelliklere sahiptir. Bailey bu gruptaki eserleri sıg hazneye sahip küresel gövdeli ve düz uzun burunlu kandiller olarak betimlemektedir⁵⁷⁷. Bu gruptaki kandillerden iki örnek, Zeugma örnekleri ile gövde, *discus* yüzeyi, burun ve kaide özellikleri bakımından benzerdir⁵⁷⁸. British Museum’daki Q3636 kodlu eser Zeugma örneklerinden farklı olarak üzerinde hilal bulunan halka biçimli kulba sahiptir⁵⁷⁹. British Museum’daki Q3642⁵⁸⁰ kodlu eser burun kanalı üzerinde yer alan küçük üçlü havalandırma delikleri ile **M5** numaralı Zeugma örneği ile benzerdir. Bailey, British Museum örneklerini MS 1. yüzyıla tarihlemiştir⁵⁸¹.

Metin ve Becks, Burdur Müzesi’nde yer alan, bu gruba giren kandil örneklerini “Roma Dönemi Kandilleri” başlığı altında incelemiştir⁵⁸². Yazarlar, kandillerdeki en belirleyici özelliğin, burnun iki yanında tam bir volüt şeklinde ya da volüt benzeri çıkıntıların olduğunu ifade etmişlerdir⁵⁸³. Ayrıca bu formların Anadolu, İtalya, Afrika gibi birçok coğrafyada, aynı zaman diliminde kullanılmış olduğunu belirtmişlerdir⁵⁸⁴. Burdur Müzesi örneklerinden K11 numarası ile yayımlanan eser⁵⁸⁵, Zeugma örnekleri ile benzerlik göstermektedir. Burdur örneği, gövde üzerinde yer alan *discus* yüzeyi, *discus* yüzeyini sınırlayan bant ve kaide yönüyle **M4** numaralı eser ile benzer özellikler

⁵⁷⁶ Szentléleky 1969, 146.

⁵⁷⁷ Bailey 1996, 27.

⁵⁷⁸ Bailey 1996, Q3636 ve Q3642.

⁵⁷⁹ Bailey 1996, Pl. 31 Q3636.

⁵⁸⁰ Bailey 1996, Pl. 33 Q3642.

⁵⁸¹ Bailey 1996, 31.

⁵⁸² Metin – Becks 2015, 276-277.

⁵⁸³ Metin – Becks 2015, 276-277.

⁵⁸⁴ Metin – Becks 2015, 276-277. Bu gruba giren eserlerin pişmiş topraktan örnekleri, figürlü bezemeleri ve kaliteli işçilikleriyle dikkat çekmektedir.

⁵⁸⁵ Metin – Becks 2015, Fig. 3, K11.

taşımaktadır. Eser, British Museum örnekleri göz önünde bulundurularak MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁸⁶.

Tüm bu örnekler ışığında Zeugma örneklerini de MS 1. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

2.1.2.3. Basık Küresel Gövdeli Volütlü Kandiller (M7-M11)

Bu grupta **M7-M11** katalog numarasındaki beş adet kandil incelenmiştir (**Levha 34-35, Çizim 10**)⁵⁸⁷. Oldukça sığ yakıt haznesine sahip bu kandillerdeki en belirgin ortak özellik, yuvarlak oldukça basık bir gövde, kısa burun ile gövde ve burun arasında bulunan volüt veya stilize volüt süslemeleri, *discus* yüzeyi ve burun arasındaki kanallı geçiştir. **M8** numaralı kandilde, gruptaki diğer kandillerden farklı olarak burun altındaki bölüm süslenmiş ve bu bölüm deniz kabuğu şeklinde tasvir edilmiştir. **M9** numaralı kandilde hazne içinde yer alan omphalos, esere ünik bir özellik kazandırmıştır. **M9** numaralı kandil oldukça büyük doldurma deliğine sahiptir. Bu eserde *discus* yüzeyi görülmez. **M10** numaralı kandil, yükseltilmiş doldurma deliği ve iç bükey *discus* yüzeyi ile form olarak bu gruptaki eserlerden ayrılmaktadır. Buruna yakın *discus* yüzeyinde küçük bir havalandırma deliği bulunmaktadır. **M11** numaralı kandil mızrak ucu biçimli burun yapısı, gruptaki diğer kandillere göre daha keskin şekilli volüt süslemeleri ve üçgen fitil deliği gibi özellikleri ile diğerlerinden ayrılmaktadır. **M7** ve **M8** numaralı kandillerin kulp kısmı tamamen eksiktir. **M9** ve **M10** numaralı kandillerde ise kısmen korunmuştur. **M11** numaralı kandilde halka biçimli kulp yer almaktadır. Halka kulp üzerinde yer alan süsleme kırık ve eksiktir.

⁵⁸⁶ Bailey 1996, 30, Pl. 31, Q3636.

⁵⁸⁷ **M7** numaralı kandil 2005 yılı A Evi kazılarında bulunmuştur. Bkz. Alagöz 2012, 30, Kat. No. 8. **M8** numaralı kandil Poseidon Evi B5 a odası, I. Şapur yangın tabakasından ele geçmiştir. Bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164 Kat. No. 936. **M9** numaralı kandil Euphrates Evi C13 numaralı odada, I. Şapur yangın tabakasından ele geçmiştir. Bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164, Kat. No. 937. **M10** numaralı kandil Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164 Kat. No. 935. **M11** numaralı kandil ilk kez burada yayınlanmaktadır.

Vindonissa kazılarında ele geçen bir örnek gövde ve burun yapısı birlikte değerlendirildiğinde Zeugma örnekleri ile benzerlik göstermektedir⁵⁸⁸. Vindonissa örneğinde, iç bükey *discus* yüzeyi yükseltilmiş bir bantla çevrenmiştir. Bu özellik **M8** numaralı Zeugma örneğinde de görülmektedir.

Bu grupta yer alan kandillere yakın bir örnek Dura-Europos kazılarında ortaya çıkarılmıştır⁵⁸⁹. Dura-Europos örneğinde yuvarlak basık küresel gövde, düz *discus* yüzeyi, dışa taşkın volütler gibi özellikleri ile **M7** numaralı Zeugma örneği benzerlik göstermektedir. Dura-Europos örneğinde burun, Zeugma örneğine göre daha uzundur ve *discus* yüzeyi yükseltilmiş bir bant ile çevrenmiştir. Dura-Europos örneği MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir⁵⁹⁰.

M8 numaralı Zeugma örneği burun alt yüzeyinin deniz kabuğu şeklinde tasvir edilmesi ile gruptaki diğer kandillerden farklı bir özellik taşımaktadır. British Museum envanterinde yer alan ve üzerindeki yazıttan Mısır'dan geldiği anlaşılan bronz kandil⁵⁹¹, burundaki deniz kabuğu süslemesi dikkate alındığında Zeugma örneği ile benzerdir. British Museum örneği MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

Zeugma örneklerinde görülen *discus* burun arası volütlü, *discus* burun arası kanallı ve üçgen veya yuvarlak biçimli burun yapısındaki kandiller MS 1. yüzyıl Roma'sında sevilen ve popüler tiplerden biri olmuştur. Bu yönüyle Zeugma eserleri ile benzer özellikteki pişmiş toprak kandiller, İtalya kandilleri arasında MÖ geç 1. yüzyıl ve MS erken 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁹².

Bu tipin benzer pişmiş toprak örnekleri Atina'da MS erken 1. yüzyıla verilirken⁵⁹³; Cosa'da yürütülen kazı çalışmalarında bu tipe giren kandiller, MÖ 25 - MS 50 ve MS 50-

⁵⁸⁸ Loeschke 1919, Kat. No. 1050.

⁵⁸⁹ Baur 1947, P. XIV, 430.

⁵⁹⁰ Baur 1947, 75, Kat. No. 430.

⁵⁹¹ Bailey 1996, Pl. 59, Q3709, EA.

⁵⁹² Bailey 1980, Pl. 2, Tip A, grup i.

⁵⁹³ Perlzweig 1961, 76, Pl. 3, No. 48.

100'e tarihlendirilen dolgu kontekstlerinde ele geçmiştir⁵⁹⁴. Labraunda kazılarında ele geçen ve bu gruba ait bir örnek MS erken 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁹⁵.

Yukarıda Zeugma kandilleri ile birlikte değerlendirmesi yapılan örnekler genellikle MS 1. yüzyıla verilmiştir. Eserlerin çıkmış oldukları I. Şapur yangın katmanını ve Dura-Europos örnekleri göz önünde bulundurulduğunda, Zeugma örneklerini MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek yerinde olacaktır.

2.1.2.4. Armudi (*Piriform*) Gövdeli Kandiller (M12-M13)

Literatürde “*piriform*” olarak bilinen armudi formlu gövdeli kandilleri bir araya getirdiğimiz bu grupta **M12** ve **M13** numaralı kandiller incelenmiştir (**Levha 35, Çizim 10**)⁵⁹⁶. Bu gruba giren kandillerde oldukça uzun armudi gövde ile *discus* burun arasının bir kanalla geçilmesi standart uygulamadır. Bu gruptaki kandillere ait kulplar, genelde Zeugma örneklerindeki gibi arka bölümden yükseltilmiş C şeklinde bir forma sahiptir ve hayvan veya insan başı protomları ile sonlanır.

Bu başlıkta incelenen iki eserden **M12** numaralı kandil, **M13** numaralı kandile göre daha kaliteli işçiliğe sahiptir. **M12** büyükçe, burun kısmına doğru uzayan armudi gövde, çapa şeklinde bir burun ve sakallı erkek başı şeklinde bitimli yükseltilmiş C formulu kulbuyla, zengin işçilikli Campania Bölgesi benzerlerini hatırlatmaktadır. **M13** numaralı eser **M12** numaralı esere göre daha küçüktür. İşçilik olarak **M12**'ye göre daha sıradan olması, daha çok yerel bir atölyede yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

De Spagnolis ve De Carolis bu tipte incelenen kandillerin üretiminin kökenini MÖ 1. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen Delos'ta bulunan kil örneklerle⁵⁹⁷ dayandırmaktadır⁵⁹⁸. Pompeii kazılarında *in situ* olarak bulunan çok sayıda örnek, MS 1.

⁵⁹⁴ Fitch – Goldman 1994, 86-88, Fig. 54.

⁵⁹⁵ Hellström 1971, 51, pl. 25, 59.

⁵⁹⁶ **M12** numaralı kandil için bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, Planche 33, 932. **M13** numaralı kandil, Poseidon Evi B5 numaralı odada I. Şapur yangın katmanında ele geçmiştir. Bkz Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, Planche 36, 939.

⁵⁹⁷ Bruneau 1965, Kat. No. 4249, 4250.

⁵⁹⁸ De Spagnolis – De Carolis 1983, 45.

yüzyılda oldukça popüler bir tip olarak İtalya'daki atölyelerde bolca üretildiğini akla getirmektedir⁵⁹⁹. Bu tipe ait MS 2. yüzyıla tarihlendirilen Dura-Europos⁶⁰⁰ ve Vindonissa⁶⁰¹ örnekleri, Roma Dönemi'ndeki yayılım alanı konusunda, çok geniş bir coğrafyada kullanım gördükleri yorumunu yapmamızı sağlamıştır.

Pozo, İspanya'dan Belçika'ya, Mısır'dan Moritanya'ya, Rodos'a ve Doğu Avrupa Roma yerleşimlerinde ele geçen *pirifom* örneklerini göstererek kandillerin MS 2. yüzyıldaki yayılım alanı konusuna değinmiştir⁶⁰². Pozo ayrıca İspanya'nın Beatica eyaletindeki Roma yerleşimlerindeki nekropolden çıkarılan çok sayıda örneği göz önünde bulundurarak bu tipin metal kandillerde sevilen bir form olduğunu ifade etmiştir⁶⁰³.

Valenza Mele, Pompeii'de ortaya çıkarılan bu tipe ait bronz kandil örneklerini iki alt tipe ayırarak incelemiştir⁶⁰⁴. Birincisinde armudi gövde, *discus* ve burun kanalı birleşiktir ve tüm kandili omuzdan gövde boyunca sınırlayan yükseltilmiş bant şeklinde bir çıkıntı bulunmaktadır. Bu tip MS 1. yüzyılda oldukça yaygındır. İkincisi, öncekine benzer, daha küçük boyutlu, daha yuvarlak profillidir. Yazarın verdiği bilgiye göre bu tip Geç Roma Dönemi'nde de üretilmeye devam etmiştir⁶⁰⁵. Valenze Mele'nin yapmış olduğu bu tipolojiye göre **M12** numaralı örneği birinci alt tipteki, **M13** numaralı örneği ise ikinci alt tipteki örneklerle değerlendirmek yerinde olacaktır.

M12 ve **M13** numaralı kandiller Fransız kazı ekibi tarafından yayımlanmıştır⁶⁰⁶. Eserler, MS 79'da Vezüv Yanardağı'nın patlamasıyla yok olan Campania yerleşim yerlerinde bulunan birçok örnek refere edilerek MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir⁶⁰⁷. Yazarlar Aosta'da (İtalya) bir *domus*'ta, yalnızca doldurma

⁵⁹⁹ De Spagnolis – De Carolis 1983, 45.

⁶⁰⁰ Baur 1947, Kat. No. 422.

⁶⁰¹ Loeschke 1919, Kat. No. 1080.

⁶⁰² Pozo 1997, 210.

⁶⁰³ Pozo 1997, 210.

⁶⁰⁴ Valenza Mele 1976, 181-185.

⁶⁰⁵ Valenza Mele 1976, 181-185.

⁶⁰⁶ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, Planche 33, 932 ve Planche 36, 939.

⁶⁰⁷ Allison 2006, Pl. 27-4 Cat. No 396; De Spagnolis – De Carolis 1983, 46-47.

deliğinin şekli ve kulpta bulunan maskın tipiyle farklı, diğer özelliklere benzer bir kandili, **M12** numaralı eserle karşılaştırarak MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmişlerdir⁶⁰⁸.

İspanya Cadiz’de ele geçen bir örnek, **M12** numaralı Zeugma örneği ile kulp uçlarında bulunan maskların biçimi dışında benzerdir⁶⁰⁹. Cadiz örneğinde kulpta *theatral* kadın maskı kullanılmıştır. İspanya örneği de Zeugma örneği gibi armudi buruna doğru uzatılmış bir kulp, kaide ve burun biçimine sahiptir.

M12 numaralı eserimizle en yakın örneklerden bir tanesi Roma’da (Marmorata) ele geçmiştir⁶¹⁰. Roma örneğinde Zeugma örneğindeki gibi, *discus* ve burun kanalı birleşik ve tüm kandili omuzdan gövde boyunca sınırlayan yükseltilmiş bant şeklinde bir çıkıntı bulunmaktadır. Roma örneğinde doldurma deliği kalp şeklinde ve kulbun bitimindeki *theatral* erkek başı sakalsızdır⁶¹¹. Bu iki farklı bölüm dışında Zeugma ve Roma örnekleri, gövde, burun ve kaide işlenişleri göz önünde bulundurulduğunda benzerdir.

Menzel tarafından yayımlanan Mainz Müzesi koleksiyonunda yer alan eser derin *discus* yüzeyi dışında **M12** numaralı Zeugma örneği ile benzerdir⁶¹². Mainz Müzesi örneğinde yükseltilmiş C biçimli kulp bitiminde, Zeugma örneğindeki gibi sakallı erkek başı betimi yer alır. Mainz örneği MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Burdur Müzesi koleksiyonunda bulunan bir kandilin *discus*’unun geniş bir kanal ile buruna bağlanması, armudi formu gövde yapısı ve gemi çapasını andıran burun yapısı ile **M12** numaralı eser ile benzerlik göstermektedir⁶¹³. Metin ve Becks, Sagalassos’ta ele geçen Burdur örneğini, British Museum, Parion, Pannonia, İstanbul Arkeoloji

⁶⁰⁸ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 163. Yazarlar, benzer bir kandil örneğinin İtalya’da Lovere kentinde MS 2. yüzyıla tarihlendirilen bir mezarda ve Sırbistan sınırları içerisinde bulunan Dobrotin kentinde bulunan 4. yüzyıla tarihlendirilen kalıntıdan ele geçtiği bilgisini verir. Bu iki metal kandil örneğinden yola çıkılarak nitelikli kaliteli bir ürünün uzun süre kullanılmasının Antik Çağ’da sıkça görülen bir uygulama olduğu yorumu yapılmıştır.

⁶⁰⁹ Pozo 1997, 222-224.

⁶¹⁰ De Spagnolis – De Carolis 1983, 46.

⁶¹¹ De Spagnolis – De Carolis 1983, 49, V.2.

⁶¹² Menzel 1954, 122, Kat. No. 716, Abb. 103.

⁶¹³ Metin – Becks 2015, 280, K14. Yazarlar eserin buluntu yerinin Sagalassos olduğunu dile getirmişlerdir. Kandil gövdesinde yer alan Ἀφροδείσε[ύς], [...] Ἀφρ...[ύ] ifadeleri söz konusu kandilin Aphrodisiaslı bir usta tarafından yapıldığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kandildeki bu ibare metal kandillerin Anadolu’daki üretimi konusunda önemli bilgiler sunar.

Müzeleri'nde bulunan örnekler ile karşılaştırarak MS 1. yüzyılın ikinci yarısı - MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlemeyi önermişlerdir⁶¹⁴.

M12 numaralı Zeugma kandilinin form açısından benzer birçok örneği bulunmaktadır. Bunlardan bazılarında, Aquileia (İtalya)⁶¹⁵, Yugoslavya⁶¹⁶, Gallia⁶¹⁷, Dura-Europos⁶¹⁸ gibi merkezlerde ele geçen örneklerde bulunduğu yerler bilinmektedir. Bulunduğu yer bilinmeyen ve Avrupa'nın önemli müzelerinin envanterinde yer alan benzer örnekler sırasıyla; Louvre (Fransa)⁶¹⁹, Bibliotheque Nationale de Paris (Fransa)⁶²⁰, Musée Calvet de Avignon (Fransa)⁶²¹, Musée de Kassel (Almanya)⁶²² ve Musée Rolin de Autun'dur (Fransa)⁶²³.

M13 numaralı kandil⁶²⁴ **M12** numaralı örneğe göre daha dar gövdeli ve burun kısmı sivri uçludur. Üçgen şeklinde üç noktadan oluşan *discus* deliği ve yuvarlak formlu fitil deliğinin olduğu bölüm birleşiktir. Kandilin *discus* ve burun bölümünü çevreleyen bant şeklindeki yükseltilmiş bölüm ince bir meneviş bezemesi ile süslenmiştir. Kaide tamamen düz ve pürüzsüzdür. Kulp, kandilin arka bölümünden yükselip kıvrılarak *discus* deliği hizasında sonlanır. Kulbun uç kısmında çizgisel kaz başı betimlenmiştir.

M13 numaralı kandil için Fransız ekip, Campania atölyelerinde üretilen İtalik orijinalerin taşrada geniş çapta dağıtılan, oldukça beceriksiz bir kopyası olduğu yorumunu yapmıştır⁶²⁵. Ayrıca yazarlar, MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen Belçika'daki Vorsen Tümülüsü'nde benzer bir örneğin bulunduğunu ifade etmişlerdir⁶²⁶.

⁶¹⁴ Metin – Becks 2015, 280.

⁶¹⁵ Brusin 1936, 23, fig. 62.

⁶¹⁶ Popovic ve diğ. 1969, nos. 264-265.

⁶¹⁷ Boucher 1971, 173.

⁶¹⁸ Baur 1947, 422.

⁶¹⁹ Ridder 1915, No. 3107, lam 109.

⁶²⁰ Babelon – Blanchet 1895, 935-936, nos. 992-993.

⁶²¹ Brun – Gagniere 1927, No. 315.

⁶²² Bieber 1915, 94 n.0 433.

⁶²³ Lebel – Boucher 1975, 70.

⁶²⁴ Önal 2013, 60, Res. 68.

⁶²⁵ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 165, Planche 36, 939.

⁶²⁶ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 165, Planche 36, 939.

Tüm bu örnekler ışığında **M12** numaralı kandil MS 1. yüzyıl sonuna, **M13** numaralı kandil de MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilebilir.

2.1.2.5. “*Firmalampen*” Grubu Kandilleri (M14)

“*Firmalampen*” grubu olarak adlandırdığımız bu grupta **M14** numaralı eser incelenmiştir (**Levha 35, Çizim 10**)⁶²⁷. Bu grupta incelenen Zeugma örneği diğer “*Firmalampen*” kandillerde görülen standart forma sahiptir. Kandilin üst bölümü omuzdan burun kısmına çepeçevre yükseltilmiş bir bant ile sınırlandırılmıştır. Burun deliği ve *discus* deliği arası açıktır. Omuz üzerinde burun kanalına yakın bölümde iki, omuz arka bölümde bir adet askı deliği yer alır.

Araştırmacılar, MS 70 civarında Kuzey İtalya’da “*Firmalampen*” adı verilen yeni bir kalıp yapımı kandilin ortaya çıktığı bilgisini vermektedir⁶²⁸. Daha sonra bu tipteki kandillerin Orta İtalya bölgesindeki yeni atölyelerde üretilmeye başlandığı belirtilmiştir⁶²⁹. Sade ve keskin kenarlı forma sahip bu kandiller kullanışlı, dayanıklı, yapımı kolay ve muhtemelen ucuzdu⁶³⁰. Bu tipe giren kandiller literatürde ilk olarak Fischbach tarafından “*Firmalampen*” olarak adlandırılmıştır⁶³¹. Söz konusu kandil formları İngilizceye “*Factory Lamp*” olarak geçmiş, daha sonra formlar hakkında detaylı çalışma yapan Harris tarafından “*Industry Lamp*” olarak isimlendirilmiştir⁶³². Günümüzde Fischbach’ın kullandığı “*Firmalampen*” terimi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tez kapsamına alınan tek örnek için de bu terim kullanılmıştır.

⁶²⁷ Kandil A Evi’nde 2006 yılı kazı çalışmalarında ele geçmiştir.

⁶²⁸ Loeschke 1919, 268; Szentlélek 1969, 92; Fitch – Goldman 1994, 194.

⁶²⁹ Bailey 1980, 271.

⁶³⁰ Szentlélek 1969, 92. Yazarın verdiği bilgiye göre bu tür kandiller basitleştirilmiş seri üretimin bir sonucudur. Dekorasyon basittir ve pratik açıdan bakıldığında “*Firmalampen*” tipindeki kandiller diğer kandil grubuna göre daha kullanışlıdır. Yükseltilmiş, *discus* çevresi boyunca devam eden kenarlık, yağı fitilin açıldığı yere doğru yönlendirerek, yağı *discus*’un yüzeyinden ve fitilden, yağ deliğinden geri gövdeye akıtmaktadır. Kandilin hemen hemen her parçasının fonksiyonel bir rolü olduğu için dış görünüşü orantılı ve çekicidir. Bkz. Fitch – Goldman 1994, 194.

⁶³¹ Fischbach 1896, 10 vd. Kandiller üzerine yapılan ilk yayınlarda figürlü ve bezemeli örnekler “*Bildlampen*” olarak da isimlendirilmişler ve bu durum “*Firmalampen*” teriminin de kullanılıyor olması nedeniyle kavram karmaşasının yaşanmasına neden olmuştur.

⁶³² Harris 1980, 127.

Bailey'e göre, "*Firmalampen*"ler Kuzey İtalya'dan Roma İmparatorluğu'nun birçok bölgesine ihraç edilmiş ve bu alanlarda İtalyan yapımı örnekler ile aynı dönemde ve sonrasında birçok yerel kandil atölyeleri tarafından kopyalanarak üretilmişlerdir⁶³³. Bailey, Kuzey İtalya atölye kandillerinin ve onların eyaletlerdeki kopyalarının İtalya'nın kuzeyi, doğusu ve batısı ile günümüzdeki İngiltere, Fransa, Belçika, Almanya, Macaristan ve Bulgaristan gibi bölgelere yayıldığını belirtir ve İmparatorluğun batısında kulp detaylı örneklerin tercih edildiğini ifade etmektedir⁶³⁴.

Roma İmparatorluğu'nun Orta Avrupa'daki önemli merkezlerinden Pannonia'da sürdürülen kazı çalışmalarında birçok kalıbın ele geçmesi, bu bölgenin "*Firmalampen*" tipi kandillerin üretim merkezi olma ihtimalini akla getirmiştir⁶³⁵. Broneer, "*Firmalampen*" tipinde üretilen kandillerin MS 1. yüzyılın sonuna doğru Batı'da en yaygın tür olduğunu ancak Yunanistan'a büyük miktarda ithal edilmediğini, çünkü yerel endüstrilerin ucuz kandil ihtiyacını karşıladığını belirtir⁶³⁶. Anadolu coğrafyası ile ilgili en kesin veri Kibyra kazı çalışmalarında ele geçen bir kandil kalıbına dayanır⁶³⁷. Hüseyin Metin'e göre Kibyra'da *odeion/bouleuterion* dolgu tabakasından ele geçen "*Firmalampen*" tipinde bir kandile ait kalıp, Kibyra'da "*Firmalampen*" kandil üretimi olduğunu doğrulaması açısından oldukça önem taşımaktadır⁶³⁸. İtalya ve dışındaki birçok merkezde taklit üretim olmasına karşın, Anadolu'da bu yönde bir atölyenin varlığı şimdiye kadar bilinmemekteydi⁶³⁹.

⁶³³ Bailey 1980, 274-275.

⁶³⁴ Bailey 1980, 276.

⁶³⁵ Iványi 1935, 26-27, Taf. 73-74.

⁶³⁶ Broneer 1930, 88. Yazar, MS 1. yüzyılın sonlarına doğru Batı'da en yaygın tür olan "*Firmalampen*" tipindeki kandillerin (Loeschke, Tip IX ve X) Yunanistan'a hiçbir zaman büyük miktarlarda ithal edilmediğini ifade etmiştir. Ancak Korinth'de çok az sayıda da olsa "*Firmalampen*" tipinde kandillerin bulunmasını, Roma kolonisi ile anavatan arasındaki yakın ticari ilişkilerin bir başka göstergesi olarak yorumlamıştır.

⁶³⁷ Metin 2012, 142.

⁶³⁸ Metin 2012, 142.

⁶³⁹ Metin 2012, 142 ve Dipnot 604. Söz konusu örneklerden Karia Bölgesi'nde Idyma'da bulunanlarının Korinth ya da Atina'dan ithal edildiği belirtilmiştir. Gürbüzer 2006, 47-48, Kat. No. 2-6. Pergamon'dan çıkanlar ise ithal kandiller grubunda değerlendirilmiştir. Heimerl 2001, 180, Taf. 22, Abb. 1031.

Pannonia’da ele geçen metal bir kandil Zeugma örneği ile benzerdir⁶⁴⁰. Pannonia örneğinde kandilin üst bölümü Zeugma örneğindeki gibi çepeçevre yükseltilmiş bir bantla çevrelenmiş ve *discus* yüzeyi burun deliği arası açıktır. Bu bölüm, dar bir kanalla geçilmiştir. Pannonia örneğinde Zeugma örneğinden farklı olarak *discus* yüzeyinde küçük bir havalandırma deliği görülür. Eser, Szentlélek tarafından MS 2.-3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir⁶⁴¹. Yazarın verdiği bilgiye göre bu tipteki “*Firmalampen*” kandillerin MS 2. yüzyıldan önce üretilmiş olması mümkün değildir. Çünkü ne Pompeii’de ne de MS 1. yüzyıl sonuna ait olan Vindonissa eserlerinde bu tip görülmektedir⁶⁴². Szentlélek, Pannonia örneğine benzer bir kandilin Intercisa’da MS 2. yüzyıla tarihlenen tabakada bulunduğu bilgisini vermektedir⁶⁴³. Szentlélek’in verdiği bilgiye göre Pannonia’da “*Firmalampen*” kandillerin bu tipi MS 2. ve 3. yüzyılda çeşitli atölyelerde üretilmiştir⁶⁴⁴.

Betti Koleksiyonu’nda bulunan metal bir “*Firmalampen*” kandil örneği, Zeugma örneği ile form olarak benzerdir⁶⁴⁵. Zeugma örneğinden farklı olarak Betti Koleksiyonu örneğinde *discus* yüzeyinde *discus* deliği bulunmaz, bunun yerine dört adet havalandırma deliği yer alır. De Spagnolis ve De Carolis, Pompeii’de “*Firmalampen*” tipinde bronz bir kandil bulunmasından yola çıkarak bronz ve pişmiş toprak kandillerin birlikte üretildiğini ve MÖ 1. yüzyılın sonlarından itibaren pişmiş toprak kandillerin metal örnekleri taklit ederek popüler olduğu bilgisini vermektedir⁶⁴⁶. Ayrıca, tarihlendirme konusunda Palermo’da ele geçen ve MS 2. yüzyıla tarihlenen *discus* yüzeyi ve burun deliği arası açık kanallı bir kandili refere ederek Betti Koleksiyonu örneği MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁴⁷.

⁶⁴⁰ Szentlélek 1969, 146, Metal kandil örneği için bkz. lamp No 287a ve b; pişmiş toprak örnekleri için bkz. lamp No 124-131.

⁶⁴¹ Szentlélek 1969, 146.

⁶⁴² Szentlélek 1969, 146. Pompei eserleri için bkz. Roux-Barre, VI. i-50, Pis 1-61. Vindonissa eserleri için bkz. Loeschke 1919, 268-269.

⁶⁴³ Szentlélek 1969, dn. 358.

⁶⁴⁴ Szentlélek 1969, 146.

⁶⁴⁵ De Spagnolis – De Carolis 1983, 58, Inv. No. 256301.

⁶⁴⁶ De Spagnolis – De Carolis 1983, 58.

⁶⁴⁷ De Spagnolis – De Carolis 1983, 58.

Bailey'in Roma eyalet kandilleri üzerine yaptığı yayında üç adet pişmiş toprak kandil form olarak Zeugma örneği ile benzerdir. Kandillerde Zeugma örneğindeki gibi *discus* yüzeyi, omuzdan burun dahil tamamen çevrelenmiştir. *Discus* yüzeyi ve burun deliği arasındaki kanal açıktır. Bailey, bu örnekleri MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlemiştir⁶⁴⁸.

Cosa kazılarında ele geçen birçok pişmiş toprak örnek, MS 50'den MS 416'ya kadar birçok zaman dilimine tarihlendirilmiştir⁶⁴⁹. Cosa'da üretilen ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiş olan 1003 ve 1014 katalog numaralı örnekler Zeugma örnekleri ile benzeşmektedir⁶⁵⁰.

Kıbyra kazılarında ele geçen üç adet pişmiş toprak kandil form olarak Zeugma örneği ile benzer özellikler taşır⁶⁵¹. Yalnız Kıbyra örnekleri Zeugma örneğinden farklı olarak omuzdan yüzük kulpludur. Metin, bu örnekleri metal taklidi kandiller olarak isimlendirmiş ve kandillerin ele geçtiği mezarlardaki diğer buluntuları da göz önünde bulundurarak MS 2. yüzyılın ortaları ve biraz sonrasına tarihlendirmiştir⁶⁵².

Az sayıda pişmiş toprak "*Firmalampen*" örneklerinin bulunduğu Atina⁶⁵³ ve Korinth⁶⁵⁴ örnekleri MS 1. yüzyıla, Pergamon'da⁶⁵⁵ ele geçen bir örnek ise MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Yukarıda anılan örnekler ışığında Zeugma "*Firmalampen*" kandilini MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmek yerinde olacaktır⁶⁵⁶.

⁶⁴⁸Bailey 1988, 169. Kandil numaraları Q1618, Q1619, Q1620. Bailey, İngiltere ve Galya "*Firmalampen*" örneklerini tipolojik olarak ayırarak *discus* yüzeyinden burun deliğine kanal olmayan örnekleri MS 1. Yüzyıla, kanal olan örnekleri ise MS 2. yüzyıla tarihlendirmiştir. Pompeii'deki Menander *insula*'sında yer alan evlerde *in situ* olarak ele geçen kandillerde *discus* yüzeyi ile burun arasında kanal görülmez. Bu kandiller için bkz. Allison 2006, cat. no. 42, 138, 363 ve 1560.

⁶⁴⁹Fitch – Goldman 1994, 196.

⁶⁵⁰Fitch – Goldman 1994, 196.

⁶⁵¹Metin 2012, 142, K171-K174.

⁶⁵²Metin 2012, 142.

⁶⁵³Perlzweig 1961, 120, Pl. 5, Fig. 120.

⁶⁵⁴Broneer 1930, 184, Pl. 11, Fig. 526.

⁶⁵⁵Heimerl 2001, 180, Taf. 22, Abb. 1031.

⁶⁵⁶Zeugma örneğinde *discus* yüzeyi ile burun deliği arasındaki kanalın açık olması hususu tarihlendirme konusunda yardımcı olmuştur.

2.1.2.6. *Discus* Yüzeyi Düz, Armudi Gövdeli Kandil (M15)

Discus yüzeyi düz ve armudi gövdeli bir adet kandil buluntusu, bu grupta **M15** katalog numarası verilerek incelenmiştir (**Levha 36, Çizim 11**)⁶⁵⁷. Kandil, geniş düz *discus* yüzeylidir. Omuz kısmında kandilin üst bölümünü çepeçevre saran üstü tırtıklı, ince, yükseltilmiş bant şeklinde çıkıntı mevcuttur. Kaide, düz ucu yuvarlatılmış kısa burunludur. *Discus* yüzeyi ve burun bölümünü ayıran bölmenin ortası yakıtın akabilmesi için alçaltılmıştır. Gövde üzerinde karşılıklı, burun gövde arası bölümde iki adet askı zincirinin takıldığı askı kulp yuvaları vardır. Arka bölümdeki askı kulp yuvası kırık ve eksiktir. Mevcut askı kulp yuvaları çizgisel kazıma bezemelidir.

Yapılan literatür çalışmasına göre bahsi geçen kandile en yakın örnek Vindonissa kazılarında ele geçmiştir. Loeschcke'nin Tip XXI'de topladığı iki kandil armudi gövde yapıları, düz *discus* yüzeyleri, *discus* ve burun bölümünü çepeçevre saran yükseltilmiş bant kuşağı göz önünde bulundurulduğunda Zeugma örneği ile benzerdir. Vindonissa örneklerinde yüksek halka kaide ve hilal bezemeli halka biçimli kulp görülürken Zeugma örneğinde kaide düzdür ve kulp görülmez. Zeugma kandilinde burun ve *discus* arasında iki bölümü ayıran bir bant bulunurken Vindonissa örneklerinde görülmez. Loeschcke, Vindonissa örneklerini MS 1. yüzyıla tarihlemiştir⁶⁵⁸.

Bir başka benzer kandil Menzel tarafından yayımlanmıştır. Kandil, Vindonissa örneği gibi kulp kaide özellikleri bakımından Zeugma örneğinden ayrılır. Askı zincir her iki örnekte de görülür. Eser, Vindonissa örnekleri göz önünde bulundurularak MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁵⁹.

⁶⁵⁷ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164-165, Kat. No. 938. Eser, Poseidon'un Evi, oda P23 [B4]'te, 3. yüzyılın ortalarından kalma yangın seviyesinden ele geçmiştir. Eser BZMB-00-116b kazı envanter numarası ile kayıt altına alınmıştır.

⁶⁵⁸ Loeschcke 1919, 454, Kat. Nr. 1056-1057.

⁶⁵⁹ Menzel 1954, 108 Abb. 90,3.

İspanya Granada⁶⁶⁰ ve İstria Müzesi⁶⁶¹ örneklerinin düz *discus* yüzeyi, *discus* ve burun bölümünü çepeçevre saran yükseltilmiş ince bant bölümleri Zeugma örneği ile benzerdir. Buradaki kandillerde Zeugma örneğinden farklı olarak hilal şeklinde kulp ve yüksek halka kaide görülür. Granada örneği Loeschcke Tip XXI Pannonia kandilleri göz önünde bulundurularak MS 1. yüzyıla⁶⁶², İstria örneği de Loeschcke Tip XXI örnekleri ile karşılaştırılarak MS 1. ve 2. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁶⁶³.

M15 numaralı Zeugma örneği, tez kapsamında daha önce değerlendirilen metal kandil örnekleri ile aynı kazı kontekstinden ele geçmesine rağmen form bakımından anılan örneklerden görece biraz farklı olduğu yorumu yapılarak Fransız kazı ekibi tarafından MS 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁶⁴.

Yukarıda yapılan analizlerde Zeugma örneğinin özellikle üst bölümünün Loeschcke Tip XXI'deki ve diğer merkezlerdeki kandillerle benzeştiği, kaide kulp bölümünün ise farklı olduğu görülmüştür. Söz konusu örnekler ve çıkmış olduğu kazı konteksti birlikte değerlendirildiğinde eser MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirilebilir.

2.1.2.7. Üstü Açık Kandiller (M16-M19)

Bu bölümde, **M16**, **M17** ve **M18** numaralı üç adet, parça halindeki üstü açık kandil ile **M19** numaralı bir adet tüm üstü açık kandil değerlendirilmiştir (**Levha 36**).

M16 numaralı kandil⁶⁶⁵, bir hazne oluşturacak şekilde katlanmış demir levhadan yapılmıştır. Kaide kısmı düz, burun kısmı demir sacın sıkıştırılmasından oluşmuştur. Eser

⁶⁶⁰ Pozo 1997, 227-28.

⁶⁶¹ Starac 2022, 151.

⁶⁶² Pozo 1997, 226-28.

⁶⁶³ Starac 2022, 151, Inv. No. 10.

⁶⁶⁴ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164-165 Kat. No. 938. Zeugma 2000 yılı kurtarma kazılarının Fransız ekip başkanı Catherine Abadie-Reynal tarafından eserin bu kazı kontekstine daha sonra taşınmış olabileceği yorumu yapılmıştır. Zeugma konutlarının kaya odaları özellikle Geç Antik Çağ'da ahır olarak ikinci bir kullanıma tabi tutulmuştur.

⁶⁶⁵ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 167 Kat. No. 944. Eser, Zeugma antik kentinde Fransız kazı ekibi tarafından kazı çalışmaları yürütülen 9 numaralı açmada ele geçmiştir. Eserin ele geçtiği kontekst 9528 olarak belirtilmiş ve MS 253 I. Şapur istilası kültür katmanına ait olduğu ifade edilmiştir.

MS 253 yangın kontekstinden ele geçmiştir. **M17** numaralı demir kandil⁶⁶⁶, **M16** numaralı kandil ile benzerdir. Burun kısmını oluşturan levhadaki kıvrım daha belirgindir ve bu da bu bölüme neredeyse boru şeklinde bir görünüm kazandırır. **M18** numaralı demir kandilin⁶⁶⁷ sadece kaide bölümü korunmuş olup diğer bölümler kırık ve eksiktir.

M19 numaralı kandilin gövde kısmı oval biçimlidir. Diğer örnekler gibi düz bir plakadan şekillendirilerek gövde ve burun kısmı yekpare biçimde yapılmıştır. Eserin kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Zeugma kazılarında ele geçen bu dört kandilin, mevcut korunan bölümleri göz önünde bulundurularak Loeschke Tip XXIII'teki kandil ile benzerlik ilişkisi kurulmuştur⁶⁶⁸. Armudi forma sahip Vindonissa örneği Zeugma örnekleri gibi düz bir plakadan şekillendirilerek yakıt haznesi ve burun oluşturulmuştur⁶⁶⁹. **M16** numaralı kandil parçasının MS 253 yangın kontekstinden geldiği göz önünde bulundurulduğunda bu eserler MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

2.1.2.8. Sınıflamaya Tabi Tutulmayan Kandiller (M20-21)

Bu bölümde bir adet tüm kapalı demir kandil (**M20**) ile bir adet kırık ve eksik durumda bulunan bronz kandil (**M21**) ele alınmıştır.

M20 numaralı demir kandil⁶⁷⁰ yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif küresel bir gövdeye sahiptir (**Levha 36**). Omuzda kalınca *discus* yüzeyini çevreleyen kalın bir bant yer alır. Gövde üst ve alt bölümü iki parça halinde, pişmiş toprak örneklerde olduğu gibi birbirine tutturulmuştur. Kısa burun oldukça stilize bir biçimde gövdeye oturtulmuştur. Eser gövde yapısı bakımından pişmiş toprak kandiller bölümünde yer alan Tip 8'deki

⁶⁶⁶ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 167 Kat. No. 945. Eser, Gaziantep Müzesi 2000 yılı kurtarma kazılarında Poseidon Evi, oda B12'de ele geçmiş ve BZMD-00-150.01.356 kazı envante numarası verilerek kayıt altına alınmıştır.

⁶⁶⁷ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 167 Kat. No. 946. Eser, Zeugma antik kentinde Fransız kazı ekibi tarafından kazı çalışmaları yürütülen 13 numaralı açmada ele geçmiştir. Eserin ele geçtiği kontekst 13012 olarak belirtilmiştir.

⁶⁶⁸ Loeschke 1919, 459 Kat. Nr. 1067.

⁶⁶⁹ Vindonissa örneği ile Zeugma örneklerindeki kandillerin gövde yükseklikleri 2 cm'dir.

⁶⁷⁰ Eser Zeugma antik kenti 1993 yılı kazılarında Dionysos Evi *implivium*'unda ele geçmiştir.

örnekler ile benzeşir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda eser MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

M21 numaralı kandil⁶⁷¹, yukarıda değerlendirilen “Basık Küresel Gövdeli Volütlü Kandiller” ile form olarak benzerdir (**Levha 37**). Eserin büyük bir bölümü hasar gördüğü için bu başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. **M21** numaralı kandil, söz konusu gruptaki diğer eserler gibi MS 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir.

2.2. Kandil Taşıyıcılar

2.2.1. *Candelabrum*’lar

Kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağının bulunduğu yüksek tablalar *candelabrum* adını almaktadır. Bu kavram, parlamak, ışıldamak anlamına gelen Latince “*candere*” fiilinden gelmektedir ve ilk kez Roma Geç Cumhuriyet-Erken İmparatorluk Dönemi’nde “ayaklı şamdanlar” için kullanılmıştır⁶⁷². Ayrıca sadece Etrüsk kültür çevresinde mumlar (Latince *candela*⁶⁷³) ayaklıklara takılmıştır⁶⁷⁴. Arkaik ve Klasik Dönemlerde *candelabrum* kavramı hala bilinmemekle birlikte tümüyle ve sade biçimde “fener (ışık veren araç) olarak adlandırılmıştır⁶⁷⁵. Çokay, Rutkowski’yi refere ederek *candelabrum*’ların biri duvara asılarak kullanılan, diğeri dik duran ayaklı tip olmak üzere iki tipinin olduğu bilgisini vermiştir⁶⁷⁶.

Candelabrum’ların kökeni konusunda farklı fikirler göze çarpsa da en eski örnekler, MÖ 3. bin yıla kadar tarihlenen Eski Akkad ve Asur silindir mühürleri üzerinde betimlenen, genellikle gövde bölümü ince milli ve üç parçalı kavisli ayaklı gereçlerdir⁶⁷⁷.

⁶⁷¹ Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 164, Kat. No. 934. Eser, Poseidon Evi, oda P39 [A15], MS 253’ten kalma yangın seviyesinden ele geçmiştir. Kazı envanter numarası BZMB-00-72 olan ve dört parça halinde ele geçen eser birleştirilerek genel görünüm elde edilmiştir.

⁶⁷² Mau 1899, 1461-1463; Seidel 2012, 331.

⁶⁷³ Seidel 2012, dn. 2. *Candeo*’dan gelmektedir ve parlamak, ışıldamak anlamındadır. Balmumundan mumlar için Hellence uygun bir kelime/kavram bugüne değin tespit edilememiştir.

⁶⁷⁴ Steingraber 1985, 287.

⁶⁷⁵ Seidel 2012, 331.

⁶⁷⁶ Rutkowski 1979, 189; Çokay 2000, 27.

⁶⁷⁷ Seidel 2012, 331. Silindir mühürlerde görülen *candelabrum* benzerleri için bkz. Seidel 2004, Abb. 24; Rutkowski 1979, 189; Çokay 2000, 27. Çokay, en eski *candelabrum* örnekleri için Ön Asya, Mısır ve Kıbrıs’ta görülen duvara asılarak kullanılan ve MÖ 14. yüzyıla tarihlenen kandil taşıyıcıları örnek vermektedir.

Nippur'da eski bir Akkad silindir mührün üzerindeki Ay Tanrısı, beraberinde bir gereç taşımaktadır ve bu gerecin ayakları, Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar kullanılan *candelabrum* ayaklarıyla şaşırtıcı bir benzerlik göstermektedir⁶⁷⁸. Yeni Babil mühürlerinde *candelabrum* olarak adlandırabileceğimiz bir araç rahip olarak yorumlanan bir insan figürüyle birlikte gösterilmiştir⁶⁷⁹.

MÖ 9. yüzyılda Van Gölü bölgesinde çok sayıda kabile tarafından kurulan Urartu Krallığı'nda son derece ileri metal işlemeciliğinin önemli örneklerinden olan *candelabrum*'lar günümüze ulaşmayı başarmıştır⁶⁸⁰. Yazıtlara göre krallarla ilişkilendirilen yüksek işçilik kalitesine sahip değerli eserlerin⁶⁸¹ yanı sıra basit ve fonksiyonel araçlar da bulunmaktadır⁶⁸². Bununla birlikte bu eserler içinde yer alan, gövdesi uzun milli, düz taçlı üç parçalı ayak, Mezopotamya'daki örnekleriyle benzeşmektedir⁶⁸³.

Urartu Kralı Menua'ya ait *candelabrum*, kalın gövde miliyle daha eski bir gelişim düzeyini temsil etmektedir. Ancak yapımdaki yüksek kalite, burada bir öncüden bahsedilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Gövde mili üzerinde Kral Menua'nın (MÖ 820-786) Urartu tanrıları arasındaki en önemlilerden olan Savaş Tanrısı Haldi'ye atfettiği yazılar yer almaktadır⁶⁸⁴. Kavisli üçayaklı parçalı bacaklar, boğa toynakları biçimiyle sonlanmaktadır. Asur etkisini açıkça gösterecek şekilde, düzleşen üst kısımlarda da aslanlar oturmaktadır. Gövde milinin içi boştur ve dış kısmı da yaprak çelenklerle bezenmiştir⁶⁸⁵.

⁶⁷⁸ Groneberg 2004, Abb. 25.

⁶⁷⁹ Çokay 2000, 27, Res. 41.

⁶⁸⁰ Ayaklı kandiller Urartu Uygarlığı'nda, Rusa yazıtlarında "*Tanasi*", Menua yazıtlarında "*Dasusi*" adıyla anılır. Çokay 2000, 27.

⁶⁸¹ Merhav 1991, Fig. 10a, 11a.

⁶⁸² Merhav 1991, Fig. 11. Abb. 4, Fig. 11.

⁶⁸³ Seidel 2012, 331.

⁶⁸⁴ Seidel 2012, 331-332.

⁶⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Seidel 2012, 331-332.

Urartu Krallığı'ndan ikinci örnek, Kral II. Rusa'ya (MÖ 685-645) aittir. *Candelebrum*'un gövde mili, Kral Menua'dakine göre daha ince ve yaprak çelenkle bezelidir. Tripod şeklindeki ayak bölümünde boğa toynakları üzerinde panter başları görülmektedir. Baş kısmında sfenksler yer almaktadır. Burada da figüratif unsurlar Asur eserlerine bağımlılığı göstermektedir⁶⁸⁶.

Akdeniz dünyasındaki *candelabrum*'ların en popüler örnekleri Fenike'de, Sidon Kral Nekropolü'nde ortaya çıkarılmıştır⁶⁸⁷. Bahse konu *candelabrum* tahnit edilmiş ve bozulmamış bir kral mezarında *in situ* biçimde ele geçtiği için gövde mili ve ayaklar korunmuştur. Sidon örneğinde belirgin bir şekilde doğu/oryantal tipi anımsatan karakteristik ayağın her tarafının yapraklarla bezenmesi uygulaması tek dekoratif öge olarak görülmektedir. Farklı özelliklere sahip bu tip, Kıbrıs, Samos, Sardunya üzerinden İspanya'ya kadar yayılmıştır⁶⁸⁸.

Candelabrum'ların gelişim serüvenindeki bir diğer önemli merkez Akdeniz dünyasındaki Kıbrıs/Kourion'dur. Kourion'daki Mezar 73'te hem Fenike kökenli⁶⁸⁹ hem de Hellen özellikleri⁶⁹⁰ gösteren *candelabrum* örnekleri bir arada bulunmuştur. İlk grupta büyüklükleri oldukça az farklılık gösteren Fenike orijinli üç adet *candelabrum* yer almaktadır. Yukarıda anılan örnekteki gibi ayak bölümleri yapraklarla süslenmiştir. *Candelabrum*'ların bir tanesinde, porsuk ağacından yapılmış gövde mili kalıntıları bulunmaktadır⁶⁹¹. İkinci grupta, üzerinde İon sütun başlığı ve arkaik stilde bir kadın figürü bulunan bir *candelabrum*'un farklı parçaları ile birlikte belgelenmiştir. Figür, *khiton*, *himation* ve uçları/burnu yukarı kıvrılmış çizmeler giymekte, sol eliyle elbisesini

⁶⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Seidel 2012, 331-332.

⁶⁸⁷ Seidel 2012, 332, Hypogaum B'de kuzey mezar odasındaki çukurda/kuyuda ağır taş bloklarla mezar hırsızlarından korunmuş mezar (defin yeri) bulunmaktadır. Mısır insansı lahitte, Peneptah (lahdin ilk/asıl sahibi) için hiyeroglif yazıtın yanında ikinci sahibinin adına, Tabnit'e hazırlanmış Fenike yazıtı yer almaktadır. Tabnit, Kenanca (Kanaanca) ve Aramca yazıtlarda, MÖ 6. yüzyıl sonlarında Sidon Kralı olarak tanımlanmıştır.

⁶⁸⁸ Matthaus 1992, 214-254, tüm buluntu yerleri Fenike ticaret yolları üzerinde yer aldığından Fenikeliler, bunların yaratıcısı ve üreticisi olarak görülmektedirler.

⁶⁸⁹ Bailey 1996, Taf. 94-96.

⁶⁹⁰ Bailey 1996, Taf. 98.

⁶⁹¹ Seidel 2012, 332; Bailey 2001, 109-133.

yukarı toplarken göğsünün önünde duran eliyle de çiçek tutmaktadır⁶⁹². Bu *candelabrum* parçalarını Bailey, Güney İtalya-Hellen üretimi olarak önermiş ve MÖ 480 yılına tarihlenmiştir⁶⁹³.

Hellen kökenli *candelabrum* örneklerine kırmızı figürlü vazo resimlerinde rastlanmaktadır⁶⁹⁴. Attika yapımı kırmızı figürlü vazolarda betimler, genellikle *symposion*'larda geçmektedir⁶⁹⁵. Sahnede iki mermer *kline* önünde aslan ayaklı ince mil gövdeli aydınlatma gereci durmaktadır. Düz olan baş (*kalathos*) kısmının altında, iki kancaya asılmış yardımcı aletler bulunur. Baş kısmında tipolojik olarak arkaik kandilleri andıran bir kandil yer almaktadır⁶⁹⁶.

Seidel'in verdiği bilgiye göre Arkaik ve sonrası dönemlerde Hellen ve Fenike üretimi *candelabrum*'larda tripod şeklindeki kaide bölümü, ortak özelliklere sahiptir⁶⁹⁷. Hellenler gövde milinin üzerindeki baş kısmına yaratıcı figürler eklerken, Fenike orijinli *candelabrum*'larda, klasik sade bir süsleme dizaynı gözlenmektedir. Fenike örneklerinde genellikle bitkisel süsleme hakimdir⁶⁹⁸.

Etrüskler, Klasik Dönem sonrasında *candelabrum*'lar için Spina'da kendilerine ait üretim merkezleri kurmuşlardır⁶⁹⁹. Bu dönemde *candelabrum*'ların baş kısmına balmumu yerleştirilmesi için, üçlü veya dördü, dışa doğru kavisli, uçlarına mum takılabilen kolları olan bir çember geliştirilmiştir. Arkaik Dönem'in Hellen kökenli *candelabrum*'ları, Etrüsk eserlerinde, sonrasında Roma İmparatorluk Dönemi ve son olarak Geç Antik Çağ'da devam ederken, Fenikeli denilen tiplerin gelişimi kısa süre sonra sona ermiştir⁷⁰⁰.

⁶⁹² Bailey 1996, Taf. 98.

⁶⁹³ Seidel 2012, 332; Bailey 2001, 109-133.

⁶⁹⁴ Richter – Hall 1936, 78, Taf. 54.

⁶⁹⁵ Richter – Hall 1936, 78, Taf. 54.

⁶⁹⁶ Howland 1958, 46-50.

⁶⁹⁷ Seidel 2012, 333.

⁶⁹⁸ Seidel 2012, 334.

⁶⁹⁹ Hostetter 1986.

⁷⁰⁰ Matthaus 1992, 214-254.

Etrüsk ve Hellen örneklerinde olduğu gibi *candelabrum* terimi Pompeii yayınlarında, baş kısmında düz bir levhası olan, üçayak üzerinde uzun bir milden oluşan, bronz (ve bazen demir) eserler için kullanılmıştır⁷⁰¹. Daremberg ve Saglio, bu terimin sıkça kullanıldığını göstermek için metinsel referanslar vermiş ve mumları taşıyan Etrüsk *candelabrum* örnekleri ile karşılaştırma yapmıştır⁷⁰². Daremberg ve Saglio'ya göre özellikle Pompeii'deki *candelabrum* formunda, mumlardan ziyade kandil tutucuları olduğu da açıktır⁷⁰³.

Candelabrum'larda bulunan her bir parça genellikle ayrı olarak döküm tekniği ile üretilmiş ve birbirlerine geçerek pimler vasıtasıyla birleştirilmişlerdir. Bu tip örneklerin uzunlukları 60 cm'den 1-1,5 metreye kadar değişmekte olup kısa örneklerin masa üzerlerinde kullanıldıkları düşünülmektedir⁷⁰⁴.

2.2.1.1. Zeugma *Candelabrum* 'ları (M22-M28)

Zeugma'da sürdürülen kazı çalışmalarında ele geçen yedi adet iyi korunmuş durumda, tüm ve tüme yakın *candelabrum* ile 13 adet *candelabrum* parçası tez kapsamında incelenmiştir. Bu çalışmalarda ele geçen eserlerin tamamı MS 252/253 I. Şapur istila katmanına aittir⁷⁰⁵. Roma Dönemi *candelabrum*'ları üzerine bugüne kadar yapılan ilk çalışma H. Roux ve L. Barré'ye aittir⁷⁰⁶. 1900'lü yılların başlarında Pernice bu alandaki ilk tipolojik sınıflamayı yaparak bu konudaki çalışmaları bir adım ileri taşımıştır⁷⁰⁷. Bailey, British Museum'da bulunan *candelabrum* örneklerini Erken Roma

⁷⁰¹ Allison 2006, 18.

⁷⁰² Daremberg – Saglio 1887, 869-875.

⁷⁰³ Allison 2006, 18.

⁷⁰⁴ Şahin 2010, 52.

⁷⁰⁵ Eserlerin tarihlendirmesi yapılırken bu kriter göz önünde bulundurulsa da bronz eserlerin tamamı MS 1. yüzyıl ve 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir.

⁷⁰⁶ Mau 1908.

⁷⁰⁷ Pernice *candelabrum*'ları farklı dört grupta toplamıştır: 1- Yaprak bezemeli aslan pençesi biçimli ayaklı *candelabrum*'lar; 2- Farklı tasarımlı hayvanlar veya dekoratif ayaklar üzerinde yuvarlak dekoratif diskli olan örnekler; 3- İnce yırtıcı pençe ayaklı, gövde mili bambu dalı ve sap şeklinde bitkisel görünümlü olanlar; 4- Gövde mili Teleskopik olanlar. Bkz. Pernice 1925, 46, 47.

ve Geç Roma *candelabrum*'ları olarak sınıflayarak bu alandaki çalışmalara katkı sunmuştur.

Zeugma 1992-2017 kazılarında ele geçen yedi adet tüm ve tüme yakın *candelabrum* örnekleri, Pernice ve Bailey'in yaptığı sınıflama baz alınarak dört grupta değerlendirilmiştir. Katalog kapsamındaki *candelabrum* parçaları ise aşağıda ayrıca bir başlık altında toplanarak incelemesi yapılmıştır.

1. Grup (M22-M23)

Bu grupta yer alan *candelabrum*'lar **M22**⁷⁰⁸ ve **M23**⁷⁰⁹ katalog numaraları ile incelenmiştir (**Levha 37**). Her iki örnek de genel olarak Erken Roma Dönemi *candelabrum*'larının şablonuna uyan özelliklere sahiptir⁷¹⁰. Bu grupta değerlendiren eserleri, Pernice'in Tip 2 içerisinde incelediği eserler ile karşılaştırabiliriz⁷¹¹. Bailey Zeugma örnekleri ile benzer *candelabrum* örneklerini Erken Roma Dönemi Tip a'da değerlendirmiştir⁷¹².

Zeugma *candelabrum*'ları, tripod, aslan pençeleri biçimli birbirine eşit mesafeli üçayaktan oluşur⁷¹³. Pençelerin merkezinde kurşun vb ağırlıkların perçinlenmesi için delik bulunmaktadır. Gövde mili bir soket yardımıyla disk ve tripoda tutturulmuştur. Disk her ikisinde de zengin işçiliğe sahiptir⁷¹⁴. Gövde mili yuvarlak kesitli gövdeli ve yivlidir. Yivler daha ince çift yiv ile dönüşümlü üç ana kalın yiv olarak düzenlenmiştir. Her ikisinde de baş kısımları kırık ve eksiktir. **M23** numaralı örnek, **M22** numaralı örneğe göre daha iyi korunmuştur. Khamis, **M22** üzerine yaptığı yayında **M23** katalog numaralı

⁷⁰⁸ Eser, 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında Trench 18'de ortaya çıkarılmış ve Elias Khamis tarafından yayını yapılmıştır. Bkz. Khamis 2013, 110, Br 20.

⁷⁰⁹ Poseidon ve Euphrates Evleri 1999 kazılarında Poseidon Evi B5 numaralı mekânda Mars Heykeli ile birlikte bulunmuştur. Bkz. Nardi – Önal 2003, 69-78.

⁷¹⁰ Bu grupta yer alan Erken Roma Dönemi *candelabrum*'ların boyları 120-160 cm arasında değişmektedir. Bailey 1996, 91.

⁷¹¹ Pernice 1925, 46, Abb. 56.

⁷¹² Bailey 1996, 91-92.

⁷¹³ Bu grupta değerlendirilen *candelabrum*'ların bir örnek hariç hepsi aslan ayaklı pençeli olup sadece bir örnekte fil başı şeklinde betimler vardır. Bkz. Bailey 1996, 91.

⁷¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Katalog M22-M23.

eserle ilgili de değerlendirmelerde bulunmuştur⁷¹⁵. Khamis'e göre her iki *candelabrum*'un da Etrüsk coğrafyasında öncülerine rastlanmaktadır. Yazar, eserler hakkında yaptığı değerlendirmesinin devamında Erken İmparatorluk Dönemi'nin İtalya'daki popüler kentleri Pompeii, Herculaneum ve Boscoreale'de⁷¹⁶ bilinen bir tip olduğunu ifade etmiştir.

British Museum envanterinde yer alan üç adet *candelabrum*'un aslan pençeli tripod, üstünde disk, disk üzerinde yer alan zengin bitkisel süsleme ve yivli gövde mili bölümleri, Zeugma *candelabrum*'ları ile yakın benzer unsurlar taşır⁷¹⁷. Zeugma örneklerinin her ikisinde de baş (*kalathos*) kısmı eksik olduğundan bu bölümle ilgili karşılaştırma yapılamamıştır. Bailey, British Museum *candelabrum* örneklerini MS 79 öncesine tarihlemiştir.

Patara kazılarında ele geçen bir örnek, korunan bölümleri göz önünde bulundurulduğunda tripod ve gövde mili özellikleri bakımından Zeugma örneği ile benzeşir⁷¹⁸. Patara örneği bulunduğu yapı konteksti göz önünde bulundurularak MS 2.-3. yüzyıl ile 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

M22 ve **M23** katalog numaralı örneklerin her ikisi de MS 252/253 I. Şapur istilasını yangın katmanından ele geçmiştir. Zeugma *candelabrum*'larının çıkmış olduğu yapı katmanı ve bu eserlerin uzun süreli kullanım gören ev araç gereçleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda **M22** ve **M23**'ü British Museum örnekleri gibi MS 1. yüzyıla tarihlendirmek yerinde olacaktır⁷¹⁹.

⁷¹⁵ Khamis 2013, 111.

⁷¹⁶ Gorecki 1993, Pl. 1, A1-A2; Khamis 2013, 111.

⁷¹⁷ Bailey 1996, 91, 3867-3869.

⁷¹⁸ Şahin 2010, 52, C5.

⁷¹⁹ Bailey 1996, 91, 3867-3869.

2. Grup (M24-M25)

Bu grupta yer alan *candelabrum*'lar **M24**⁷²⁰ ve **M25**⁷²¹ katalog numaraları ile incelenmiştir (**Levha 38, Çizim 11**). Bu gruptaki Zeugma *candelabrum*'larında tripod bölümünde stilize aslan ayağı bitkisel bezemeler görülmektedir. **M24** katalog numaralı *candelabrum*, bu grup içerisinde bambu ağacı dalı biçimli gövde mili ve *krater* biçimli başlığı ile **M25** numaralı *candelabrum*'dan ayrılır. **M25** numaralı *candelabrum*'da ayak ve baş kısmında bitkisel çıkıntı şeklinde süslemeler bulunmaktadır. İki *candelabrum*'un ölçüsü de 40 cm civarında olduğundan masaüstü kullanıma uygun gereçler olduğu düşünülmüştür⁷²².

Her iki eser de Bailey'in yapmış olduğu *candelabrum* tipolojisinde B grubunda bitkisel bezemeli Roma *candelabrum*'ları içerisinde yer alır⁷²³. Bu gruptaki *candelabrum*'lardan **M24**'te stilize aslan ayaklı tripod, gövde mili bambu dalı şeklinde yatay yivler ile bezenirken **M25**'te stilize aslan ayaklı tripod, budanmış dal desenli gövde mili görülür⁷²⁴. Söz konusu bu örnekler, Bailey tarafından MS 1. ve 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir⁷²⁵.

3. Grup (M26-M27)

Zeugma, ayarlanabilir gövde milli *candelabrum* örnekleri bu grupta incelenmiştir. **M26**⁷²⁶ ve **M27**⁷²⁷ numaralı iki eser bu grupta ele alınmıştır (**Levha 38-39**). Her iki örnek de demirden yapılmış ve gövde mili ayarlanabilir forma sahiptir. Bronz örneklerde

⁷²⁰ 1999-2000 yılı Gaziantep Müzesi Euphrates ve Poseidon Evleri kurtarma kazılarında Poseidon Evi B6 *Peristyl* mekânında bulunmuştur. Eser tez kapsamında metal kandiller bölümünde değerlendirilen **M2** katalog numaralı kandil ile birlikte ele geçmiştir. Bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 942.

⁷²¹ 1992 yılı Gaziantep Müzesi Dionysos Evi kurtarma kazılarında ele geçmiştir.

⁷²² Şahin 2010, 52.

⁷²³ Bailey 1996, 94.

⁷²⁴ Bailey 1996, 94.

⁷²⁵ Bambu gövde mili ve *krater* kap biçimli başlık için bkz. Bailey 1996, 3896-3897.

⁷²⁶ Eser 2000 yılı çok uluslu kazılarında Dionysos ve Mousalar Evi yakınlarında yer alan ve bir bölümü bugün baraj suları altında kalan Trench 2'de bulunmuştur. İan Scott tarafından yayını yapılan eser için bkz. Scott 2013, 214-216, IR 99.

⁷²⁷ Eser 2000 yılı çok uluslu kazılarında *agora* yakınlarında bulunan ve bir bölümü bugün baraj suları altında kalan Trench 14'te bulunmuştur. Bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 159, Kat. No. 916.

görülen tripodun hemen üzerindeki disk kısmı görülmez. Tripod stilize aslan pençesi biçimlidir. Gövde mili iki parçadan oluşur. Gövde milinin ortasında bulunan manşonla araç uzayıp kısalabilir. Her iki eserin de uzatılmış hali yaklaşık 135 cm civarındadır⁷²⁸.

Zeugma *candelabrum*'larına form bakımından en yakın eser British Museum envanterinde yer alan bakır alaşımlı *candelabrum*'dur⁷²⁹. Her iki örnek teleskopik gövde mili yapısına sahiptir. Bailey, British Museum örneğini Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlemektedir. Eserimizle benzer demir bir *candelabrum* örneği Bizans kültür katmanında Sardis'te de bulunmuştur⁷³⁰.

4. Grup (M28)

Zeugma, masaüstü *candelabrum* örneği olan tek eser **M28**⁷³¹ katalog numarası ile bu grupta incelenmiştir (**Levha 38**). Eser aslan ayaklı bir kare taban, üzerinde kandilin bulunduğu makara biçimli bölüm ve onun üzerindeki diskten oluşmaktadır. Kare ayak kısmının iç çeperinde CHA ve CEI ibareleri atölye ya da usta monogramları okunmaktadır⁷³². Eser boyutundan dolayı masaüstü *candelabrum*'u olarak düşünülmüştür⁷³³.

Pompeii kazılarında ele geçen iki örnek⁷³⁴ kare biçimli kaide ve aydınlatma gerecinin bulunduğu disk bölümü göz önünde bulundurulduğunda Zeugma örneği ile benzerdir. Pompeii örneklerinde kare biçimli kaideyi taşıyan ayaklar boğa ayağı şeklinde yapılmıştır. Zeugma örneğinde aslan pençesi şeklindedir. Pompeii örneklerinde aydınlatma gerecini taşıyan diskin altındaki bölüm kıvrık dallı ağaç şeklinde yapılmış,

⁷²⁸ Eserler çok parçalı olarak ele geçtiği için bazı bölümleri rekonstrüksiyon çizimle anlaşılabilir hale gelmiştir. Bkz. Scott 2013, 215 ve 216; Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 159.

⁷²⁹ Bailey 1996, 98, Q3901.

⁷³⁰ Waldbaum 1983, 104, pls. 39, 613, 40, 614.

⁷³¹ Eser, 1999-2000 yılında Gaziantep Müzesi başkanlığında yürütülen Euphrates-Poseidon Evleri kurtarma kazılarında Euphrates Evi'nde C2 numaralı odada ele geçmiştir. Ayrıca bkz. Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 168, Kat. No. 949.

⁷³² Monogramlar Latince olduğundan eserin İtalya orijinli olabileceği değerlendirilmektedir.

⁷³³ Bkz. 2. Grup'taki *candelabrum* örnekleri.

⁷³⁴ Ruesch 1908, Nr. 1619; Seidel 2009, 43 f; Ruesch 1908, Nr. 1620.

ağacın önünde Attis tek dizi üzerinde durur pozisyonda verilmiştir⁷³⁵. Pompeii örneklerinin birinde baş kısmındaki disk kırık ve eksiktir⁷³⁶.

Yine Boscoreale ve Pompeii’de birkaç ayrıntılı bölümü hariç oldukça benzer *candelabrum* örneklerine rastlandığı araştırmacılar tarafından not edilmiştir⁷³⁷. MS 79 Vezüv Yanardağı patlamasıyla kül altında kalan merkezlerde yapılan kazılarda ele geçen örnekler ile Zeugma örneğinin form bakımından benzerliği ve Zeugma örneği üzerindeki Latince ibare, bunların Campania Bölgesi üretimi eserler olduğu sonucunu çıkarmamıza vesile olmuştur.

Pompeii örnekleri bağlamında Zeugma *candelabrum* örneği MS 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

2.2.1.2. Zeugma *Candelabrum* Parçaları (M29-M41)

Bu bölümde antik kentte çeşitli dönemlerde yapılan kazılarda parçalar halinde ele geçen *candelabrum* parça ve aksamaları incelenmiştir. *Candelabrum* parçaları yukarıda verilen Pernice ve Bailey’in tipolojisine sadık kalınarak değerlendirilmiş ve tarihlendirilmişlerdir.

Bu parçalardan ilk beşi **M29-M33**, Pernice Tip 1 ve Tip 2’de verilen, MS 1. yüzyıla tarihlendirilen bronz *candelabrum* örneklerinin benzerlerinin muhtelif bölümlerine ait olan parçalardır (**Levha 40, Çizim 12**)⁷³⁸. **M29** numaralı parça *candelabrum*’un krater biçimli baş bölümüne⁷³⁹ aittir. **M30** katalog numarasında iki parça beraber ele geçtiği için aynı numarada değerlendirilmiştir. Bunlardan biri *candelabrum*’un krater biçimli baş bölümü⁷⁴⁰ diğeri ise baş bölümünün altında yer alan disk bölümüne⁷⁴¹ aittir. **M31** ve **M32** numaralı parçalar *candelabrum*’ların tripod bölümlerinin üzerindeki disk biçimli

⁷³⁵ Zeugma örneğinde bu bölüm makara şeklindeki bir parça ile geçilmiştir.

⁷³⁶ Disk bölümü olmayan Pompeii örneği için bkz. Ruesch 1908, Nr. 1620.

⁷³⁷ Pernice 1925, 40; Oettel 1991, Kat. No. 1.

⁷³⁸ Pernice 1925, 45-49.

⁷³⁹ Bailey 1996, Q3875, Pl. 106.

⁷⁴⁰ Bailey 1996, Q3875.

⁷⁴¹ Bailey 1996, Q3876.

parçalarıdır⁷⁴². **M33** katalog numarasında yer alan parça ise *candelabrum*'un tripod kısmının aslan pençesi ayaklarının birine aittir ve *pedestal*'i ile birlikte ele geçmiştir.

Yukarıda kısaca bilgileri verilen eserler, Bailey'in Erken Roma Dönemi'nde Tip a ve b'de değerlendirdiği *candelabrum* örneklerine benzemektedir⁷⁴³. Bailey bu grupta incelediği eserleri MS 1. yüzyıla tarihlendirmiştir. **M29-M33** katalog numarasında yer alan *candelabrum* parçalarını da MS 1. yüzyıla tarihlendirmek yerinde olacaktır.

M34-M41 arasında yer alan *candelabrum* parçaları oldukça amorf durumda olduğundan tanımlamaları yapılabilmiş ancak tarihlendirme yapılamamıştır (**Levha 41-42**).

M34, *candelabrum*'un tripod kısmında yer alan bitkisel süslemelerdir. Pernice Tip 1'de yer alan kandillerde bu tür süslemeler görülmektedir.

M35, bir *candelabrum*'a ait gövde milinin parçasıdır. Korunduğu kadarıyla bitkisel bezemeli olan *candelabrum* örneklerine aittir. Bu tip *candelabrum* örneklerini Pernice, Tip 3'te değerlendirmiştir.

M36, *candelabrum*'un baş kısmında bir parçaya, **M37** ve **M38** ise *candelabrum*'un tripod veya baş kısmında bir parçaya ait olmalıdır.

M40, korunduğu kadarıyla bitkisel bezemeli olan *candelabrum*'un tripod kısmında bir bölgeye aittir. Bu tip *candelabrum* örneklerini Pernice, Tip 3'te değerlendirmiştir.

M41, *candelabrum*'un tripod bölümüne ait iki parçadır.

Candelabrum başlığı altında değerlendirilen tarihlendirilmesi yapılan ve yapılamayan tüm eserler MS 252/253 I. Şapur istila katmanında ele geçmiştir. Roma Dönemi'nde bronz eserlerin uzun yıllar kuşaktan kuşağa kullanımına bağlı olarak MS 1. yüzyılda üretilen bir eserin MS 3. yüzyılda da kullanıyor olabilme ihtimali tarihlendirme

⁷⁴² Bailey 1996, Q3876.

⁷⁴³ Bailey 1996, 91-92.

yapılırken göz önünde bulundurulmuştur. Metal eserlerin hiçbirisi metal kandil örneklerinde olduğu gibi MS 250 sonrasına tarihlendirilmemiştir.

2.2.2. *Lykhnoukhai*

Lykhnoukhos, meşale veya mum taşıyan heykel anlamına gelmektedir. *Lykhnoukhai* kullanımı ve kullanıldıkları alanlarla ilgili bazı bilgiler antik kaynaklardan edinilmektedir⁷⁴⁴. Homeros, Alkinoos'un sarayını şu cümleler ile anlatmaktadır: “*Heykeller dikilmişti güzel ayaklıklar üstüne, yanan چراغلار tutuyordu ellerinde delikanlılar, konaktaki şölenleri aydınlatmak için geceleri*”⁷⁴⁵.

Bailey, ilk arkeolojik *lykhnoukhai* örneğinin, Birtish Museum'daki Arkaik Dönem'e ait pişmiş toprak kadın heykeli olduğunu belirtir⁷⁴⁶. Oldukça stilize bir şekilde yapılmış olan heykel, sağ elini dirsekten kırarak ileri uzatmış ve bu elinde muhtemelen mum ya da meşale taşıyor olmalıydı⁷⁴⁷.

Antik kaynaklarda, geceleri *symposion*'ları aydınlatmak için kullanıldıkları yer almaktadır⁷⁴⁸. Karanos'un düğünündeki *symposion* sahnesini Athenaios şu şekilde aktarır: “*Şölen devam ederken mekânı çevreleyen beyaz ibrişimden perdeler çekiliyordu. Bunlar çekilince duvarlar gizli bir mekanizma ile açılıyordu ve meşaleler görünüyordu. Birçok figür vardı. Pan, Hermes, genç figürler ve meşaleleri gümüşten ellerinde tutuyorlardı*”⁷⁴⁹.

Pompeii'de ele geçen, MÖ 1. yüzyıla ait *lykhnoukhai*'ların evleri süsleyen heykeller oldukları bilinmektedir⁷⁵⁰. Ele geçen figürlerin el ve kollarının duruşu ve avuçlarındaki boşluk bunların kandil veya meşale taşıdıklarını göstermektedir. Roma evlerinde

⁷⁴⁴ Çokay 2000, 29.

⁷⁴⁵ Hom. Od. VII, 100.

⁷⁴⁶ Bailey 1975, 218, Res. 94.

⁷⁴⁷ Çokay 2000, Res. 47a, b, c.

⁷⁴⁸ Çokay 2000, 30.

⁷⁴⁹ Athen. 4, 130 a.

⁷⁵⁰ Çokay 2000, 30.

triclinium'u sadece aydınlatmakla kalmamışlar, ziyafet için gelen konuklara görsel bir şölen de hazırlamışlardır⁷⁵¹.

2.2.2.1. Zeugma'daki *Lykhnoukhoi* (M42-M44)

Tez kapsamında bu başlık altında Mars ve Dionysos bronz heykelleri **M42** ve **M43** katalog numarası altında ve bir adette bronz bir heykele ait ayak parçası **M44** katalog numarası altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur (**Levha 43-44**). Bu ayak parçası ölçü olarak tez kapsamında incelenen Mars ve Dionysos heykellerinin ayak ölçüleri ile uyumludur. **M44** numaralı eser parça halinde ele geçtiği için ve ayrıca Mars ve Dionysos heykelleri birçok açıdan benzer özelliklere sahip olduğundan eserlerin değerlendirmesi birlikte yapılmıştır.

Zeugma'da 2000 yılında sürdürülen kurtarma kazıları sırasında, eşine ender rastlanabilecek bir buluntu olan bronz bir Mars Heykeli (**M42**), Poseidon Evi'nde ortaya çıkarılmıştır (**Levha 43**)⁷⁵². Mars Heykeli, *convivium*'larda kullanılmak üzere veya olasılıkla Sasani saldırılarından korumak amacıyla Poseidon Evi'nde *peristyl*'e komşu, depo vazifesi gören bir odaya konmuştur⁷⁵³. 2 metreyi bulan dolgu toprağın altında kalmış ve olasılıkla toprağın neden olduğu ağırlık nedeniyle kısmi olarak parçalanmıştır. Ancak tüm parçaları ortaya çıkarılmış ve birleştirilmiştir⁷⁵⁴.

Eser, 1,50 m uzunluğa ve 2-4 mm kalınlığa sahiptir⁷⁵⁵. Genel hatlarıyla tanımlamak gerekirse, çıplak, sağ eli yukarı kalkık ve dirsekten bükük olması nedeniyle olasılıkla elinde mızrak tutmaktadır. Vücudu hafifçe bükük olup başı sola çevrilmiştir. Miğferin

⁷⁵¹ Çokay 2000, 30-31.

⁷⁵² Aylward 2013, 12.

⁷⁵³ Önal 2004, 20; Önal 2013, 83. Mars Heykeli, Gaziantep Müzesi 1999-2000 yılı kurtarma kazılarında benim de içinde bulunduğum bir ekip tarafından bulunmuştur. Kazı sırasında kırılmış kiremitler, erimiş kerpiç parçalı yıkıntının altında ilk önce heykelin sağ dizi sonra sağ eli belirmişti. Günboyu süren ve gece 21:00 sularına kadar yapılan çalışmayla heykel bağlı bulunduğu I. Şapur istila katmanından çıkarıldı ve Gaziantep Müzesi'ne ilk müdahaleleri yapılmak üzere nakledildi. Heykel Poseidon Evi *Peristyl*'ine komşu B5 mekânında bir *candelabrum* ile birlikte ele geçmiştir. Her iki eserin de birlikte ele geçmesi evdeki *symposion*'lar için bu alanda bekletilmiş olabileceği yorumunu yapmamıza neden olmuştur. *Candelabrum* **M23** katalog numarası ile tez kapsamında yer almış ve incelenmiştir.

⁷⁵⁴ Nardi – Önal 2003, 69.

⁷⁵⁵ Nardi – Önal 2003, 69.

altında, yüzün çevresi ve alnı son derece kalın ve kıvrıkcık saç ile çevrelenmiştir. Saçlar boyuna kadar uzanmaktadır. Toplu bir yüze sahip olup sinirli bir ifade ile betimlenmiştir. Alnı çizgili, kaşlar tek bir çizgi halinde belirgindir. Göz bebeği ve irisi belirtilmiştir. Eserin sağ elinde mızrak tuttuğu düşünülmektedir. Sol elinde ise bir buket çiçek tutmaktadır. Bu yönüyle savaşı ve baharı simgelemektedir⁷⁵⁶. Heykel yaklaşık olarak 10 cm yüksekliğindeki bir *pedestal* üzerine oturtulmuştur.

Diğer yandan Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Klasik Eserler Seksiyonunda bronz bir Dionysos Heykeli sergilenmektedir (**M43**). Söz konusu eser Zeugma’da bulunmuş olup⁷⁵⁷ bilinmeyen bir tarihte İngiltere’ye kaçırılmış ancak daha sonra T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın çabaları ile tekrar yurda dönüşü sağlanmıştır.

Dionysos Heykeli 136 cm uzunluğunda olup eni ve derinliği 42 cm, yüksekliği 5,5 cm olan bir kaidenin üzerine oturmuştur (**Levha 44**). Böylece toplam uzunluğu 141,5 cm’dir. Omuz genişliği 37 cm’dir. Başın uzunluğu 19 cm, genişliği, 15,5 cm, derinliği ise 18 cm’dir. Eserin yüzünde ve gövdesinde toprak altında kalmaktan ötürü oluşan kısmi bir korozyon bulunmaktadır. Sağ kol omuzun 10 cm altında, pazıdan itibaren kopuktur. Sol kol ise bilekten itibaren kopmuştur. Ancak burası bilinmeyen bir tarihte restore edilerek birleştirilmiştir. Heykelin baş kısmının da koptuğu, yine bilinmeyen bir tarihte restore edildiği ya da farklı bir esere ait başın buraya yerleştirildiği düşünülmektedir. Yine de heykel bu mevcut haliyle değerlendirmeye alınmıştır.

Kompozisyonda Dionysos çıplak ve genç olarak betimlenmiştir. Dik olan sağ ayak ağırlığı taşımaktadır. Sol ayak ise hafifçe kırılmış, topuk kalkmış ve ayak parmak uçlarına basmaktadır. Gövde ince ve narindir. Sağ omuz hafifçe düşmüştür. Sol omuz ise daha yüksektir. Böylece asimetrik bir görüntü oluşmuştur. Sol elin kapanış biçimi büyük

⁷⁵⁶ Nardi – Önal 2003, 69 vd.

⁷⁵⁷ Dionysos Heykeli’nin Zeugma orjinli eser olduğu Kazı Başkanı Prof. Dr. Kutalmış Gökay tarafından öne sürülmüştür. Kendisinin tavsiyesi üzerine tez kapsamına alınmıştır. Bilgi ve önerileri için kendisine teşekkür ederim.

ihtimalle bir nesneyi tuttuğuna işaret etmektedir. Bu el de bir tutacak olabilir. Nitekim benzer bir örneğe Pompeii’de rastlanmıştır⁷⁵⁸.

Heykelin başı hafifçe sağa dönüktür⁷⁵⁹. Saçlar alın üstünde, şakaklarda ve ensede bukleler halinde uzun, hareketli ve dalgalıdır. Başın üstünde, arkasında ve ense köküne kadar olan kısımda ise daha az hareketli ve kısadır. Dalgalı ve kabarık saç telleri kulakları kapatmıştır. İris dairevi kazıma ile belirtilmiş, göz bebekleri belirgin oyulmuş ve göz kapakları tarafından hafifçe örtülmüştür. Alın gergin ve ince olup kırışıklıdır. Burun düzgün ve kemersizdir ancak yüze göre büyüktür ve burun ucu bıyık üstüne kadar indirilmiştir. Burun kanatları kalındır. Burun kanatlarını takip eden ve bıyık kenarlarına doğru devam eden *naso labial* hat belirgindir. Dudaklar etli, ağız hafifçe aralıktır. Yanaklar ince ve gergindir. Eser yarım ay şeklinde gençliğin belirtisi olan favori ile betimlenmiştir. Başında asma yaprak tacı bulunmaktadır. Tacın ortasında ise iki adet üzüm salkımı yer almaktadır.

Tez kapsamında ele alınan Dionysos ve Mars heykellerinin birbirine yakın boyutta ve benzer özelliklere sahip olması aynı amaca hizmet etmek için bir program dahilinde yapıldıklarını düşündürmektedir⁷⁶⁰. İmparatorluğun merkezinde özellikle Pompeii’de bulunan benzer eserler Zeugma’daki iki bronz heykelin aydınlatma gereci için kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir⁷⁶¹. Roma *convivium*’larındaki ışıklandırma uygulamaları, kandiller ve kandil tutucular, bir akşam organizasyonu olan Roma ziyafetinde önemli bir yere sahiptir. Akşam vakti algıyı sağlayan bu gereçler, yani bronzdan yapılan

⁷⁵⁸ Bielfeldt 2018, 430-431; Mellilo 2013, 57-62.

⁷⁵⁹ Dionysos heykelinde baş ve gövde kısımları uyumsuz gibi durmaktadır. Bu konuda kesin bir kanıt olmadığı için tez kapsamında baş ve gövde bölümü birlikte değerlendirilmiştir.

⁷⁶⁰ Napoli Müzesi’nde yer alan bir eserde Pompeii’de Triclinium Evi’nden ele geçen bir fresko üzerinde bir *convivium* sahnesi işlenmiştir. Sahnede yemek ziyafetine hizmet eden atletik vücutlu genç bir köle ile aynı boyda ışık tutan heykel yer almaktadır. Bu sahnedeki heykelciğin işlevi tez kapsamına aldığımız Dionysos ve Mars heykelleri için uyumludur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bielfeldt 2022, 168 Abb.19.15.

⁷⁶¹ Allison 2006, Pl. 13, cat. no: 218.

ışıklandırma gereçleri, ışık ve gölgeyi şekillendiren, dikkat çeken özenle yapılmış eserlerdir⁷⁶².

Pompeii ve çevresi özelinde günümüze kadar yapılan kazılarda ele geçen eserler, Mars ve Dionysos heykellerinin kullanım amaçları hakkında fikir vermektedir. Pompeii’de 20. yüzyılın başında yapılan kazılar sırasında bir evin avlusunda ele geçen 149 cm boyunda, *pedestal* üzerine oturan çıplak ve bronz genç erkek heykeli, Zeugma’daki Mars Heykeline vücut kompozisyonu ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki Dionysos Heykeli’ne ise sol elinin duruş pozisyonu dahil yakın benzerliğe sahiptir⁷⁶³. Genç erkek heykelinin sağ elinde *tendril* biçimli bir filiz tutacak bulunmaktadır. Tutacakların üzerinde saptanan ikişer dikey pim üzerine bir tepsinin yerleştirilmesi için kullanılmıştır⁷⁶⁴.

Toledo Sanat Müzesi’nde Pompeii’de bulunan genç erkek heykeline çok benzeyen bir başka bronz çocuk heykeli sergilenmektedir. Gerek ölçüleri (143 cm) gerekse vücudunun ve ellerinin duruşu ile Pompeii’de bulunan bronz erkek heykeline çok benzemektedir. Bu eserlerde ellerin duruşu ve kullanılan figürler (tanrı, tanrıça veya insan) değişiklik gösterebilmektedir ancak işlev aynı kalmaktadır. Ayrıca eserler her zaman genç olarak betimlenmektedirler. Örneğin, Pompeii’deki Casa di Giulio Polibio’nun (Iulius Polybius Evi) *triclinium*’unda bulunan, son derece iyi korunmuş durumdaki arkaik üsluba uygun olarak yapılan çıplak bronz heykelde açık olan sağ el *tendril* biçimli tutacağın yerleştirilmesi için ortasından delinmiştir (*os capitatum*). Sol el ise yukarıya doğru bakan yumruk biçimindedir⁷⁶⁵. Diğer yandan Via Abbondanza’da bulunan *ephebos*’ta⁷⁶⁶ sol el baldır hizasına doğru aşağıda olup *tendril* biçimli tutacağı

⁷⁶² Bielfeldt 2018, 430 vd.

⁷⁶³ Bielfeldt 2018, 430 vd.

⁷⁶⁴ Bielfeldt 2018, 430 vd.

⁷⁶⁵ Nuzzo 2022, 131.

⁷⁶⁶ Maiuri 1925, 337-353. Yazarın verdiği bilgiye göre *ephebos symposion*’lar için *triclinium* mekânına yakın bir alanda üzerine kumaş örtülü şekilde saklanmıştır.

kavramaktadır. Sağ elin dirseği ise hafifçe bükülmüştür⁷⁶⁷. Yukarıda bahsedilen örnekler görsel olarak çeşitli farklılıklar içerse de aynı işlevde yani aydınlatma aracı olarak kullanılmışlardır⁷⁶⁸. Nitekim söz konusu eserin de aydınlatma aracı olduğu düşünülmüştür⁷⁶⁹.

İki eserin saç stilleri ait olabilecekleri dönem konusunda fikir vermektedir. Mars Heykeli'nin saçları gür, kabarık ve kıvrıktır. Bunun yanı sıra baştan dışarı taşmaktadır. Bu özellik Hadrianus'tan Commodus'a değin geniş bir zaman diliminde görülmektedir (MS 117-192). Bu nedenle eseri MS 2. yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür⁷⁷⁰.

Dionysos Heykeli'nde ise saçlar yanlarda kabarık olmakla birlikte baştaki çelengin arkasından itibaren taranmış gibi düz inmekte ensede tekrar kabarmaktadır. Eserin tarihlemede dikkat çeken en önemli noktası ise yarım ay biçimli favorileridir. Gençliğin sembolü olan bu özellik genellikle Antinoos portrelerinde görülür⁷⁷¹. Söz konusu portrelerin ölümünden sonra yani MS 130-138 aralığında yapıldığı kabul görür⁷⁷². Bu nedenle eserin tarihi için Hadrianus Dönemi'nin sonlarını vermek yerinde olacaktır.

2.2.3. *Laterna*

Laterna, kandilin ya da mum ateşinin rüzgârdan korunmasını sağlayan, fener olarak tanımlanabilecek araçları ifade etmektedir⁷⁷³. *Laterna*'lar Hellenistik Dönem öncesi Güney İtalya vazolarında kova şeklinde bir forma sahiptirler⁷⁷⁴. Roma Dönemi'nden itibaren silindirik formlu, üstte topuz şeklinde tutamağı olan *laterna*'ların ağırlıklı olarak kullanıldığını görmekteyiz⁷⁷⁵.

⁷⁶⁷ Bielfelt 2022, 164.

⁷⁶⁸ Zanker 1974, 37, No. 33.

⁷⁶⁹ Zanker 1974, 37, No. 33.

⁷⁷⁰ Fittschen – Zanker 1994, C. 3, Levha 54, 58, 59, 67, 68, 78, 80 ve 91.

⁷⁷¹ Özgan 2013, 170 vd.

⁷⁷² Özgan 2013, 170 vd.; Kadıoğlu 2022, 61 Fig.7b.

⁷⁷³ Çokay 2000,31.

⁷⁷⁴ Loeschke 1909, 375

⁷⁷⁵ Çokay 2000,32.

Zeugma’da bugüne kadar yapılan kazı çalışmalarında tüm ya da tüme yakın *laterna* ele geçmemiş, sadece birkaç adet pişmiş toprak *laterna* parçası ele geçmiştir. Bu parçalar etütlük nitelikte olduğu için kataloğa alınmamıştır.

Ele geçen parçalardan sadece iki adedi hakkında bir değerlendirme yapmak mümkündür. Bunlardan ilki, bir *laterna*’nın üst kısmına ait, tutamağı kısmen korunmuş ağız ve boyun parçasıdır (**Şekil 3a**). Ağız çapı 6,5 cm olan parça, dışa çekik, hafif yuvarlak ağız kenarı ve omuza doğru hafif genişleyen içbükey silindirik boyun profiline sahiptir. Tutamak kısmı yaklaşık 3 cm kalınlığında yuvarlak kesitli sepet kulp şeklindedir ve sadece 3,2 cm’lik kısmı korunmuştur.

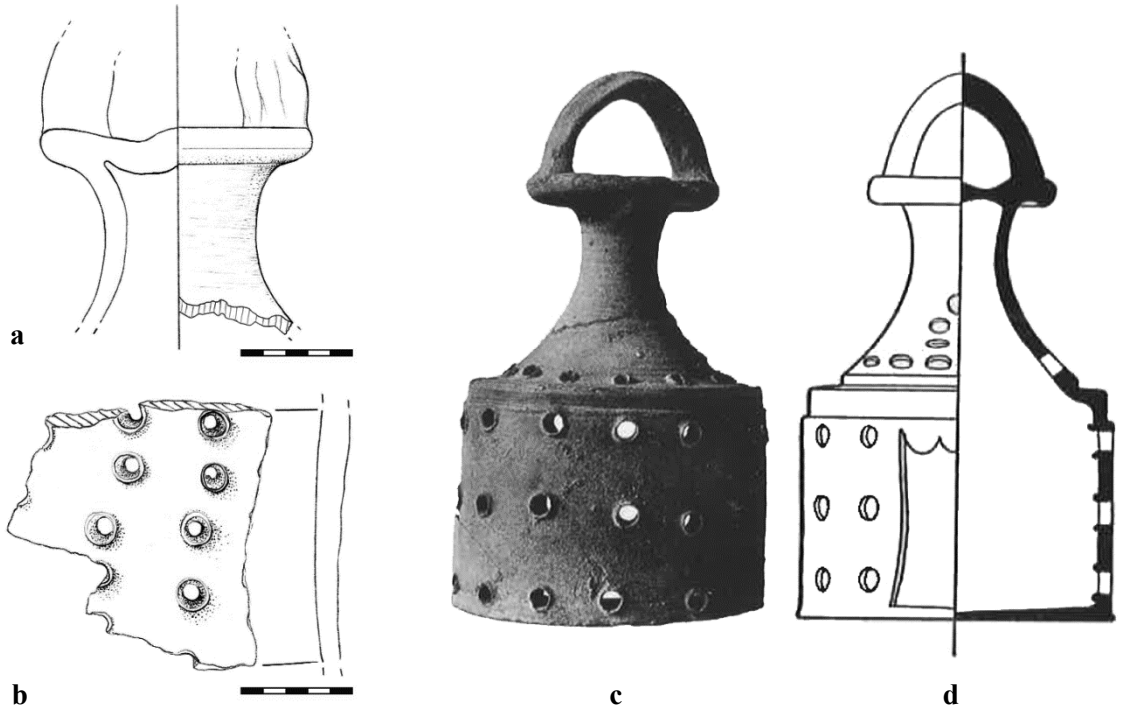
İkinci parça ise başka bir *laterna*’nın gövde kısmına ait olup yüzeyinde delikler bulunmaktadır (**Şekil 3b**). Hafif içbükey formda ve üzerinde delikler bulunan parçanın silindirik gövdeli bir *laterna*’ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık 11 cm yükseklikte ve genişlikte korunan parçanın yüzeyinde 8-10 mm çapında delikler bulunmaktadır. Dikey olarak iki, yatay olarak dört sırası korunmuş olup dikey sıralar arası yaklaşık 2,8 mm, yatay sıralar arası ise 11-14 mm arasında değişmektedir.

Bahsi geçen iki parça Dura-Europos’ta bulunan bir *laterna* örneği ile tutamak ve gövde bakımından benzerdir (**Şekil 3c-d**)⁷⁷⁶. Baur, Dura-Europos’ta ele geçen beş *laterna* parçasını Doğu Tipi alt başlığında sıralamıştır⁷⁷⁷.

Bahsi geçen iki örnek ve diğer parçaların tarihsel ve mekânsal herhangi bir bağlamdan kopuk şekilde bulunmaları bunların tarihlenmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla genel bir yaklaşımla Roma Dönemi’ne ait oldukları söylenebilir.

⁷⁷⁶ Baur 1947, 73-74, Cat. No. 421, Fig. 36, Pl. XIII.421.

⁷⁷⁷ Baur 1947, 73-74, Cat. No. 417-421.

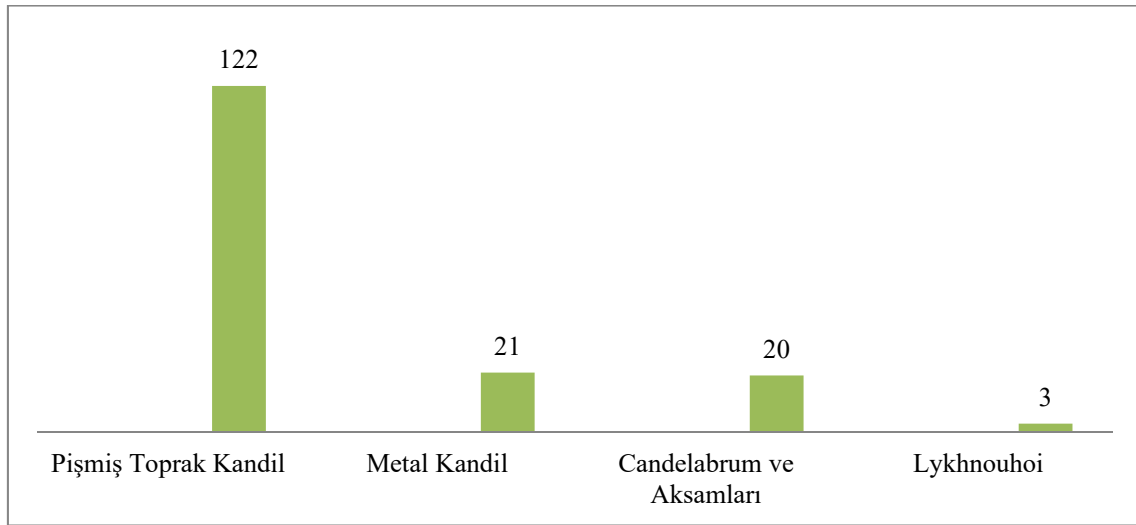
Şekil 3: Zeugma pişmiş toprak *laterna* parçaları (a-b, Zeugma Kazı Arşivi); Dura-Europos pişmiş toprak *laterna* örneği (c-d, Baur 1974, 73, Fig. 36, Pl. XIII.421).

Zeugma’da *laterna*’ların az sayıda örnekle ve parçalar halinde temsil edilmesi form gelişimi açısından bir değerlendirme yapmayı güçleştirmektedir. Bu gereçlerin büyük boyutlu olması ve dolayısıyla geçen süre zarfında kırılıp parçalanmaya müsait olması parça sayısının az olmasında etkili olabilir. Ayrıca, Zeugma’da bugüne dek kazı yapılan alanlar göz önüne alındığında buluntu sayısının az olması ile *laterna*’ların genellikle dış mekânlarda, açık alanlarda veya caddelerde kullanımının yaygın olması ilişkilendirilebilir. Zira Zeugma örneklerinin buluntu kontekstleri de nereye ait oldukları ve ne amaçla kullanıldıkları hakkında yorum yapmaya olanak tanımamaktadır. Elbette ticari ve askeri kültürü ile öne çıkan Zeugma’da gelecekte yapılacak kazı çalışmalarında gerek pişmiş toprak gerekse metal *laterna*’ların ele geçmesi oldukça muhtemeldir.

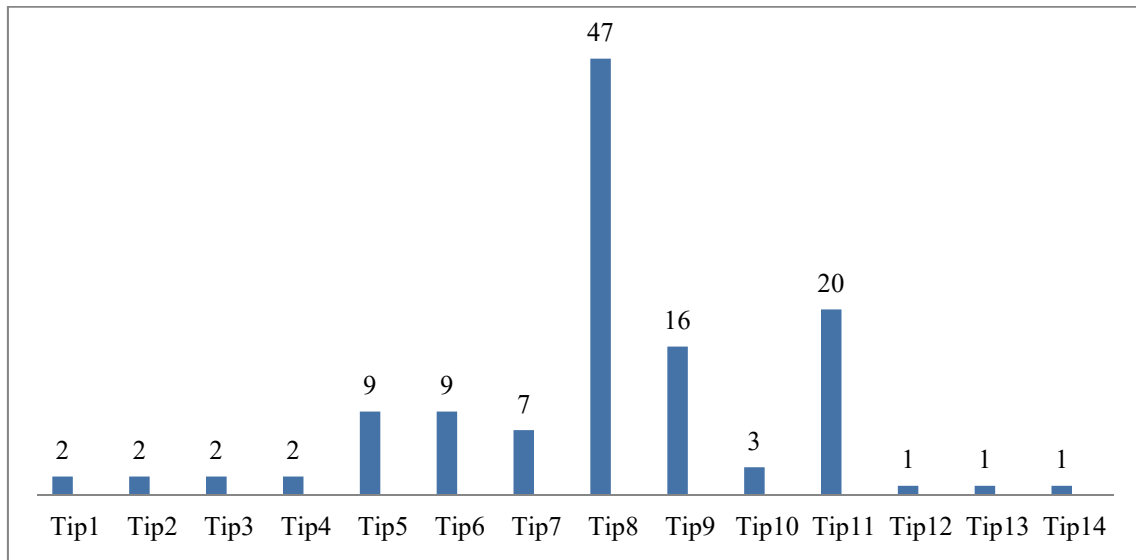
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANALİZ ve DEĞERLENDİRME

Tez kapsamında ele alınan toplam 166 adet aydınlatma gerecinden 122 adedi tüm ve tüme yakın pişmiş toprak kandil, 21 adedi metal kandil, 20 adedi *candelabrum* ve *candelabrum* aksamı ile 3 adedi *lykhnoukhai*'e aittir (**Grafik 1**). İncelenen tüm eserlerin kataloğu yapılmıştır. Bu başlık altında söz konusu eserler tarihsel ve mekânsal bağlamda değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır.

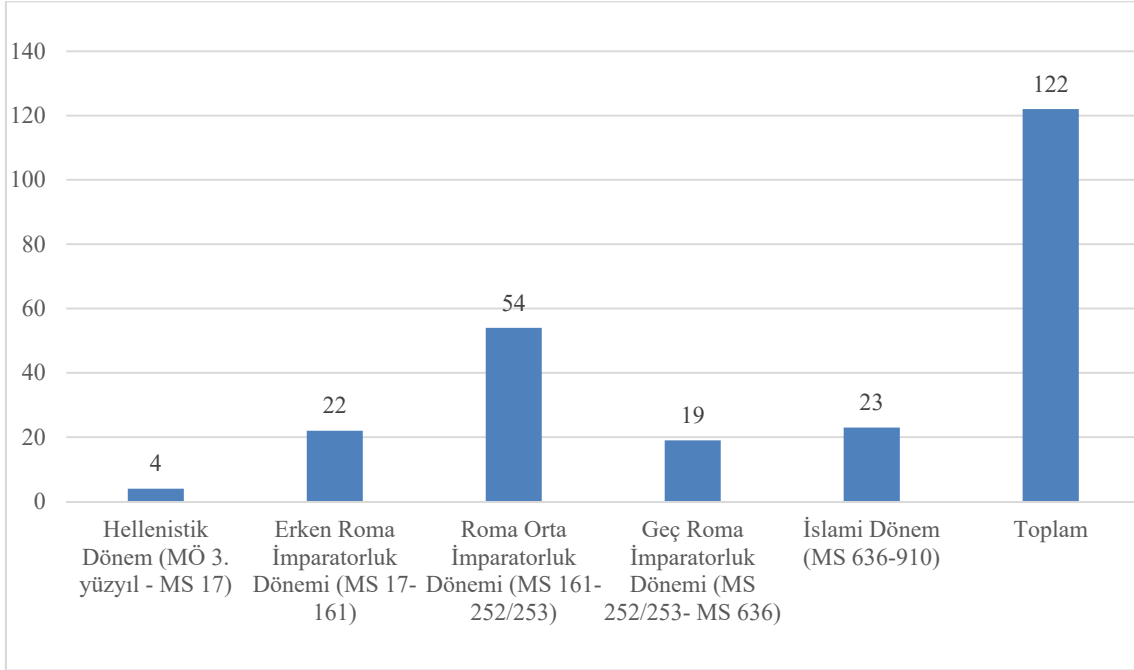
Grafik 1: Tez kapsamında kataloğa alınan ve incelen eser türleri.

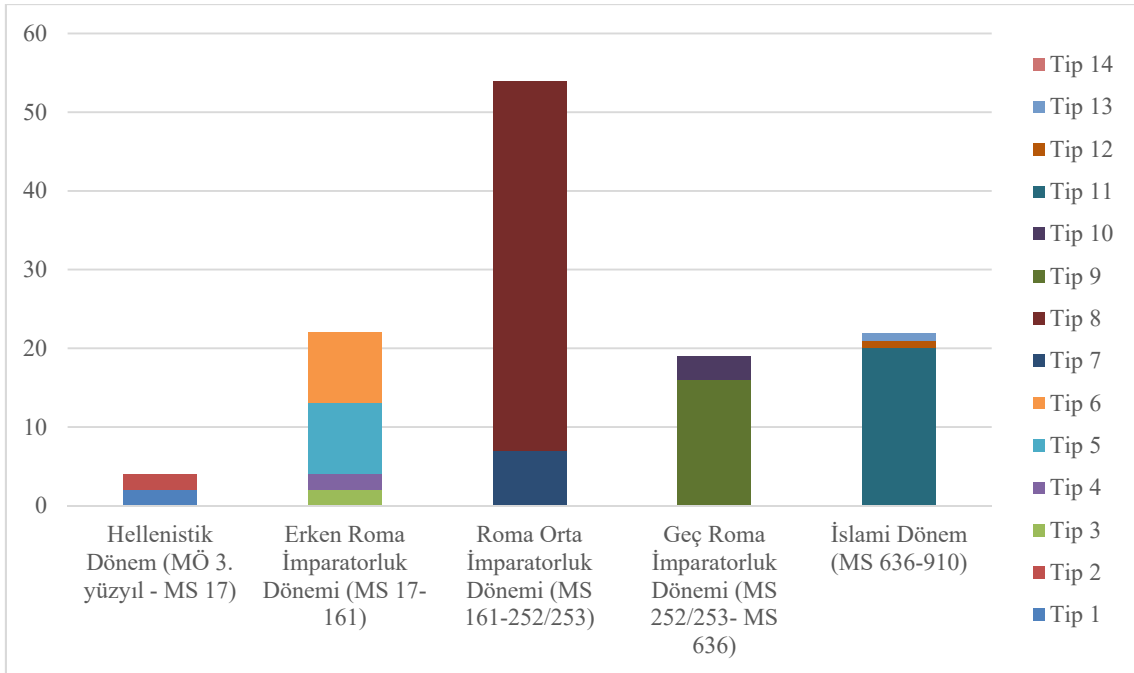
Grafik 2: Tez kapsamında kataloğa alınan pişmiş toprak kandil tipolojisinin sayısal dağılımı.

3.1. Aydınlatma Gereçlerinin Tarihsel Bağlamda Analizi

Zeugma antik kentinde ele geçen pişmiş toprak ve metal aydınlatma gereçleri Hellenistik Dönem, Erken Roma İmparatorluk Dönemi, Roma Orta İmparatorluk Dönemi, Geç Roma İmparatorluk Dönemi, İslami Dönem olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir (**Grafik 3-4**).

Grafik 3: Tez kapsamında kataloga alınan pişmiş toprak kandillerin dönemsel dağılımı.

Grafik 4: Tez kapsamında kataloga alınan pişmiş toprak kandil tiplerinin dönemsel dağılımı.

3.1.1. Hellenistik Dönem (MÖ 3. yüzyıl – MS 17)

Zeugma, MÖ 300’lerde I. Seleukos Nikator tarafından Makedon askeri kolonisi modelinde (*kotoikia*) kurulmuştur⁷⁷⁸. Kentin Hellenistik Dönemi’ni de bu tarihle başlatmak yerinde olacaktır. Bu dönem kentin Roma idaresine geçtiği MS 17’ye kadar devam etmiştir⁷⁷⁹. Kent, Mezopotamya’nın kuzey ucunda önemli bir Hellen ve Roma şehri olmasının yanında Fırat Nehri üzerindeki ana geçiş noktalarından birisi olarak MS 9.-10. yüzyıllara kadar varlığını sürdürmüştür⁷⁸⁰ (Harita 1-2).

Antik kentte Hellenistik Dönem’e tarihlenen pişmiş toprak kandil buluntuları Tip 1 ve Tip 2 başlığı altında incelenmiştir. Metal kandil, *candelabrum* ve *lykhnoukhoi* eser gruplarında bu döneme tarihlendirebileceğimiz buluntular ile karşılaşılmamıştır.

Tip 1 başlığı altında incelenen Attika kökenli kandiller, kentin Makedon askeri kolonisi (*katoikia*) modelinde rol almış Hellen yerleşimciler tarafından kullanılmış olmalıdır. Kentteki kandil repertuarında tek Hellen menşeli kandiller bu grupta ele alınmıştır. Tez kapsamında bir adet tüm ve bir adet parça halinde ele geçen bu gruptaki kandiller, Antiokheia örnekleri göz önünde bulundurularak MÖ 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir⁷⁸¹. Zeugma’daki 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında da çok az sayıda parça halinde örnekler ele geçmiş ve bunlar bulundukları kontekst gözönünde bulundurularak MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁷⁸². Bu grupta temsil edilen örneklerin Zeugma’daki iki sistematik kazı çalışmasında⁷⁸³ da çok az ele geçmesi, kentin Hellenistik Dönem sektörlerinde fazla kazı yapılmamasına ve Hellenistik Nekropol’ün kentin doğu konut sektörü altında kalmasına; ayrıca Zeugma’nın Hellenistik Dönem’de nispeten daha küçük ölçekli bir kent olmasına bağlanabilir (**Plan 1-2**).

⁷⁷⁸ Görkay 2017a, 149.

⁷⁷⁹ Butcher 2009, 81-83; Görkay 2017a, 152.

⁷⁸⁰ Strab. 16.1.22; Görkay 2017a, 149.

⁷⁸¹ Waagé 1942, 56.

⁷⁸² Hawari 2013, 181-182, Table 1.

⁷⁸³ 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazıları ile 2005 sonrası Ankara Üniversitesi tarafından Kutalmış Görkay başkanlığında yürütülen bilimsel kazılar.

Kentteki ya da kent yakınlarındaki pişmiş toprak kandil üreticileri, kandil üretiminde MÖ 3. yüzyılda gerçekleşen çarkla üretimden kalıpla üretime geçişteki⁷⁸⁴ büyük değişime ayak uydurmuş ve bu tarihten sonraki tüm kandiller MS 9. yüzyıla kadar kalıp yapımıyla üretilmiştir.

Tip 2’de temsil edilen iki adet kandil kentte en erken tarihe verilen kalıp yapımı kandillerdir. Omuz bölgesinde yer alan ışın motifi bu tip kandillerin karakteristik özelliğidir. Yayılım alanı düşünüldüğünde bu tip kandiller MÖ 2. yüzyıldan itibaren Suriye Bölgesi ile Anadolu arasında ticari yakınlaşmanın bir sonucu olarak bölgesel anlamda oldukça yaygın bir tip haline gelmiştir. Kandiller üzerindeki bezemeler, özellikle ışın motifleri yukarıda bahsedilen bölgede yer alan kandillerin temel özellikleri olarak görülebilir⁷⁸⁵. Üretim yeri Antiokheia olarak belirlenen bu tip kandiller, ticaretle ortaya çıkmaya başlayan yakın bölgeler arası kültürel yakınlaşma sayesinde Levant Bölgesi’nden Kilikya ve Zeugma’ya kadar yayılmıştır⁷⁸⁶.

3.1.2. Erken Roma İmparatorluk Dönemi (MS 17 – MS 161)

Eser Türü	Eser Sayısı
Pişmiş Toprak Kandiller	22
Metal Kandiller	16
<i>Candelabrum</i> ve Aksamları	20
<i>Lykhnoukhai</i>	3

Kentteki Erken Roma İmparatorluk Dönemi MS 17-161 yıllarını kapsamaktadır. Kentle ilgili son yapılan arkeolojik keşifler, Zeugma’nın Roma idari sistemine Tiberius Dönemi’nde dahil olduğunu ortaya çıkarmıştır⁷⁸⁷. MS 66 yılında III. Scythica Lejyonu’nun kente yerleşmesi⁷⁸⁸ ile kentteki imar faaliyetleri hızlanmış, Karatepe *agora*

⁷⁸⁴ Walters 1914, 5.

⁷⁸⁵ Gerçek, 2022, 181, Tatarlı Tip B.

⁷⁸⁶ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 110.

⁷⁸⁷ Butcher 2009, 81-83; Gökay 2017a, 152.

⁷⁸⁸ Hartmann – Speidel 2003, 102-103; Hartmann – Speidel 2013, 383.

dolaylarındaki yerleşim, kentin doğusu ve batısındaki yeni yerleşim alanları ile genişlemeye başlamıştır (**Plan 1-2**). Ayrıca Ayvaztepe eteklerinde yer alan Hellenistik Nekropol, Fırat Nehri manzaralı evlerin imar edildiği konut alanlarına dönüşmüştür. Bu dönem Lucius Verus'un MS 161 yılında Part seferine⁷⁸⁹ çıktığı döneme kadar sürmüştür.

Kentte söz konusu döneme ait aydınlatma gereçleri çeşitlilik göstermektedir. Pişmiş toprak kandil buluntuları arasında Tip 3, Tip 4, Tip 5 ve Tip 6'ya ait kandiller bu döneme tarihlendirilmiştir. Bu döneme tarihlendirilen metal eserlerin bronz olanları MS 1. yüzyıl İtalya Campania atölyeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bronz metal eserlerin tarihlendirilmesi bu durum göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Pişmiş toprak eserlerden Tip 3 ve Tip 4'te temsil edilen kandiller kentin kandil repertuarında önemli yer tutmamaktadırlar. Tip 3'te gruplandırılan kandillere 2000 yılı çok uluslu kurtarma kazılarında rastlanılmamıştır⁷⁹⁰. Tip 4'teki örneklerden ise az sayıda ele geçtiği Hawari tarafından bildirilmektedir⁷⁹¹. Bu iki tip başlığı altında incelenen kandiller kentin ithal kandilleri olarak değerlendirilmiştir. Her iki tipte gruplandırılan kandiller kentin komşuları Tarsus, Antiokheia ve Palmyra'da yoğun bir şekilde ele geçmiştir⁷⁹². Hawari bu durumu o tarihlerdeki bölge ticaretinin, kent açısından Zeugma'yı dışarıda bırakacak şekilde yapılmasıyla açıklamaktadır. Bu tipteki kandillerin, Zeugma kandil tipolojisinin en çok benzeştiği iki kentten Antiokheia'da yoğun miktarda,⁷⁹³ Dura-Europos'ta ise az sayıda ele geçtiği bildirilmiştir⁷⁹⁴. Hawari'nin verdiği bilgiye göre bu dönem kandillerinde benzer formu ve bezemeli tipler, birbirine komşu üretim merkezlerinde aynı kalıpların değişimi ya da kopyaları kullanılmak suretiyle üretilmişlerdir⁷⁹⁵.

⁷⁸⁹ Edwell 2008, 25.

⁷⁹⁰ Hawari 2013, 176-201.

⁷⁹¹ Hawari 2013, 178.

⁷⁹² Hawari 2013, 181-182.

⁷⁹³ Waagé 1941, 63-5, Types 35-46.

⁷⁹⁴ Baur 1947, 44-56, Type 6, pl. 7.

⁷⁹⁵ Hawari 2013, 181-182.

Zeugma antik kenti özelinde Tip 5 ve Tip 6 grupları içerisinde yer alan kandiller, bugüne kadar kentte bilinen ilk lokal üretim⁷⁹⁶ kandil gruplarını oluştururlar⁷⁹⁷. Tip 5, Doğu Akdeniz dünyasında popüler bir tip olarak sevilmiş ve MS 1. yüzyıl boyunca Antiokheia kökenli kandiller olarak Kıbrıs⁷⁹⁸, Levant-Suriye ve Kilikya bölgelerinde yoğun bir şekilde kullanım görmüştür. Hatta bu tip kandillere Vindonissa⁷⁹⁹ kazılarında da rastlanmıştır. Kassab-Tezgör bu tip kandillerin Anadolu'daki merkezlerde üretilip diğer merkezlere ithal edildiğini belirtmekte ve Anadolu'daki üretim merkezi olarak da Antiokheia'yı işaret etmektedir⁸⁰⁰. Zeugma'da ele geçen örneklerle dayanarak Zeugma'nın da üretim yapılan bir diğer merkez olduğu öne sürülebilir. Bu grupta değerlendirilen kandiller, form olarak Ephesos kandillerini çağrıştırmaya karşın bezeme açısından Levant Bölgesi'nin dönem katmanlarında bulunan kandillerin özelliklerini göstermektedir⁸⁰¹. Bununla beraber Levant Bölgesi'nde tarihsel olarak kandiller köklü bir geçmişe sahiptir. Zeugma'da, Kilikya ve Suriye-Filistin Bölgesi'ne yakınlığı nedeniyle aynı zamanda Anadolu ile kurulan bağlar neticesinde her iki kültürün arasında şekillenmiş kandiller de bulunmaktadır. Söz konusu kandiller birçok özelliği ile iki ortak kültürün izlerini taşımaktadır⁸⁰².

Tip 6'da yer alan kandiller, Tip 5'ten kulp tasarımı yönüyle ayrılmaktadır. Kendinden açılı bir şekilde gövdeye monte edilen bu kulplar gövde ile birlikte kalıplanıp

⁷⁹⁶ Harris'e göre kandillerin ithal olup olmadığı konusundaki yorumlama kaliteye bakılarak da anlaşılabilir. Yazarın verdiği bilgilerden, kalitenin düşük olduğu kandillerin yerel marketlerde üretildiği, yüksek olanların ise ithal edildiği sonucunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bkz. Harris 1980, 133.

⁷⁹⁷ Gscwind 2006, 57-58. Tez kapsamında Tip 5 başlığı altında incelenen kandiller, Gscwind tarafından Zeugma üretimi kandiller olarak belirtilmiştir. Tip 6 ise bu tez çalışmasında tarafımda Zeugma'da üretilen MS 1. yüzyıl ve 2. yüzyıl kandilleri olarak ifade edilmiştir.

⁷⁹⁸ Oziol 1977, 138-139.

⁷⁹⁹ Loeschke 1919, 337 Abb. 20, 462, Abb. 40, Taf. XXIII, 1078.

⁸⁰⁰ Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 151.

⁸⁰¹ Rosenthal – Sivan 1978, 18.

⁸⁰² Bu kandiller tip olarak Hellenistik Dönem Ephesos tipi kandillerini çağrışırsa da ayrıntıda Levant'ın kendine özgü özelliklerini gösterir. Levant bölgesinde sevilen bir bezeme olan ışın motifleri bu tip kandillerde görülmektedir. Levant bölgesinde üretilen Ephesos etkili kandillerde Ephesos tipi kandillerde görülen doldurma deliği çevresindeki hava delikleri ya da kulbun kendine has yapısı bulunmamaktadır. Ephesos etkisinde Levant tipinde üretilmiş bu sentez kandillere özellikle Tip 5 başlığı altında incelenen kandiller oldukça benzer yapıda olup Kilikya Bölgesi'nde bulunmuş örnekleri için bkz. Gerçek 2022, 178, Tip A.

fırınlandığından, kandillerde kulp kısmı genelde sağlam bir şekilde ele geçmiştir. Yapılan literatür taramasında Tip 6 grubundaki kandillere diğer merkezlerde rastlanmamıştır. Tip 6, Zeugma antik kentinde üretilen, kente özgü üretimi yapılan bir tip olarak tez kapsamında önerilmiştir.

Kentin özellikle doğu konut sektöründe sürdürülen çalışmalarda ele geçen bronz kandil, bronz *candelabrum*, *lykhnoukhos* gibi zengin işçilikli aydınlatma gereçleri, zengin Roma kültürünün önemli bir unsuru olan *convivium*'ların yansımaları olarak değerlendirilmektedir. *Convivium*⁸⁰³ terimi Latince'de "birlikte yaşamak" anlamına gelir ancak zamanla birlikte yemek, zaman geçirmek anlamlarında kullanılmıştır. Bir nevi şenliği çağrıştıran bu etkinlikte yemek yenilir ve içilirdi⁸⁰⁴. Romalılar, Hellenlerden aldıkları bu kültürü kendi uygarlıklarına aktarmışlardır⁸⁰⁵.

Arkeolojik ve epigrafik veriler Roma villalarında düzenlenen bu tür organizasyonlar hakkında fikir vermektedir. Vitruvius yemek odalarının nasıl olması gerektiği konusunda bilgi vermektedir⁸⁰⁶. Pompeii'de 1916 kazılarında ortaya çıkarılan ve iki konutun birleştirilmesiyle oluşturulan Moralist Evi, Romalıların yemek düzeneği konusunda önemli bilgiler vermektedir. Ortaya çıkarılan *triclinium*'da üç adet *kline* bulunmaktadır. Bunlar "U" planlı dizilmiş olup kişinin sosyal statüsüne göre organize edilmiştir. Konuklar birbirine yakın uzanmakta, böylece samimi bir diyalog ortamı oluşmaktadır. Merasime yaklaşık 9 kişi katılmaktadır. Ancak MS 2. yüzyıldan sonra bu sayı artmış ve böylece daha büyük yemek odaları inşa edilmeye başlanmıştır. Böylece *triclinium*'da yenen akşam yemekleri yerini daha büyük *banket*'lere bırakmıştır⁸⁰⁷.

Eğlencelerin düzenlendiği odalar ev sahibinin sahip olduğu kudretin bir yansıması niteliğini taşımaktadır. Apuleus ziyafetin düzenlendiği odanın nasıl bir lükse sahip

⁸⁰³ *Convivium* hakkındaki bilgiler, aralarında Suetonius, Plinius ve Cicero'nun da bulunduğu çeşitli kaynaklardan edinilmektedir. Bilgi için bkz. Suetonius 9.13; Plin. *nat.* XIV, 91; Cic. *De Sen.* 45.

⁸⁰⁴ Dunbabin 2003, 4.

⁸⁰⁵ Güveloğlu 2018, 40.

⁸⁰⁶ Vitruvius VII.4.4.

⁸⁰⁷ Dunbabin 2003, 40 vd.

olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır: “*Limon ağacından ve fildişinden ıslıl ıslıl parlayan pahalı masalar vardı; sedirleri altın örtülerle örülmüştü, pahada eşit, ama farklı çekicilikleri olan büyük kadehlerle donanmıştı. Kadehlerden biri ustaca işlenmişti, bir diğeri kusursuz bir kristaldi; diğerleri parlak gümüşlendi, ışıltılar saçan altındandı, muhteşem şekilde oyulmuş kehribar sarısıydı, içki kapları şeklinde biçim verilmiş değerli taşlardan yapılmıştı bir başkası... Çok şık giyinmiş garsonlar büyük bir beceriyle tepeleme yiyecek dolu tabaklardan yiyecek sunuyorlardı; güzel güzel elbiseleriyle kıvrıkcık saçlı oğlanlar, mücevher işlemeli kadehleri boşalır boşalmaz kaliteli şaraplarla dolduruyorlardı*”⁸⁰⁸.

Pompeii’den elde edilen arkeolojik veriler ise odaların tabanlarının ve duvarlarının da en az mobilyalar ve sunulan hizmet kadar gösterişli olduğuna işaret etmektedir⁸⁰⁹. Benzer bir durum Zeugma için de geçerli olmalıdır. Zira Zeugma’ya komşu olan Dura-Europos’ta bulunan bir yazıtta, bu iki kentte düzenlenen eğlencelerde yer alan oyuncuların listesi bulunmaktadır. Yazıt, Zeugma’nın önemli eğlence merkezlerinden biri olduğunun kanıtıdır⁸¹⁰. Nitekim söz konusu bu tür düzenlemelerin anayurdu Doğu kültürleridir. Hellen medeniyeti de bu eğlenceyi benimsemiş ve Romalılara aktarmıştır⁸¹¹.

Görkay’ın verdiği bilgiye göre kentteki kazılardan çıkarılan bu eserler, ait oldukları evlerdeki sanat koleksiyonculuğuna yönelik ciddi ilginin bir parçası olduğunu göstermektedir⁸¹². Bu ilgi muhtemelen seçkinler ve yüksek rütbeli askeri emekliler arasında yaygındı. Söz konusu eserler, seçkin Zeugma ailelerinin aile kimliğinin bir parçası olarak evlerde muhafaza ediliyordu⁸¹³. Dionysos Evi örneğinde olduğu gibi askeri gereçlerin Zeugma’nın doğu konut sektöründeki evlerde ele geçmesi, kentteki askeri-sivil yaşantının uyumu hakkında önemli bilgileri ortaya koymaktadır. Konut sektöründeki

⁸⁰⁸ Apul. met. 2.19.

⁸⁰⁹ Dunbabin 2003, 55 vd.

⁸¹⁰ Görkay 2015a, 155.

⁸¹¹ Dunbabin 2003, 11 vd.

⁸¹² Görkay 2022, 349.

⁸¹³ Görkay 2022, 349.

evlerde ele geçen askeri silah ve teçhizatlar, kentte sivil halkın yaşadığı konut alanlarındaki bazı mahalle ve evlerin askeriye hizmet verdiğini göstermektedir⁸¹⁴.

Tez kapsamında ele alınan bu eserler özellikle **M22** ve **M23** katalog numaralı *candelabrum*'lar (**Levha 37**) ile **M42** ve **M43** katalog numaralı *lykhnoukhai* (**Levha 43-44**) İtalya'daki zengin Roma kentleri Pompeii, Herculaneum ve Boscoreale'de popüler olan⁸¹⁵ bronz eserler ile aynı atölyelerden çıkmış olma hissini uyandırmaktadır. Pozo, MS 1. yüzyılda Roma dünyasında bronz eserlerin tipolojik tekdüzeliğinden yola çıkarak tek bir üretim merkezinin olduğu yorumunu yapmaktadır⁸¹⁶.

3.1.3. Roma Orta İmparatorluk Dönemi (MS 161 – MS 252/253)

Eser Türü	Eser Sayısı
Pişmiş Toprak Kandiller	54
Metal Kandiller	5
<i>Candelabrum</i>	---
<i>Lykhnoukhai</i>	---

MS 161 yılından MS 252/253 yılı I. Şapur istilasına kadar geçen süreç Roma Orta İmparatorluk Dönemi olarak adlandırılmıştır. Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bronz eserler bu dönemde de kullanılmaya devam etmiştir. Zeugma'da, bu dönem konutlarındaki lüks yaşamın izleri, yüksek işçilikli metal gereçler ile birlikte en fazla konut mimarisi ve dekorasyonunda kendini göstermektedir⁸¹⁷. Pişmiş toprak eserlerden Tip 7 ve Tip 8 ile metal eserlerden beş adet demir kandil bu döneme tarihlendirilmiştir.

Tip 7 grubundaki çift burunlu kandiller, Zeugma'da üretimi yapılan diğer bir kandil grubudur. Genellikle devetüyü ve bej renk hamurdan yapılan bu tip kandillerin Dura-

⁸¹⁴ Görkay 2017a, 156; Alagöz 2012, 44.45; Aylward 2013, 24; Dura-Europos'taki askeri kamp ve çevresinde yer alan konutlardaki benzer uygulamalar için bkz. Baird 2014, 111-154.

⁸¹⁵ Gorecki 1993, Plate 1 A1-A2.

⁸¹⁶ Yazara göre bu merkez Campania Bölgesi'ndeki Capua'dır Bkz. Pozo 1997, 204.

⁸¹⁷ Görkay 2022, 347-348.

Europos'taki kazı çalışmalarında ele geçmediği yayınlardan anlaşılmaktadır. Bu tipteki eserler Antiokheia'daki kandil repertuarında da çok az görülmektedir⁸¹⁸. Ayrıca, Atina Agorası buluntularında az da olsa rastlanmaktadır⁸¹⁹. Tip 7 grubunda yer alan **Z31** katalog numaralı kandilin kaidesinde Ἀπόλλων monogramı görülmektedir (**Levha 8**). Monogramın yerel bir ustaya ait olduğu “Pişmiş Toprak Kandillerde Üretim” başlığı altında detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

Tip 8'de yer alan kandiller, kentte günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarında en çok ortaya çıkarılan grubu oluşturmaktadır (**Grafik 2**). Bu tip kandiller genelde tutamaksız olarak ve devetüyü, açık kahverengi ya da bej renk hamurdan yapılmışlardır. Gövde nispeten küçük ve yuvarlak olup iki parça halinde kalıplanmıştır. *Discus* yüzeyi genelde düzdür. *Discus* deliği çevresi genelde nokta, halat, yaprak kümeleri şeklinde bezemeye sahiptir. *Discus* deliği çevresi bezemesiz olan örnekler de görülebilmektedir. Genelde kısa yuvarlak burunludurlar. Bugüne kadar yapılan kazılarda bu tipe ait kandillerin ikisinin kaidesinde usta monogramı olarak Βάσσος yer almaktadır⁸²⁰. Monogramın yerel bir ustaya ait olduğu “Pişmiş Toprak Kandillerde Üretim” başlığı altında anlatılmıştır.

Tip 8'de değerlendirilen kandillerin çok yakın benzerleri Doliche'de, Antiokheia'da, Dura-Europos'ta ve Levant Bölgesi'ndeki Bet Shean'de görülmektedir. Bu durum, bu tipteki kandillerin yayılım alanı konusunda bizlere fikir vermektedir. Ayrıca bu merkezler arasında Dura-Europos'ta çok yoğun miktarda ele geçtiği dile getirilmektedir⁸²¹. Yazar bu tipteki eserlerin Zeugma'da çıkan örneklerini yayınında Dura-Europos kandilleri olarak tanıtmış ve buradan ithal edilmiş olabileceklerini ileri sürmüştür. Görkay bu görüşe karşın kandillerin büyük olasılıkla Zeugma'da üretilmiş olduğunu “askeri ağ içinde ticaretle uğraşmaya başlamış emekli askerler tarafından

⁸¹⁸ Waagé 1942, Fig. 78. 47c/131.

⁸¹⁹ Perlzweig 1961, Pl. 33. 2025.

⁸²⁰ Ayrıca bkz. “Pişmiş Toprak Atölye Monogramları” bölümü.

⁸²¹ Baur 1947, 26-27.

Zeugma'dan Dura-Europos'a Fırat Nehir ticareti yoluyla ulaşmış ürünler ve buluntular olmalıdır” şeklinde ifade etmektedir⁸²².

Tez çalışmasında bu tip kandiller lokal üretim olarak değerlendirilmiştir. Tip 7 ve Tip 8 MS 252/253 I. Şapur istilası yangın katmanında yoğun olarak ele geçen kandil grubunu oluşturmaktadır. Kentteki istiladan sonraki kültür katmanlarında ise bu tip kandil tiplerine rastlanılmamıştır.

Tez çalışmasında demirden imal edilmiş beş adet kandil de bu tarihsel süreçte değerlendirilmiştir.

3.1.4. Geç Roma İmparatorluk Dönemi (MS 252/253 – MS 636)

Eser Türü	Eser Sayısı
Pişmiş Toprak Kandiller	19
Metal Kandiller	---
<i>Candelabrum</i>	---
<i>Lykhnoukhai</i>	---

Antik kentteki MS 252/253 yılı I. Şapur istila ve tahribatı ile MS 636 yılı Arap akınlarına kadar olan uzun süreç Geç Roma İmparatorluk Dönemi olarak ifade edilmektedir. Zeugma kandil tipolojisinde Tip 9 ve Tip 10 grubundaki eserler, bu dönem kandilleri olarak değerlendirilmiştir. Bu döneme tarihlendirilen metal eser bulunmamaktadır.

Tip 9 başlığında incelenen kandiller literatürde Geç Dönem Suriye kandilleri olarak isimlendirilmişlerdir. Bu kandillerin yakın benzer örnekleri, Dura-Europos ve Antiokheia'da görülmekte ve Zeugma ile aynı tarih aralığına MS 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Bu tipteki kandil örneklerinin Hatay'dan Mardin'e sınırdaki tüm güney illerimizdeki müze koleksiyonlarında görülmesi bu bölgede aynı kalıp kullanan atölyelerin varlığına işaret etmektedir.

⁸²² Gökay 2017a, 164-165.

Tip 10 başlığı altında incelenen kandiller kentteki kazılarda az sayıda ele geçen yerel üretim kandil grubunu oluşturmaktadır. Araştırmacılar bu grupta değerlendirilen kandillerin köken olarak Suriye-Filistin Bölgesi'ne ait oldukları konusunda hemfikirdirler⁸²³. Kandillerin dağılım alanına bakıldığında yoğun ele geçtiği antik yerleşimlerin Suriye, Antakya, Filistin Bölgesi içerisinde olduğu görülmekte ve üretimlerinin de bu bölgelerde yapıldığı düşünülmektedir. Benzer şekilde Bailey, bu formdaki kandil örneklerini Suriye-Filistin grubu altında değerlendirmiştir⁸²⁴.

Kentte Geç Roma İmparatorluk Dönemi uzun yaşansa da pişmiş toprak kandil sayılarında keskin bir düşüş gözlenmektedir (**Grafik 2**). Bu durum MS 4. yüzyıldan itibaren cam kandillerin artık pişmiş toprak kandil yerine tercih edilmesi ile açıklanabilir.

Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nde yapımına başlanan cam kandillerin Suriye-Filistin Bölgesi'nde keşfedildiği Stern tarafından önerilmektedir⁸²⁵. Cam kandillerin tercih sebebi olmasında bir takım mantıklı nedenlerin var olduğu bilinmektedir. Camın içerisine konan yağı emmesi yağ miktarından tasarruf edilmesini ve ayrıca ışığı geçirmesi daha fazla alanı aydınlatmasını sağlıyordu. Antik kentte kazı çalışmalarında elde edilen veriler, MS 4. yüzyıldan itibaren cam eşya ve kandil konusunda oldukça kaliteli üretimlerin yapıldığını ortaya koymaktadır⁸²⁶.

3.1.5. İslami Dönem (MS 636 – MS 9/10. yüzyıl)

Eser Türü	Eser Sayısı
Pişmiş Toprak Kandiller	23
Metal Kandiller	---
<i>Candelabrum</i>	---
<i>Lykhnoukhoui</i>	---

⁸²³ Dobbins 1977, 281; Oziol 1977, 270-271.

⁸²⁴ Bailey 1988, 289.

⁸²⁵ Stern 1999, 479.

⁸²⁶ Semiz 2021, 88.

Kentin MS 7. yüzyılın ortalarından MS 10.-11. yüzyıllara kadar geçirdiği evre İslami Dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde kent sınırları tekrar Karatepe civarında şekillenmeye başlamıştır⁸²⁷. Kentin Erken İslami Dönemi'nde, Abbasi akınlarından sonra küçük bir Hristiyan yerleşimine veya manastır yerleşimine indirgenmiş olabileceği ifade edilmektedir⁸²⁸. Kentte bu zaman diliminde ele geçen pişmiş toprak eserlerden Tip 11, 12 ve 13 grubunda yer alan kandiller bu dönem altında değerlendirilmiştir.

Tip 11 bu dönemdeki en fazla ele geçen tür olarak dikkati çekmektedir. Literatürde Suriye-Filistin kandilleri olarak isimlendirilen bu gruptaki kandiller kentteki son kalıp yapımı kandil grubunu oluşturmaktadır. Tüm Doğu Akdeniz ve Suriye-Filistin yerleşimlerinde oldukça popüler bir tip olan bu kandiller, Levant Bölgesi'nde Bet Shean⁸²⁹, Khirbet al-Mefjar⁸³⁰ ve Hamat Gader⁸³¹ gibi merkezler ile Schloessinger⁸³² ve Kıbrıs Müzesi⁸³³ koleksiyonlarında görülmekte olup MS 7.-8. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Antiokheia'da ele geçen benzer örnekler, MS 6. yüzyıl sonrasına tarihlendirilmiştir⁸³⁴. Tip 11 başlığı altında incelenen Zeugma örneklerinin de MS 6. yüzyıl sonu ve 7.-8. yüzyıllarda kullanımda oldukları düşünülmektedir.

Tip 11 başlığı altında incelenen kandiller, Suriye-Filistin, Doğu Akdeniz ve Anadolu'nun güneyindeki yerleşimler ile ülkemizin Güneydoğu Anadolu ve bazı İç Anadolu kentlerinde yer alan müze koleksiyonlarında da görülmektedir. Bu durum eserlerin yayılım alanı konusunda fikir vermektedir.

Bu başlık altında Tip 12 ve Tip 13 gruplarında değerlendirilen kandiller olasılıkla kentin köy hüviyetindeki MS 9.-10. yüzyıllara aittir. Tekil örnekler olması nedeniyle

⁸²⁷ Eger 2015, 84-85.

⁸²⁸ Tobin 2013, 72, 109-110.

⁸²⁹ Hadad 2002, 82-84.

⁸³⁰ Baramki 1944, 73, pls. 17-8.

⁸³¹ Coen-Uzzielli 1997, 326-8, fig. 13, pls. 7.5-6; 8.

⁸³² Rosenthal – Sivan 1978, no. 533-562.

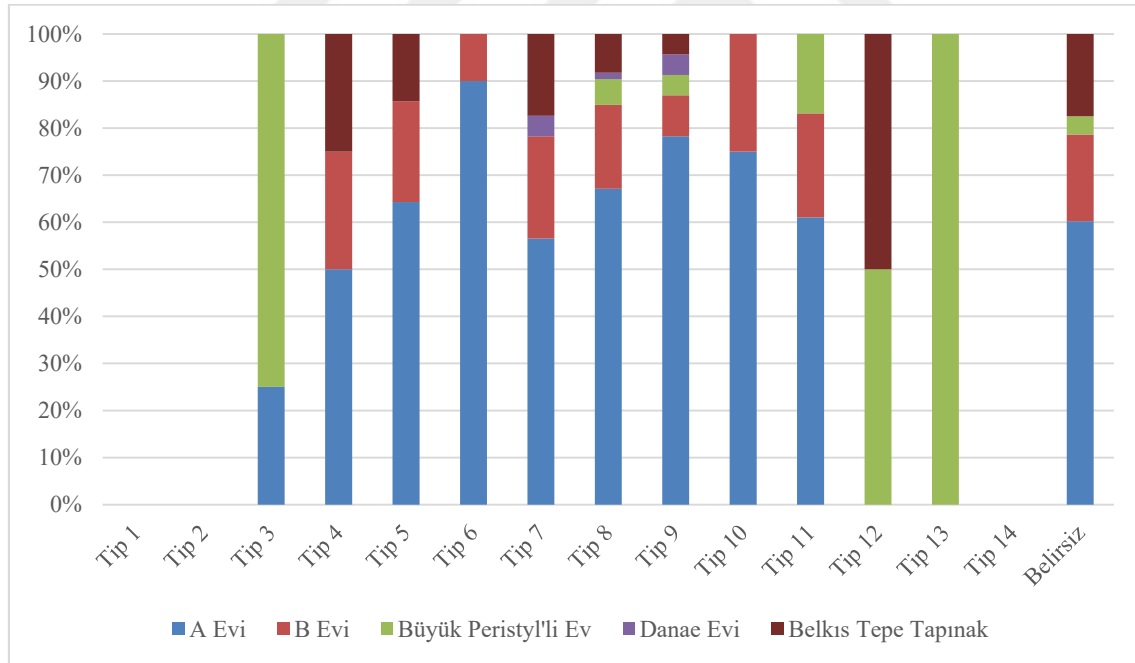
⁸³³ Oziol 1977, pl. 43, 771-807.

⁸³⁴ Waagé 1941, 67.

kentte söz konusu döneme dair kandil üretimi ve sirkülasyonu ile ilgili yorumda bulunmak güçtür.

3.2. Aydınlatma Gereçlerinin Mekânsal Bağlamda Analizi

Bu bölümde, Belkıs Tepe Tapınak, Poseidon Evi, Euphrates Evi, Dionysos Evi, A Evi, B Evi, Danae Evi ve kazısı kısmen yapılmış olan Büyük *Peristyl*'li Ev'den ele geçen aydınlatma gereçleri⁸³⁵ mekânlardaki kontekstleri ile birlikte incelenmiştir⁸³⁶. Ayrıca, 2005 yılından itibaren sistemli bir şekilde kazısı yapılan Belkıs Tepe Tapınak, A Evi, B Evi ve Büyük *Peristyl*'li Ev kazılarında ele geçen ve sistematik olarak belgelenen etütlük ve amorf pişmiş toprak kandil parçaları da tez kapsamında oluşturulan tipolojide yerlerine konarak çalışma detaylandırılmıştır (**Grafik 5**). Mekânlar içerisinde bulunduğu konum kesin belli olan metal aydınlatma gereçleri ayrıca plan üzerinde gösterilerek eserlerin bulundukları yapı ile olan ilişkileri açık bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Grafik 5: Tez kapsamında kataloga alınan pişmiş toprak kandiller ve etütlük kandil parçalarının tiplere ve mekânlara göre oransal dağılımı.

⁸³⁵ Mousalar Evi'nde ele geçen aydınlatma gereçleri, söz konusu yapının araştırma ve yayın çalışmaları devam ettiği için, diğer yapı veya kazı alanlarından ele geçen buluntular herhangi bir mekân konteksti ile ilişkili olmadıkları için tez kapsamında mekânsal değerlendirmeye alınmamıştır.

⁸³⁶ Zeugma Evleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Görkay 2020e, 46-67; Görkay 2020f, 70-83; Görkay 2020g, 86-99; Görkay 2020i, 118-135; Görkay 2020j, 138-157; Görkay 2020k, 160-259. Geç Antik Çağ konutları için bkz. Dilaver 2020, 314-331.

3.2.1. Belkıs Tepe Tapınak

Kazı çalışmalarına ilk olarak 2008 yılında başlanılan Belkıs Tepe surla çevrilmiş bir iç kale ve üzerinde kutsal alanın bulunduğu, kentin en yüksek tepesi üzerindedir⁸³⁷.

Kentin en erken arkeolojik kalıntıları, Belkıs Tepe’de yapılan araştırmalar sonucunda Demir Çağı’na kadar indirmiştir⁸³⁸. Tapınakta yapılan kazı çalışmalarında, üç mimari evre tespit edilmiş ancak bu evrelerdeki zaman dilimleri net olarak tespit edilememiş olsa da en erken mimari evrenin MÖ 1. yüzyıla tarihlenebileceği Görkay tarafından aktarılmıştır⁸³⁹.

İkinci mimari yapı evresi 2008 ve 2010 yılları arasında yapılan bir takım sondajlar ve kazılarla kısmen ortaya çıkarılmıştır⁸⁴⁰. Birinci yapı evresini içine alan bu yapı yaklaşık 19,46x32,59 m ölçülerinde, kısa ve uzun kenarlarında payandalara sahiptir⁸⁴¹. Bu yapı evresinin MS 1. yüzyılda, belki de kente yerleşen lejyon askerleri tarafından MS 72 civarında yapılmış olabileceği önerilmiştir⁸⁴².

Tapınak yapısının son yapı evresi olan üçüncü evreye ait mimari doku çamur harcından yapılmış moloz taş örgü duvarları olan bir yapıyla bağlantılıdır⁸⁴³. Sadece birkaç duvarı korunmuş olan bu yapının işlevi tam olarak anlaşılamamış olsa da ele geçen seramik ve küçük buluntular ışığında MS 9.-10. yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir⁸⁴⁴.

Belkıs Tepe Tapınak’ta yapılan kazı ve sondaj çalışmalarında, tam ya da tama yakın metal veya pişmiş topraktan aydınlatma aracı ele geçmemiştir. Yapılan kazı ve sondaj çalışmalarında etütlük ve amorf nitelikteki pişmiş toprak kandil parçalarından,

⁸³⁷ Görkay 2020d, 34.

⁸³⁸ MÖ 11./10. yüzyıla tarihlenen üzerinde hiyeroglif bulunan bazalt bir yazıt ve MÖ. 9./8. yüzyıla tarihlenen üzerinde Aramca yazıt bulunan bir adet bazalttan yapılmış parça, Belkıs Tepe’nin Geç Hitit Dönemi’nden itibaren bir kale ya da kutsal alan olarak kullanım görmeye başlamış olduğunu kanıtlar niteliktedir. Görkay 2020d, 36-37; Görkay 2022, 339.

⁸³⁹ Görkay 2022, 340-346.

⁸⁴⁰ Görkay 2012a, 282; Görkay 2015a, 282-283.

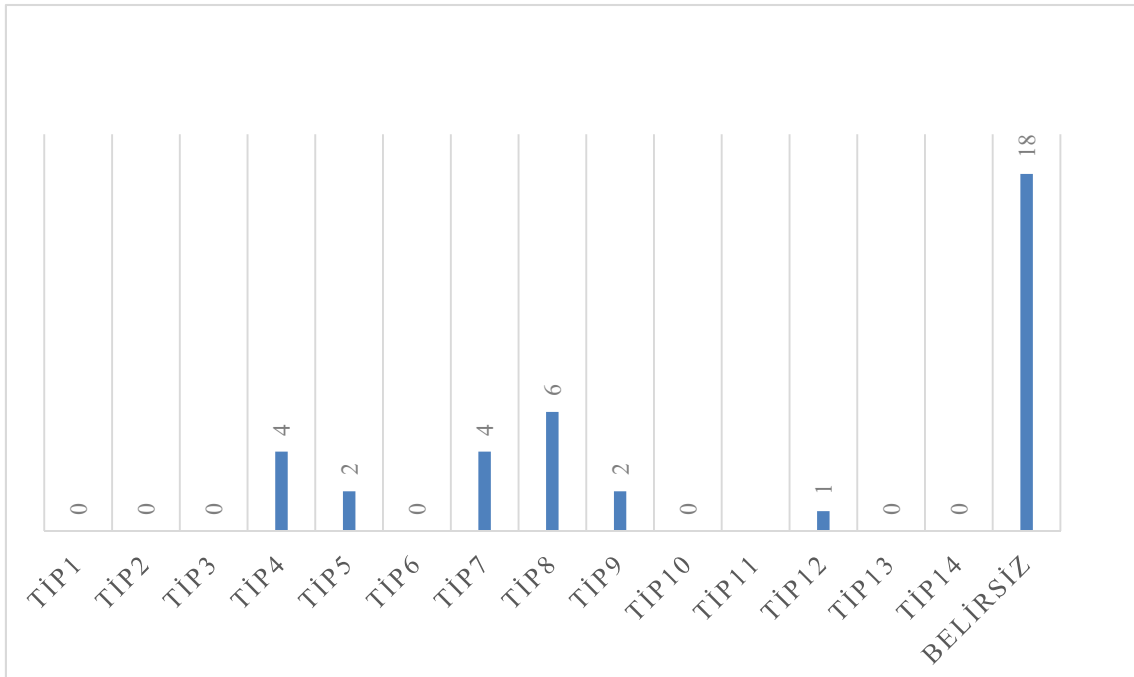
⁸⁴¹ Görkay 2022, 340.

⁸⁴² Görkay 2020d, 38; Görkay 2022, 340.

⁸⁴³ Görkay 2020d, 38.

⁸⁴⁴ Görkay 2022, 340.

istatistiksel olarak değerlendirilen (**Grafik 6**) dört adet Tip 4, Hawari tarafından kentin ithal kandilleri arasında değerlendirilmiş olan gruptur⁸⁴⁵. Ayrıca, kentteki ilk lokal üretim olduğu düşünülen ve Tip 5 olarak adlandırılan gruptan iki adet ele geçmiştir. Bu iki grup (Tip 4 ve Tip 5) Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. İstatistiğe alınan amorf nitelikteki kandillerden dört adet Tip 7 ve altı adet Tip 8 örneği Roma Orta İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Tip 7 olarak adlandırılan kandil grubunun Zeugma'nın yerel üretimi olduğu bilinmekte olup Tip 8'in de yine Zeugma'nın yerel üretimini yaptığı kandillerden olabileceği tarafımızca önerilmektedir. MS 4.-5. yüzyıla tarihlendirilen ve Suriye kandilleri olarak adlandırılan, Tip 9 grubunda değerlendirilen kandillerin parçalarından tapınakta yapılan kazı çalışmalarında sadece iki adet tespit edilmiştir.

Grafik 6: Belkıs Tepe Tapınak kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

⁸⁴⁵ Hawari 2013, 178-179.

3.2.2. Poseidon Evi, A ve B Birimleri

1999-2000 Gaziantep Müze Müdürlüğü tarafından yürütülen kurtarma kazıları ile ortaya çıkarılmıştır⁸⁴⁶. Başlangıçta iki farklı ev olarak tasarlanmış evler bir dönem birleştirilerek kullanılmış (A ve B Birimleri) daha sonra tekrar ayrılarak MS 252/253 I. Şapur istilasına kadar bu şekilde kullanım görmüştür⁸⁴⁷.

Poseidon Evi'nin A Birimi'nde, olasılıkla evin efendisi (*kyrios*'u) olan Germanos'a ait alt yaşam ünitesi içindeki *triclinium*'da Pasiphae Mozaïği yer almaktadır⁸⁴⁸. Ayrıca bu alt yaşam ünitesinde Germanos'a ait özel bir avlu da yer alır⁸⁴⁹. Sığ havuz şeklinde kullanılan bu avluda oldukça gösterişli bir çeşme ve avlu tabanında "Akhilleus Skyros'ta" sahnesinin betimlendiği mozaik bulunmaktadır⁸⁵⁰. Dinlenme veya yatak odası olarak kullanılmış olan odada ise evliliğe vurgu yapan Eros ve Telete Mozaïği yer almaktadır⁸⁵¹. A Birimi'nin ikinci yaşam ünitesi ise birbiriyle bağlantılı dört odadan oluşturulmuştur⁸⁵². Bu odalar, olasılıkla Germanos'un soyundan bir aileye aittir⁸⁵³. Evlilik odası olarak düzenlenen odada "Aphrodite'nin Doğuşu" sahnesi betimlenmiştir. Bu ünitenin misafir salonunda ise Satyros ve Antiope Mozaïği yer alır⁸⁵⁴.

⁸⁴⁶ Görkay 2017b, 187; Görkay 2020k,189.

⁸⁴⁷ Görkay 2020k,189.

⁸⁴⁸ Görkay 2017b, 191. Görkay bu alt yaşam ünitesinin Germanos'a ait oluşunu mekânlardan birinde yer alan ve fresk üzerine *dipinto* tekniğinde Hellence yazılmış dilek yazıtında geçen isimden dolayı düşünmüştür, bkz. Görkay 2020k, 200, fig. 41 (yeşil renkle verilmiştir, P3, P4, P5, P6); Görkay 2022, 350

⁸⁴⁹ Görkay 2020k, 205-208.

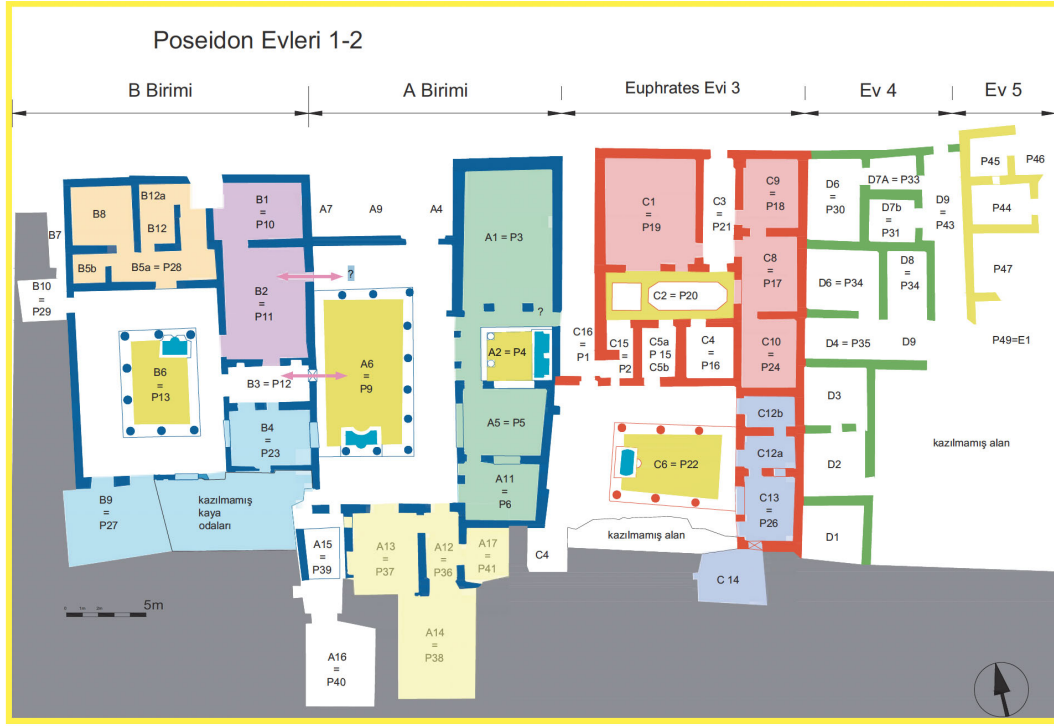
⁸⁵⁰ Görkay 2022, 350.

⁸⁵¹ Görkay 2020k,190.

⁸⁵² Görkay 2020k, 200, fig. 41, (sarı renk ile verilmiştir, P36, P.37, P38, P41)

⁸⁵³ Görkay 2020k, 204

⁸⁵⁴ Görkay 2022, 349.

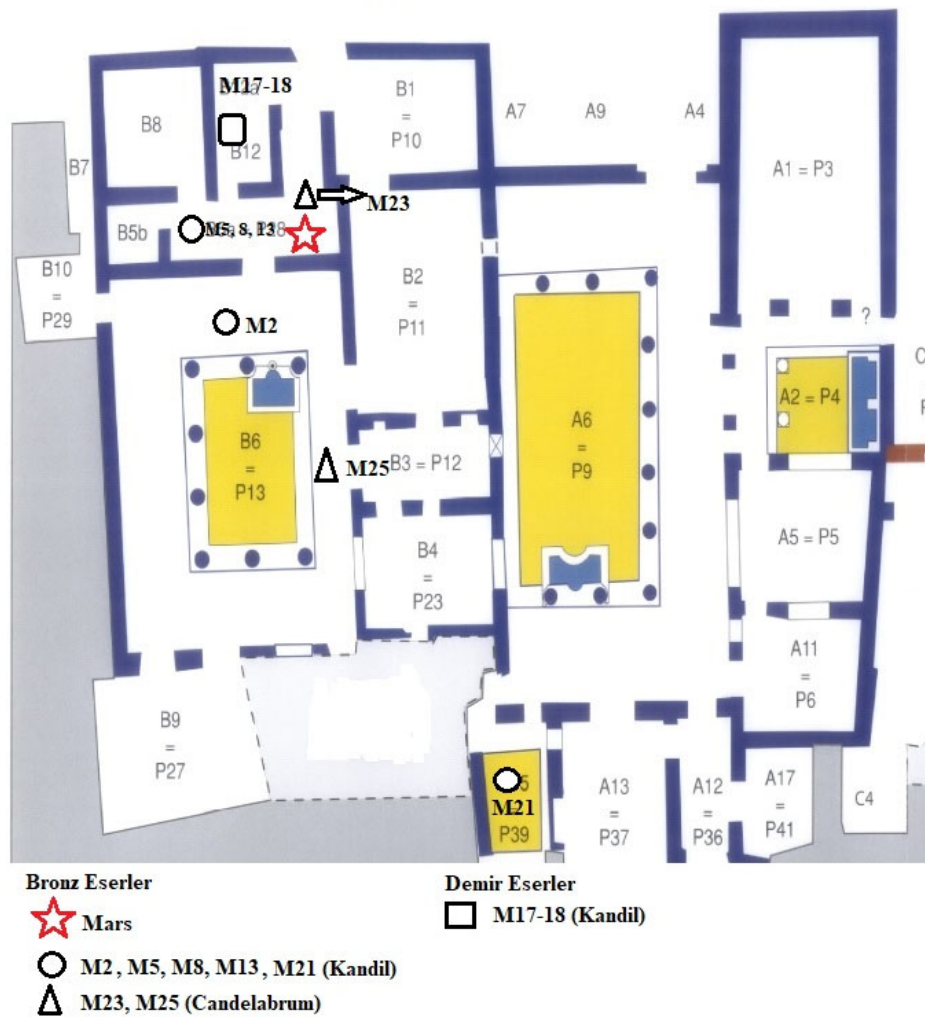

Plan 3: Poseidon Evi (A ve B Birimleri), Euphrates Evi ve D Evi (Ev4) planları ve alt yaşam üniteleri (Görkay 2020a).

Poseidon Evi'nin A Birimi'nin doğusunda yer alan, aşağı yukarı aynı ölçülerde ancak daha farklı bir planlamaya sahip B Birimi'nde iki ayrı yaşam ünitesi olabilecek bir bölünme görülebilmektedir. Evin ana girişi kuzeydeki bir kapı ile sağlanmıştır. Ayrıca evin ana girişinin doğusunda içi mekânlara bölünmüş kısım, hizmetkâr odası, *culina*, *latrina* erzak deposu ve koridor şeklinde kullanılmaktadır⁸⁵⁵.

Evde yapılan kazı çalışmalarında bir adet *lykhnoukhos* Mars Heykeli (M42), altı adet bronz kandil (M2, M5, M8, M13, M21, M15); iki adet demir kandil (M17, M18); iki adet *candelabrum* (M23, M25); bir adet bronzdan yapılmış *candelabrum* parçası (M36) ve iki parça halinde demirden yapılmış *candelabrum* ayağı parçası (M41) ele geçmiştir.

⁸⁵⁵ Görkay 2020k, 220.

Plan 4: Poseidon Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Yukarıda bahsi geçen eserlerden, **M42** numaralı Mars Heykeli, **M2**, **M5**, **M8**, **M13** katalog numaralı bronz kandiller ile **M23** ve **M25** katalog numaralı *candelabrum*’lar B Birimi’nde, Görkay’ın hizmetkârlara ait alt yaşam birimi olarak tanımladığı, *culina*, depo, kiler, *latrina* gibi mekânların bulunduğu bölümde, B5 numaralı odada ve ayrıca B6 olarak adlandırılmış *peristyl*’de, hemen kapının önünde bulunmuştur⁸⁵⁶. Demir kandil parçaları (**M17** ve **M18**) ise aynı ünitenin *latrina* ve *culina* olarak kullanılan B12 mekânında ele geçmiştir. Demirden, daha basit bir işçilik ile yapılmış bu kandiller olasılıkla *latrina*’nın ve *culina*’nın aydınlatılmasında kullanılan, bronz örneklerle göre daha ucuz ürünlerdi.

⁸⁵⁶ Görkay 2020k, 220.

Ancak bunun yanından **M36** numaralı *candelabrum* parçası ise B8 mekânında ele geçmiştir, ancak bu mekânın işlevi tam olarak bilinmemektedir.

Bahsekonu eserlerin büyük bir kısmının bu mekânlarda ve *peristyl*'in kuzeyindeki bu birime girişi sağlayan kapıya yakın, birbirine oldukça yakın mesafelerde çıkmış olması, bunların daha çok evin deposunda istiflendiğini, ihtiyaç olduğunda buradan alınarak kullanıldıklarını düşündürmektedir. Bilindiği gibi Pompeii'de ele geçen bu tip kaliteli ve pahalı aydınlatma gereçleri, daha çok evin hizmetkârlarının sorumluluğundaydı ve onların kontrolündeki yaşam alanlarındaki depolarda saklanmakta, ziyafet zamanlarında (*convivium*) çıkarılarak *triclinium*'larda da kullanılmaktaydı⁸⁵⁷.

Ancak Zeugma'daki Posedion Evi, B Birimi'ndeki bu durum Mars *lykhnoukhos*'u da dahil olmak üzere birçok bronz kandilin Sasani saldırısı öncesi özgün kullanım mekânlarından alınarak buraya depolanarak saklanmış olabileceğini de göstermektedir. Bu durumu kanıtlayan bir diğer buluntu gurubu da bu yaşam birimindeki *culina* (B12) mekânında saklanmış olarak bulunan 3500 adedin üzerinde bir sayıya sahip topluca ele geçmiş gümüş sikke defnesidir⁸⁵⁸.

Poseidon Evi'nin A Birimi'nde **M21** katalog numaralı deforme olmuş kandil ile **M41** numaralı *candelabrum* parçası ele geçmiştir. Zeugma'daki en görkemli konut olan Poseidon Evi'nin A Birimi'nde, sadece ufak parçalar halinde bulunmuş bu aydınlatma gereçleri olasılıkla evin yangından sonra yıkılması sırasında parçalanmış eserlerdir. **M21** numaralı kandil, A15 numaralı *latrina* mekânından, **M41** *candelabrum* parçası ise Germanos'un alt yaşam ünitesinin A11 numaralı odasından bulunmuştur.

⁸⁵⁷ Pompeii'de Casa del Fabbro'daki 9 numaralı odanın üzerinde bulunanlar hariç, tüm bronz aydınlatma gereçleri Zeugma'daki Poseidon Evi'ndeki gibi depolama veya istifleme durumunda *in situ* olarak ele geçmiştir. Bkz. Allison 2006, 391.

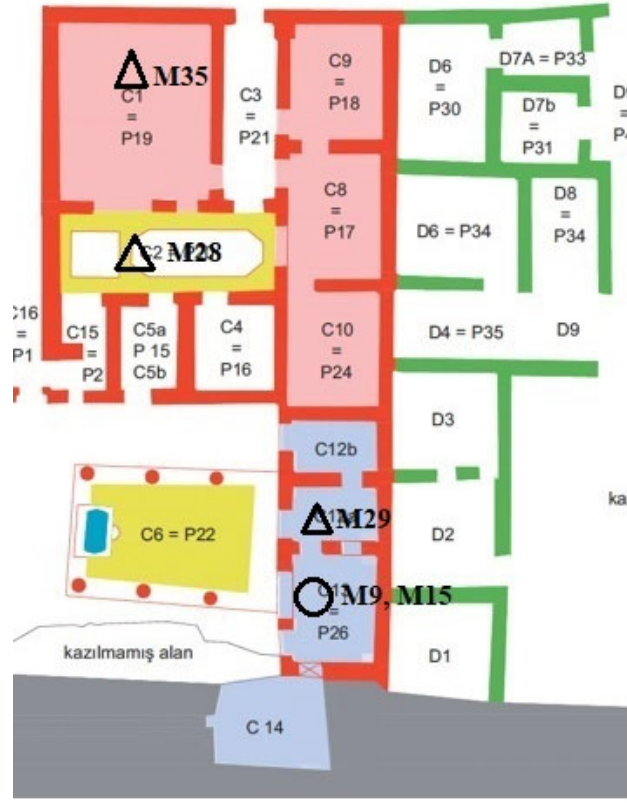
⁸⁵⁸ Zeugma *tetradrahmi* defnesi için bkz. Önal ve Denizhanoğulları 2008.

3.2.3. Euphrates Evi ve D Evi

Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında yürütülen 1999 ve 2000 yılları kurtarma kazılarında Poseidon Evi ile birlikte açığa çıkarılmıştır. Adını, evin içinde bulunan impluvium mozaığının üzerindeki Fırat Nehri kişileştirmesi Euphrates betiminden almıştır. Poseidon Evi'nin doğusunda bulunan, aşağı yukarı aynı ölçülerdeki bu ev, biri büyük diğerküçük olmak üzere iki avluya sahiptir. Bitişindeki Poseidon Evi'nin planıyla benzerlikler gösteren Euphrates Evi'nin mimarisi ve dekorasyon programı Poseidon Evi'yle kıyaslandığında daha sadedir. Evin güneyindeki mekânları, bitişinde yer alan Poseidon Evi ile Mozaiksiz Ev olarak adlandırılan evlerde olduğu gibi, kaya oyma odalar tarzında tasarlanmıştır.

Plan 5: Poseidon Evi (A ve B Birimleri), Euphrates Evi ve D Evi (Ev4) Planları ve Alt Yaşam Üniteleri (Görkay 2020a).

Bronz Eserler

○ M9, M15 (Kandil)

△ M28, M29, M35 (Candelabrum ve Aksamları)

Plan 6: Euphrates Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

Euphrates Evi kazılarında **M9** ve **M15** katalog numaralı iki adet bronz kandil, **M28** katalog numaralı bir adet bronz *candelabrum* ile **M29** ve **M35** katalog numaralı *candelabrum* parçaları ele geçmiştir.

M9 ve **M15** katalog numaralı kandiller, Euphrates Evi *peristyl*'in yanındaki C13 numaralı mekândan ele geçmiştir. Bu mekânın tabanında herhangi bir mozaik yer almamaktadır, ancak duvarlarındaki fresklerde betimlenen Deidameia ve Penolope betimlerine dayanarak bu odanın kadınların yaşam odası olan bir *gynaikeion* olarak işlev gördüğünü söyleyebiliyoruz⁸⁵⁹. **M9** katalog numaralı kandilin yağ haznesinin geniş olması, bu kandilin bu mekânda sabit duran ve mekânı aydınlatmaya yarayan bir kandil olduğunu düşündürürken, **M13** numaralı kandilin ise küçük boyutu, dar yağ haznesi ve

⁸⁵⁹ Gökay 2020i, 125.

kulp formuyla, daha çok elde taşınabilen seyyar bir kandil olduğunu göstermektedir. Benzer bir durum Poseidon Evi B Birimi'nde de söz konusudur. **M28** katalog numarasındaki masaüstü *candelabrum*'u ise evin *impluvium*'unda C2 numaralı mekânda ele geçmiştir. Bu alan evin *triclinium*'unun hemen önünde yer alan dar *impluvium* mekânıdır. Oldukça gösterişli ve kaliteli bir işçiliğe sahip olan bu *candelabrum* olasılıkla *triclinium*'a ait bir kandil taşıyıcı olmalıydı ve evin yağmalanması veya yıkılması sırasında mekânın hemen önündeki bu *impluvium*'a yuvarlanmış veya taşınmıştı.

Euphrates Evi'nin yanında eve bitişik nizamda ikinci bir ev (D Evi) daha ortaya çıkarılmış ve kazılar sırasında bu ev Euphrates Evi'nin birimleri gibi algılanmıştır. Bu evdeki kazı çalışmaları baraj sularının yükselmesi nedeniyle tamamlanamamıştır. Bu evdeki çalışmalarda, D4 mekânında iki adet bronz kandil (**M3** ve **M4**) ele geçmiştir. D4 numaralı mekân, plandan anlaşıldığı kadarıyla evin depo işlevi gören odasıdır⁸⁶⁰. Eserler I. Şapur istilasası ile ilişkilendirilen kültür katmanından ele geçmiştir⁸⁶¹. Bu ev ile ilgili detaylı bilgi olmadığı için burada çıkan buluntular ile ilgili detaylı analiz yapılamamıştır.

3.2.4. Dionysos Evi

Dionysos Evi'nin kazılarına 1992 yılında Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında başlanmış ve evin büyük bir kısmı ortaya çıkarılmıştır. Evde yapılan kazı ve temizlik çalışmaları 2011 yılına kadar aralıklarla sürdürülmüştür.

Dionysos Evi, güneyinde A Evi, batısında da Danae Evi ile bitişik nizamda yapılmıştır. Evin güneyinde bulunan kaya odasının tabanında geometrik bezemeli bir mozaik yer almaktadır ve bu odanın hemen kuzeyinde bulunan giriş kısmında “Dionysos ve Ariadne'nin evlilik töreni” konulu mozaik ele geçmiştir⁸⁶². Bu alanın hemen kuzeyinde, sekiz adet sütunla çevrelenmiş, İon-Dor düzeninde geometrik bezemeli bir

⁸⁶⁰ Depoda istiflenen bronz aydınlatma gereçleri için bkz. Allison 2006, 391

⁸⁶¹ Dieudonné ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 940-941.

⁸⁶² Ergeç 1998, 88.

impluvium bulunmaktadır⁸⁶³. Ev bu *impluvium*'un batı, kuzey ve güney kısmında anakaya zeminin tıraşlanması sonucu oluşturulmuş mekânlardan oluşmaktadır.

Eve adını veren Dionysos ve Ariadne'nin evlilik sahnesinin betimlendiği mozağin bulunduğu *vestibulum* ve buradan girilen ana kaya içindeki yemek odası, evin en önemli mekânlarıdır. 1992 yılı kazıları⁸⁶⁴ sırasında Dionysos Evi'nden yüksek işçilikli silahlar⁸⁶⁵, *pugio* tipi bir askeri kama, *clipeus* veya *scutum* tipi bir kalkana ait *umbo*, evde yaşayan kişinin bir asker emeklisi olabileceğini işaret etmektedir⁸⁶⁶. Dionysos Evi MS 252/253 yıllarında yaşanan I. Şapur istilasında yıkılmıştır⁸⁶⁷.

Dionysos Evi'nde yapılan kazı çalışmalarında, yedi adet metal aydınlatma gereci ve parçaları ele geçmiştir. Bunlar, zenci başı şeklinde antropomorfik kandil (**M1**), bronzdan yapılmış *candelabrum* (**M24**), iki adet bronzdan yapılmış dairesel formda *candelabrum* diski (**M31**, **M32**) ve bir adet bronzdan *candelabrum*'a ait tripodun ayak kısmıdır (**M33**). Bu eserler Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS 17-161) tarihlendirilmektedirler⁸⁶⁸.

Bu buluntulardan dövme tekniğinde, demirden yapılmış iki adet kandil (**M19**, **M20**) MS 252/253 I. Şapur istilası yangın tabakası öncesine tarihlendirilmiştir. Bu buluntuların çıkmış olduğu yerler ile ilgili bilgi verilmemiştir⁸⁶⁹.

Dionysos Evi 2011 yılı kazılarında, pişmiş toprak tam veya tama yakın iki adet kandil tespit edilmiştir. Katalogda **Z28**, **Z74** olarak numaralandırılan bu kandiller, tipolojide Tip 7 ve Tip 8 grubuna ait olup Roma Orta İmparatorluk Dönemi'ne (MS 161-252/253) tarihlendirilmektedir. Bu evde 1992-2011 kazı döneminde parça halinde amorf kandiller ile ilgili veri olmamasından ötürü istatistiki değerlendirme yapılamamıştır.

⁸⁶³ Görkay 2015a, 72.

⁸⁶⁴ Ergeç 1998, 88.

⁸⁶⁵ Evdeki savaş aletleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Alagöz 2012, 44-48.

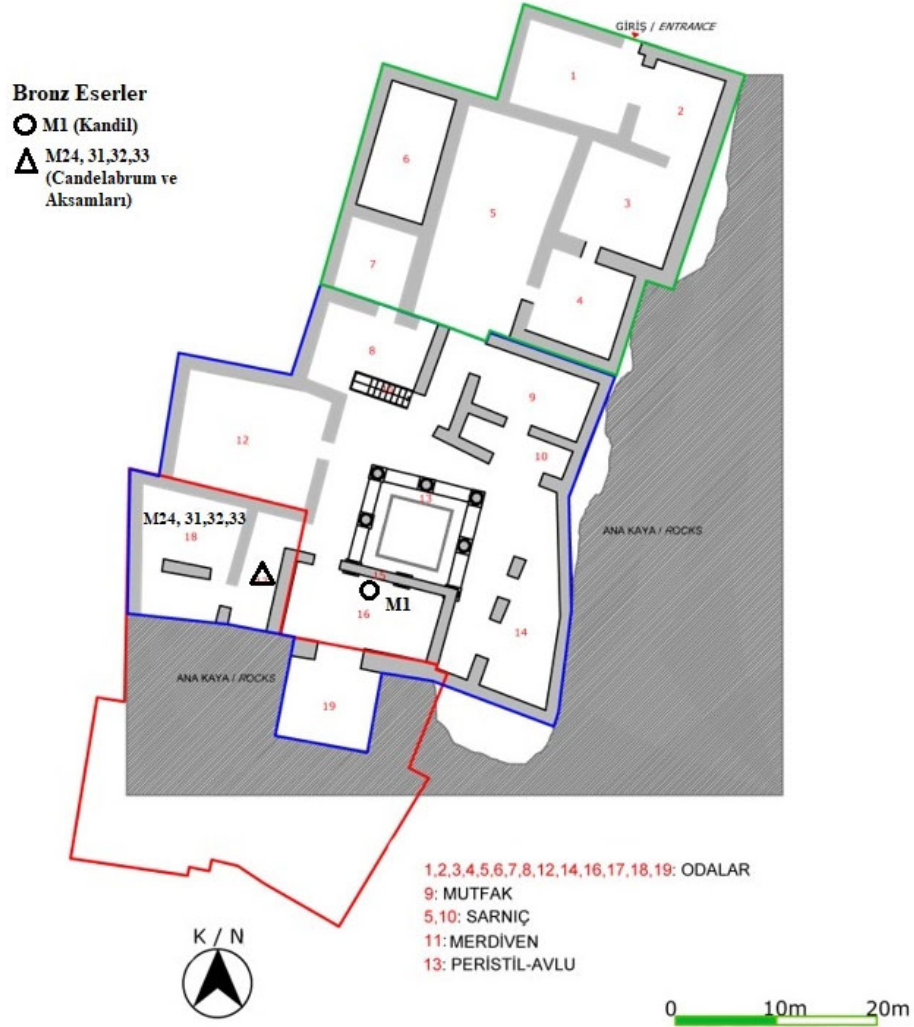
⁸⁶⁶ Görkay 2020k, 173.

⁸⁶⁷ Görkay 2020k, 173.

⁸⁶⁸ Eserler hakkındaki genel bilgi için bkz. Metal Kandiller, *Candelabrum*'lar ve Aksamları.

⁸⁶⁹ Ergeç 1998, 88.

Görkay'ın verdiği bilgiye göre Dionysos Evi'nin de bulunduğu kentin doğu konut sektöründeki evlerin birçoğu asker kökenliler tarafından ikame edilmekteydi⁸⁷⁰. Dionysos Evi özelinde yukarıda anılan metal askeri buluntular ile birlikte zengin metal aydınlatma gereçlerinin aynı kontekstten ele geçmesi Zeugma'da asker ve asker emeklilerinin sivil yaşantı içindeki sosyal durumları için de önemli bilgiler vermektedir.

Plan 7: Dionysos Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

⁸⁷⁰ Aylward 2013, 24; Görkay 2017a, 156.

3.2.5. A Evi

Zeugma'nın doğu konut sektöründe bulunan A Evi, Belkıs Tepe'nin kuzeydoğusunda, korugan çatının güneydoğusunda yer almaktadır. Alanda çalışmalar 2005'te başlamış 2007 yılında yapının doğusunda, 209 ve 2010 yıllarında da güneyinde çalışmalar sürdürülmüştür⁸⁷¹.

A Evi'nin hemen güneyinde bir sokak yapısı, batısında B Evi, kuzeyinde Dionysos Evi yer almaktadır. Evin girişi güney ve doğu kısmından yapılmaktadır. Evin en doğusunda yer alan mekânda, geometrik mozaik taban yer almaktadır. Bu mozaığın çevresinde, daha çok Batı Eyaletlerinde tercih edilen Toskana tipi başlıkla dekore edilmiş *impluvium* sütunları bulunmaktadır⁸⁷². *Peristyl*'li avlunun batı duvarına eklenmiş *lararium* da yine Merkezi Roma ve Batı Eyaletlerinde rastlanılan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁷³. *Peristyl*'li avlunun batısında bulunan mekânın tabanında da mozaik bulunmaktadır ancak bu mozaığın figürlü kısmının kaçak kazılar sonucunda tahrip edildiği, bu evde yapılan 2006 yılı kazılarında tespit edilmiştir. Evin kuzeyinde ise kişilik mekânlar olduğu düşünülen mozaiksiz (bu mekânların tabanları anakayadır) odalar bulunmaktadır.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda MS 252/253 yılı Sasani tahribatının izlerine ait kapalı kontekstler tespit edilmiş ancak bu kontekstlerin bazıları kaçakçı tahribatı sebebiyle karıştırılmıştır.

A Evi'nde yapılan kazılar sonucunda tam veya tama yakın; iki adet metal kandil (M7, M14), bir adet *akanthos* yaprağı ile dekore edilmiş *candelabrum* parçası (M34) ile yedi adet pişmiş toprak kandil (Z13, Z23, Z37, Z64, Z69, Z79, Z89) ele geçmiştir.

Roma Dönemi'ne tarihlendirilen metal kandiller ve *candelabrum* bronzdan yapılmış ve döküm tekniğinde üretilmiştir. Bu konut alanından ele geçen tüm ve tüme

⁸⁷¹ Zeugma Antik Kenti Yayınlanmamış Kazı Raporu.

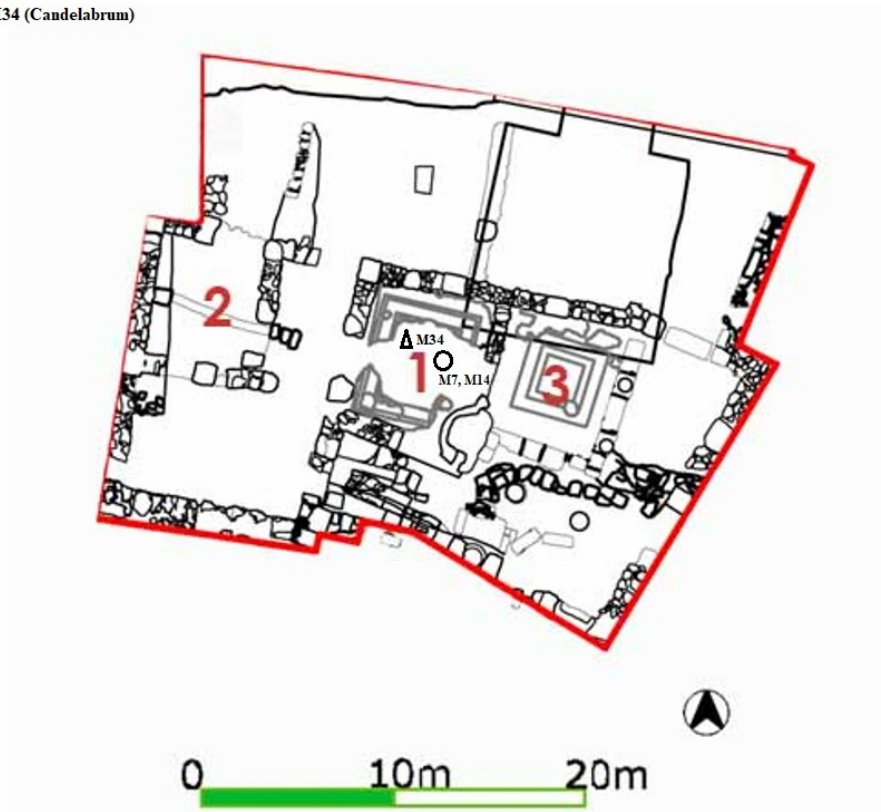
⁸⁷² Gökay 2020, 551, fig.7.

⁸⁷³ Gökay 2022, 348.

yakın pişmiş toprak kandillerden, **Z13** ve **Z23** numaralı kandiller Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne (MS 17-161) tarihlendirilmekte ve kentin ilk lokal kandil üretimi olarak değerlendirilen grupta yer almaktadırlar. **Z37, Z64, Z69, Z79** ise Tip 8 ve alt gruplarına ait kandillerdir. Bu kandiller, Dura-Europos ve Zeugma kazılarından oldukça yaygın olarak ele geçen bir form olup Roma Orta İmparatorluk Dönemi'nde (MS 161-252/253) kullanım gören en yaygın grubu oluşturmaktadır. **Z89**, mekânın Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS 252/253-636) tarihlendirilmektedir.

2006 yılı kazı sezonunda A Evi'nde, 060109 ve 060118 kültür katmanları kapalı kontekst olarak tanımlanmıştır. Yukarıda anılan pişmiş toprak eserlerden **Z37** katalog numaralı eser 060109 I. Şapur istila katmanı ile ilişkilendirilmiş ve plan üzerinde 1 numara ile belirtilen tabanı mozaikli mekânda bulunmuştur. Metal eserlerden **M14** katalog numarasında yer alan eser yine aynı mekânda 060118 numaralı kapalı kontekst buluntusu olarak ele geçmiştir.

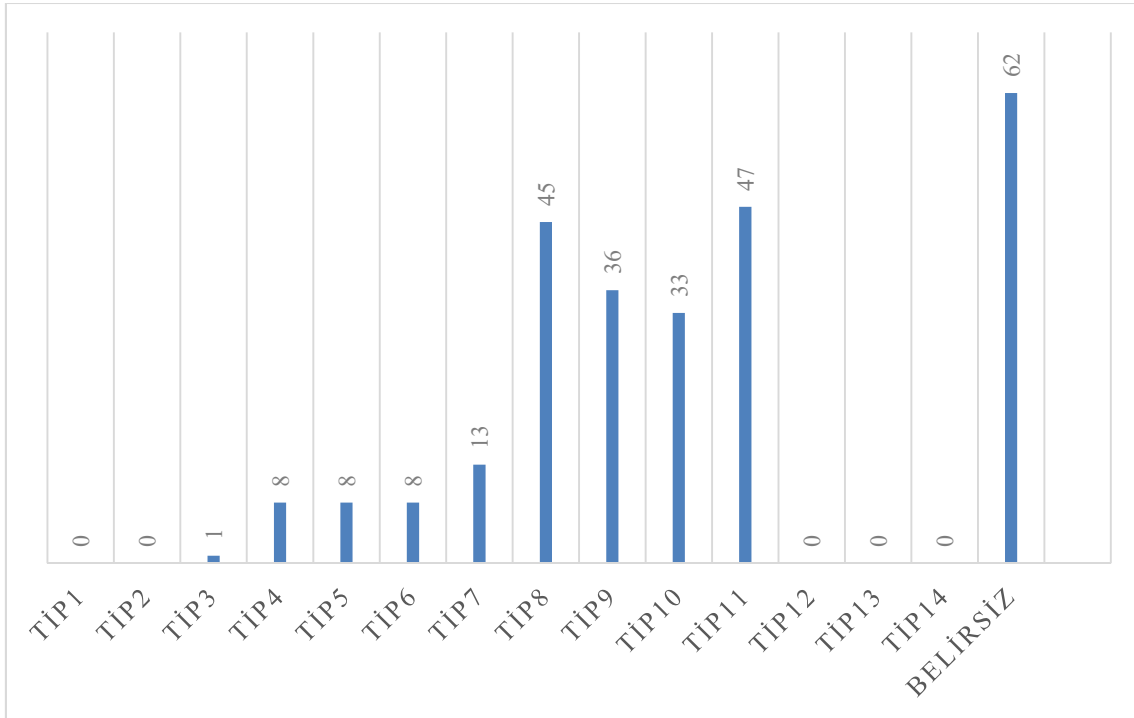
- M7, M14 (Kandil)
△ M34 (Candelabrum)

Plan 8: A Evi planı ve ele geçen metal eserler (Zeugma Kazı Arşivi).

M7 ve **M14** katalog numarasındaki iki eser 1 numaralı mekânda kaçakçılar tarafından tahrip edilen kültür katmanında ele geçmiştir. A Evi kazılarında bulunan diğer pişmiş toprak kandillerin çıktıkları kontekstler kapalı kontekst olarak kayıt altına alınmamıştır. Eserlerin geneli, **Z89** numaralı eser hariç, MS 252/253 I. Şapur istila katmanına aittir.

M7, **M14** ve **M34** katalog numarasında yer alan eserler A Evi'nin en özel mekânı olan mozaik tabanlı *triclinium* mekânında bulunmuştur. Bu oda evin *implivium*'u ile bitişik olup iyi ışık alır konumdadır⁸⁷⁴. Ayrıca yine A Evi kazılarında I. Şapur istila katmanında üç adet Sasani işi cam kâse ele geçmiştir⁸⁷⁵. Hem metal hem de cam eserler, evlerde gerçekleşen *convivium*'larda tercih edilmiş kaliteli ürünler olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Grafik 7: A Evi kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

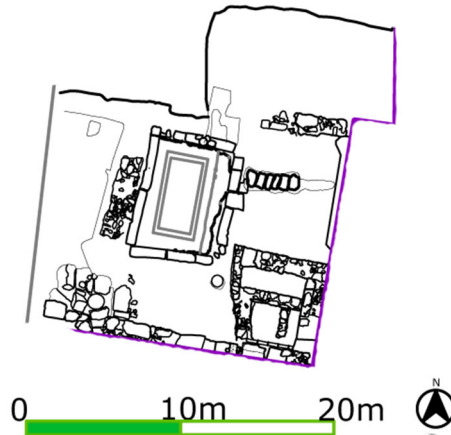
⁸⁷⁴ Gökay 2020j, 146.

⁸⁷⁵ Semiz 2020, 296-297.

A Evi'nde yapılan kazı ve temizlik çalışmalarında etütlük ve amorf nitelikte çok sayıda pişmiş toprak kandil parçası ele geçmiştir. İstatistiksel olarak değerlendirilmesi yapılan bu buluntulardan (**Grafik 7**) bir adet Tip 3, sekiz adet Tip 4, sekiz adet Tip 5 ve sekiz adet Tip 6 grubundaki örnek Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Bu döneme tarihlendirilen kandiller ya üst kotlardaki evlerden erozyonla birlikte taşınmış malzemeler olmalıdır ya da evin birinci yapım evresindeki kullanımı ile bağlantılı buluntulardır.

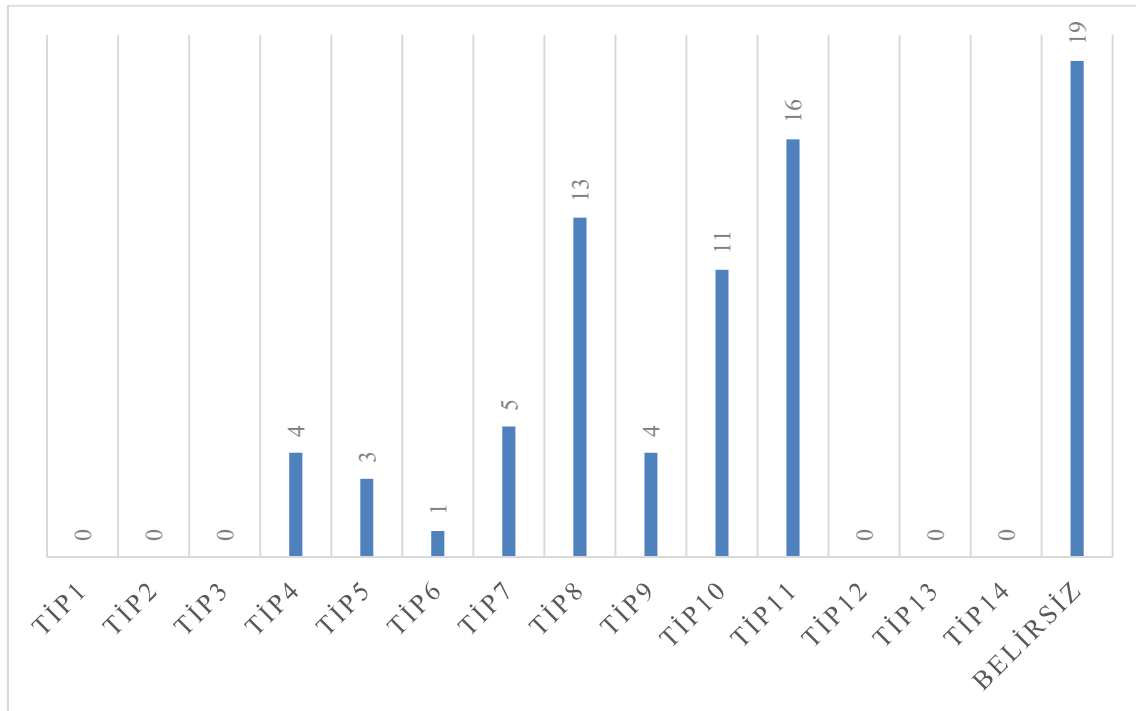
MS 161 yılından, MS 252/253 yılı Sasani tahribatına kadar olan süreçte kullanım gören ve kentte yerel üretiminin yapıldığı düşünülen 13 adet Tip 7 ve 45 adet Tip 8 olarak gruplandırılan kandil parçası istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. A Evi'nden Roma Orta İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen kandil parçalarının diğer sektörlere nazaran sayısal olarak daha fazla ele geçmiş olmasının sebebi, bu evin Sasaniler tarafından yakılıp yıkıldıktan sonraki dönemde, evin üzerinin olduğu gibi tesviye edilip üst kotlara Geç Dönem yapılarının inşa edilmiş olmasıdır. Sasani tahribatı sonrasında, evin üzerine dörtgen mekânlardan oluşan bir yapı inşa edilmiştir. Bu yapı ile bağlantılı olarak veya erozyon dolgularından 116 adet kandil parçası ele geçmiştir. Bu kandil parçaları Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

3.2.6. B Evi

Plan 9: B Evi planı (Zeugma Kazı Arşivi).

Zeugma'nın doğu konut sektöründe bulunan B Evi, Belkıs Tepe'nin kuzeydoğusunda, korugan çatının güneydoğusunda yer almaktadır. Evin kuzeyinde Danae Evi, doğusunda ise A Evi bulunmaktadır. Evin genel yönelimi kuzey-güney doğrultuludur. Zeugma'da bulunan Roma Dönemi evleri mevsimsel etkiler göz önüne alınarak yaz ve kış şartlarına göre uyarlanarak şekillendirilmiş⁸⁷⁶, özellikle de evlerin yönlendirilmesinde bu etkiler göz önüne alınmıştır⁸⁷⁷. Alanda çalışmalar 2005 ile 2010 yılları arasında yapılmıştır. Evin hemen güneyinde bir sokak yapısı bulunmakla birlikte girişler sokak tarafından yapılmaktadır. Evin avlusunda ve güneyinde yer alan sarmıcın hemen önünde bulunan mozaikler geometrik betimlidir. Evi sınırlandıran duvarlarda korunmuş çeşitli fresk fragmanları bulunmakla birlikte ev oldukça tahrip olmuş durumdadır.

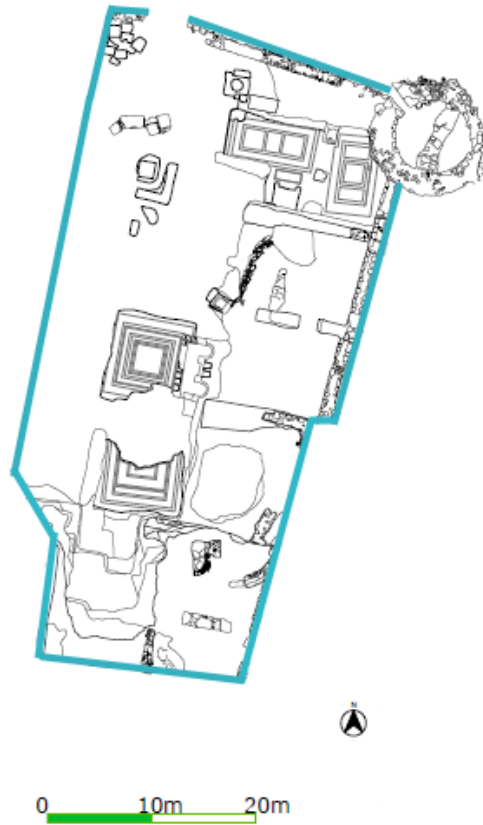
Grafik 8: B Evi kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

⁸⁷⁶ Gökay 2012a, 286; Önal 2013, 7-8; Gökay 2015b, 33.

⁸⁷⁷ Gökay 2022, 347.

B Evi, Roma Orta İmparatorluk Dönemi'nde kullanım gören bir yapıdır. Ancak A Evi gibi Sasani tahribatı ile yakılıp yıkılmadığı için, Geç Roma İmparatorluk Dönem'inde B Evi'nin kullanıma devam ettiği yapılan kazı çalışmalarında ortaya konulmuştur. Ele geçen etütlük ve amorf nitelikteki pişmiş toprak kandil parçaları kontekst bağlamından kopmuş dolgu tabakalarından ele geçmiştir. Bu nedenle, ele geçen buluntuların herhangi bir mekânsal bağlamı yoktur. B Evi kazılarında ele geçen Erken Roma İmparatorluk Dönemi Tip 4, Tip 5, Tip 6 ve Roma Orta İmparatorluk Dönemi Tip 7, Tip 8 gruplarındaki kandil parçaları sayısal olarak oldukça azdır. Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nde de B Evi'nin kullanılması nedeniyle bu döneme ait kandil parçaları nispeten daha fazla ele geçmiştir. MS 7.-8. yüzyıla tarihlenen **Z103** numaralı tüme yakın kandil dışında tüm parçalar etütlük amorf parçalardır (**Grafik 8**).

3.2.7. Danae Evi

Plan 10: Danae Evi planı (Zeugma Kazı Arşivi).

Zeugma'da doğu konut sektöründe yer alan Danae Evi, Belkıs Tepe'nin kuzeydoğusunda, Ayvaz Tepe'nin kuzey eteğinde korugan çatının güneyinde yer almaktadır. Danae Evi'nde ilk çalışmalar Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında 1998 yılında başlatılmıştır. 2003 ve 2004 yılları kazı sezonunda devam eden çalışmalar ile eve ismini de veren içerisinde Danae Mozaïği'nin olduğu *peristyl* ve çevresindeki mekânlar açığa çıkarılmıştır⁸⁷⁸. 2005 yılından sonra Görkay başkanlığında gerçekleştirilen kazılar ile Üç Güzeller Mozaïği ve evin diğer kayaya oyma mekânları ortaya çıkarılmıştır⁸⁷⁹.

Danae Evi kazılarının büyük bir bölümü 2003-2005 kazı sezonlarında Gaziantep Müzesi tarafından yapıldığı için etüdlük kandil parçalarına ulaşamamıştır. Bu nedenle, genel olarak bu alandan çıkan etüdlük mahiyetteki eserler analiz çalışmasında yer almamıştır.

2005 yılı Görkay kazılarında alandan beş adet (**Z33, Z59, Z81, Z85 ve Z95**) kandil ele geçmiştir. Bu eserler evin Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen katmanlarından ele geçtiği için herhangi bir mekân ilişkisi kurulamamıştır.

3.2.8. Büyük *Peristyl*'li Ev

Büyük *Peristyl*'li Ev olarak adlandırılan ve 2008 ile 2009 yılları arasında kazıları yapılmış olan bu yapı⁸⁸⁰, Hellenistik Agora'nın güneyinde yer almaktadır. Alanda sürdürülen kazı çalışmalarında; I. Evre: Erken Roma İmparatorluk Dönemi, II. Evre: Roma Orta İmparatorluk Dönemi ve III. Evre: Geç Roma İmparatorluk ve İslami Dönem olmak üzere üç farklı yapı evresi tespit edilmiştir⁸⁸¹.

Buradaki yapının I. inşa evresinin; *opus caementicium* temel ve büyük kireçtaşı bloklardan inşa edilmiş, tonozlar üzerine oturan sistemi ile *agora* ile bağlantılı bir kamu

⁸⁷⁸ Önal 2009, 45.

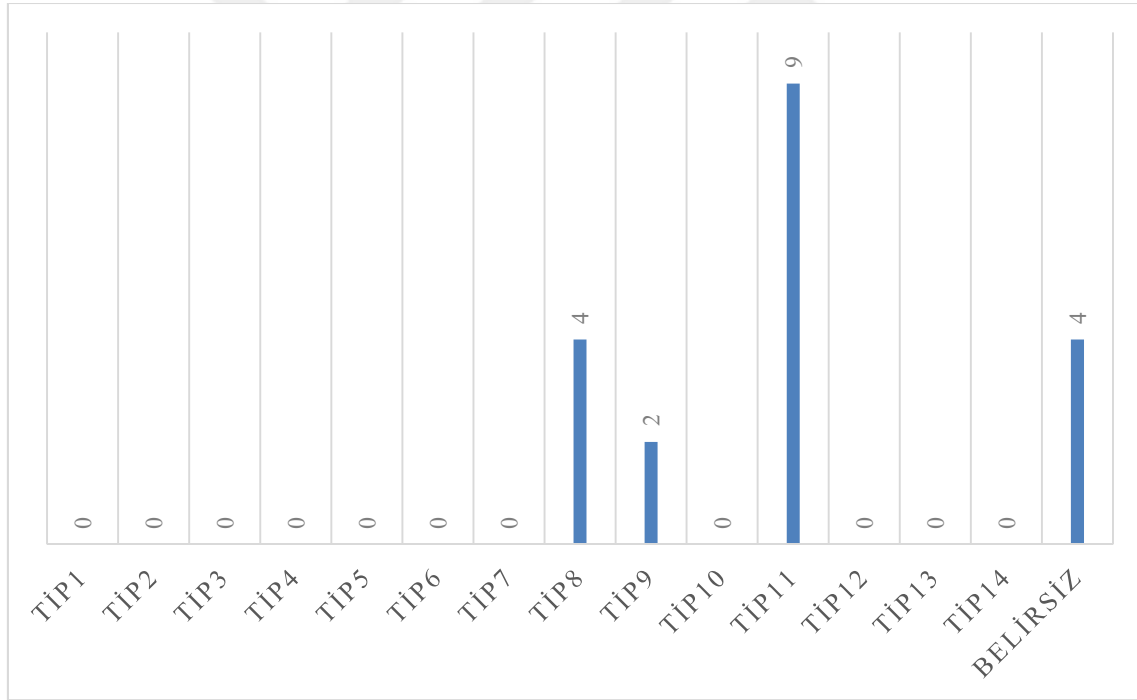
⁸⁷⁹ Görkay 2020k, 172-174.

⁸⁸⁰ Buradaki yapının kazısı tamamlanmamıştır.

⁸⁸¹ Görkay 2020d, 29.

binasına ait olabileceği düşünülmektedir⁸⁸². Bu yapı Latin standartlarında yapılmış ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁸³. İkinci yapım evresi, *hypokaust* sistemi ile işleyen küçük bir hamam bölümünden ve oldukça büyük mozaikli⁸⁸⁴ bir *peristyl*'den oluşmaktadır⁸⁸⁵. MS 2. yüzyıla tarihlendirilen II. inşa evresinin, *agora*'ya olan yakınlığından dolayı büyük *peristyl*'li bir kamu yapısı veya bir hamama ait olduğu düşünülmektedir⁸⁸⁶. III. ve son inşa aşaması, *peristyl* mozaığının üzerini tahrip ederek oturtulmuş olan Geç Antik Çağ duvarlarıdır. Bu duvarlar yapının son evreleri olan Geç Roma İmparatorluk ve İslami Dönemlerine aittirler⁸⁸⁷.

Büyük *Peristyl*'li Ev'in bulunduğu alan, MS 6. yüzyılda kullanım gören bir bölgedir. Bu sebeple yapılan kazı ve sondaj çalışmalarında Geç Dönem dokusu ve buluntularıyla sıklıkla karşılaşmaktadır.

Grafik 9: Büyük *Peristyl*'li Ev kazı çalışmalarında ele geçen etütlük kandil parçaları.

⁸⁸² Görkay 2020d, 29.

⁸⁸³ Görkay 2020d, 29.

⁸⁸⁴ Bu mozaığın ana sahnesinde iki atın çektiği, altın arabasında oturan Poseidon, ana sahnenin hemen altında yan yana duran Okeanos ve Tethys yer almaktadır.

⁸⁸⁵ Görkay 2020d, 30.

⁸⁸⁶ Görkay 2020d, 30.

⁸⁸⁷ Görkay 2020d, 30.

Büyük *Peristyl*'li Ev'in kazılarında ele geçen etütlük ve amorf nitelikteki pişmiş toprak kandil parçalarından, I. inşa evresine ait herhangi bir buluntu grubu tespit edilememiştir. Yapının II. evresine ait, Roma Orta İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen ve Tip 8 başlığı altında değerlendirilen üç adet pişmiş toprak kandil (**Z57, Z71, Z75**) ele geçmiştir. **Z71** ve **Z75** katalog numaralı kandiller yapının hamam bölümünde *in situ* biçimde bulunmuştur. Yapının bu evresine ait istatistiği yapılan etütlük kandillerinden Tip 8 grubunda dört adet kandil parçası ele geçmiştir. Bu döneme ait çok az kandil parçasının ele geçmesinin en büyük sebebi, Geç Roma İmparatorluk Dönemi mimari dokusunun yapının hemen üzerine yapılmış olmasıdır.

Yapının son evrelerinden birisi olan Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait sadece iki adet, Tip 9 grubunda incelenen kandil parçası ele geçmiştir (**Grafik 9**). Bu dönemde kentte cam eserlerin yoğun kullanımı pişmiş toprak kandillerin daha az kullanılmasına neden olarak gösterilebilir⁸⁸⁸.

Kentin İslami Dönemi'nde Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne nazaran, pişmiş toprak kandil kullanımında artış olduğu gözlenmektedir. Tip 11 grubunda değerlendirmesi yapılan dört adet (**Z104, Z106, Z107, Z116**) kandil ile Tip 12 ve Tip 13 grubu altında incelenen iki adet (**Z120, Z121**) kandil yapının bu dönemi ile ilişkilendirilmiştir. Mekândan ele geçen etütlük amorf durumda Tip 11 grubunda değerlendirilen dokuz adet kandil parçası kaydedilmiştir. Bu eserler yapının olasılıkla kentin Abbasi idaresindeki son dönemine aittir. Kent, Erken İslami Dönem'de de önemli geçiş noktaları arasında yer almakla birlikte, küçük kırsal bir yerleşim olarak tanımlanmaktadır⁸⁸⁹.

⁸⁸⁸ Semiz 2021, 122-123

⁸⁸⁹ Görkay 2022, 330.

3.3. Pişmiş Toprak Kandillerde Üretim

Tip	Zeugma	Antiokheia	Dura-Europos
1	2	31 (Tip1-Tip 11)	3 (Tip 1)
2	2	7 (Tip 13)	3 (Tip 2)
3	2	---	2 (Tip 11)
4	2	5 (Tip 39)	---
5	9	21 (Tip 17-25)	15 (Tip 3)
6	9	---	---
7	7	2 (Tip 47)	---
8	47	11 (Tip 46)	155 (Tip 5)
9	16	3 (Tip 51)	8 (Tip 10)
10	3	3 (Tip 53)	---
11	20	5 (Tip 56)	1
12	1	8 (Tip 57-58)	---
13	1	---	---
14	1	---	---
Toplam	122	96	185

Tablo 1: Zeugma, Antiokheia, Dura-Europos kentleri kandil tipolojisi karşılaştırması.

Zeugma antik kentinin iskân gördüğü alanın önemli ticaret rotaları üzerinde olması kentte üretimi yapılan eserlerde komşu bölge etkilerinin yaşanmasına neden olmuştur. Tez kapsamında değerlendirmesi yapılan pişmiş toprak kandillerde bu durum hem kandil formlarında hem de kandillerin *discus* bezemelerinde izlenebilmektedir. Armudi, çift konik, yuvarlak gövdeli formlara sahip kandillerin *discus* yüzeyinde genellikle sarmaşık, mersin yaprağı gibi bitkisel bezemeler ile ışın, kabarcık şeklinde nokta bezemeleri bu

etkinin kanıtlarını sunmaktadır⁸⁹⁰. Bu kandillerin birçoğunun, coğrafi yakınlık ve geçmişten beri süregelen ilişkilere bağlı olarak Suriye Bölgesi'nin özellikle Antiokheia atölyelerinin izlerini barındırdığı görülmektedir (**Tablo 1**).

Zeugma'da sistematik kazılar yoluyla ele geçen pişmiş toprak kandillerin büyük çoğunluğu yerel olarak üretilmiş ve hammadde olarak da genelde kentin yakın çevresinde bolca bulunan açık kahverengi ve devetüyü renk tonlarında kil hamurları⁸⁹¹ kullanılmıştır⁸⁹². Birecik Barajı'nın inşa edildiği dönemlerde, kentin bulunduğu coğrafyadaki son ve kapsamlı yüzey araştırması 1998-2000 yılları arasında Comfort tarafından gerçekleştirilmiştir⁸⁹³. Comfort'un kentin yakın çevresinde yaptığı çalışmalarda, endüstriyel bir materyalin üretimi ile ilgili atölyelere karşılaşılmadığı bilgisi verilmiştir⁸⁹⁴.

Tez kapsamında değerlendirmesi yapılan pişmiş toprak kandillerden Tip 1-Tip 4 grubunda olanları kentin ithal kandil grubunu, Tip 5'ten Tip 11'e kadar olanların ise kentte üretimi yapılan lokal kandil gruplarının örneklerini oluşturduğu ifade edilmiştir. Kentteki kazı çalışmalarında herhangi bir kandil üretim atölyesi ortaya çıkarılmamış olmasına rağmen Tip 5 ve Tip 6A grubunda temsil edilen kandillerin MS 1. yüzyıldan itibaren kentte faaliyette olan ilk kandil üretim atölyelerine ait olduğu düşünülmektedir⁸⁹⁵. Tip 5 ve Tip 6A alt grubunda yer alan eserlerde kulp ve kaide dekorasyonunda⁸⁹⁶ kendi içerisindeki birliktelik bu eserlerin tek bir atölyede üretildiğini

⁸⁹⁰ Tez kapsamında değerlendirmesi yapılan Tip 5, Tip 8 ve Tip 9'da yer alan kandillerde bu bezemeler sıkça kullanılmıştır.

⁸⁹¹ Kente en yakın kil yatakları kentin karşı yakasında Hobab Ovası'nda bulunmaktadır. Muhtemelen burada bulunan devetüyü renkli kil yatakları kentteki seramik atölyeleri için hammadde kaynağını sağlıyordu.

⁸⁹² Hawari 2013, 181.

⁸⁹³ Comfort, baraj suları yükselmeden önce Zeugma ve yakın çevresi ile kuzeyindeki Fırat Vadisi'nde iki sezon boyunca yüzey araştırması yapmıştır. Bkz. Comfort – Ergeç 2001.

⁸⁹⁴ Comfort – Ergeç 2001, 30-31.

⁸⁹⁵ Gscwind, antik kentte Euphrates ve Poseidon Evlerinde ele geçen masa üstü seramik kapları ile Tip 5'te değerlendirilen kandillerin hamur özelliklerinin aynı olduğunu, bu nedenle her iki grupta yer alan eserlerin kentin yerel üretim ürünleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bkz. Gscwind 2006, 57-58.

⁸⁹⁶ Bu eserlerin kaidelerinde görülen rozet motifi bu tip kandilleri üreten atölyenin işareti olmalıdır.

göstermektedir. Bu atölyenin de MS 1. ve 2. yüzyıl başlarında Zeugma’da faaliyette olduğu düşünülmektedir.

MS 2. yüzyıl ortalarından Sasani istilasına kadar kentte en çok kullanılan pişmiş toprak kandil grubunu Tip 7 ve Tip 8’de değerlendirilen kandiller oluşturmaktadır. Bu kandiller genelde devetüyü, açık kahverengi renk kilden üretilmiştir. Hawari, Tip 7 başlığı altında değerlendirdiği kandilleri MS 252/253’teki Sasani tahribatı kontekstlerindeki buluntular ile ilişkilendirip bu tipin Zeugma’ya özel yerel bir üretim olduğunu belirtmiştir⁸⁹⁷. Bu tip başlığı altında değerlendirmesi yapılan **Z31** katalog numaralı kandilin kaidesinde hatalı yazılmış “ΑΠΟΛΛΩΝ” (Ἀπόλλων) atölye / usta monogramı Zeugma’da bu tip kandillerin üretimini yapan bir atölyeye işaret etmektedir (**Levha 8**). Ayrıca literatürde yaptığımız incelemede bu tipe ait kandillerin en çok Zeugma’da ele geçtiği görülmüştür⁸⁹⁸.

Zeugma’da günümüze kadar yapılan çalışmalar neticesinde en çok ele geçen kandil grubunu Tip 8 başlığı altında incelen kandiller oluşturmaktadır. Kazılar yoluyla ele geçen kandillerin sayısının artması ve yayımlanmış eski örneklerden farklı örneklerin varlığı bu tipe ait kandillerin yeniden sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır⁸⁹⁹. Kandiller, tez kapsamında Tip 8 başlığı altında iki grup halinde ve 10 alt gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Baur, Dura-Europos’ta Tip 5 grubu altında incelediği kandilleri *discus* süslemelerine göre sekiz gruba ayırmıştır⁹⁰⁰.

Hawari, Zeugma 2000 yılı çok uluslu kazı çalışmalarında kalıp ele geçmediği için bu kandillerin kentteki üretimiyle ilgili herhangi bir veri olmadığı bilgisini verir⁹⁰¹. Hawari ayrıca bu kandillerin bazılarının, özellikle *discus* bezeme dekorasyonun Dura-

⁸⁹⁷ Hawari 2013, 179.

⁸⁹⁸ Bu tipteki kandillere Tarsus ve Dura-Europos’ta kazı çalışmalarında rastlanılmamış Antiokheia’da ise tek bir örneğin olduğu görülmüştür.

⁸⁹⁹ Hawari bu tipte yer alan kandilleri *discus* bezemelerine göre Tip 4 başlığı altında altı alt grupta incelemiştir. Bkz. Hawari 2013, 179-180. Aynı tipteki kandiller tez kapsamında iki ayrı grup 10 alt tipte incelenmiştir.

⁹⁰⁰ Baur 1947, 26-44.

⁹⁰¹ Hawari 2012, 179.

Europos'takilerle çarpıcı benzerliğinden yola çıkarak bunların Dura-Europos'tan ithal edildiği yorumunu yapar⁹⁰². Görkay ise Hawari'nin yorumunun aksine Zeugma'da geçmiş dönemde yürütülen kazılar ve halen devam eden kazılarda ele geçen seramik, kandil⁹⁰³ ve sikke buluntularındaki⁹⁰⁴ Dura-Europos ile olan yakın benzerliklerden yola çıkarak bu ürünlerin Zeugma'dan Dura-Europos'a ithal edilmiş olabileceği yorumunu yapar⁹⁰⁵. Görkay, *“özellikle Dura-Europos'ta ele geçen keramik ve kandil gibi kırılğan buluntuların büyük bir çoğunluğu veya benzeri sanayi ve endüstrisi ürünleri büyük olasılıkla Zeugma'da üretilmiş ve askeri ağ içinde ticaretle uğraşmaya başlamış emekli askerler tarafından Zeugma'dan Dura-Europos'a Fırat yoluyla ulaşmış ürünler ve buluntular olmalıdır”* yorumunu yapar⁹⁰⁶. Tez kapsamında Tip 8D başlığı altında incelenen kandillerin (**Z68, Z69**) kaidesinde görülen “BACCOC” (Βάσσοç) üretici ismi monogramı Görkay'ın yorumunu destekler niteliktedir (**Levha 17-18, Çizim 4**). Bu durum bu tipteki kandillerin Zeugma'da üretildiğine kanıt olarak sunulabilir.

MS 252/253 yılı I. Şapur istilası ve tahribatı ile MS 636 yılı Arap akınlarına kadar olan uzun süreç kentte Geç Roma İmparatorluk Dönemi olarak ifade edilmektedir. Zeugma kandil tipolojisinde Tip 9 ve Tip 10'a dahil olan kandillerin tamamı ve Tip 11'e ait kandillerin bir bölümü bu dönemde üretilmiş ve kullanımda kalmıştır. Tip 9 ve Tip 11'de yer alan kandillerde devetüyü, açık kahverengi veya gri renk kil hamuru kullanılmıştır⁹⁰⁷. Tip 10'da yer alan kandillerde Tip 9 ve Tip 11'deki kandillerden farklı olarak kahverengimsi renk astar boyası görülür ve bunlar devetüyü veya açık kahverengi renk kilden üretilmişlerdir.

⁹⁰² Hawari 2012, 179.

⁹⁰³ Dura-Europos'ta bulunmuş benzer kandil örnekleri için bkz. Baur 1947, 26-44.

⁹⁰⁴ Dura-Europos'ta bulunmuş Zeugma darplı sikke definesi için bkz. Bellinger 1949, 177.

⁹⁰⁵ Görkay 2017a, 165.

⁹⁰⁶ Görkay 2017a, 165.

⁹⁰⁷ Bu iki gruptaki kandillerin üretiminde kullanılan kil, kentin karşı yakasındaki Hobab Ovası'ndaki kil yataklarından sağlanmış olmalıdır.

Hawari, Tip 9'da incelenen kandillerin benzerlerinin Zeugma'da az sayıda üretildiği ve kentin lokal seramik buluntularından Grup D⁹⁰⁸ ile ilişkili oldukları bilgisini vermiştir⁹⁰⁹. Görkay dönemi kazılarında, MS 4. yüzyıldan 5. yüzyıla kadar bu tipe ait kandillerin ele geçtiği tespit edilmiştir⁹¹⁰.

Tip 11'de incelenen kandiller, Suriye ve Filistin bölgelerinde yaygın görülen tip olup MS 7. ve 8. yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁹¹¹. Bu tipe ait kandiller Antiokheia ve Tarsus'ta yaygın bir şekilde bulunurken Dura-Europos'ta sadece bir örnek ele geçmiştir⁹¹². Zeugma'da ise günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarında çok sayıda ele geçtiği görülmüştür⁹¹³. Bu tipteki kandiller tez kapsamında Zeugma'da üretimi yapılan son kandil grubu olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca Tip 7, Tip 8, Tip 9 ve Tip 10 başlıklarında incelenen kandil örneklerinin amorf benzerleri ile kentin yakın çevresinde bulunan kil yataklarından alınan üç farklı numune çeşitli analitik metotlar kullanılarak arkeometrik yönden incelenmiştir. Aşağıda ayrıntılarına yer verilen bu çalışmaların sonuçlarına göre, kentte farklı dönemlerde üretilmiş veya kullanılmış seramik örneklerin hammadde kaynaklarının aynı ve üretim özelliklerinin benzer olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlar, Zeugma'daki yerel kandil üretimi konusunda tipolojik ve analogik olarak ulaşılan sonuçları desteklemesi açısından önem taşımaktadır.

⁹⁰⁸ Kenrick 2013, 36-37.

⁹⁰⁹ Hawari 2013, 181.

⁹¹⁰ Bkz. Tip 9 Ovoid Formlu Kandiller.

⁹¹¹ Day 1942, 71.

⁹¹² Baur 1947, 71, no. 411, pl. 13.

⁹¹³ Hawari 2013, 181.

3.4. Pişmiş Toprak Eserlerin Arkeometrik Analiz Sonuçları⁹¹⁴

Örnekler öncelikle görsel olarak değerlendirildikten sonra fotoğraflanarak belgelenmiş ve kodlanmıştır. Örneklerin belgeleme çalışmaları kapsamında; hamur renkleri dijital renk ölçerle (*kromametre*) seramiklerin kalınlıkları da dijital kalınlık ölçerle (*thicknessmeter*) belirlenmiştir (**Tablo 2**). Arkeometrik çalışmalar kapsamında örneklerin petrografik özellikleri ince kesit optik mikroskop analiziyle ve kimyasal özellikleri de PED-XRF analiziyle incelenmiştir.

Kandil Tip	Örnekler	Kalınlık (mm)	L	a	b	Munsel
Tip 7	ZKT-B18	5,89	23,43	11,14	15,57	5 YR 5/6
Tip 8	ZKT-B17	5,69	34,02	10,85	17,97	5 YR 6/6
Tip 9	ZKT-B1	5,22	44,09	10,59	20,92	7,5 YR 8/6
Tip 10	ZKT-B22	18,09	39,87	13,42	21,79	7,5 YR 7/4

Tablo 2: Zeugma Kazısı kandil örneklerinin hamur renkleri (CIE Lab & Munsel) ve kalınlıkları.

ZKT-B18

ZKT-B17

ZKT-B1

ZKT-B22

Örnekler ana element içeriklerine göre gruplandırıldığında (Triangular Plotting), toprak/kil örnekler benzer içerikte, seramikler de en az iki farklı hammadde kaynağı kullanılarak üretilmiş olmalıdırlar (**Şekil 4a-b**). Bu durum, ören yerinde farklı dönemlerde üretilmiş/kullanılmış olan seramik örneklerin hammadde kaynaklarının aynı, üretim özelliklerinin nispeten benzer olduğuna işaret etmektedir. Toprak/kil örneklerle

⁹¹⁴ Bu başlık altında yer alan çalışma Prof. Dr. Kutalmış Görkay ve Doç. Dr. Ali Akın AKYOL tarafından *Zeugma Arkeolojik Alanına Ait Seramik ve Toprak/Kil Örneklerde Arkeometrik Analizler* başlığı ile yayına hazırlanan makalenin bir bölümünü oluşturmaktadır. Sonuçları paylaşarak bu tez çalışması kapsamında kullanmama izin verdikleri için kendilerine teşekkür ederim.

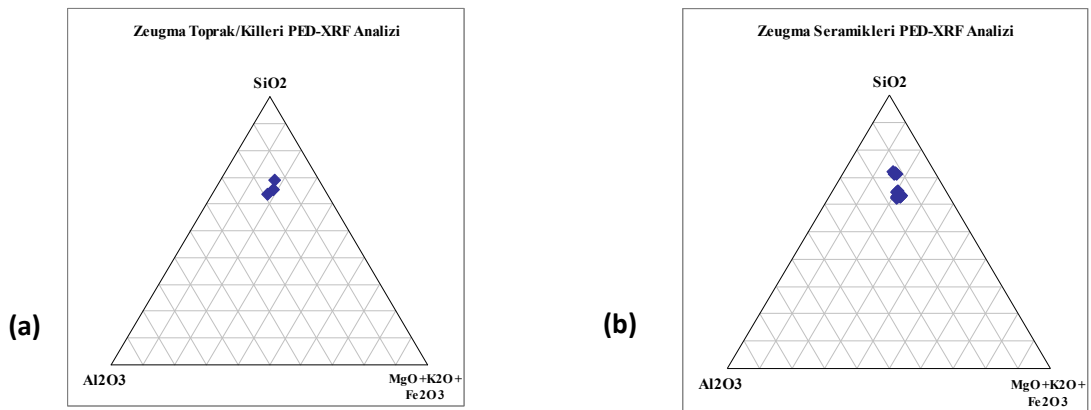
seramik örneklerin elementel içerikleri birlikte değerlendirildiğinde oldukça benzer bir içerik izlenebilmektedir (**Tablo 3**). Buradan hareketle toprak/kil örnekleri ile seramik örnekler aynı kaynağı ifade etmektedir. Örneklerin Sr ve Zr içerikleri dikkate alınarak seramiklerin üretiminde jeolojik olarak yüksek oranda denizel (yerel denizel çökel hammaddeli) ve düşük oranda karasal kökenli hammadde karışımı kullanılmış olmalıdır.

Seramik Grupları	T (°C)	P (%)	MTA (%)	Kayaç ve Mineraller*	Agrega Boyutu	Kayaç Kökeni
Seramik Gr1	900-950	2	18	Q,Pl,By,Ol,Op	Çok İnce	Bazalt
Seramik Gr2	850-900	3	29	Q,Pl,Py,Op,Ol	İnce	
Seramik Gr3	900-950	4	35	Q,Ç,Pl,By,Py,Op	İnce	
Seramik Gr4	~800	5	35	Q,Ç,Pl,By,Sr,Ms,Py,Op	Orta**	Kumtaşı
Seramik Gr5	~800	3	45	Q,Ç,Pl,By,Sr,Ms,Op	İnce	
Seramik Gr6	800-850	10	45	Q,K,Ç,Pl,By,Py,Op	İnce	

Tablo 3: Zeugma Kazısı seramik örneklerinin petrografik özellikleri.

Seramik Gr1: B1.

Seramik Gr6: B17, B18, B22.

Şekil 4: Zeugma Kazısı (a) toprak/kil, (b) seramik – kandel örneklerinin PED-XRF analizi ile belirlenen ana element içeriklerine göre yapılan gruplandırmalar (Triangle Plotting).

SONUÇ

Zeugma antik kenti 1992-2017 yılları arası kazı çalışmalarında ele geçen ve Gaziantep Müzesi envanterinde yer alan 122 adet pişmiş toprak kandil, 21 adet metal kandil, 20 adet *candelabrum* ve *candelabrum* aksamı ile iki adet heykel ve bir adet heykel parçasından oluşan *lykhnoukhai* tez kapsamında incelenmiştir. Ayrıca etütlük nitelikteki birkaç pişmiş toprak *laterna* parçası da konuyla bütünlük sağlaması açısından değerlendirmeye alınmıştır.

Tez kapsamında değerlendirilen pişmiş toprak eserler, günlük kullanıma yönelik olarak kentlerin bünyesindeki atölyelerde üretilen araç gereçlerdendir. Bu atölyelerin etkileşim halinde olduğu yakın ve uzak bölge atölyelerinden, Kilikya (Tarsus), Suriye'nin kuzeyi (Antiokheia) ve güneyi (Dura-Europos), Kıbrıs ve Levant Bölgesi kentleri kandil buluntuları Zeugma'yla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Zeugma antik kenti pişmiş toprak kandil tipolojisi 14 başlık altında toplanmıştır. Kentin kandil repertuarına genel olarak bakıldığında yerel üretim kandillerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Hellenistik Dönem ve Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen Tip 1, Tip 2, Tip 3 ve Tip 4 gruplarında analizi yapılan az sayıda kandil, ithal malzeme olarak değerlendirilmiştir. Tip 1, Tip 3, Tip 4'te yer alan kandiller Attika ve Roma geleneğinde üretim yapan atölyelere aittirler ve oldukça az sayıda ele geçmişlerdir. Tip 2'de yer alan kandiller ise Suriye-Filistin üretimi kandiller olarak tanınırlar. Kentin etkileşimde olduğu bu bölgelere ait kandillerin en erken örnekleri bu grupta değerlendirilmiştir. Bu gruptaki kandillerde görülen şua motifi Hellenistik Dönem'in özellikle Suriye-Filistin atölyelerinde sıklıkla kullanılan omuz üzerinde ışın demeti geleneğini yansıtmaktadır.

Tip 5'ten Tip 11'e kadar olan gruplar, kentte üretimi yapılan kandil gruplarına ait verileri içermektedir. Kentteki kazı çalışmalarında herhangi bir kandil üretim atölyesi ortaya çıkarılmamışsa da Tip 5 grubunda temsil edilen kandillerin MS 1. yüzyıldan

itibaren kentte faaliyette olan atölyelere ait olduğu düşünülmektedir. Bu tip kandiller Hellenistik Dönem sonlarında Antiokheia ve Levant Bölgesi'nde popüler tip olarak bilinmektedirler. Bu kandiller üzerinde görülen ışın, mersin yaprağı, sarmaşık çelengi ve *ion kymation*'u bezemeleri de Antiokheia ve Levant Bölgesi'ndeki aynı formdaki kandillerde izlenebilmektedir. Bu durum Zeugma antik kentinde hizmet veren atölyelerin bölge ile etkileşim halinde olmasını göstermesi bakımından önemlidir. Tip 5 başlığı altında incelenen kandillerin, Doğu Akdeniz, Levant ve Suriye Bölgesi'ndeki merkezlerde sevilerek üretildiğini ve kentler arasındaki ticari ve kültürel etkileşimlerle benzer formların bu coğrafyada yaygın olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Form bakımından Tip 5 grubundaki kandillere kulp bölümü hariç benzer olan Tip 6A alt başlığı altında değerlendirilen kandillerin yakın benzerlerine ilişkin yaptığımız literatür taramasında rastlanılmamıştır. Bu durum bu tipin Zeugma'ya özgü bir tip olduğunu düşündürmektedir. Zeugma'da kandil üretiminin Tip 5 grubunda yer alan kandiller ile başladığı düşünüldüğünde, Zeugmalı kandil üreticilerinin muhtemelen çok sevdikleri bu kandillerden esinlenerek, bir dönem Tip 6A başlığı altında ele alınan kandilleri ürettiği söylenebilir. Bu kandiller de Tip 5 grubunda olduğu gibi MS 1. yüzyıl ve MS 2. yüzyıl başlarında ya da ortalarına kadar üretilmiş olmalıdır. Sonrasında yerlerini Zeugma'da üretilen diğer yerel tipler olan Tip 7 ve Tip 8 grubundaki kandillere bırakmışlardır.

Tip 7 ve Tip 8 grubundaki kandiller MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl ortalarında I. Şapur istilasına kadar kent genelinde en çok tercih edilen kandil grubunu oluşturmaktadırlar. Dura-Europos'taki kazılarda Tip 7 grubunda kandil ele geçmemiştir. Antiokheia ve Tarsus'ta çok az sayıda örneğe rastlanmıştır.

Tip 8 grubunda yer alan kandiller kentte en çok ele geçen kandil grubunu oluşturur. Bu kandiller kentin en parlak ve en kalabalık dönemini yaşadığı bu dönemde günlük kullanıma hizmet etmek için kentteki atölyelerde genellikle astarsız olarak üretilmişlerdir.

Bu grupta değerlendirilen kandillerin çok yakın benzerlerinin Doliche, Antiokheia, Dura-Europos ve Levant Bölgesi'ndeki Bet Shean'de görülmüş olması, bu tipteki kandillerin yayılım alanı konusunda fikir vermektedir. Bu tip kandiller MS 252/253'teki I. Şapur istilasından sonraki dönem arkeolojik katmanlarda ele geçmemiştir.

MS 252/253 yılı I. Şapur istilasının tahribatı ile MS 636 yılındaki Arap akınlarına kadar olan uzun süreç Geç Roma İmparatorluk Dönemi olarak ifade edilmiştir. Zeugma kandil tipolojisinde Tip 9 ve Tip 10 grubundaki kandiller bu döneme ait kandiller olarak değerlendirilmiştir. Bu iki gruptaki kandiller, literatürde Geç Dönem Suriye kandilleri olarak isimlendirilmişlerdir. Benzer örnekleri, Dura-Europos ve Antiokheia'da görülmekte ve Zeugma ile aynı tarih aralığına, MS 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Bilim insanları bu gruplarda değerlendirilen kandillerin köken olarak Suriye-Filistin Bölgesi'ne ait oldukları konusunda hemfikirdirler. Kandillerin dağılım alanına bakıldığında, yoğun olarak ele geçtikleri antik yerleşimlerin Suriye, Antakya, Filistin Bölgesi'nde olduğu görülmektedir. Bu durum üretimlerinin de bu bölgelerde yapıldığını düşündürür. Kentte Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nin uzun yaşanmasına karşın pişmiş toprak kandillerin sayısında keskin bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum, değerlendirme bölümünde değinildiği gibi MS 4. yüzyıldan itibaren pişmiş toprak kandillerin yerine artık cam kandillerin tercih edilmesi ile açıklanabilir. Söz konusu döneme tarihlendirilen metal eser bulunmamaktadır.

Kentin MS 7. yüzyılın ortalarından MS 10.-11. yüzyıllara kadar geçirdiği evre İslami Dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde Tip 11, Tip 12 ve Tip 13 başlığı altındaki kandiller değerlendirilmiştir.

Bunlar arasında Tip 11 en fazla ele geçen grup olarak dikkati çekmektedir. Literatürde Suriye-Filistin kandilleri olarak isimlendirilen bu gruptaki kandiller kentteki son kalıp yapımı kandil grubunu oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz, Suriye, Filistin ve Anadolu'nun güneyindeki arkeolojik merkezlerde ele geçen örnekler yayılım alanı

konusunda fikir vermektedir. Tip 2, Tip 5, Tip 8 gruplarındaki kandillerin bazılarında görülen Suriye-Filistin atölyelerinde sıklıkla kullanılan omuz üzerinde ışın demeti geleneğini son olarak bu gruptaki kandillerde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum kentin, Hellenistik Dönem'den İslami Döneme kadar kalıp yapımı kandillerdeki Suriye-Filistin etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Tip 12 ve Tip 13 grubunda ele alınan az sayıdaki kandil, kentin MS 9. ve 10. yüzyıllardaki son yerleşimcilerine aittir. Bu dönemde kent küçük bir köy hüviyetindedir. Tip 14 grubundaki plastik biçimli tek kandil örneği de bu grupta değerlendirilmiştir.

Tez kapsamında ele alınan metal eserler arasındaki Zeugma metal kandil ve *candelabrum*'ları Roma'nın MS 1. yüzyılda başlayan lejyon ve veteran hareketliliğinin artmasının doğal bir sonucu olarak Campania Bölgesi kandilleri ile paralellik göstermektedir. Metal kandiller ve metal *candelabrum*'lar kendi içlerinde sınıflandırılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Analoji yapılırken genelde bu eserlerin Roma'nın lejyon kentlerinde, İspanya'da Baetica Eyaleti, Orta Avrupa'da Pannonia ve Vindonissa, Suriye'de ise Dura-Europos buluntuları ile de benzerliği kanıtlanmıştır. Bilim insanları bu noktadan hareketle bu metal buluntuların adem-i merkeziyetçi bir anlayışla üretildiğini ve asker hareketliliği ile Roma kültürünün bir unsuru olarak yayıldığını iddia etmektedir. Böylece Anadolu coğrafyasındaki kazı çalışmalarında genelde az sayıda ele geçen ve genel olarak yayınlarda yüzeysel bahsedilen bu buluntu grubu tezimizde detaylı incelenerek konu ile ilgili bilimsel çalışmalarda bu açığa katkı sağlamaya çalışılmıştır.

Bunların yanı sıra tez kapsamında değerlendirilen Zeugma *lykhnoukhos* buluntuları Pompeii örnekleri kapsamında incelenmiş ve Pompeii örnekleri ile stil ve üretim bakımından benzerlikler bulunmuştur. Pompeii villalarında *in situ* durumunda ele geçen ve aydınlatma görevi taşıyan heykeller ile Zeugma Mars ve Dionysos heykelleri ikonografik olarak aynı atölyeyi işaret etmektedir. Zeugma *lykhnoukhos* buluntuları

yukarıda bahsedilen kandil ve *candelabrum*'lar gibi Roma estetik ve sanat kültürünün bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen kandil ve diğer aydınlatma araçlarının yanı sıra Zeugma konutlarında ortaya çıkartılan taban mozaikleri ile duvar resimleri, ayrıca Dura-Europos'ta bulunan ve her iki kentte düzenlenen eğlencelerde yer alan oyuncuların listesi Zeugma'nın, lüks söz konusu olduğunda Pompeii'den hiç de geri kalmadığına işaret etmektedir. Nitekim imparatorluğun Doğu sınırında bulunan kent, bünyesinde barındırdığı askeri birliklerin (*Legio X Fretensis* ve daha sonra *Legio III Scythica*) yanı sıra önemli bir ticari merkez konumundaydı.

Yukarıdaki bölümlerde gerek Pompeii konutlarından verilen örnekler gerekse lüks bir eğlencenin nasıl düzenlendiği konusunda verilen bilgiler ile Zeugma kazılarında elde edilen arkeolojik bulgular örtüşmektedir. Bu verilere göre aydınlatma araçlarının özel bir önemi vardır. Zira Dionysos ve Mars'ın tasvir edildiği bronz aydınlatma araçları ışık kaynağı olmanın yanı sıra akşam eğlencesi için misafirleri karşılayan kölelerin estetik bir yansıması olarak da karşımıza çıkarlar. Dolayısıyla insanın gece muhtaç olduğu ışığı sağlayarak işlev görürler ve aynı zamanda bir mozaik ya da duvar resmi gibi ev sahibinin prestijini ve entelektüel birikimini temsil ederler.

Taban mozaikleri, duvar resimleri ve insan boyutuna yakın bronz aydınlatma araçları bir arada değerlendirildiğinde, özellikle bronz aydınlatma araçlarının Romalıların kendi eğlencelerinde sergilemek istedikleri lüks, güç ve prestijin bir parçası olduğu sonucu ortaya çıkar. Bu durum imparatorluğun anayurdundaki Pompeii kenti için ne kadar geçerliyse Zeugma için de en az o kadar geçerli olmalıdır. Zira kent gerek ticari ve askeri kültürün varlığıyla gerekse bulunduğu stratejik konum ile zengin bir yerleşkedir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında değerlendirilen aydınlatma gereçlerinin yapım malzemeleri göz önüne alındığında, günlük kullanım ve lüks kullanım olmak üzere iki olgu ortaya çıkar. Günlük kullanıma yönelik pişmiş toprak aydınlatma gereçleri genel

olarak düşük nitelikli, astarsız ve boyasız örneklerdir. Attika ve Roma geleneği veya Suriye-Filistin etkisindeki erken örneklerin dışında, özellikle MS 1. yüzyıldan itibaren pişmiş toprak kandillerin neredeyse tamamında yerel üretimin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yapılan tipolojinin yanı sıra hamur özellikleri ve hammadde kaynaklarına yönelik kil analizleriyle de desteklenen bu olgunun yanı sıra bu eserler, kentin yakın çevresiyle olan etkileşimini de göstermektedir. Zeugmalıların günlük kullanımına yönelik aydınlatma gereçlerinin, çoğunlukla yerel ustalar tarafından ve yakın hammadde kaynakları kullanılarak üretildiğini fakat aynı zamanda bölgesel gelenekleri de yansıttığını söylemek mümkündür.

Metal aydınlatma gereçlerinde ise daha çok Roma geleneğinde yaşam tarzının etkileri görülmektedir. Özellikle *Legio III Scythica*'nın MS 66/67'de kente yerleşmesiyle büyüyen ve zenginleşen kentte yaşam biçimi de değişmiştir. Romalı asker ve veteranların yanı sıra Zeugma'nın varlıklı ve kültürlü ailelerinin lüks yaşamını gösteren mimari ve diğer arkeolojik verilere ek olarak, yüksek nitelikli metal aydınlatma gereçleri de bu değişimin göstergeleri arasında yer alır. Metal aydınlatma gereçlerinin tamamının I. Şapur yönetimindeki Sasani istilasından önceye tarihlenen katmanlardan ele geçmesi bu durumun somut kanıtıdır. Sasani istilası sonrasında kentte Romalı varlığının sona ermesi ve kent merkezinin müyük oranda terk edilmesiyle söz konusu lüks yaşam biçimi de sona ermiştir. Aydınlatma gereçleri bağlamında, metal eserler yerine pişmiş toprak yerel ürünlerin kullanımına devam edilmiştir.

KATALOG

Katalog No: Z1 Tip No: 1

Levha 1, Çizim 1

Müze Envanter No: 5.46.98

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/6 (Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,1 cm U: 8,7 cm Y: 3,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: Katkısız. Çark yapımıdır. Yuvarlak, dik, karın bölümü hafif şişkin profilli gövdelidir. Hafif iç bükey profilli *discus* yüzeyli, geniş *discus* deliklidir. Gövdenin solunda başparmak tutamağı bulunur. Başparmak tutamağı deliksizdir. Uzun, oval burun delikli, yükseltilmiş iç bükey halka kaidelidir. Burun kısmında yanık izleri görülür.

Tarih: MÖ 3. yüzyıl ortası

Benzerleri: Waagé 1941, 56, Type 1b:2; Kassab-Tezgör – Sezer, 69, Kat. No. 162; Howland 1958, Pl. 38. Type 25 b; Bailey 1975, 59, Pl. 16. Q81-84.

Katalog No: Z2 Tip No: 1

Levha 1, Çizim 1

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 111303800006

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 13 Kontekst: 1113038

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 6/8 (Yellow)

Astar Rengi: 2,5 YR 2,5/1 (Reddish Black)

Ölçüleri: U: 5,8 cm

Durum: Yalnız burun bölümü korunmuştur.

Tanım: Katkısız. Çark yapımıdır. Uzun, oval burun delikli kandil parçası.

Tarih: MÖ 3. yüzyıl ortası

Benzerleri: Kassab-Tezgör – Sezer, 69, Kat. No. 162; Waagé 1941, 56, Type 1b:2; Howland 1958, Pl. 38. Type 25 b; Bailey 1975, 59, Pl. 16. Q81-84.

Katalog No: Z3 Tip No: 2

Levha 1

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09040100029

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 04 Kontekst: 090441

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/4 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: 7,5 YR 4/2 (Brown)

Ölçüleri: G: 4,9 cm U: 7,9 cm Y: 2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: Katkısız. Yuvarlak, çift konik profilli gövdelidir. Geniş oval doldurma deliğinden omuz bölümüne çepeçevre çiftli ışın (radyal şua) motifi işlenmiştir. Omuzda oldukça yıpranmış durumda başparmak tutamağı yer alır. Düz uzun burunludur. Fitol deliği ve doldurma deliği arasında kalan bölümde *amphora* betimi yer alır. Düz yuvarlak kaide bölümünde rozet motifi işlenmiştir.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Waagé 1941, Fig. 75. 13c: 40-41; Baur 1947, 6, 7; Thureau-Dangin ve diğ., 1931, 1; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Kat. No. 455.

Katalog No: Z4 **Tip No:** 2

Levha 1

Müze Envanter No: 277.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: 5 R 4/6 (Red)

Ölçüleri: G: 4 cm U: 6 cm Y: 2,4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: Katkısız. Armudi, çift konik profilli gövdeli, geniş *discus* delikli, kısa burunlu, halka kaidelidir. Omuz üzerinde ışın motifi, *discus* burun deliği arasında *amphora* motifi görülmektedir. Omuz üzerinde bir bölümü kırık ve eksik durumda olan başparmak çıkıntısı bulunmaktadır.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Waagé 1941, Fig. 75. 13c: 40-41; Baur 1947, 6, 7; Thureau-Dangin ve diğ., 1931, 1.; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Kat. No. 455.

Katalog No: Z5 **Tip No:** 3

Levha 2

Müze Envanter No: 4.63.96

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 7/8 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 10 cm U: 17,6 cm Y: 3,5 cm

Durum: Eser kırık bir şekilde ele geçmiş olup büyük oranda birleştirilmiştir. Burunlardan bir tanesinde kırık ve eksiklikler görülmektedir.

Tanım: Az miktarda ince kum ve mika katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilli gövdelidir. *Discus* deliğine doğru kademeli bir şekilde yükseltilmiş *discus* yüzeyi üzerinde karşılıklı birisi kırık ve eksik çift askı deliği bulunmaktadır. *Discus* yüzeyi çift sıra nokta bezemesi ile süslenmiştir. Gövdenin yan yüzünde *discus* deliği ekseninde simetrik boğa protomları görülür. Yine yan yüzlerde burunlara doğru ikişer adet karşılıklı mahmuzlar vardır. Balta biçimli, yuvarlak delikli ve aynı aks üzerinde yer alan karşılıklı iki buruna sahiptir. Yükseltilmiş halka kaidelidir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başı

Benzerleri: Walters 1914, 69, No. 468, 470; 141, No. 938; Miltner 1937, Taf. II, 198; Taf. XIV, 313. Bailey 1996, 34-35, Pl. 38, Q3650, Pl. Q3651, Q3653.

Katalog No: Z6 **Tip No:** 3

Levha 2, Çizim 1

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140300800034

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1403008

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 7/4 (Pale Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 8 cm U: 12,2 cm Y: 3,2 cm

Durum: Eserin yarısından fazla kısmı korunmamıştır.

Tanım: Az miktarda ince kum ve mika katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilli gövdelidir. *Discus* deliğine doğru kademeli bir şekilde yükseltilmiş *discus* yüzeyine sahiptir. Yan yüzlerde burunlara doğru ikişer adet karşılıklı mahmuzlar vardır. Balta biçimli, yuvarlak delikli burunludur. Yükseltilmiş halka kaidelidir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başı

Benzerleri: Walters 1914, 69, No. 468, 470; 141, No. 938; Miltner 1937, Taf. II, 198; Taf. XIV, 313. Bailey 1996, 34-35, Pl. 38, Q3650, Pl. Q3651, Q3653.

Katalog No: Z7 Tip No: 4

Levha 2

Müze Envanter No: 10.49.98

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Z 98 9714 Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7/3 (Pale Brown)

Astar Rengi: 10 YR 3/3 (Dark Brown)

Ölçüleri: G: 6,1 cm U: 8,1 cm Y: 1,8 cm

Durum: *Discus* deliği çevresi kırık

Tanım: İnce kireç ve mika katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi hafif iç bükey, *discus* deliği ve yüzeyinin bulunduğu kısım kırık ve eksiktir. Omuz kısmında çepeçevre ion *kymation*'u bezemesi yer alır. Düz kaideli, kısa burunludur. Burun kısmında kullanım izleri görülmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başları

Benzerleri: Waagé 1941, Fig. 17, 39b, 97-99; Bailey 1980, Group II Type B, Plate 14; Bussière – Lindors-Wohl 2017, 118, Fig. 162.

Katalog No: Z8 Tip No: 4

Levha 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 120601000010

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 06 Kontekst: 1206010

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 2,5 YR 7/6 (Light Red)

Ölçüleri: G: 6,2 cm U: 8,1 cm Y: 1,7 cm

Durum: *Discus* yüzeyi ve burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kireç ve mika katkılı. Kulpsuz, dairesel gövdeli, hafif içe çökük *discus*'lu, yanal süslemeli, küçük volütlü ve dar buruna sahiptir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyıl başları

Benzerleri: Sussman 2012, 56, Fig. 44-5; Bussière – Lindors-Wohl 2017, 152, Fig. 223.

Katalog No: Z9 Tip No: 5A

Levha 3

Müze Envanter No: 299.58.01

Kazı Envanter No: 511

Buluntu Yeri: ZAP 2000 Açma: Tr 7 Kontekst: 1023

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 7,5 R 5/6 (Red)

Ölçüleri: G: 7 cm U: 7,9 cm Y: 2,3 cm

Durum: Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düz etrafı burun kısmında sonlanan kalın bir bantla çevrelenmiştir. Omuz kısmında ışın motifi görülür. Halka kaidelidir. *Discus* deliği çevresinde kırık ve eksiklikler mevcuttur.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Goldman – Jones 1950, 105, Fig. 96. Kat. No. 79; Waagé 1941, 61, 75, Fig. 76. 21:64; Hawari 2013, 177, 178, PL. 79. L36; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 148, 149, Kat. No. 420-423; Crowfoot 1957, 370, Fig. 87. 5; Oziol 1977, 62, Pl. 8. 138-139; Broneer 1930, 160, 66, Fig. 28. 324; Lyon-Caen 1986, 56, Kat. No. 125, 126; Öz 2014, 80, 81, Kat. No. 9-10; Hayes 1980, 15, 165, Kat. No. 55.

Yayın: Hawari 2013, L36

Katalog No: Z10 **Tip No:** 5B

Levha 3

Müze Envanter No: 27.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: 5 YR 6/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 4,8 cm U: 9,1 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdeli, dar iç bükey *discus* yüzeylidir. *Discus* yüzeyi ve burun deliği arasındaki bölümde uçları volütlü fermuar bezemesi yer alır. Omuz kısmında defne çelengi bezemesi, gövdeye dik şekilde oturtulan tutamak üzerinde çift sıra çizgisel bezemeli bant kuşağı görülür. Halka biçimli kaide içerisinde rozet bezemesi bulunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Loeschcke 1919, 462, Pl. XXIII. 1078; Debevoise 1934, 122, 123, Fig. 387; Goldman – Jones 1950, 91-92, Fig. 95. 120; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 151, Kat. No.

426; Baur 1947, 8, Pl. 1. 8; Bussière – Lindros-Wohl 2017, 53, Fig. 65; Waagé 1941, 62, Fig. 76. 72; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z11 **Tip No:** 5B

Levha 3

Müze Envanter No: 05.01.00205 - 5.35.04

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Yüzey **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/4 (Pink)

Astar Rengi: 10 R 6/8 (Light Red)

Ölçüleri: G: 5,6 cm U: 9,7 cm Y: 2,9 cm

Durum: Kulp ve burun ucunda kırık ve eksiklikler mevcut.

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Oval armudi, çift konik profilli gövdelidir. İç bükey *discus*'lu, dikey halka kulplu, düz kaidelidir. Omuz üzerinde yanyana dizilmiş rozet motifleri yer alır. Kulp arka kısmında buğday başağı süslemesi yer alır. Burun köprüsü üzerinde çift taraflı kabartma volütler ve arasında kabartma fermuar motifi yer alır. Kaidede çizgisel daire içerisinde sekiz kollu yıldız bezemesi görülür.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Hawari 2013, 186, Pl. 78, L11; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z12 **Tip No:** 5B

Levha 3, Çizim 1

Müze Envanter No: 317.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:**

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5YR 8/4 (Pink)

Astar Rengi: 5 YR 6/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 4,8 cm U: 8,7 cm Y: 2,9 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdeli, dar hafif iç bükey *discus* yüzeylidir. Omuz bölümünde ion *kymation*'u, *discus* yüzeyi ve burun deliği arasında fermuar bezemesi görülmektedir. Dikey halka kulplu, halka kulp üzerinde çift bant halinde çizgisel bezemeler yer alır. Düz kaide üzerinde daire içerisinde

rozet bezemesi, kaideden burun kısmına doğru sırasıyla zigzag, dik çizgi ve nokta bezemeleri görülür.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Baur 1947, 10, 11, Pl. 1. 18, 19; Hawari 2013, 185, 186, Pl. 76. L6; Bailey 1975, 270, Pl. 112. Q584 EA; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z13 **Tip No:** 5B

Levha 4, Çizim 1

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 06020100001

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 060202

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7,3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 7.2 cm G: 4.2 cm Y: 2.5 cm

Durum: Burun kısmı kırık

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Armudi gövde formu ve uzun burunlu. Geniş fitil deliği kabartma iki bantla çevrilidir. Omuz kabartma bezemelidir. Doldurma ve fitil deliği arasında her iki uç kısımları da volütlerle sonlanan bezemeler yer almaktadır. Kabartma bir bantla çevrili dip kısmında rozet bezemesi mevcuttur. Burnun alt kısmı enine bir bantla sınırlandırılmış bu bandın dibe doğru olan kısmı boyutları farklılık gösteren üçgen bezeklerle süslenmiştir. Gövdeye sonradan eklenen dikey şerit kulp üzerinde az bir kısımda görülebilen yivler mevcuttur.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Goldman – Jones 1950, 92, Pl. 97. 122; Menzel 1969, 20, Abb 16.; Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.; Rosenthal – Sivan 1978, 18, No. 38; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z14 **Tip No:** 5B

Levha 4

Müze Envanter No: 102.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 4,7 cm U: 9,3 cm Y: 2,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Armudi, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi iç bükey, *discus* deliği küçüktür. Halka biçimli tutamak gövdeye yatay şekilde oturtulmuştur. Düz kaidelidir. Uzun, yuvarlak burun deliklidir. Hatalı üretim nedeniyle kullanım görmemiştir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Goldman ve Jones, 1950, 89-91, Menzel 1969, 20, Abb 16.; Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.; Rosenthal – Sivan 1978, 18, No. 38; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z15 **Tip No:** 5B

Levha 4

Müze Envanter No: 236.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Yüzey **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: 5 YR 5/8 (Yellowish Red)

Ölçüleri: G: 5,1 cm U: 9,2 cm Y: 2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Oval armudi, çift konik profilli gövdelidir. Hafif iç bükey *discus*'lu, dikey bant kulplu, kısa burunlu, iç bükey halka kaidelidir. Eser üzerindeki bezemeler yoğun tahribattan dolayı silik durumdadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Goldman ve Jones, 1950, 89-91, Menzel 1969, 20, Abb 16.; Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.; Rosenthal – Sivan 1978, 18, No. 38; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z16 **Tip No:** 5B

Levha 4

Müze Envanter No: 318.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: 5 YR 5/8 (Yellowish Red)

Ölçüleri: G:4,9 cm U:9 cm Y:2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Yuvarlak, çift konik profilli gövdeli, hafif iç bükey *discus* yüzeylidir. *Discus* deliğinden, dış bükey profilli omuz bölümüne kadar olan bölümde yer alan bezeme silik durumdadır. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaideli, dikey halka kulpludur. Kaide ve kulp üzerinde kazıma çizgisel bezemeler mevcuttur.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Goldman ve Jones, 1950, 89-91, Menzel 1969, 20, Abb 16.; Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.; Rosenthal – Sivan 1978, 18, No. 38; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z17 **Tip No:** 5B

Levha 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 111303000037

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 13 **Kontekst:** 1113030

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: 5 YR 5/8 (Yellowish Red)

Ölçüleri: G:4,5 cm U: 8,9 cm Y: 3,2 cm

Durum: Kulp ve burun ucunda kırık ve eksiklikler mevcut.

Tanım: İnce kum ve çok az ince kireç katkılı. Oval armudi fromlu, çift konik gövdeli, içbükey *discus*'lu, dikey bant kulplu, ince uzun yuvarlatılmış burunlu, halka düz kaideli. Çanak biçimli *discus* çevresi kalın bir halka, omuzlar iki halka ile çevrilidir. Burun köprüsü üzerinde çift taraflı kabartma volütler yer alır. Düz kaide ortasında yuvarlak sekiz kollu bir yıldız ya da rozet bezemesi bulunur. Burun alt kısmında zigzak ve çizgisel bezemeler görülür.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonları

Benzerleri: Goldman ve Jones, 1950, 89-91, Menzel 1969, 20, Abb 16.; Oziol 1977, 60-63, nos. 134-42.; Rosenthal – Sivan 1978, 18, No. 38; Gscwind 2002, 343, 358; Gscwind 2006, 57-58.

Katalog No: Z18 **Tip No:** 6A

Levha 5

Müze Envanter No: 9.49.98

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Z 98 9681.55 **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 4,8 cm U: 8,1 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi hafif iç bükey, *discus* deliğinin bulunduğu kısımda küçük çaplı kırık ve eksiklikler vardır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında uçları volüt bezemeli fermuar motifi görülür. Omuz kısmında çepeçevre ion kymatiaonu bezemesi yer alır. Gövde kısmına açılı bir biçimde oturan yassı biçimli kulp üzerinde *ovolo* bezemesi görülür. Düz kaideli, kaide üzerinde rozet bezemesi görülür. Uç kısmı yuvarlatılmış yuvarlak burun deliklidir. Eserde yoğun yangın izi gözlenmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z19 **Tip No:** 6A

Levha 5

Müze Envanter No: 12.49.98

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: 10 R 6/8 (Light Red)

Ölçüleri: G: 8,6 cm U: 5,1 cm Y: 2,3 cm

Durum: Burun kısmı büyük oranda kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi iç bükey, *discus* deliği küçüktür. Omuz kısmında çepeçevre ion kymatiaonu bezemesi yer alır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında uçları volüt biçimli fermuar bezemesi görülmektedir. Gövdeye açılı bir şekilde oturtulan yassı biçimli tutamak üzerinde *ovolo* bezemesi vardır. Düz kaideli, kaide üzerinde halka içerisinde rozet bezemesi, yine kaide burun birleşim yerinde dikine kısa çizgisel bir bant bulunmaktadır. Burun kısmında kullanım izleri görülmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z20 Tip No: 6A

Levha 5

Müze Envanter No: 24.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 4,6 cm U: 8 cm Y: 2 cm

Durum: Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, çift konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi iç bükey, *discus* deliği küçüktür. Omuz kısmında çepeçevre ion *kymation*'u bezemesi; *discus* deliği ve burun deliği arasında uçları volüt biçimli fermuar bezemesi yer alır. Gövdeye açılı bir şekilde oturtulan yassı biçimli tutamak kısmı kırık ve eksiktir. Uzun, oval biçimli burun deliklidir. Düz kaideli, kaide üzerinde halka içerisinde rozet bezemesi, yine kaide burun birleşim yerinde dikine kısa çizgisel bir bant bulunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z21 Tip No: 6A

Levha 6, Çizim 1

Müze Envanter No: 316.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: 2,5 YR 5/8 (Red)

Ölçüleri: G: 4,8 cm U: 9,1 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Kayık biçimli, çift konik profilli gövdeli, dar iç bükey *discus* yüzeylidir. *Discus* yüzeyi ve burun deliği arasındaki bölümde uçları volütlü fermuar bezemesi yer alır. Omuz kısmında ion *kymation*'u bezemesi, açılı bir şekilde gövdeye oturtulan tutamak üzerinde üçlü yaprak bezemesi görülür. Kaidede daire içerisinde rozet bezemesi, kaide ve burun arası kısımda çizgisel bant kuşağı vardır. Burun kısmında kullanım izleri görülmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z22 Tip No: 6A

Levha 6

Müze Envanter No: 319.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: B Terası Zone 9 Ivc Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: 2,5 YR 5/8 (Red)

Ölçüleri: G: 4,6 cm U: 8,0 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi iç bükey, *discus* deliği küçüktür. Omuz kısmında çepeçevre ion kymatiaonu bezemesi yer alır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında uçları volüt biçimli fermuar bezemesi görülmektedir. Gövdeye açılı bir şekilde oturtulan yassı biçimli tutamak üzerinde *ovolo* bezemesi vardır. Düz kaideli, kaide üzerinde halka içerisinde rozet bezemesi, yine kaide burun birleşim yerinde dikine kısa çizgisel bir bant bulunmaktadır. Ucu yuvarlatılmış uzun burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Burun kısmında kullanım izleri görülmektedir

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z23 Tip No: 6A

Levha 6, Çizim 1

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06020100036

Buluntu Yeri: A Evi Açma: 02 Kontekst: 060236

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/3 (Pink)

Astar Rengi: 2,5 YR 5/8 (Red)

Ölçüleri: G: 5 cm U: 8,7 cm Y: 2,5 cm

Durum: Burun kısmı büyük oranda kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi iç bükey, *discus* deliği küçüktür. Omuz kısmında çepeçevre ion kymatiaonu bezemesi yer alır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında uçları volüt biçimli fermuar bezemesi görülmektedir. Gövdeye açılı bir şekilde oturtulan yassı biçimli tutamak üzerinde *ovolo* bezemesi vardır. Düz kaideli, kaide üzerinde halka içerisinde

rozet bezemesi, yine kaide burun birleşim yerinde dikine kısa çizgisel bir bant bulunmaktadır. Burun kısmında kullanım izleri görülmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z24 **Tip No:** 6A

Levha 6, Çizim 1

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201800016

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 2 **Kontekst:** 1402018

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7/3 (Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 4,8 cm U: 8,3 cm Y: 2,5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Oval, kaideye doğru daralan profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi çukur, deliği küçüktür. Ucu yuvarlatılmış uzun burunlu, yaprak biçimli tutamaklı, düz diplidir. Eser üzerinde açık kahverengimsi astar boyası görülebilmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z25 **Tip No:** 6A

Levha 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 111303400003

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 13 **Kontekst:** 1113034

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7/3 (Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 4,2 cm U: 5,8 cm Y: 2,2 cm

Durum: Gövdenin yarısı ile burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Yuvarlak, çift konik profilli gövdeli, dar iç bükey *discus* yüzeylidir. *Discus* yüzeyinden omuz bölümüne iç içe iki sıra çizgi bezemesi yer alır. Gövdeye açılı bir şekilde oturtulmuş kulpta *ovolo* bezemesi görülmektedir. Düz kaide üzerinde rozet bezemesi bulunmaktadır. Eserde yoğun yangın izi gözlenmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: -

Katalog No: Z26 Tip No: 6B

Levha 7, Çizim 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201400017

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/3 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 4,6 cm U: 9,2 cm Y: 2,3 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve az kireç katkılı. Oval, kaideye doğru daralan profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Küçük hafifçe yükseltilmiş *discus* deliği çevresi halka bir bant ile çevrelenmiştir. Burun *discus* deliği arasındaki bölümde kıvrık dal motifi görülür. Sarmaşık yaprağı biçimli kulp gövdeye açılı bir şekilde oturtulmuştur. Halka kaidelidir. Kaide kulp arası bölümde bir çıkıntı mevcuttur.

Tarih: MS 1. yüzyıl - 2. yüzyıl başı

Benzerleri: Goldman – Jones 1950, 121, Pl. 105, 286-287; Bailey 1988, Pl. 84, Q2744-2745; Barın 1995, Lev. 4; Öz 2014, Lev. 16. Kat. No. 32; Çelik 2019, 120, Kat. No. 64.

Katalog No: Z27 Tip No: 7A

Levha 7

Müze Envanter No: 17.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 8,9 cm U: 9,3 cm Y: 3,4 cm

Durum: Discus deliğinin çevresi kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu, gövdeden kaideye düz biçimde inen dik kesitli gövdelidir. İç bükey *Discus* yüzeylidir. Omuz kısmında bir kuşak halinde çizgisel bezemeler görülür. Uçları yuvarlatılmış çift burun delikli, ortasında deliği bulunan yassı tutamaklı, düz ve hafif iç bükey kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Hawari 2013, 193, Pl. 87. L 116; Çelik 2019, 99, Kat. No. 43; Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Barın 1995, 103, Kat. No. 13; Hawari 2013, 179.

Katalog No: Z28 Tip No: 7A

Levha 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 050100018

Buluntu Yeri: Dionysos Evi Açma: Dio 04 Kontekst: 1126

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 5/4 (Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 8,1 cm U:8,9 cm Y:3,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu, hafif iç bükey *discus*'lu, uçları yuvarlatılmış çift burun delikli, yassı tutamaklı, düz ve hafif iç bükey dipli. *Discus* çevresinde bezemeler görülebilmektedir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Hawari 2013, 193, Pl. 87. L 116; Çelik 2019, 99, Kat. No. 43; Barın 1995, 103, Kat. No. 13.

Katalog No: Z29 Tip No: 7A

Levha 8, Çizim 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140202500034

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 02 Kontekst: 1402025

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7/3 (Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 8,9 cm U: 9 cm Y: 4,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu, hafif iç bükey *discus*'lu, uçları yuvarlatılmış çift burun delikli, ortasında deliği bulunan yassı tutamaklı, düz ve hafif iç bükey kaidelidir. Omuz kısmında *discus* çevresini çevreleyen çizgisel bezemeler yer alır.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Hawari 2013, 193, Pl. 87. L 116; Çelik 2019, 99, Kat. No. 43; Barın 1995, 103, Kat. No. 13.

Katalog No: Z30 Tip No: 7B

Levha 8

Müze Envanter No: 344.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/4 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: 5 YR 5/6 (Yellowish Red)

Ölçüleri: G: 9,4 cm U: 11,1 cm Y: 4,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu, gövdeden kaideye düz biçimde inen dik kesitli gövdelidir. İç bükey *discus* yüzeyli, küçük *discus* deliklidir. *Discus* yüzeyi akantus yaprağı bezemesi ile süslenmiştir. Omuz kısmında bir kuşak halinde karşılıklı ion *kymation*'u bezemesi görülür. Uçları yuvarlatılmış çift burun delikli, ortasında deliği bulunan yassı tutamaklı, düz ve hafif iç bükey kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Barın 1995, 103, Kat. No. 13; Hawari 2013, 179.

Katalog No: Z31 **Tip No:** 7C

Levha 8

Müze Envanter No: 354.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 6/8 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 9,1 cm U: 10,7 cm Y: 4,7 cm

Durum: Eser kırık ve eksik biçimde ele geçmiş olup büyük oranda parçaları birleştirilmiştir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu, gövdeden kaideye düz biçimde inen dik kesitli gövdelidir. İç bükey *Discus* yüzeyli, *Discus* deliğinin çevresi kırık ve eksiktir. Omuz kısmında ion *kymation*'u bezemesi görülür. Uçları yuvarlatılmış çift burun delikli, ortasında deliği bulunan yassı tutamaklı, düz ve hafif iç bükey kaidelidir. Kaide üzerinde ΑΠΑΟΛWN ibaresi okunabilmektedir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 164, Kat. No. 467; Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Barın 1995, 103, Kat. No. 13; Hawari 2013, 179.

Katalog No: Z32 Tip No: 7D

Levha 8, Çizim 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09040100054

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 04 Kontekst: 090459

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 6/4 (Light Brown)

Astar Rengi: 7.5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G:9,8 cm U:10,6 cm Y:5,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Atnalı formlu, kaideye doğru hafifçe daralan profilli gövdeye sahiptir. İç bükey *discus* yüzeyi içerisinde yuvarlak, küçük doldurma deliği yer alır. *Discus* yüzeyi U biçimli bir bant ve bu bantın içerisinde nokta bezemesiyle çevrilidir. Omuz üzerinde zikzak ya da dikiş motifi görülür. Çift burunludur. Yukarı kalkık üçgen kulbun ortası delik durumdadır. Düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Barın 1995, 103, Kat. No. 13; Hawari 2013, 179.

Katalog No: Z33 Tip No: 7E

Levha 9

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 07040100003

Buluntu Yeri: Danae Evi Açma: 04 Kontekst: 070403

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 6/4 (Light Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 8,1 cm U: 9,1 cm Y: 2,8 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. At nalı formlu oval kesitli gövdelidir. Doldurma deliği oldukça küçük. Hafif çukur *discus* üzerinde bir panel içerisinde sola dönük Pegasus ve arkasında ağaç motifi yer almaktadır. Betimi, iki sıralı zikzak motifi, sağ ve solunu çizgisel motif ve üst kısmını düz bir çizgi sınırlandırmaktadır. Dip kısmı düzdür ve çift yivle bezenmiştir.

Tarih: MS 3. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Waagé 1942, 65, 76, Fig. 78. 131; Howland 1958, Lev. 33, 2025; Barın 1995, 103, Kat. No. 13; Hawari 2013, 179.

Katalog No: Z34 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 9

Müze Envanter No: 300.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/6 Reddish Yellow

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G:6,7 cm U:7,9 cm Y: 2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik profilli gövdeli, iç bükey *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliğinden, dış bükey profilli omuz bölümüne kadar çepeçevre dil motifi bezemesi ile çevrelenmiştir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z35 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 9

Müze Envanter No: 18.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 7,1 cm Y: 2,2 cm

Durum: Kaide kısmı kırık

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliğinden omuz bölümüne kadar kabartma dil bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61,

Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z36 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 9

Müze Envanter No: 304.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** TR 8 **Kontekst:** 8273

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 6/8 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,6 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar çepeçevre dil motifi ile bezenmiştir. Kısa yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Yayın: Hawari 2013, L70

Katalog No: Z37 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 10

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 060101203

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 0601109

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 Y 6/4

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 6,1 cm G: 6,4 cm Y: 2,4 cm

Durum: Burun kısmı eksik

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak kaideye doğru daralan basık gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. *Discus* yüzeyi kabartma halka ile çevrilidir. Halkadan gövdeye

doğru açılan 24 dilimden oluşan dil motifi bulunmaktadır. Düz diplidir. Çift kalıp tekniğinde yapılmıştır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z38 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 10

Müze Envanter No: 202.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** Trench 18 **Kontekst:** 18108

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/1 (Light Gray)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,8 cm U: 7,3 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyi düzdür. *Discus* deliği ve omuz kısmı arasında çepeçevre dil motifi yer alır. Düz kaideli, kısa burunludur. Eser üzerinde yoğun yangın izleri mevcuttur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z39 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 10, Çizim 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07050100019

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 05 **Kontekst:** 070529

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,6 cm U: 6,5 cm Y: 2,4 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik formlu gövdelidir. Geniş *discus* deliği yükseltilmiş bir bant ile çevrilidir. Düz *discus* yüzeyi omuzdan kalın bir bant ile sınırlandırılmıştır. *Discus* yüzeyinde yan yana sıralanmış 22 adet dil bezemesi mevcuttur. Düz dipli ve kulpsuzdur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z40 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 10

Müze Envanter No:-

Kazı Envanter No: 11 11 027 00014

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 11 **Kontekst:** 1111027

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6.6 cm U: 7.4 cm Y: 2.2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilili gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş doldurma deliği ile omuz üzerideki kalın bantlı bölüm arasında kalan alan dil motifi ile bezenmiştir. Kulpsuz, kısa burunludur. Düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Çiz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z41 **Tip No:** 8A (1. Grup)

Levha 11, Çizim 2

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201400042

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 1402014

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 6,2 cm Y: 2,3 cm

Durum: Burun ve gövdenin bir bölümü kırık eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar çepeçevre dil motifi ile bezenmiştir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 189, 190, Pl. 82. L63-68; 190, Pl. 83. L69, 70; Baur 1947, Pl. V. 124, 144, 146, 149, 152; Höpken – Strothenke 2009, 172, Abb. 1. 3; Bayram 2020, 61, Kat. No. 15; Oskay 2019, 54, 78, Lev. 19. Kat. No. 38; Temür 2019, 319, 329, Res. 6, Ciz. 6; Özcihan 2018, 65, Kat. No. 13; Walters 1914, 190, Fig. 278.

Katalog No: Z42 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 11

Müze Envanter No: 23.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 7,1 cm Y: 1,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84. L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z43 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 11

Müze Envanter No: 30.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,4 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir. Omuzun bir bölümünde aşınma izleri gözlenmektedir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z44 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 11

Müze Envanter No: 301.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** Trench 8 **Kontekst:** 8054

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 5,1 cm U: 9,2 cm Y: 2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Doldurma deliği ağzı hafif yüksek, çevresi bir bant şeklinde dağınık halde ve çepe çevre kabartma nokta bezemeli, ucu yuvarlatılmış sivri burunlu, düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z45 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 12

Müze Envanter No: 342.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,8 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir. Burunda kullanım izleri mevcuttur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z46 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 12, Çizim 3

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201400047

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 1402014

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,6 cm U: 7,7 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş eserde çatlaklar görülmektedir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar üç sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrenmiştir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z47 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 12, Çizim 3

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201400041

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 1402014

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 6/4 (Light Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,4 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z48 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 12

Müze Envanter No: 200.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,6 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar üç sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-79; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Yayın: Hawari 2013, Pl. 84. L8

Katalog No: Z49 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 13

Müze Envanter No: 99.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 7,9 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağız hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z50 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 13, Çizim 3

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140300500019

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1403005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: ,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,7 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağız hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z51 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 13, Çizim 3

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140300500025

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1403005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,7 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z52 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 13

Müze Envanter No: 21.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7 cm U: 7,9 cm Y: 2,3 cm

Durum: Kaide kısmında kırık ve eksiklikler mevcuttur.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar çepeçevre nokta motifi ile bezenmiştir. Kısa yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z53 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 14

Müze Envanter No: 26.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 Light Red

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,8 cm U: 7,5 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, hafif iç bükey düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar kısmen silinmiş kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z54 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 14, Çizim 3

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140201400044

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 1402014

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 6,9 cm Y: 2,2 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z55 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 14, Çizim 3

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 140300500008

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1403005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 6,9 cm Y: 2,1 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z56 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 14

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 120300500022

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1203005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/4 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7 cm U: 7,9 cm Y: 2,2 cm

Durum: Burun kısmında ufak bir kırığı bulunmaktadır.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Doldurma deliği ağzı hafif yüksek, çevresi bir bant şeklinde dağınık halde kabartma nokta bezemelidir. Düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z57 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 15

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100006

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070241

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7.5 YR 6/6

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 7,7 cm G: 6,9 cm Y: 2,4 cm

Durum: Gövdede kırık ve eksiklikler mevcuttur.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. *Discus* deliği çevresi hafif yükseltilmiş bant ile çevrilmiştir. Düz *discus* yüzeyinde aşınmış nokta şeklinde bezeme mevcuttur. Kısa burunlu, düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z58 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 15, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140202500035

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 1402025

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 Y 6/4 (Light Yellowish Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 8,1 cm G: 6,9 cm Y: 2,3 cm

Durum: Kaide kısmında küçük bir kırık bulunmaktadır.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar belli belirsiz dört sıra kabartma nokta bezemesi ile çevrelenmiştir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z59 **Tip No:** 8B (1. Grup)

Levha 15, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09020100003

Buluntu Yeri: Danae Evi Kaya Odası **Açma:** 02 **Kontekst:** 090206

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 Y 6/4 (Light Yellowish Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 9 cm G: 8 cm Y: 2,4 cm

Durum: Kırık parçaların birleştirilmesiyle oluşturulmuş olup tam korunmuştur.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş *discus* deliği çevresinden omuz bölümüne kadar dört sıra kabartma nokta süslemesi vardır. Kısa burunlu, düz diptir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 83, L74; Pl. 84, L75-80; Baur 1947, Pl. V, 168, 175, 208; Bayram 2020, 60, Kat. No. 14.

Katalog No: Z60 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 15, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140300400009

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1403004

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: 7,5 YR 7/4 (Pink)

Ölçüleri: G: 6,6 cm U: 7,7 cm Y: 2,4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, omuz bölümüne kadar bezemesizdir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z61 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 16, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07050100032

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 05 **Kontekst:** 070551

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 Y 6/4 (Light Yellowish Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,4 cm Y: 1,8 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Üst kısmı düz ve bezemesizdir. Doldurma deliğinin etrafı yükseltilmiştir. Oldukça sık bir hazneye sahiptir. Sırt kısmının etrafında keskin bir bant mevcuttur. Düz kenarlı ve köşeli bir profile sahiptir. Yuvarlak burnun çıkıntısı oldukça küçüktür. Kulpsuzdur. Düz diplidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z62 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 16

Müze Envanter No: 197.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 7,4 cm Y: 1,8 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan hafif konik kesitli gövdelidir. *Discus* yüzeyi hafif iç bükey, *discus* deliği büyüktür. Omuz kısmından bir bantla çevrelenmiş *discus* yüzeyi bezemesizdir. Düz kaideli, kısa burunludur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z63 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 16

Müze Envanter No: 11.49.98

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Z 98 **Açma:** - **Kontekst:** 9636 Ce 0172

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,6 cm U: 7,6 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Büyük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir ve *discus* yüzeyi bezemesizdir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir. Burunda yanık izleri görülür.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z64 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 16, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06020100032

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 060236

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/6

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 7,8 cm Y: 2,5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş doldurma deliği kabartma bir bantla çevrilidir. Burun kısa, fitil deliği küçük ve etrafında yanma izleri mevcuttur. Kulpsuzdur. Düz ve yuvarlak dip konsantrik iki yivle çevrilidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z65 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 17

Müze Envanter No: 341.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 5/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,5 cm Y: 2,3 cm

Durum: Burun kısmında kırık ve eksiklik görülür.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Büyük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir ve *discus* yüzeyi bezemesizdir. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z66 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 17

Müze Envanter No: 6.39.99

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,6 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyi bezemesizdir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z67 **Tip No:** 8C (1. Grup)

Levha 17

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 45.62.94 BZ-94/45

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 5/2 (Grayish Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7 cm U: 7,9 cm Y: 2,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, omuz kısmı bombeli, hafif iç bükey *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Kısa yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 190, 191, Pl. 85, L90-92; Baur 1947, Pl. V, 210, 218, 224; Bruneau 1965, 22, Pl. 2, 44; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 112, 113, Kat. No. 287-289.

Katalog No: Z68 **Tip No:** 8D (1. Grup)

Levha 17

Müze Envanter No: 12.39.99

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - Açma: - Kontekst: -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,8 cm U: 7,1 cm Y: 2,1 cm

Durum: Burun deliğinin büyük bir bölümü kırık ve eksiktir.

Tanım: Kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Büyük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyinin tasarımında yay düğümü ile bağlanmış üçlü yaprak kümesinden oluşan bir çelenktir. Çelenk motifinin dışında omuz kısmında mersin dalı bezemesi görülür. Kısa burunlu olup burunda yanık izleri görülür. Dip kısmı düzdür ve çift yivle bezenmiştir. Düz dipli, çift yivle bezenmiş kaide üzerinde BACCOC ibaresi okunmaktadır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 192, Pl. 85, L104; Baur 1947, Pl. VI, 252.

Katalog No: Z69 **Tip No:** 8D (1. Grup)

Levha 18

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06020100011

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 060205

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,4 cm U: 7,9 cm Y: 2,1 cm

Durum: Gövdenin bir kısmı ve burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Büyük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyinin tasarımında yay düğümü ile bağlanmış üçlü yaprak kümesinden oluşan bir çelenktir. Çelenk motifinin dışında omuz kısmında mersin dalı bezemesi görülür. Kısa burunludur. Düz dipli, çift yivle bezenmiş kaide üzerinde BACCOC ibaresi okunmaktadır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 192, Pl. 85, L104; Baur 1947, Pl. VI, 252.

Katalog No: Z70 **Tip No:** 8E (1. Grup)

Levha 18

Müze Envanter No: 201.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** 3454 **Kontekst:** 18108

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 4/1 (Dark Gray)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 7,5 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Omuz kısmında karşılıklı mahmuz şeklinde çıkıntı bulunmaktadır. Büyük *discus* deliği ağzı bir bantla hafifçe yükseltilmiştir. Omuz kısmından kalın bir bantla çevrelenmiş olup *discus* yüzeyinde uçları çizgisel bezemeli halat motifi görülmektedir. *Discus* deliği ve burun deliği arasında hilal ve yıldızı sembolize eden bezeme görülür. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu ve yuvarlak burun deliklidir. Halka kaide içerisinde daire motifi üzerinde dal bezemesi görülür. Eser üzerinde yoğun yanık izleri vardır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 192, Pl. 86, L106; Baur 1947, 41, 42, Pl. 6, 256, 259, 260, 262, 263, 271.

Yayın: Hawari 2013, Pl. 86, L107.

Katalog No: Z71 **Tip No:** 8E (1. Grup)

Levha 18, Çizim 4

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09050100005

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Evin Hamam Bölümü **Açma:** 05 **Kontekst:** 090517

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 6 cm U: 7,2 cm Y: 2,4 cm

Durum: Eserde kırık ve eksikler mevcuttur.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Küçük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir ve çevresinde halat motifi yer alır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında Hilal ve küre motifi görülür. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 192, Pl. 86, L106-107; Baur 1947, 41, 42, Pl. 6, 256, 259, 260, 262, 263, 271.

Katalog No: Z72 Tip No: 8E (1. Grup)

Levha 18

Müze Envanter No: 101.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: BZM 2000 Açma: - Kontekst: BZMpt 00154

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,3 cm U: 8,3 cm Y: 2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Küçük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir ve çevresinde halat motifi yer alır. *Discus* deliği ve burun deliği arasında Hilal ve küre motifi görülür. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 192, Pl. 86. L106-107; Baur 1947, 41, 42, Pl. 6. 256, 259, 260, 262, 263, 271.

Katalog No: Z73 Tip No: 8F (1. Grup)

Levha 19, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140203300014

Buluntu Yeri: Mousalar Evi Açma: 02 Kontekst: 1402033

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,1 cm U: 6,3 cm Y: 2,4 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Bir bantla çevrili *discus* yüzeyinde yonca yaprağı betimi görülür. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: Z74 Tip No: 8G (1. Grup)

Levha 19

Müze Envanter No: 12.25.93

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:** BZ 93/12

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,8 cm U: 7,7 cm Y: 2,5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, hafif iç bükey *discus* yüzeylidir. Büyük *discus* deliği hafifçe yükseltilmiştir ve *discus* yüzeyinde spiral motifi görülür. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hadad 2002, 19, Kat. No. 25.

Katalog No: Z75 **Tip No:** 8H (1. Grup)

Levha 19, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09050100003

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl'*li Evin Hamam Bölümü **Açma:** 05 **Kontekst:** 090517

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 7,5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 8,1 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. Hafif iç bükey *discus* yüzeyinde sağa doğru ilerleyen ve *diaulos* çalan Kentauros resmedilmiştir. Omuz bölümü bezemesizdir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: Z76 **Tip No:** 8H (1. Grup)

Levha 19

Müze Envanter No: 22.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 7/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,8 cm Y: 2,0 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. Hafif iç bükey *discus* yüzeyinde birbirine doğru ilerler vaziyette Pan ve Eros resmedilmiştir. Eros ayakta, sağa doğru ilerlemekte ve sol elinde çelenk tutmakta; Pan ayakta, sola dönük, sağ eliyle Eros'un elindeki çelengi tutmaktadır. Omuz bölümü bezemesizdir. Kısa burunlu, düz kaidelidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: Z77 **Tip No:** 8I (2. Grup)

Levha 20

Müze Envanter No: 29.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,8 cm Y: 2,2 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, dar iç bükey *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Omuz bölümünde defne çelengi bezemesi süslemesi yer alır. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir. Burunda kullanım izleri mevcuttur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Baur 1947, 49, Pl. VII. 303; Hawari 2013, 192, Pl. 86. L110.

Katalog No: Z78 **Tip No:** 8J (2. Grup)

Levha 20

Müze Envanter No: 25.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 6/4 Light Reddish Brown

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,7 cm U: 7,6 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. İç bükey *discus* yüzeyi çift bant ile çevrelenmiştir. Geniş *discus* deliği ağzı, hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyi bezemesizdir. Kısa burunlu, düz kaidelidir. Kaide de çift çizgisel bant içerisinde Γ monogramı yer alır. Eser üzerinde yoğun yanık izleri görülebilmektedir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 179, 191, Pl. 85. L92; Baur 1947, 48, Pl. VII. 294; Waagé 1942, 65. Fig. 78. 127.

Katalog No: Z79 **Tip No:** 8J (2. Grup)

Levha 20, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06020100027

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 02 **Kontekst:** 060214

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/4 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 7,4 cm G: 6,5 cm Y: 2,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, kaideye doğru daralan gövde formudur. *Discus* yüzeyi çukur, doldurma deliği kabartma bir bantla çevrilidir. Geniş omuz yüzeyinde konsantrik yivler mevcuttur. Burun kısa, fitil deliği küçük ve etrafında yanma izleri mevcuttur. Kulpsuzdur. Düz ve yuvarlak dip konsantrik iki yivle çevrilidir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 179, 191, Pl. 85. L92; Baur 1947, 48, Pl. VII. 294; Waagé 1942, 65. Fig. 78. 127.

Katalog No: Z80 **Tip No:** 8J (2. Grup)

Levha 20

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 120300500024

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 03 **Kontekst:** 1203005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/4 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 10,4 cm G: 9,8 cm Y: 3,1 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Deve tüyü renk hamurludur. Yuvarlak, kaideye doğru daralan profilili gövdelidir. İçbükey *discus* yüzeyi konsantrik halka yiv bezemeler ile süslüdür. Düz kaidelidir. Kaide üzerinde dairesel yivler ve içeirisinde gama harfi (Γ) yer almaktadır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Hawari 2013, 179, 191, Pl. 85. L92; Baur 1947, 48, Pl. VII. 294; Waagé 1942, 65. Fig. 78. 127.

Katalog No: Z81 **Tip No:** 9A

Levha 21

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 05.01.00209

Buluntu Yeri: Danae Evi **Açma:** Dan 02 **Kontekst:** 1057

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 6,8 cm G: 5,6 cm Y: 2,3 cm

Durum: Burun ucu kırık ve eksik.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Oval armudi formulu, çift konik gövdeli, yassı üçgen dik tutamaklı ve düz kaidelidir. *Discus* üzerinde ortaları nokta kabartmalı, iç içe üç yarım halkalı dört yapraklı yonca motifi yer alır. Yonca yaprakları kenarlarında beş adet kabartma nokta görülmektedir. Kaide altı kazıma çizgili olup armudi biçimli iki çizgisel halka tarafından çevrelenmektedir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Abadiye-Reynal – Ergeç 1997, 362, Fig. 16; Hawari 2013, 194, Pl. 90. L132; Bayram 2020, 63, Kat. No. 17; 64, Kat. No. 18; Yenisoğancı 1991, 222, Res. 9; Özgül 2012, 122, Kat. No. 75; 123, Kat. No. 76; 124, Kat. No. 77; Tosun-Yıldırım 2019, 69, 206, Kat. No. 33, Res. 51; Saraçoğlu 1997, 324, Çiz. 11; Coşkun 2007, 49, Res. 26; Nergiz 2015, Kat. No. 9.

Katalog No: Z82 **Tip No:** 9A

Levha 21, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 130101200007

Buluntu Yeri: - **Açma:** Geç Antik Dönem Yapısı **Açma:** 01 **Kontekst:** 1301012

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,2 cm U: 8,6 cm Y: 3 cm

Durum: Burun ucunda ve kaide kısmında kırık ve eksiklikler vardır

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Oval armudi formulu, çift konik gövdeli, yassı üçgen dik tutamaklı ve düz kaidelidir. *Discus* üzerinde ortaları nokta kabartmalı, iç içe üç yarım halkalı dört yapraklı yonca motifi yer alır. Yonca yaprakları kenarlarında beş adet kabartma nokta

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Abadiye-Reynal – Ergeç 1997, 362, Fig. 16; Hawari 2013, 194, Pl. 90. L132; Bayram 2020, 63, Kat. No. 17; 64, Kat. No. 18; Yenisoğancı 1991, 222, Res. 9; Özgül 2012, 122, Kat. No. 75; 123, Kat. No. 76; 124, Kat. No. 77; Tosun-Yıldırım 2019, 69, 206, Kat. No. 33, Res. 51; Saraçoğlu 1997, 324, Çiz. 11; Coşkun 2007, 49, Res. 26; Nergiz 2015, Kat. No. 9.

Katalog No: Z83 **Tip No:** 9B

Levha 21, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06050100003

Buluntu Yeri: Tümülsüz **Açma:** 05 **Kontekst:** 060501

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 9,1 cm G: 7,1 cm Y: 3,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik gövdeli formudur. *Discus* deliği kabartma bir bantla çevrilidir. *Discus* deliğinin çevresinde dil bezemesi görülmektedir. Fitol deliğinin her iki yanında aşınmış kabartma volüt bezemeleri mevcut. Kulp gövdeden yukarı doğru kabartı şeklinde küçük deliksizdir. Düz ve yuvarlak dip konsantrik iki yivle çevrilidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: Pl.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z84 Tip No: 9B

Levha 21, Çizim 5

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06050100002

Buluntu Yeri: Tümülüs Açma: 05 Kontekst: 060501

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 8,8 cm G: 6,5 cm Y: 2,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik gövdeli formudur. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş doldurma deliği kabartma bir bantla çevrilidir. *Discus* yüzeyi dil bezemelidir. Geniş fitil deliğinin bir yanında aşınmış kabartma volüt bezemesi mevcut. Kulp gövdeden yukarı doğru kabartı şeklinde küçük deliksizdir. Düz diplidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z85 Tip No: 9B

Levha 22, Çizim 6

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09070100019

Buluntu Yeri: Danae Evi Açma: 07 Kontekst: 090712

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 7,2 cm Y: 3,3 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş *discus* deliği çepeçevre dil motifi ile bezelidir. Küçük üçgen biçimli kulbu vardır. Kaideye iki dairesel yiv içerisinde silik durumda bezeme yer alır.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z86 **Tip No:** 9B

Levha 22

Müze Envanter No: 3.64.96

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: -**Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,2 cm U: 9,4 cm Y: 2,6 cm

Durum: Kaide kısmında kırık ve eksiklikler mevcuttur.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Yuvarlak, oldukça basık çift konik profilli gövdelidir. Geniş *discus* deliğinin ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği, çevresi çepeçevre dil motif, omuz kısmı ışın motifi ile bezenmiştir. Ucu yuvarlatılmış kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z87 **Tip No:** 9B

Levha 22, Çizim 6

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06050100001

Buluntu Yeri: Tümülüs **Açma:** 05 **Kontekst:** 060501

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 8,9 cm. G: 7,1 cm. Y: 2,4 cm.

Durum: Tam korunmamış

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği kabartma bir bantla çevrilidir. *Discus* deliğinin etrafı dil motifi ile süslenmiştir. Dar omuz üzerinde dikey ve kısa çizgi bezemeler görülmektedir. Geniş fitil deliğinin her iki yanında aşınmış kabartma volüt bezemesi

mevcut. Küçük üçgen biçimli kulp plastik bir biçimde gövdeye yapıştırılmıştır. Düz ve yuvarlak dip konsantrik iki yivle çevrilidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z88 **Tip No:** 9B

Levha 22, Çizim 6

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09080100005

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 08 **Kontekst:** 090802

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7,3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,4 cm U:6,6 cm Y:3,6 cm

Durum: Burun bölümü kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş yuvarlak *discus* deliği çevresinde çift sıra bant içerisinde dil bezemesi görülür. Omuzda çizgisel bezemeler yer almaktadır. Düz kaide yüzeyi üzerinde halka bezemesi görülür. Halka bezemesi içerisinde kulbun olduğu bölümü giden çizgisel bir hat görülür.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z89 **Tip No:** 9B

Levha 23, Çizim 6

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09010100015

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 090122

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 7,3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G:7 cm U: 7,3 cm Y:3,5 cm

Durum: Burun bölümü kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. *Discus* yüzeyi düzdür. Geniş yuvarlak doldurma deliği çevresinde çift sıra bant içerisinde dil bezemesi görülür. Omuzda üzerinde çizgisel bezemeler gövdenin alt bölümünde dört adet ok ucu bezemesi yer alır. Düz kaide üzerinde çift sıra halka bezeme içerisinde alt alta M ve E harfleri yer alır.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z90 **Tip No:** 9B

Levha 23

Müze Envanter No: 5.63.96

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/4 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,6 cm U: 9,9 cm Y: 2,6 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, kaideye doğru keskin bir biçimde daralan konik profilli gövdelidir. Ağız kenarı yükseltilmiş geniş *discus* delikli, *discus* yüzeyinden omuz kısmına doğru *discus* deliğini çevreleyen kalınca bir bant, bantı çevreleyen dil motifi ve en dışta omuz kısmın da çizgisel dalga bezemesi görülür. Dik yassı biçimli tutamaklı, kısa ve yuvarlak burun deliklidir. Düz kaidelidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z91 **Tip No:** 9B

Levha 23, Çizim 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 130200400054

Buluntu Yeri: Geç Antik Dönem Yapısı **Açma:** 02 **Kontekst:** 1302004

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8,2 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7 cm U: 9,2 cm Y: 2,5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. *Discus* deliği geniş, ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresindeki dar alan boş bırakılmıştır. Omuz kısmında dil motifi görülür. Kulp deliksizdir. Düz diplidir.

Tarih: MS 4. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: P1.138 Q3472; Yıldırım 2019, 70, 206, Kat. No. 34, Res. 52; Özgül 2012, 101-103, Kat. No. 54-56; 108, Kat. No. 61; 110-117, Kat. No. 63-70; Çetin 2017, 41, Res. 4.

Katalog No: Z92 **Tip No:** 9C

Levha 23

Müze Envanter No: 196.58.01

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Açma: **Kontekst:**

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8,2 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 8,5 cm Y: 2,3 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Oval armudi formlu, kaideye doğru daralan hafif konik gövdeli, yassı üçgen dik tutamaklı ve düz dipli. *Discus* deliği çevresinde bitişik halka motifleri omuz bölümünde çizgisel bezemeler mevcuttur.

Tarih: MS 4.-5. yüzyıl

Benzerleri: Özgül 2012, 118, 119, Kat. No. 71, 72.

Katalog No: Z93 **Tip No:** 9D

Levha 24

Müze Envanter No: 19.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 5,8 cm U: 7,7 cm Y: 1,8 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Yuvarlak, oldukça basık, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, düz *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyinde çelenk bezemesi görülür. Yassı biçimli tutamak gövdeye dik şekilde oturtulmuştur. Kısa, sivri burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 4.-5. yüzyıl

Benzerleri: -

Katalog No: Z94 **Tip No:** 9D

Levha 24

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 050100215

Buluntu Yeri: Yüzey **Açma:** Kontekst: 0005

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 Y 8/2 (Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,4 cm U: 9,4 cm Y: 2,9 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Kenarları şişkin oval armudi biçimli, çift konik gövdeli, üst gövdesi basık bombeli, hafif çıkıntılı burun yuvarlatılmış, dik basık üçgen tutamaklı hafif iç bükey dipli. Plastik bantlı *discus* çevresi kabartma halkalı, çift sıra kabartma defne yaprağı motifi az da olsa görülebilmektedir. Burun çevresi kabartma kalp biçimli, ucunda kullanım izlerine ait yanıklar görülmektedir.

Tarih: MS 4.-5. yüzyıl

Benzerleri: -

Katalog No: Z95 **Tip No:** 9E

Levha 24

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 050100025

Buluntu Yeri: Danae Evi **Açma:** Dan 05 **Kontekst:** 1134

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,2 cm U: 7,8 cm Y: 3,3 cm

Durum: Burun ucu kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum katkılı, mikalı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. *Discus* deliği çevresi bir bantla hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* yüzeyi, iki halkalı ve kabartma damla motifli. Burun köprüsü üzeri iç içe iki yarım yumurta kabartma bezemeli. Alt gövde üzeri

ortası noktalı kabartma halkalı ve kabartma iki işaret yer alır. Ortası kabartma noktalı iç içe iki halka kaidelidir.

Tarih: MS 4.-5. yüzyıl

Benzerleri: Özgül 2012, 125, 127, Kat. No. 78, 80.

Katalog No: Z96 **Tip No:** 9F

Levha 24

Müze Envanter No: 28.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** Trench 3 **Kontekst:** 3127

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/4 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 8,6 cm Y: 2,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum ve kireç katkılı. Yuvarlak, oldukça basık, kaideye doğru daralan konik profilli gövdeli, dar iç bükey *discus* yüzeylidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Hafifçe bombeli omuz üzerinde büyük kabartı nokta bezemesi görülür. Yassı biçimli tutamak gövdeye dik şekilde oturtulmuştur. Kısa burunlu, yuvarlak burun deliklidir, düz kaidelidir.

Tarih: MS 4.-5. yüzyıl

Benzerleri: Waagé 1941, Tip 50a, 143.

Katalog No: Z97 **Tip No:** 10

Levha 25

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 110000000059

Buluntu Yeri: Yüzey **Açma:** 00 **Kontekst:** 110000

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 5 YR 6/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 5,3 cm Y: 2,6 cm U: 10 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Gövdesi kayık biçimli, üst bölümü kısa, çift konik profillidir. Düz *discus* yüzeyi üzerinde üç sıra kabartı nokta süslemesi yer alır. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Açılı bir biçimde gövdeye oturan kulbun arka ve ön bölümü olukludur. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 5.-6. yüzyıl

Benzerleri: Hawari 2013, 194, Pl. 92. L135; Bailey 1988, 289, Pl. 61. Q2343; Bussière – Rivel 2012, 282, 283, no. 336; Djurik 1995, 78, 79, C264, C266; Dobbins 1979, 281, BSP 9; Yıldırım 2019, 227, Kat. No. 76; Özcihan 2018, 156, Kat. No. 104; Coşkun 2007, 51, 72, Res. 28; Bayram 2020, 74, 119, Kat. No. 28; Çelik 2019, 116, Kat. No. 60

Katalog No: Z98 **Tip No:** 10

Levha 25, Çizim 7

Müze Envanter No: 6.35.04

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** Trench 3 **Kontekst:** 3166

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 8/2 (Pinkish White)

Astar Rengi: 5 YR 6/8 (Reddish Yellow)

Ölçüleri: G: 5,8 cm U: 8,6 cm Y: 2,9 cm

Durum: Burun kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Gövdesi kayık biçimli, üst bölümü kısa, çift konik profillidir. Düz *discus* yüzeyi üzerinde üç sıra kabartı nokta süslemesi yer alır. Geniş *discus* deliği ağız hafifçe yükseltilmiştir. Açılı bir biçimde gövdeye oturan kulbun arka ve ön bölümü olukludur. Halka kaidelidir. Burunla *discus* arasında çizgisel bezemeler vardır.

Tarih: MS 5.-6. yüzyıl

Benzerleri: Hawari 2013, 194, Pl. 92. L135; Bailey 1988, 289, Pl. 61. Q2343; Bussière – Rivel 2012, 282, 283, no. 336; Djurik 1995, 78, 79, C264, C266; Dobbins 1979, 281, BSP 9; Yıldırım 2019, 227, Kat. No. 76; Özcihan 2018, 156, Kat. No. 104; Coşkun 2007, 51, 72, Res. 28; Bayram 2020, 74, 119, Kat. No. 28; Çelik 2019, 116, Kat. No. 60

Katalog No: Z99 **Tip No:** 10

Levha 25

Müze Envanter No: 127.64.03

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 R 4/8 (Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 5,4 cm U: 9,1 cm Y: 3,1 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Gövdesi kayık biçimli, üst bölümü kısa, çift konik profillidir. Düz *discus* yüzeyi üzerinde üç sıra kabartı nokta süslemesi yer alır. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. Açılı bir biçimde gövdeye oturan kulbun arka ve ön bölümü olukludur. Halka kaidelidir. Halka kaide içerisinde merkezde düz çizgisel bir oluk ve çevresinde bir nokta ile vurgulanır. Burunla *discus* arasında çizgisel bezemeler vardır.

Tarih: MS 5.-6. yüzyıl

Benzerleri: Hawari 2013, 194, Pl. 92. L135; Bailey 1988, 289, Pl. 61. Q2343; Bussière – Rivel 2012, 282, 283, no. 336; Djurik 1995, 78, 79, C264, C266; Dobbins 1979, 281, BSP 9; Yıldırım 2019, 227, Kat. No. 76; Özcihan 2018, 156, Kat. No. 104; Coşkun 2007, 51, 72, Res. 28; Bayram 2020, 74, 119, Kat. No. 28; Çelik 2019, 116, Kat. No. 60

Katalog No: Z100 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 25

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 08010100008

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 080105

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 8/3 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6.6 cm U: 8.9 cm Y: 2.9 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği ağzı yükseltilmiş olup etrafı kulp tarafından kesilen ve fitil deliğine doğru uzanan ince yüksek bir bantla çevrilidir. Omuzda kabartma çizgi bezekler yer almaktadır(ışın motifi). Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne aplike edilmiştir. Dip kısmında çizgisel testicik betimi içerisinde konsantrik içiçe iki halka görülmektedir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200; Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

Katalog No: Z101 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 26, Çizim 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 08010100007

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 080115

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 7,5 YR 7/4 (Pink)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6.9 cm U: 9.5 cm Y: 2.5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş *discus* deliği ağız hafifçe yükseltilmiş ve etrafından fitil deliğine doğru uzanan ince bir bantla çevrilidir. Omuzda kabartma çizgi bezekler (ışın motifi) yer almaktadır. Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Dipte kantsantrik üç yiv bulunmaktadır.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200; Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

Katalog No: Z102 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 26

Müze Envanter No: 278.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Burun ucu kırık ve eksiktir.

Ölçüleri: G: 6 cm U: 7,8 cm Y: 3,4 cm

Durum: Burun ucu ve kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi çift konik profilli gövdelidir. Geniş *discus* deliği ağız hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği ve omuz arasında çepeçevre ışın motifi yer alır. *Discus* deliği ve burun kısmı armudi bir bant tarafından çevrelenmiştir. Halka kaidelidir. Yuvarlatılmış uzun burunludur.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108109; Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200.

Katalog No: Z103 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 26, Çizim 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06070100001

Buluntu Yeri: B Evi **Açma:** 07 **Kontekst:** 060702

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 6/4 (Light Yellowish Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 5,8 cm U: 8,1 cm Y: 3,4 cm

Durum: Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik gövdeli formudur. Geniş doldurma deliği yükseltilmiş olup etrafı kulp tarafından kesilen ve fitil deliğine doğru uzanan ince yüksek bir bantla çevrilidir. Omuzda kabartma çizgi bezekler yer almaktadır (ışın motifi). Halka diplidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200; Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

Katalog No: Z104 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 26

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100002

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070243

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,5 cm U: 9,1 cm Y: 3,8 cm

Durum: Burun ucu kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik gövdeli formudur. Geniş doldurma deliği yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Omuzda küçük çizgisel kabartı bezemeler yer almaktadır. *Discus* deliği ve burun deliği arasındaki kanalda stilize haç motifi silikte olsa görülebilmektedir. Omuz üzerinde uzanan ince bant, fitil deliğine doğru her iki yandan spiral oluşturacak şekilde uzanmaktadır. Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200; Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

Katalog No: Z105 **Tip No:** 11A (1. Grup)

Levha 27

Müze Envanter No: 126.64.03

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Açma: **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,6 cm U: 7,1 cm Y: 3,4 cm

Durum: Burun kısmında kırık ve eksikler bulunmaktadır.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Ağız kısmı yükseltilmiş büyük *discus* deliklidir. *Discus* deliği çevresi omuza kadar tek sıra ışın motifi ile süslenmiştir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaktır. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988, 391-392, Pl. 113, Q3198, 3199, 3200; Özgül 2012, 57-60, Kat. No. 10-13; Özcihan 2018, 160-161, Kat. No. 108-109.

Katalog No: Z106 **Tip No:** 11B (1. Grup)

Levha 27, Çizim 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100001

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070243

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,9 cm U: 9,2 cm Y: 3,7 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Omuzda ince ve yüksekçe üç bant arasında kabartma olarak yapılmış küçük bezekler yer almaktadır. *Discus* deliği ve burun deliği arasındaki kanalda kabartma çizgisel bezeme yer alır. Omuz üzerinde uzanan ince bant, fitil deliğine doğru her iki yandan spiral oluşturacak şekilde uzanmaktadır. Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

Katalog No: Z107 **Tip No:** 11B (1. Grup)

Levha 27

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100007

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070241

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 Y 7/4 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,8 cm U: 9,2 cm Y: 3,8 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Omuzda ince ve yüksekçe üç bant arasında kabartma olarak yapılmış küçük bezekler yer almaktadır. *Discus* deliği ve burun deliği arasındaki kanalda çizgisel motif yer alır. Omuz üzerinde uzanan ince bant, fitil deliğine doğru her iki yandan spiral oluşturacak şekilde uzanmaktadır. Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

Katalog No: Z108 **Tip No:** 11B (1. Grup)

Levha 27

Müze Envanter No: 240.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** TR 8 **Kontekst:** 8273

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/2 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,6 cm U: 9,6 cm Y: 4,4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Ağız kısmı yükseltilmiş büyük *Discus* deliklidir. *Discus* deliği ve burun deliği arası kanalda kabartma çizgisel bezeme görülür. *Discus* deliği çevresinden omuza kadar tek sıra ışın motifi ile süslenmiştir. Damla biçimli burun deliğinde kullanım izleri görülmektedir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaklıdır. Halka kaide içerisinde daire motifi vardır.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

Yayın: Hawari 2013, Pl. 147 L145.

Katalog No: Z109 **Tip No:** 11B (1. Grup)

Levha 28

Müze Envanter No: 302.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** TR 8 **Kontekst:** 8273

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 8,6 cm Y: 2,9 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Ağız kısmı yükseltilmiş büyük *Discus* deliklidir. *Discus* deliği çevresi omuza kadar kolları çatallı haç bezemeleri arası ışın motifi ile süslenmiştir. *Discus* deliği ve burun deliği arası kanalda ucu çatallı haç bezemesi görülür. Damla biçimli burun deliğinde kullanım izleri görülmektedir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaktır. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

Katalog No: Z110 **Tip No:** 11B (1. Grup)

Levha 28

Müze Envanter No: 13.49.98

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/3 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7 cm U: 8,9 cm Y: 4,2 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Omuzda, kabartma olarak yapılmış damla biçimli bezekler yer almaktadır. *Discus* deliği ve burun deliği arasındaki kanalda çizgisel bezeme yer alır. Küçük konik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 51-62, Kat. No. 21-32.

Katalog No: Z111 **Tip No:** 11C (1. Grup)

Levha 28

Müze Envanter No: 239.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/2 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Ölçüleri: G: 7,5 cm U: 10,5 cm Y: 4,5 cm

Durum: Tutumak kısmında bir bölüm kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdeli, ağız kısmı yükseltilmiş geniş *Discus* deliklidir. *Discus* deliği çevresinden burun kısmına yükseltilmiş bant kuşağı görülür. *Discus* deliği ve burun deliği arasında ucu çatallı haç bezemesi ve çizgisel bezemeler bulunmaktadır. Damla biçimli burun deliğinde kullanım izleri görülmektedir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaklıdır. Halka kaidelidir. Kaide içerisinde M monogramı okunmaktadır.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 63-66, Kat. No. 33-36; Özgül 2012, 79-80, Kat. No. 32-33, Resim 76-80; Tosun-Yıldırım 2019, 191-204, Kat. No. 3-30.

Yayın: Hawari 2013, Pl. 97, L147

Katalog No: Z112 **Tip No:** 11C (1. Grup)

Levha 28, Çizim 7

Müze Envanter No: 303.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 Y 8/2 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 9,7 cm Y: 4,1 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Burun kısmı sivri, armudi, çift konik profilli gövdeli, ağız kenarı yükseltilmiş geniş *discus* deliklidir. *Discus* deliğinden omuz kısmına çift sıra yatay çizgisel bezemeler yer alır. Yükseltilmiş bir bantla sınırlandırılmış *discus* deliği burun deliği havuzunda simetrik yatay çizgisel bezemeler ve üzerlerinde çift nokta

bezemesi gözlenmektedir. Damla biçimli burun deliğinde kullanım izleri görülmemektedir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaklı, halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 63-66, Kat. No. 33-36; Özgül 2012, 79-80, Kat. No. 32-33, Resim 76-80; Tosun-Yıldırım 2019, 191-204, Kat. No. 3-30.

Katalog No: Z113 **Tip No:** 11C (1. Grup)

Levha 29

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 140000000009

Buluntu Yeri: Yüzey **Açma:** 00 **Kontekst:**1400000

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 Y 7/4 (Pale Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,3 cm U: 9,2 cm Y: 4,1 cm

Durum: Burun kısmında kırık ve eksikler bulunmaktadır.

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Ağız kısmı yükseltilmiş büyük *discus* deliklidir. *Discus* deliği çevresi omuza kadar çift sıra ışın motifi ile süslenmiştir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaklıdır. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 63-66, Kat. No. 33-36; Özgül 2012, 79-80, Kat. No. 32-33, Resim 76-80; Tosun-Yıldırım 2019, 191-204, Kat. No. 3-30.

Katalog No: Z114 **Tip No:** 11D (1. Grup)

Levha 29

Müze Envanter No: 100.26.00

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,4 cm U: 8,9 cm Y: 3,4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: Yoğun ince kum ve çok az mika içerir. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş doldurma deliği yükseltilmiştir. *Discus* deliği çevresinden burun deliğine doğru ince ve yüksek bir kabartma bant uzanmaktadır. Bu bant içerisinde *discus* deliği ve burun arasında bir, bu bantın dışında yine aynı bölümde simetrik iki kabartma çizgisel bezeme

yer alır. Omuzda, kabartma olarak yapılmış mersin ağacı yaprağı bezemesi görülür. Küçük silindirik kulp plastik bir şekilde gövdenin arka bölümüne applike edilmiştir. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Keskin 2022, 45, Kat. No. 15.

Katalog No: Z115 **Tip No:** 11E (1. Grup)

Levha 29

Müze Envanter No: 284.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** Trench 11 **Kontekst:** 11004

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 5/7 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U: 8,9 cm Y: 2,9 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mikalı. Armudi çift konik profilli gövdeli, dış bükey *discus* yüzeyli büyük *discus* delikli, kısa burunlu, oval biçimli kaidelidir. *Discus* yüzeyinde tek sıra nokta bezemesi görülür. Eserin üzerinde yoğun kireç kalıntıları görülmektedir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Özgül 2012, 98, Kat. No. 51.

Yayın: Hawari 2013, L191

Katalog No: Z116 **Tip No:** 11F (2. Grup)

Levha 29, Çizim 7

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100005

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070243

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 5/7 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: U: 8,5 cm G: 6,9 cm Y: 4,4 cm

Durum: Burun kısmında kırık ve eksikler bulunmaktadır.

Tanım: İnce kum, kireç ve mikalı. *Discus* deliğinin çevresi yükseltilmiş bir halka ile çevrilidir. Yükseltilmiş halkayı ikinci ince halka çevrelemiştir. Bu halkadan doldurma deliği yükseltisine ve diğer yönden dışarı doğru sıralanmış ince kabartma çizgisel bezemeler yer alır. Gövdenin arka bölümünde ucu sivriltilmiş kaide yer alır. Burun kısmı

kırık ve eksiktir. Fitol deliği ile doldurma deliği arasında araları kabartma küçük noktalar ile bezenmiş ince kabartma çizgisel motif yer alır. Yükseltilmiş halka kaidenin içinde yine aralarında kabartma küçük noktalarla bezenmiş ince kabartma svastika motifi yer almaktadır.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: 138, Q3474; Coşkun 2007, no. 22, Res. 22; Bayram 2020, 75, Kat. No. 29; Canpolat 2019, 95-96, Kat. No. 50-51, 116, Resim 50-51; Özgül 2012, 61, Kat. No. 14, 148-149, Resim 34-35.

Katalog No: Z117 **Tip No:** 11F (2. Grup)

Levha 30

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 198.58.01

Buluntu Yeri: - **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 (Light Red)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 6,3 cm U:8,8 cm Y: 3,4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mikalı. Armudi çift konik profilli gövdelidir. Geniş *discus* deliği ağzı hafifçe yükseltilmiştir. *Discus* deliği ve omuz arasında çepeçevre ışın motifleri yer alır. Halka kaidelidir. Burun ve ucu yuvarlatılmış uzun burunludur. Silindirik sivri bitimli tutamaklıdır. Hamuru yoğun kireç kum katkılıdır.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1988: 138, Q3474; Coşkun 2007, no. 22, Res. 22; Bayram 2020, 75, Kat. No. 29; Canpolat 2019, 95-96, Kat. No. 50-51, 116, Resim 50-51; Özgül 2012, 61, Kat. No. 14, 148-149, Resim 34-35.

Yayın: Hawari 2013, L193

Katalog No: Z118 **Tip No:** 11G (2. Grup)

Levha 30

Müze Envanter No: 454.58.01

Kazı Envanter No: 642

Buluntu Yeri: ZAP 2000 **Açma:** Trench 7 **Kontekst:** 7062

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 6/8 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,1 cm U: 10,6 cm Y: 4 cm

Durum: Tam korunmuş.

Tanım: İnce kum, kireç ve mikalı. Armudi, omuz kısmı dik kaideye doğru daralan konik profilli gövdelidir. Ağız kısmı yükseltilmiş büyük *discus* deliklidir. *Discus* deliği çevresi omuza kadar düzensiz noktasal bezeklerle süslenmiştir. Ucu sivriltilmiş silindirik tutamaklıdır. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Özgül 2012, 95, Kat. No. 48.

Yayın: Hawari 2013, L193

Katalog No: Z119 **Tip No:** 11H (2. Grup)

Levha 30, Çizim 8

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 08010100010

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 080115

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 10 YR 8/2

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7.4 cm U: 10.5 cm Y: 3.4 cm

Durum: Silindirik formlu kulbun bir bölümü kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve mikalı. Armudi, çift konik profilli gövdelidir. Geniş *discus* deliğinin etrafı bant şeklinde yükseltilmiştir. Kulbun her iki yanından, omuz üzerinden geçerek fitil deliğinin içine alacak şekilde yüksekçe halka bant vardır. *Discus* yüzeyi üzerinde birbirini takip eden baklava dilimi bezemeler mevcuttur. Alt gövdede kaideden buruna doğru uzanan iki taraftan yükseltilmiş bir hat arasından bir kanal mevcuttur. Halka kaidelidir.

Tarih: MS 7.-8. yüzyıl

Benzerleri: Rosenthal – Sivan 1978, 129; Hawari 2013, 180.

Katalog No: Z120 **Tip No:** 12

Levha 30, Çizim 8

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100018

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070241

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 Y 7/4

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G: 7,6 cm U: 8,2 cm Y: 4 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Gövde omuzdan keskin ve dışa çekik bir açıyla profilendirilmiştir. *Discus* yüzeyinin etrafı 0,6 cm. yüksekliğe sahip kalın bir halka ile çevrelenmiştir ve hafif yassı bir yüzey mevcuttur. Halkanın dış kısmı ile omuz çerçevesi arası içbükeydir. Düz diplidir. Kulpsuzdur. Bezemesizdir.

Tarih: MS 9. yüzyıl

Benzerleri: Oziol 1977, 287-290, Pl. 48.880, 885; Waagé 1942, 77, Fig. 81. 57a: 177, 58a-179-180, 58b.181; Özcihan 2018, 40, 184, Kat. No. 132; Bayram 2020, 29-30, 84-86, Kat. No. 38-40; Güngör ve diğ. 2010, 334-336.

Katalog No: Z121 **Tip No:** 13

Levha 31, Çizim 8

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 07020100009

Buluntu Yeri: Büyük *Peristyl*'li Ev **Açma:** 02 **Kontekst:** 070241

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6

Astar Rengi: 10 R 5/8 (Red)

Ölçüleri: Y: 10,5 cm

Durum: Tam korunmuş

Tanım: İnce kum, kireç ve mika katkılı. Hafifçe dışla doğru kalınlaştırılmış sivri dudaklı doldurma deliğine sahip, dışbükey kavisli gövdeli yaklaşık 5,1 cm. uzunluğunda ayağa sahip konik düz kaideli ağızdan gövdeye birleştirilmiş dikey tek kulplu gövde dışından içeriye doğru açılmış delikten dışarı doğru çekilmiş fitil delikli.

Tarih: MS 9.-10. yüzyıl

Benzerleri: Menzel 1954, 99, No. 642; Rosenthal – Sivan 1978, 150, Fig. 622.

Katalog No: Z122 **Tip No:** 14

Levha 31, Çizim 8

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 09040100043

Buluntu Yeri: Mousalar Evi **Açma:** 04 **Kontekst:** 090446

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Hamur Rengi: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Astar Rengi: Astarsız

Ölçüleri: G:3,3 cm U:7,9 cm Y:3,4 cm

Durum: Burun kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: İnce kum, kireç ve az mika katkılı. Kuş biçimli kandil. Kanatlar yakıt haznesinin her iki yanında şematik olarak belirtilmiştir. *Discus* deliği ve burun arasında dağınık halde çukur nokta bezemesi görülür. Kulp kısmı yelpaze şeklindedir. Yükseltilmiş halka kaidelidir.

Tarih: MS 2.-3. yüzyıl

Benzerleri: -

Katalog No: M1 **Tip No:**

Levha 32, Çizim 9

Müze Envanter No: 24.53.92

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** - **Kontekst:** -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:4,9 cm U:13,2 cm Y:7,8 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Ağız içerisinden çıkan burun kısmı, tutamak, yaprak formlu üst kısım, kapak ve askı çubuğu ayrı ayrı döküm tekniğinde yapılarak ana gövdeye lehimlenmiştir. Ağız ve dili ileri doğru uzayan şematik zenci başı betimli kandilde, saçlar kat kat ve bukleler halinde belirtilmiştir. Gözler iri, badem şeklinde kaşlar hilal biçimli kalın ifade edilmiştir. Saç telleri ve göz çevresindeki detaylar dökümden sonra kazıma tekniğinde yapılmış olmalıdır. Doldurma deliğinin menteşeli bir kapağı vardır. Figürinin öne doğru uzamış ağızından fitil ucu (burun) çıkar. Zinciri iki parça halinde ele geçirilmiştir. İki uçlu askının uçlarından birisi diktir, diğeri kanca şeklindedir. Zincir ve askı, zenci betimli kandilin alın bölümünde bulunan sorguç şeklindeki parçaya tutturulmuş olmalıdır. Kaide kısmı dövme tekniğinde yapılarak sonradan gövdeye eklenmiştir. Eserin sağ kulak arkasında altı üstlü iki adet delik, sol tarafında ise sol yanak üzerinde küçük bir delik ile yine sol kulak üzerinde biraz büyükçe bir delik bulunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu veya 2. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Baur 1937, 77 Kat. No. 439; Mlasowsky 1993, 450-453, Fig. 449; Bailey 1980, Q743; Metin 2013, 105-109; Bailey 1996, Plate 15 3578-82; Grandjouan 1961, 33, Kat. No. 912-917.

Katalog No: M2 Tip No:

Levha 32, Çizim 9

Müze Envanter No: 63.26.00

Kazı Envanter No: BZMB.00.161

Buluntu Yeri: Poseidon Evi Açma: B6 Kontekst: -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:3,6 cm U:10,9 cm Y: 7,8 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Ağız içerisinden çıkan burun kısmı, tutamak, kapak ve askı çubuğu ayrı ayrı döküm tekniğinde yapıldıktan sonra birleştirilmiştir. Ağız ve dili ileri doğru uzayan şematik zenci başı betimli kandilde, saçlar kat kat ve bukleler halinde belirtilmiştir. Gözler iri, badem şeklinde kaşlar hilal biçimli kalın ifade edilmiştir. Saç telleri ve göz çevresindeki detaylar dökümden sonra kazıma tekniğinde yapılmış olmalıdır. *Discus*'unda menteşeli, hareketli bir kapak olmalıydı. Bu bölüm kırık ve eksiktir. Yaprak süslemeli halka şeklindeki kulp eserin arka bölümüne lehimlenmiştir. Eserin öne doğru uzamış ağzından fitil ucu (burun) çıkar. Zincir ve askı, zenci betimli kandilin alın bölümünde bulunan sorguç şeklindeki parçaya tutturulmuş olmalıdır. Kaide kısmı dövme tekniğinde yapılarak sonradan gövdeye eklenmiştir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu veya 2. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Baur 1937, 77 Kat. No. 439; Mlasowsky 1993, 450-453, Fig. 449; Bailey 1980, Q743; Metin 2013, 105-109; Bailey 1996, Plate 15 3578-82; Grandjouan 1961, 33, Kat. No. 912-917.

Katalog No: M3 Tip No:

Levha 32

Müze Envanter No: BZMH.00.300

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Euphrates Evi Yanı D Evi Açma: D4 Kontekst: -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 7,5 cm

Durum:

Tanım: Plastik bronz kandil. Vücudunun üst bölümünü dizlerine kadar tamamen örten pelerin giymiş sakallı yaşlı bir insan (ya da Priapos) biçiminde tasvir edilmiştir. *Discus* deliği başın üst kısmında menteşeli bir kapak kısmına sahiptir. Menteşe kısmı kırık ve eksiktir. Burun kısmı *phallos* şeklinde hafif eğimli yukarı doğrudur. Göğüs ortasında mersin dalı motifi yer almaktadır. Gövde yekpare döküm tekniğinde yapılmıştır. Fitilin

konduğu *phallos* kısmı gövdeye lehimlenerek applike edilmiştir. Eserin sağ bacağı diz bölümünden kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 2. yüzyıl

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1083; Grandjouan 1961, 904; Bailey 1996, Q3568, Q3569.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 941.

Katalog No: M4 **Tip No:**

Levha 33, Çizim 9

Müze Envanter No: 54.26.00

Kazı Envanter No: BZMB.00.301

Buluntu Yeri: Euphrates Evi Yanı D Evi **Açma:** D4 **Kontekst:** -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:6,4 cmU:10,9 cmY: 3,5 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, burun, kaide ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere üç parçadan oluşturulmuştur. Kulp kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye applike edilmiştir. Yuvarlak, bastırılmış yassı kesitli gövdelidir. Kademeli bir şekilde alçalan içbükey *discus* 'ludur. Burun uzun, stilize volütlü, kenarları yuvarlatılmış köşeli burun hatlarına sahiptir. Burun deliği yuvarlaktır. Yükseltilmiş halka kaidelidir. Kaidenin iç yüzeyinde tornada yapılmış eş merkezli daireler görülür. Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: De Spagnolis – De Caralis 1983, 30; Bailey 1996, Q3636 ve Q3642; Baur 1937, Kat. No: 424; Menzel 1969, Abb 89-2; Walters 1914, Plate VI, 96; Szentléleky 1969, 142,143 Kat. No. 82; Metin – Becks 2015, 276-277.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 940.

Katalog No: M5 **Tip No:**

Levha 33, Çizim 9

Müze Envanter No: 44.26.00

Kazı Envanter No: BZMB.00.158

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B5 **Kontekst:** -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:6,8 cm U:13,9 cmY: 3,2 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, burun, kaide ve yağın bulunduğu hazne bölümü olmak üzere üç parçadan oluşturulmuştur. Kulp kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye applike edilmiştir. Yuvarlak kaideye doğru hafifçe daralan kesitli gövdeli, uzun stilize volütlü burunludur. Çukur *discus* yüzeyinde *discus* deliği ağzı bir bant şeklinde hafifçe yükseltilmiştir. Kulp, bronz *situla* tutamaçları örneğinde olduğu gibi, eserin arka bölümünden yükselerek kıvrılmış olmalıdır. Kulp *discusa* doğru kıvrım yapan yerinden kırık ve eksiktir. Yükseltilmiş halka kaidelidir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: De Spagnolis – De Caralis 1983, 30; Bailey 1996, Q3636 ve Q3642; Baur 1937, Kat. No: 424; Menzel 1969, Abb 89-2; Walters 1914, Plate VI, 96; Szentlélek 1969, 142, 143 Kat. No. 82; Metin – Becks 2015, 276-277; Önal 2013, 60, Foto 68.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 166 Kat. No. 941.

Katalog No: M6 **Tip No:**

Levha 33

Müze Envanter No: 449.58.01

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Trench 2 **Açma:** Oda D5 **Kontekst:** 2242

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:8,1cm U: 14,9 cm Y: 3,7 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, burun, kaide ve yağın bulunduğu hazne bölümü olmak üzere üç parçadan oluşturulmuştur. Burun ve kaide kısmı döküm tekniğinde ayrıca yapıldıktan sonra gövdeye applike edilmiştir. Yuvarlak yarı küresel bir gövdeye sahiptir. *Discus* yüzeyi iç bükey profillidir. Omuz kısmı düz kalın bant şeklindedir. Gövde burun birleşim yerinde her iki tarafta mahmuzlar vardır. Uzun çapa biçimli burunludur. Burun gövde arasında üç adet üçgen şeklinde havalandırma deliği vardır. Halka kaidelidir. Kaide içinde merkezde küçük bir topuz çevresinde tornada yapılmış konsantrik daireler vardır.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: De Spagnolis – De Caralis 1983, 30; Bailey 1996, Q3636 ve Q3642; Baur 1937, Kat. No. 424; Menzel 1969, Abb 89-2; Walters 1914, Plate VI, 96; Szentlélek 1969, 142, 143 Kat. No. 82; Metin – Becks 2015, 276-277.

Yayın: Khamis 2013, 111 Br 21.

Katalog No: M7 Tip No:

Levha 34

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 050100111

Buluntu Yeri: A Evi Açma: Dio03 Kontekst: 1211

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G: 7,3 cm U: 10,6 cm K:2,6 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, *discus* yüzeyi ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Kaide kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye applike edilmiştir. Eser, yuvarlak oldukça basık yarı küresel gövdeye sahiptir. Geniş *discus* delikli, *discus* yüzeyi omuz kısmından *discus* deliğine doğru kademeli şekilde iç bükey profillidir. Kısa, volütlü burunludur. İç doğru derinleşen halka kaidelidir. Halka kaide merkezinde topuz ve topuzun çevresinde tornada verilmiş konsantrik daireler görülür. *Discus* yüzeyinde bir bölümde tahribat sonucu oluşmuş delik görülmektedir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1050; Baur 1947, Plate XIV, 430.

Yayın: Alagöz 2012, 30 Kat. No. 8.

Katalog No: M8 Tip No:

Levha 34, Çizim 10

Müze Envanter No: 58.26.00

Kazı Envanter No: BZMB-00-14

Buluntu Yeri: Poseidon Evi Açma: B 5a Kontekst:

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:8,2 cm U:12,3 cm Y: 3,5 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, *discus* yüzeyi ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Kaide kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye applike edilmiştir. Yuvarlak yarım küresel gövdeli, *discus* deliği çevresi huni biçiminde yükseltilmiş ağız kenarı ince konsantrik dairelerle dekore edilmiştir. *Discus* yüzeyinden buruna bir kanalla geçilmektedir. *Discus* yüzeyi ile burun arasındaki kanalda üçgen şeklinde dizayn edilmiş üç adet havalandırma deliği yer alır. Kısa, volütlü, burunludur. Burunun alt yüzeyi deniz kabuğu şeklinde süslenmiştir. Yükseltilmiş halka kaidelidir. Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1050; Baur 1947, Plate XIV, 430; Önal 2013, 60, Foto 68.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 164 Kat. No. 936.

Katalog No: M9 Tip No:

Levha 34, Çizim 10

Müze Envanter No: 59.26.00

Kazı Envanter No: BZMB-00-18

Buluntu Yeri: Euphrates Evi **Açma:** C13 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:10,6 cm U:17,1 cmY: 3,9 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, *discus* yüzeyi ve yağın bulunduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Kaide kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye aplike edilmiştir. Yuvarlak basık, yassı kesitli gövdelidir. Hafif içbükey *discus* yüzeyli, oldukça geniş *discus* deliklidir. *Discus* yüzeyinde konsantrik daireler yer alır. Yağın konulduğu hazne bölümü *omphalos*ludur. Kısa volütlü burunludur. Burun kısmında tahribat söz konusudur. Yükseltilmiş halka kaidelidir. Kaide kısmında konsantrik daireler görülür. Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1050; Baur 1947, Plate XIV, 430; Önal 2013, 60, Foto 68.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 164, Kat. No. 937.

Katalog No: M10 Tip No:

Levha 34, Çizim 10

Müze Envanter No: 1.49.98

Kazı Envanter No

Buluntu Yeri: Chantier 9 Z 98 **Açma:** Oda C13 **Kontekst:** 9635

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:7,5 cm U:12,2 cm Y: 2,3 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, *discus* yüzeyi ve yağın bulunduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Kaide kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye aplike edilmiştir. Dairesel, basık, sıg bir gövde yapısına sahiptir. *Discus* yüzeyi iç bükey şekilde çukurdur. Yuvarlak *discus* deliğinin hemen yanında küçük havalandırma deliği bulunmaktadır. Uzun volütlü bir

burun yapısına sahiptir. Omuz üzerindeki perçin izi kapaklı olduğuna işaret etmektedir. Kaide yükseltme tekniğinde yapılmış halka şeklindedir. Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1050; Baur 1947, Plate XIV, 430.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 164 Kat. No. 935.

Katalog No: M11 **Tip No:**

Levha 35, Çizim 10

Müze Envanter No: 61.26.00

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Açma: **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:10,6 cm U:17,1 cm Y: 3,9 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Gövde, *discus* ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Burun, kulp ve kaide kısmı döküm tekniğinde ayrıca yapıldıktan sonra gövdeye aplike edilmiştir. Yuvarlak, oldukça basık, yassı kesitli gövdeye sahiptir. *Discus* yüzeyi içbükeydir. Geniş *discus* deliğine sahiptir. Kısa, stilize volütlü, üçgen burunludur. Halka şeklindeki tutamak dik şekilde eserin arka omuz kısmına tutturulmuştur. Tutamak üzerindeki lehim izinden tutamağa ait süslemenin kırık ve eksik olduğu anlaşılmaktadır. Halka kaidelidir. Halka iç kısmında çark izleri görülebilmektedir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Loeschcke 1919, Kat. No. 1050; Baur 1947, Plate XIV, 430.

Katalog No: M12 **Tip No:**

Levha 35

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 5 ? **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U:17,8 cm Y: 10,4 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Gövde yekpare döküm tekniğinde yapılmıştır. Kaide ve kulp sonradan gövdeye aplike edilmiştir. *Discus* yüzeyi burun bölümüne kadar çukurdur. *Discus* deliği gözyaşı damlası şeklinde yapılmıştır. Kulp, bronz *situla* tutamaçları örneğinde olduğu gibi, eserin arka bölümünden belli yükseklikte kıvrılıp *discus* deliği

bölümünde sonlanır. Kulbun ucunda sakallı ve diademli bir erkek başı figürü yer alır. Hafifçe yükseltilmiş içi boş kaide içerisinde merkezi dekoratif torna izleri yer alır. Hafifçe yükseltilmiş halka kaidelidir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu

Benzerleri: Pozo 1997, 222-224; De Spagnolis – De Carolis 1983, 49 V.2; Menzel 1954, 122 Kat. No. 716, Abb 103; Metin – Becks 2015, 280 K 14.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, Planche 33-932.

Katalog No: M13 **Tip No:**

Levha 35, Çizim 10

Müze Envanter No: 45.26.00

Kazı Envanter No: BZMB.00.159

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B5 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:3,6 cm U:10,5 cm Y: 2,6 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Gövdesi armut biçimli döküm tekniğinde yekpare olarak üretilmiştir. Kulp kısmı ayrıca döküm tekniğinde yapıldıktan sonra gövdeye aplike edilmiştir. Eserin üst kenar bölümünde kulp bölümüne kadar olan çentikler çarkta son düzeltmeleri bittikten sonra yapılmıştır. *Discus* yüzeyi burun bölümüne kadar çukurdur. *Discus* deliği üçgen şeklinde üç delik ile yapılmıştır. Kulp, bronz *situla* tutamaçları örneğinde olduğu gibi, eserin arka bölümünden belli yükseklikte kıvrılıp *discus* deliği bölümünde sonlanır. Kulbun ucu oldukça stilize kaz başını andırmaktadır.

Tarih: MS 2. yüzyıl ortaları

Benzerleri: Önal 2013, 60, Foto 68.

Yayın: Dieudonné ve diğ. 2013, 165 Planche 36-939.

Katalog No: M14 **Tip No:**

Levha 35, Çizim 10

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 06010100017

Buluntu Yeri: A Evi **Açma:** 01 **Kontekst:** 060118

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G: 6,2 cm U: 9,1 cm Zincir Uz: 20,6 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Gövde, *discus* ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Kandilin *discus* ve omuz

kısmını oluşturan üst bölümü ile alt bölümü pişmiş toprak kandil örneklerinde olduğu gibi ayrı ayrı döküldükten sonra birleştirilmiştir. Son düzeltmeleri çarkta yapılmıştır. Gövde omuzdan kaideye daralan konik bir forma sahiptir. *Discus* yüzeyi düz *discus* deliği küçüktür. *Discus* deliğinin çevresinde iki sıra konsantrik çizgisel daire bulunmaktadır. Omuz kısmında bulunan *discusu* çevreleyen yükseltilmiş kalın bant, burun kısmı ile *discus* arasında bir kanal oluşturduktan sonra burun deliği çevresinde sonlanmaktadır. Omuz kısmında üç adet yükseltilmiş askı zincirleri için delikli askı yeri vardır. Yuvarlak formu *discus* ve buruna sahiptir. Askı zincirleri altı parça halinde ele geçmiştir.

Tarih: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Baluta 1978, 207; Planche 117-5, Bailey 1980, Plate 52 Q1173, Plate 53 Q1174, Plate 54 Q1179; Chrzanovski-Zhuravlev 1998, 74-75, N. 29 ve N.30.

Katalog No: M15 **Tip No:**

Levha 36, Çizim 11

Müze Envanter No: 60.26.00

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Euphrates Evi **Açma:** C13 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G:10,6 cm U:17,1 cm Y: 3,9 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Gövde, *discus* ve yağın konduğu hazne bölümü olmak üzere iki parçadan oluşturulmuştur. Tutamaksız zincir askılıdır. Zincir askının iki ucu, gövde ile burun arasında mersin yaprağı bezemeli halkaya takılırken diğer uç kandilin arka bölümüne açılan bir deliğe takılmıştır. Eser armudi bir gövde yapısına sahiptir. Kandilin üst bölümü, (gövde ve burun kısmı dahil) üzerinde çentikler bulunan bir kenarlıkla çevrelenmiştir. Düz *discus* yüzeyi ile burun arasında oluklu bir çıkıntı şeklinde bölme vardır. Düz ve bezemesiz kaidelidir.

Tarih: MS 2.-3. yüzyıl

Benzerleri: Önal 2013, 60, Foto 68.

Katalog No: M16 **Tip No:**

Levha 36

Müze Envanter No: 9528

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 9 **Açma:** Kontekst:

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: G:6,1 cm U:10 cm

Durum:

Tanım: Demir kandil. Bir hazne oluşturacak şekilde katlanmış bir demir levhadan yapılmıştır. Kaide kısmı düz, burun kısmı demir sacın sıkıştırılmasından oluşmuştur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: M17 **Tip No:**

Levha 36

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B12 **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: G:7,5 cm U:8 cm

Durum:

Tanım: Demir kandil. Bir hazne oluşturacak şekilde katlanmış bir demir levhadan yapılmıştır. Kaide kısmı düz, burun kısmı demir sacın sıkıştırılması ile boru şeklini almıştır.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: M18 **Tip No:**

Levha 36

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B12 **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: G:7,5 cm U:8 cm

Durum: Kırık ve eksik.

Tanım: Demir kandil parçası. Armudi formulu açık kandilin kaide kısmı.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: M19 **Tip No:**

Levha 36

Müze Envanter No: 6.49.98

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri:**Durum:**

Tanım: Demir kandil. Oval formludur ve üst bölümü açıktır. Düz diplidir. Üzerinde oldukça fazla korozyon bulunmaktadır. Kulp kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: -

Katalog No: M20 **Tip No:**

Levha 36

Müze Envanter No: 25.62.94

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: G:9,4 cm U:12,1 cm Y: 3 cm

Durum:

Tanım: Demir kandil. Gövde iki parça halinde dövme tekniğinde yapılmıştır. Dairesel, basık, sığ bir gövde yapısına sahiptir. *Discus* yüzeyi düz, omuz kısmı halka bant şeklinde bombelidir. Burun kısmı kısa, gövdeye aplike, ileriye doğru çıkıntılı, ince uzundur. Halka diplidir. Kandilin kulbu, *discus* deliğini örten kapağı, ana gövdeden kopmuş durumda ele geçmiştir. Oldukça yoğun korozyonludur. Eserde küçük çaplı kırık ve eksiklikler mevcuttur.

Tarih: MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Bailey 1996, Plate 15 3578-82.

Katalog No: M21 **Tip No:**

Levha 37

Müze Envanter No: BZMB.00.72

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** Oda A15 **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: U:13,1 cm

Durum:

Tanım: Bronz kandil. Dört parça halinde ele geçmiştir. Birleşen üç adet parça ile oldukça basık kürevi bir gövde yapısına sahiptir. Gövde burun birleşim yerinde volüt bulunmaktadır. Bitkisel bezemeli tutamak kısmen korunmuştur.

Tarih: MS 2. yüzyıl başı

Benzerleri: -

Katalog No: M22 **Tip No:** 1. Grup

Levha 37

Müze Envanter No: 261.58.01

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Agora Yakınları **Açma:** Trench 18 **Kontekst:** 18001

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: G: 28,50 cm Çanak Çap: 20 cm Gövde mili Y:22,50 cm Y: 33 cm

Durum: Baş kısmı eksiktir. Gövde bölümünden bir kısım ile diskin bir bölümü kırık eksiktir.

Tanım: Bronz *candelabrum*. Üç parçadan (tripod, gövde mili ve diskten) oluşmaktadır. Tripod, aslan pençeleri biçimli birbirine eşit mesafeli üçayaktan oluşur. Pençelerin merkezinde kurşun vb. ağırlıkların perçinlenmesi için delik bulunmaktadır. Gövde mili bir soket yardımıyla disk ve tripoda tutturulmuştur. Gövde mili yuvarlak kesitli gövdeli ve yivlidir. Yivler daha ince çift yivler ile dönüşümlü üç ana kalın yiv olarak düzenlenmiştir. Soket, bir boncuk yaka tarafından üst üste tutturulmuş dikey oluklarla süslenmiştir. Disk, kalın düz kenara sahiptir. Gövde milinin yerleştirilmesi için merkezde yuvarlak bir delik bulunur. Yüzeyi üç eş merkezli bezeme ile özenle süslenmiştir. İç kısımda *ovolo* motifinden oluşan rozet görülmektedir. Ortada bulunan bant kıvrık dal motifi ile dekore edilmiştir. Bu şerit ile dış kısım arasında dar bir düz bant vardır. Dış bantta, baklava dilimi motifi ile dönüşümlü tomurcuk süslemesi görülür. Diskin kenarında yumurta ok silmesi vardır. Diskin arka bölümünde konsantrik dairesel çark izleri görülür. *Candelabrum* 'un diskinin ve gövde milinin bir bölümü kırık ve eksik, baş bölümü ise ele geçmemiştir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, 91, Nos. Q3867-70, Q3911; Gorecki 1993, Plate 1:A1-A2; Şahin 2010, 52, C5.

Yayın: Khamis 2013, 110, Br 20.

Katalog No: M23 **Tip No:** 1. Grup

Levha 37

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B5A Numaralı Mekân (*Peristyl* Yanı) **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Baş kısmı eksiktir.

Durum: Baş kısmı kırık ve eksiktir.

Tanım: Bronz *candelabrum*. Üç parçadan (tripod, gövde mili ve diskten) oluşmaktadır. Tripod, aslan pençeleri biçimli birbirine eşit mesafeli üçayaktan oluşur. Pençelerin merkezinde kurşun vb. ağırlıkların perçinlenmesi için delik bulunmaktadır. Gövde mili bir soket yardımıyla disk ve tripoda tutturulmuştur. Gövde mili uzun, yuvarlak kesitli gövdeli ve dikey yivlidir. Yivler daha ince çift yivler ile dönüşümlü üç ana kalın yiv olarak düzenlenmiştir. Disk, kalın düz kenara sahiptir. Gövde milinin yerleştirilmesi için merkezde yuvarlak bir delik bulunur. Yüzeyi üç eş merkezli bezeme ile özenle süslenmiştir. İç kısımda *ovolo* motifinden oluşan rozet motifi görülmektedir. Ortada bulunan bant kıvrık dal motifi ile dekore edilmiştir. Bu şerit ile dış kısım arasında dar bir düz bant vardır. Dış bantta, baklava dilimi motifi ile dönüşümlü tomurcuk süslemesi görülür. Diskin kenarında yumurta ok silmesi vardır. Diskin arka bölümünde konsantrik dairesel torna izleri görülür. Baş kısmı kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, 91, Nos. Q3867-70, Q3911; Gorecki 1993, Plate 1:A1-A2; Şahin 2010, 52, C5.

Katalog No: M24 **Tip No:** 2. Grup

Levha 38, Çizim 11

Müze Envanter No: 2.62.94

Kazı Envanter No: BZ94/2

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Y: 40 cm

Durum:

Tanım: Bronz *candelabrum*. Üç ana parçadan (tripod, gövde mili ve baş kısımdaki krater biçimli bölme) oluşur. Tripod birbirine eşit mesafede üç adet stilize aslan pençesi ayakta oluşmuştur. Ayaklar arasında üçgen yaprak biçimli süslemeler bulunmaktadır. Tripod ortasındaki açıklığa geçen gövde mili yassı beş adet çizgisel yatay yivlerle bezelidir. Kandilin konduğu üst kısım minyatür çan krater şeklinde üzerinde yatay çizgisel yivler görülmektedir. Eser üç parça halinde ele geçmiştir. Tripod ta bulunan ayaklardan bir tanesi kırık ve eksiktir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Crawford 1990, E 19 Figs. 584, 585; Bailey 1996, Plate 102 Q3867-70.

Katalog No: M25 **Tip No:** 2. Grup

Levha 38

Müze Envanter No: 43.26.00

Kazı Envanter No: BZMB-00-166

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** *Peristyl* B 6 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Y: 38,5 cm

Durum: Baş, gövde ve ayak kısmında kırık ve eksiklikler mevcut.

Tanım: Bronz *candelabrum*. Üç ana parçadan (tripod, gövde mili ve baş kısımdaki kenarları yuvarlatılmış dikdörtgenimsi bölüm) oluşmaktadır. Tripod, stilize aslan pençeleri biçimli birbirine eşit mesafeli üçayaktan oluşur. İki ayak arasında palmet motifleri yer alırken üçüncü aralıkta kanca biçimli bir bölme yer alır. Orta boy uzunluktaki direk kısmı üst bölümde iki kola ayrılarak köşeleri yuvarlatılmış üçgen form yaparak sonlanır.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Crawford 1990, E 19 Fig. 584, 585; Bailey 1996, Plate 102 Q3867-70.

Yayın: Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 166, Kat. No. 942.

Katalog No: M26 **Tip No:** 3. Grup

Levha 38

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: 2039

Buluntu Yeri: Trench 2 **Açma:** **Kontekst:** 2000

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: Y: 135 cm

Durum: Eser bütünlüğünde deformasyon mevcut.

Tanım: Demir *candelabrum*. Üç ana bölümden (tripod, gövde mili ve kandilin konduğu baş kısmı) oluşmaktadır. Tripod kaz boynu şeklinde ayaklı, parmak kısımları kırık ve eksiktir. Gövde mili iki kısımdan oluşur. Gövdenin ortasında ayarlanabilir bir şaft kısmı vardır. Gövde mili tripod biçimli ayaktan iki ayrı çubuk vasıtasıyla çıkar şaftın olduğu bölümde kandili taşıyan hareketli tek çubukla birleşir. İki alt çubuk, yükseltildiğinde veya alçaltılırken şaftı yönlendirmek için kullanılan bir tür silindirik yuva olan bir manşonla zirvede birleştirilir. Üst kısımdaki kandil tutucu rekonstrüksiyon çizimde görüldüğü üzere düşük dikey kenarlara sahip düz bir tabak üzerinde fincan biçimli bölümden oluşur. Bu bölüm parçalar halinde kırık ve eksik olarak ele geçmiş olduğundan başlık kısmı izafi verilmiştir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, 98, pls. 116-7, Q3901

Yayın: Scott 2013, 214-216, IR 99

Katalog No: M27 **Tip No:** 3. Grup

Levha 39

Müze Envanter No: 2039

Kazı Envanter No: -

Buluntu Yeri: Açma: Trench 2 **Kontekst:** 2000

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: Y: 121 cm

Durum: Eser bütünlüğünde deformasyon mevcut.

Tanım: Bronz *candelabrum*. Üç ana bölümden (tripod, gövde mili ve kandilin konduğu baş kısmı) oluşmaktadır. Tripod kaz boynu şeklinde ayaklı ve parmak kısımları kırık ve eksiktir. Gövde mili iki kısımdan oluşur. Gövde milinin ortasında ayarlanabilir bir şaft kısmı vardır. Gövde mili tripod biçimli ayaktan iki ayrı çubuk vasıtasıyla çıkar şaftın olduğu bölümde kandili taşıyan hareketli tek çubukla birleşir. İki alt çubuk, yükseltildiğinde veya alçaltılırken şaftı yönlendirmek için kullanılan bir tür silindirik yuva olan bir manşonla zirvede birleştirilir. Üst kısımdaki kandil tutucu rekonstrüksiyon çizimde görüldüğü üzere düşük dikey kenarlara sahip düz bir tabak üzerinde fincan biçimli bölümden oluşur. Bu bölüm parçalar halinde kırık ve eksik olarak ele geçmiş olduğundan başlık kısmı izafi verilmiştir.

Tarih: MS 2.-3. yüzyıl başları

Benzerleri: Bailey 1996, Q3901, Bailey 1996, Q3917

Yayın: Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 159, Kat. No. 916

Katalog No: M28 **Tip No:** 4. Grup

Levha 39

Müze Envanter No: 65.26.00

Kazı Envanter No: BZMB-2-6

Buluntu Yeri: Euphrates Evi **Açma:** C2 **Kontekst:**

Malzemesi: Demir

Ölçüleri: Y: 19,5 cm.

Durum: Çok parçalı ele geçmiştir.

Tanım: Bronz *candelabrum*. Toplamda dokuz parça halinde ele geçmiştir. Orta kısmında genişçe bir delik bulunan kare biçimli tabanın köşelerinde aslan ayaklar yer alır. Aslan ayaklar kazı çalışmalarında üç tanesi ele geçen soketler üzerinde yükselir. Kare tabanın üzerinde kandilin konduğu makara biçimli bölüm yer alır. Makara biçimli bölüm üç parça

halinde ele geçmiştir. Kare ayak kısmının iç çeperinde CHA ve CEI ibareleri okunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, Q3908; Ruesch 1908, Nr. 1619; Seidel 2009, 43 f; Ruesch 1908, Nr. 1620.

Yayın: Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 168, Kat. No. 949.

Katalog No: M29 **Tip No:** Grup 1

Levha 40

Müze Envanter No: 35.26.00

Kazı Envanter No: -BZMB.0067

Buluntu Yeri: Euphrates Evi **Açma:** C 12 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Y: 7,3 cm G: 4,7 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* başı. *Krater* kap formu şeklinde bir forma sahiptir. Üzerinde üç kuşak halinde çizgisel bezemeler ile ağız kısmında *lotus* çiçeği bezemesi görülür. Eser üzerinde üç adet karşılıklı küçük delik ile iki adet büyük delik bulunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: **Baş kısmı için:** Bailey 1996, Pl. 106 Q3875. **Disk kısmı için:** Bailey 1996, Q3876.

Katalog No: M30 **Tip No:** Grup 1

Levha 40

Müze Envanter No: 40.26.00

Kazı Envanter No: BZMB.0216

Buluntu Yeri: **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: *Candelabrum* Disk: Çap: 13,2 cm Kal: 1,1 cm *Candelabrum* Baş: Y: 13,6 cm G:9,2 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* 'a ait iki parça. Disk: merkezde gövde miline ait delik etrafında iki adet çizgisel dairevi yivler bulunmaktadır. Kenar kısımlarında iki adet kalın kabartma şeklinde yiv yer alır. Baş, çan *krater* formu bir yapıya sahiptir. Karın bölümü dışa taşkın *torus* profili verir şekildedir. Kaide, karın, boyun ve omuz kısımlarında yatay çizgisel yivler bulunmaktadır.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, Q3875 Pl. 106; Bailey 1996, Q3876 Pl. 106.

Katalog No: M31 **Tip No:** Grup 1

Levha 40, Çizim 12

Müze Envanter No: BZ 92/6

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Çap: 10,6 cm Kal: 0,7 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* diski. Dairesel bir forma sahiptir. Üst yüzeyde, merkezde *candelabrum*'un gövde bölümünün geçtiği dairesele yivle çevrelenen bir delik bulunmaktadır. Eserin dışa bakan dar yüzeyinde inci dizisi ve dış sırasından oluşan süsleme görülmektedir. Arka yüzeyde süsleme yoktur.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, 93, Pl. 107 Q3876.

Katalog No: M32 **Tip No:** Grup 1

Levha 40, Çizim 12

Müze Envanter No: BZ 92/7

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Çap: 11,8 cm Kal: 0,8 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* diski. Dairesel bir forma sahiptir. Üst yüzeyde, merkezde dil motifi bezemesi ile çevrelenmiş *candelabrum*'un gövde bölümünün geçtiği delik bulunmaktadır. Merkezden dışa doğru orta bölümde, üç sıra konsantrik dairesele yivler yer almaktadır. En dışta dil motifi bezemesi ile üst yüzey süslemesi sonlanmaktadır. Eserin dışa bakan dar yüzeyinde inci dizisi ve dış sırasından oluşan süsleme görülmektedir. Arka yüzeyde süsleme yoktur.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, 93, Pl. 107 Q3876.

Katalog No: M33 **Tip No:** Grup 1

Levha 40, Çizim 12

Müze Envanter No: BZ 94/4

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Dionysos Evi **Açma:** **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 3,9 cm Kal: 1,6 cm Kaide Çap: 3,3 cm Kaide Y: 2,1 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçaları. Bir *candelabrum* 'a ait tripod kısmının aslan ayağının pençe kısmı ile aslan ayağının altında bulunan kaide kısmı olmak üzere iki ayrı parçadan oluşmaktadır. Aslan ayağı oldukça gerçekçi bir üslupta dört tırnaklı olarak betimlenmiştir. Bilek kısmından itibaren kırık ve eksiktir. Kaide, iki *torus* bir *trochilos* profilinden oluşmaktadır. Yere basan yüzeye göre daha dar olan üst yüzey üzerinde şamdanın tripod bölümü bulunur.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: M22 ve M23'teki *candelabrum* 'ların ayakları ile benzer.

Katalog No: M34 **Tip No:**

Levha 41

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: 06010100040

Buluntu Yeri A Evi Açma: 01 **Kontekst:** 060131

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri:

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçaları. *Akanthus* yaprağı ile süslenmiş *candelabrum* parçaları. İki parça halinde ele geçmiştir.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Benzerleri: Bailey 1996, Pl. 117 Q3902, Pl. 120 3903.

Katalog No: M35 **Tip No:** Grup 3

Levha 41

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: BZMB-99-8

Buluntu Yeri: Euphrates Evi **Açma:** C 1 **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uz: 12,5cm Çap:1,95

Durum:

Tanım: *Candelabrum* gövdesine ait parça. Gövde bitkisel bezemelidir.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M36 Tip No:

Levha 41

Müze Envanter No: BZMB-00-185

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri Poseidon Evi Açma: B 8 Kontekst:

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uz: 3 cm Çap: 1,3 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. Bir ucu bir çiçeğin üç yaprağı gibi açık olan boru şeklindeki obje. *Candelabrum* 'un başlık kısmında bir bölüme ait olmalıdır.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M37 Tip No:

Levha 41

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 9 Açma: - Kontekst:-

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 7 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. İçi yuvarlatılmış ve dışta üç düzlükle donatılmış kemerli dal; obje gövdeye doğru kıvrılmış dört yapraklı bir çiçekle biter.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M38 Tip No:

Levha 41

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 9 Açma: Kontekst: -

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uz: 3 cm Çap:1,3 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. *Akanthus* yaprağı bezemesi.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M39 Tip No:

Levha 42

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 3 Açma: Kontekst:

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Çap: 13,4 cm.

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. *Candelabrum*'un tripod kısmının gövde ile birleşim yerinde bulunması gerekmektedir. Eserin dışa bakan yüzü yumurta dizisi ile süslenmiştir.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M40 Tip No:

Levha 42

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Chantier 12 Açma: Kontekst:

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 7,8 cm.

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. *Candelabrum*'un tripod kısmının kuğu boynu gibi kıvrım yapan bölümüne tekabül etmektedir.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M41 Tip No:

Levha 42

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No: BZMD.00.37.01

Buluntu Yeri: Poseidon Evi Açma: A 11 Kontekst:

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uz: 7,8 cm

Durum:

Tanım: *Candelabrum* parçası. Tripod bölümüne ait dikdörtgen kemerli kesitli çubuktan oluşan iki şamdan ayağı parçası.

Tarih: -

Benzerleri: -

Katalog No: M42

Levha 43

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No: BZMH.00.151

Buluntu Yeri: Poseidon Evi **Açma:** B 6 **Kontekst:-**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 150 cm

Durum: Sağ kol pazu, Gövdenin sağ karın bölümü, sol kol dirsek, sol ayak diz bölümünde aşınmalar mevcut. Diğer bölümlerde kondisyon iyi.

Tanım: *Lyhknouhos*. Mars Heykeli. Parçalı içi boş, döküm tekniğinde yapılmıştır. Mars heykeli genel hatlarıyla çıplak, sağ eli havaya kalkık ve dirsekten bükük olması nedeniyle olasılıkla elinde mızrak ya da meşale tutmaktadır. Sol kolu bel hizasında öne doğru aks yapmaktadır. Vücut ağırlığı sağ ayak üzerindedir ve sol elinde kıvrımlı dal benzeri bir nesneyi tutmaktadır. Vücudu hafifçe bükük olup, başı sola çevrilmiştir. Heykel yaklaşık olarak 10 cm yüksekliğe sahip bir *pedestal* üzerine oturtulmuştur.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyıl başı

Benzerleri: Allison 2006, Plate 13 cat. no: 218; Bielfeldt 2018, 430; Nuzzo 2022, 131; Zanker 1974, 37 (No. 33) ; Fittschen – Zanker 1994, C. 3, Levha 54, 58, 59, 67,68, 78, 80 ve 91.

Yayın: Dieudonné-Glad ve diğ. 2013, 158, Kat. No. 915.

Katalog No: M43

Levha 44

Müze Envanter No:

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: **Açma:** - **Kontekst:**

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 136 cm

Durum: Sağ kol pazu, Gövdenin sağ karın bölümü, sol kol dirsek, sol ayak diz bölümünde aşınmalar mevcut. Diğer bölümlerde kondisyon iyi.

Tanım: *Lyhknouhos*. Dionysos Heykeli. Parçalı içi boş, döküm tekniğinde yapılmıştır. Dionysos çıplak ve genç olarak betimlenmiştir. Dik olan sağ ayak ağırlığı taşımaktadır. Sol ayak ise hafifçe kırılmış, topuk kalkmış ve ayak parmak uçlarına basmaktadır. Gövde ince ve narindir. Sağ omuz hafifçe düşmüştür. Sol omuz ise daha yüksektedir. Böylece asimetrik bir görüntü oluşmuştur. Sol elin kapanış biçimi büyük ihtimalle bir nesneyi tuttuğuna işaret etmektedir.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyıl başı

Benzerleri: Allison 2006, Plate 13 cat. no: 218; Bielfeldt 2018, 430; Nuzzo 2022, 131; Zanker 1974, 37 (No. 33) ; Fittschen – Zanker 1994, C. 3, Levha 54, 58, 59, 67,68, 78, 80 ve 91.

Katalog No: M44

Levha 44

Müze Envanter No: -

Kazı Envanter No:

Buluntu Yeri: Trench 2 **Açma:** **Kontekst:** 2108

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: U: 10,2 cm.

Durum:

Tanım: *Lykhnoukhos* parçası. Bronz bir heykele ait ayak bölümünün bir parçasıdır.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyıl başı

Benzerleri: M42 ve 43 ile aynı referanslar verilebilir.

Yayın: Khamis 2013, 152, BR155

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Apul. *met.* Apuleius. J. Arthur Hanson (ed.), *Metamorphoses (The Golden Ass), Volume I: Books 1-6. Loeb Classical Library 44.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
- Aristoph. *Cl.* Aristophanes, *Nephelai.* J. Henderson (ed.), *Clouds. Wasps. Peace*, Loeb Classical Library 488. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998.
- Aristoph. *Eccl.* Aristophanes, *Ekklesiazousai.* J. Henderson (ed.), *Frogs. Assemblywomen. Wealth*, Loeb Classical Library 180. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.
- Aristoph. *Pl.* Aristophanes, *Ploutos.* J. Henderson (ed.), *Frogs. Assemblywomen. Wealth*, Loeb Classical Library 180. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.
- Aristoph. *Frogs* Aristophanes, *Batrakhoi.* J. Henderson (ed.), *Frogs. Assemblywomen. Wealth*, Loeb Classical Library 180. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.
- Athen. Athenaios, *Deipnosophistae.* S. D. Olson (Olson), *Athenaeus. The Learned Banqueters, Volume I-VII*, Loeb Classical Library var. nos. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007-2012.
- Cic. *De Sen.* Cicero, *De Senectute.* W. A. Falconer (ed.), *Cicero. On Old Age. On Friendship. On Divination*, Loeb Classical Library 154. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1923.
- Dem. Demosthenes. J. H. Vince (ed.), *Demosthenes. Orations, Volume III: Orations 21-26: Against Meidias. Against Androtion. Against Aristocrates. Against Timocrates. Against Aristogeiton 1 and 2*, Loeb Classical Library 299. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
- Hdt. Herodotos, *Historiai.* A. D. Goodley (ed.), Loeb Classical Library 118. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Hom. *Il.* Homeros, *Ilias.* A. T. Murray, *Homer. Iliad, Volume I: Books 1-12*, Loeb Classical Library 170. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.

- Hom. *Od.* Homeros, *Odysseia*. A. T. Murray, *Odyssey, Volume I: Books 1-12, Loeb Classical Library* 104. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.
- Lys. Lysias. W. R. M. Lamb (ed.), *Lysias, Loeb Classical Library* 244. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930.
- Luc. *Philops.* Lukianos, *Philopsedes sive incredulus*. A. M. Harmon (ed.), *Lucian. The Dead Come to Life or The Fisherman. The Double Indictment or Trials by Jury. On Sacrifices. The Ignorant Book Collector. The Dream or Lucian's Career. The Parasite. The Lover of Lies. The Judgement of the Goddesses. On Salaried Posts in Great Houses, Loeb Classical Library* 130. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Luc. *Sym.* Lukianos, *Symposion e Lapithai*. A. M. Harmon (ed.), *Lucian. Phalaris. Hippias or The Bath. Dionysus. Heracles. Amber or The Swans. The Fly. Nigrinus. Demonax. The Hall. My Native Land. Octogenarians. A True Story. Slander. The Consonants at Law. The Carousal (Symposium) or The Lapiths, Loeb Classical Library* 14. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.
- Martialis Martialis. D. R. Shackleton Bailey (ed.), *Martialis. Epigrams, Volume I-II, Loeb Classical Library* 94-95. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.
- Plin. *Ep.* Plinius minor, *Epistulae*. B. Radice (ed.), *Pliny the Younger. Letters, Volume I: Books 1-7, Loeb Classical Library* 55. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.
- Plin. *nat.* Plinius maior, *Naturalis Historia*. H. Rackham (ed.), *Pliny. Natural History, Volume I-X, Loeb Classical Library var. nos.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938-1963.
- Plut. *Cim.* Plutarkhos, *Cimon*. B. Perrin (ed.), *Plutarch. Lives, Volume II: Themistocles and Camillus. Aristides and Cato Major. Cimon and Lucullus, Loeb Classical Library* 47. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- Plut. *Dem.* Plutarkhos, *Demosthenes*. B. Perrin (ed.), *Plutarch. Lives, Volume VII: Demosthenes and Cicero*.

- Alexander and Caesar, Loeb Classical Library* 99. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.
- Plut. *TG* Plutarkhos, *Tiberius and Gaius Gracchus*. B. Perrin (ed.), *Plutarch. Lives, Volume X: Agis and Cleomenes. Tiberius and Gaius Gracchus. Philopoemen and Flamininus, Loeb Classical Library* 102. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Plut. *Quaes. Conviv.* Plutarkhos, *quaestiones convivales*. W. W. Goodwin (ed.), *Plutarch. Plutarch's Morals*, Cambridge: Press Of John Wilson and son, 1874.
- Sen. *Epist.* Seneca minor, *Epistulae ad Lucilium*. R. M. Gummere (ed.), *Seneca. Epistles, Volume II: Epistles 66-92, Loeb Classical Library* 76. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.
- Sen. *nat.* Seneca minor, *naturales questiones*. T. H. Corcoran (ed.), *Seneca. Natural Questions, Volume II: Books 4-7, Loeb Classical Library* 457. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972.
- Suetonius Suetonius, *De Vita Caesarum*. J. C. Rolfe (ed.) *Suetonius. Lives of the Caesars, Volume I-II, Loeb Classical Library* 31, 38, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- Theophr. *char.* Theophrastos, *kharakteres*. J. Rusten – I. C. Cunningham (ed.), *Theophrastus: Characters. Herodas: Mimes. Sophron and Other Mime Fragments, Loeb Classical Library* 225. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
- Varro *rust.* Varro, *rerum rusticarum*. W. D. Hooper – H. B. Ash (ed.), *Cato, Varro. On Agriculture, Loeb Classical Library* 283. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
- Verg. *Aen.* Vergilius, *Aeneid*. H. R. Fairclough (ed.), *Virgil. Georgicon. Aeneid. Eclogues. Georgics. Aeneid: Books 1-6, Loeb Classical Library* 63. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1916.
- Verg. *ecl.* Vergilius, *Eclogae*. H. R. Fairclough (ed.), *Virgil. Georgicon. Aeneid. Eclogues. Georgics. Aeneid: Books 1-6, Loeb Classical Library* 63. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1916.

Verg. georg. Vergilius, *Georgica*. H. R. Fairclough (ed.), *Virgil. Georgicon. Aeneid. Eclogues. Georgics. Aeneid: Books 1-6, Loeb Classical Library 63*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1916.

Vitruvius Vitruvius, *De Architectura*. F. Granger (ed.), *Vitruvius. On Architecture, Volume II: Books 6-10, Loeb Classical Library 280*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.

Modern Kaynaklar

Abadie-Reynal 1996 C. Abadie-Reynal, “Mission archéologique de Zeugma: Rapport sur la Campagne de Prospection 1995”, *Anatolia Antiqua* 4, 1996, 311-324.

Abadiye-Reynal – Ergeç 1997 C. Abadie-Reynal – R. Ergeç, “Mission de Zeugma-Moyenne vallée de l’Euphrate”, *Anatolia Antiqua* 5, 1997, 349-370.

Abadie-Reynal – Sodini 1992 C. Abadie-Reynal – J. P. Sodini, *La céramique paléochrétienne de Thasos: (Alik, Delkos, fouilles anciennes)* Athènes - Paris: Ecole française d’Athènes - Diffusion de Boccard, 1992.

Abbasoğlu 1996 H. Abbasoğlu, “Anadolu’da Antik Çağ’da Konut”, içinde: Y. Sey (ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları 1996, 395-404.

Ainsworth 1842 W. F. Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia. Vol I*. London: John W. Parker, 1842.

Akurgal 1996 E. Akurgal, “Batı Anadolu’da Konut, Yerleşme ve Kent Planlaması (MÖ 3000- 30)”, içinde: Y. Sey (ed.) *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1996, 122-143.

Akyüz 2019 E. Akyüz, *Erythrai Cennettepe Roma ve Erken Bizans Dönemi Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2019.

Alagöz 2012 U. Alagöz, *Zeugma Antik Kenti Dionysos ve A Evleri Metal Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

- Allison 2006 P. M. Allison, *The Insula of the Menander at Pompeii III. The Finds: a Contextual Study*, Oxford: Clarendon Press, 2006.
- Arar 1995 A. Arar, *Konya Arkeoloji Müzesinde Bulunan Roma Dönemine Ait Rölyefli Kandiller*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- Arthur – Patterson 1998 P. Arthur – H. Patterson, “Local Pottery in Southern Puglia in the Sixth and Seventh Centuries”, içinde: *Ceramica in Italia: VI-VII secolo. Atti Convegno in onore di J. W. Hayes, Roma 11-13 maggio 1995, Biblioteca archeologia medievale* 14, Firenze: All’Insegna del Giglio, 1998, 511-530.
- Atasoy 2005 S. Atasoy, *Bronze Lamps from the İstanbul Archaeological Museum: An Illustrated Catalogue, British Archaeological Reports, International Series* 1436. Oxford: Archaeopress, 2005.
- Atmodiporo – Pardede 2004 R. T. Atmodiporo – L. Pardede, “Research on minimum illumination as a function of visual performance”, *Energy and Buildings* 36.7, 644-649.
- Aydın 2015 O. Aydın, *Tralleis Batı Nekropolü Kandil Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2015.
- Aylward 2013 W. Aylward, “The Rescue Excavations at Zeugma in 2000”, içinde: W. Aylward (ed.), *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford University II*, Los Altos, Calif.: The Packard Humanities Institute, 2013, 1-54.
- Baatz 1991 D. Baatz, “Fensterplastiken Glasfenster und Architektur”, içinde: W. Höpfner – E. L. Schwadner – A. Hoffmann (ed.), *Bautechnik der Antike: Internationales Kolloquium in Berlin vom 15.- 17. Februar 1990*. Mainz: P. von Zabern, 1991, 4-13.
- Babelon – Blanchet 1895 E. Babelon – J. A. Blanchet, *Catalogue des bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale. Cabinet des Médailles*, Paris: E. Leroux, 1895.
- BAD Beazley Archive Database. www.beazley.ox.ac.uk
- Bailey 1963 D. M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, London: The Trustees of the British Museum, 1963.

- Bailey 1972 D. M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, London: The Trustees of the British Museum, 1972.
- Bailey 1975 D.M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. I. Greek, Hellenistic, and Early Roman Pottery Lamps*, London: British Museum Publications, 1975.
- Bailey 1980 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. II. Roman Lamps Made in Italy*, London: British Museum Publications, 1980.
- Bailey 1988 D. M. Bailey, *A Catalogue Of The Lamps In The British Museum III. Roman Provincial Lamps*, London: British Museum Publications, 1988.
- Bailey 1996 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum IV. Lamps Of Metal And Stone, and Lampstands*, London: British Museum Publications, 1996.
- Bailey 2001 D. M. Bailey, "'New' objects from British Museum Tomb 73 at Curium", içinde: V. Tatton-Brown – O. Masson (ed.), *Cyprus in the 19th Century AD: Fact, Fancy and Fiction; Papers of the 22nd British Museum Classical Colloquium, December 1998*, Oxford: Oxbow Books, 2001, 109-133.
- Barın 1995 G. Barın, *Aydın ve Milet Müzesi 'ndeki Üzeri Kabartmalı Hellenistik ve Roma Dönemi Kandiller*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1995.
- Baur 1947 P. V. C. Baur, *The excavations at Dura-Europos. Final Report IV, Part III. The Lamps*, New Haven – London: Yale University Press - Geoffrey Cumberlege Oxford University Press, 1947.
- Bayram 2020 E. Bayram, *Gaziantep Arkeoloji Müzesi 'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020.
- Beaune 1987 S. A. de Beaune, "Paleolithic Lamps and Their Specialization: A Hypothesis", *Current Anthropology* 28.4, Aug.-Oct. 1987, 569-577.
- Beazley 1963 J. D. Beazley, *Attic Red-Figure Vase-Painters*, Oxford: Clarendon Press, 1963².

- Beazley 1971 J. D. Beazley, *Paralipomena. Additions to Attic black-figure vase-painters and to attic red-figure vasepainters*, Oxford: Clarendon Press, 1971².
- Bieber 1915 M. Bieber, *Die antiken Skulpturen und Bronzen des königlichen Museums Fridericianum in Kassel*, Marburg: Elwert, 1915.
- Bielfeldt 2018 R. Bielfeldt, "Candelabrus and Trimalchio: Embodied Histories of Roman Lampstands and their Slaves", içinde: M. Gaifman – V. Platt – M. Squire (ed.), *The Embodied Object in Classical Antiquity, Art History Special Issue* 41.3, Oxford: John Wiley et Sons 2018, 420-443.
- Blanas 1990 A. Blanas, "Kryptoportiken", içinde: W.-D. Heilmeyer – W. Hoepfner (ed.), *Licht und Architektur* Tübingen: E. Wasmuth Verlag, 1990, 115-122.
- Boëthius – Ward-Perkins 1970 A. Boëthius – J. B. Ward-Perkins, *Etruscan and Roman Architecture. Pelican History of Arts* 32, Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1970.
- Boucher 1971 S. Boucher, *Vienne: Bronzes Antiques. Inventaire Des Collections Publiques Françaises* 17. Paris: Éditions des Musées nationaux, 1971.
- Bovon 1966 A. Bovon, *Lampes D'Argos. Études Péloponnésienes* V, Paris: Vrin, 1966.
- Böttger 2002 B. Böttger, *Die Kaiserzeitlichen Lampen vom Kerameikos*, München: Hirmer, 2002.
- Brants 1913 J. Brants, *Antieke terra-cotta lampen uit het Rijksmuseum van oudheden te Leiden*, Leiden: Nifterik, 1913.
- Broise 1991 H. Broise, "Vitrages et rolet des fenêtres thermales à l'époque impériale", içinde: *Les Thermes romains: actes de la table ronde organisée par l'École française de Rome, Rome, 11–12 novembre 1988, Collection de l'École Française de Rome* 142, Rome: École française de Rome, 1991, 61-78.
- Broneer 1930 O. Broneer, *Terracotta Lamps. Korinth* IV.2, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1930.
- Broneer 1977 O. Broneer, *Terracotta Lamps. Isthmia* III, Princeton New Jersey: American School of Classical Studies at Athens, 1977.

- Brun – Gagniere 1927 P. de Brun, S. Gagniere, *Les Lampes antiques du Musée Calvet d'Avignon*, Avignon: Musée Calvet, 1927.
- Bruneau 1965 P. Bruneau, *Les Lampes. Exploration archéologique de Délos*, XXVI, Paris: de Boccard, 1965.
- Brusin 1936 G. Brusin, *Museo Archeologico di Aquileia*, Roma: La Libreria dello stato, 1936.
- Buckton 1994 D. Buckton, *Byzantium. Treasures of Byzantine Art and Culture from British Collections*, London: Published for the Trustees of the British Museum by British Museum Press, 1994.
- Bussière – Lindros-Wohl 2017 J. Bussière – B. Lindros-Wohl, *Ancient Lamps in the J. Paul Getty Museum*, Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2017.
- Bussière – Rivel 2012 J. Bussière – J.-C. Rivel, *Lampes Antiques de Méditerranée: la Collection Rivel*, Oxford: Archaeopress, 2012.
- Butcher 2009 K. Butcher, “The Euphrates Frontier and the Civic Era of Zeugma”, içinde: O. Tekin (ed.), *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World, Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur*, İstanbul: Ege Yayınları, 2009, 81-83.
- Cagnat – Chapot 1920 R. Cagnat – M. Chapot, *Manuel d'Archéologie Romaine II*, Paris: Picard, 1920.
- Campanaro 2022 D. M. Campanaro, “Das Römische Haus im Dialog mit dem Licht”, içinde: R. Bielfeldt – J. Eber – S. Bosche – A. Lutz – F. Knauß (ed.) *Neues Licht aus Pompeji*, Oppenheim: Nünnerich-Asmus Verlag & Media, 2022, 30-42.
- Campbell – Ergeç 1998 S. Campbell – R. Ergeç, “New mosaics”, içinde: D. L. Kennedy (ed.), *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates*, JRA Suppl. 27, Portsmouth, R.I.: JRA, 1998, 109-128.
- Canpolat 2019 S. Canpolat, *Malatya Müzesi'ndeki Roma ve Erken Bizans Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2019.

- Carpenter 1989 T. H. Carpenter, *Beazley addenda. Additional references to ABV, ARV² and Paralipomena*, Oxford: Oxford University Press, 1989².
- Chapot 1907 V. Chapot, *La Frontière de l'Euphrate de Pompée à la conquête Arabe*, Paris: Fontemoing, 1907.
- Civelek 2001 A. Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.
- Civelek 2008 A. Civelek, "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", *Colloquium Anatolicum* VII, 2008, 115-135.
- Coşkun 2007 D. Coşkun, *Konya Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.
- Crawford 1990 J. S. Crawford, *The Byzantine shops at Sardis. Sardis Monographs 9*, Cambridge MA - London: Harvard University Press, 1990.
- Crowfoot 1957 G. M. Crowfoot, "Lamps, and an Early Stone Lamp Holder", içinde: G. W. Crowfoot – J. W. Crowfoot – K. M. Kenyon, *The Objects from Samaria. Samaria-Sebaste* 3. London: Palestine Exploration Fund, 1957, 365-378.
- Cumont 1917 F. V. M. Cumont, *Études Syriennes*. Paris: A. Picard.1917.
- Çelik 2019 D. Çelik, *Konya Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- Çetin 2017 B. Çetin, "Şanlıurfa Kızılkoyun ve Kale Eteği Nekropolü Kurtarma Kazı ve Temizlik Çalışmaları", 26. *MKKS 19-20 Nisan*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017, 29-44.
- Çokay 1996 S. Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.

- Çokay 1998 S. Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 1998.
- Çokay 2000 S. Çokay, *Antik Çağ'da Aydınlatma Araçları*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2000².
- D'Arms 1970 J. H. D'Arms, *Romans on the Bay of Naples: a Social and Cultural Study of the Villas and Their Owners from 150 B.C. to A.D. 400*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970.
- D'Arms 1979 J. H. D'Arms, "Ville rustiche e ville d'otium", içinde: F. Zevi (ed.), *Pompei 79. Raccolta di studi per il decimono centenario dell'eruzione vesuviana*, Naples: Macchiaroli, 1979, 206-40.
- Dağlı 2008 G. Dağlı, *Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısında Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.
- Day 1942 F. E. Day, "Early Islamic and Christian Lamps", *Berytus* 7, 1942, 65-79.
- De Spagnolis – De Carolis 1983 M. C. De Spagnolis – E. De Carolis, *Museo Nazionale Romano I bronzi. IV, 1. Le Lucerne*, Roma: De Luca, 1983.
- Debevoise 1934 N. C. Debevoise, *Parthian Pottery from Seleucia-on-the-Tigris*, Ann Arbor-MI: University of Michigan Press, 1934.
- Delattre 1889 R. P. Delattre, "Lampes du Musée Lavigerie de St.-Louis de Carthage", *Musées et collections archéologiques de l'Algérie et de la Tunisie*, Ser. 3, Vol. 8, Part 3, Paris 1889, 32-48.
- Dell'Acqua 2004 F. Dell'Acqua, "Le finestre invetriate nell'antichità romana", içinde: M. Beretta – G. Di Pasquale (ed.), *Vitrum: il vetro fra arte e scienza nel mondo romano*, Firenze: Giunti, 2004, 109-119.
- Demir 2023 M. Demir, *Şanlıurfa Kızılkoyun ve Kale Eteği Nekropollerinin Kandil Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2023.

- Dieudonné-Glad ve diğ. 2013 N. Dieudonné-Glad – M. Feugère – M. Önal, *Zeugma V. Les Objets*. Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 2013.
- Dilaver 2020 M. Dilaver, “Zeugma’nın Geç Antik Dönem Evleri: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Değişimler”, içinde: Görkay 2020a, 314-331.
- Djuric 1995 S. Djuric, *Ancient Lamps from the Mediterranean: The Anawati Collection Catalogue I*. Toronto: Elka, 1995.
- Dobbins 1977 J. J. Dobbins, *Terracotta Lamps of the Roman Province of Syria*, Ann Arbor, 1977.
- Doğruluk 2016 A. Doğruluk, *Konya Arkeoloji Müzesi’ndeki Roma ve Doğu Roma Dönemi Bronz Kandiller*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016.
- Daremborg – Saglio 1887 C. Daremborg – E. Saglio, *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines, Tome Premier Deuxime Partie*, Paris: Librairie Hachette, 1887.
- Dressel 1880 H. Dressel, “La suppellettile dell’antichissima necropoli esquilina”, *Annali dell’Istituto di Corrispondenza Archaeologica* 52-1, 1880, 265-342.
- Dressel 1899 H. Dressel, *Corpus Inscriptionum Latinarum XV.2. Inscriptiones Urbis Romae Latinae. Instrumentum domesticum. Partis posterioris fasciculus I*, Berolini: apud G. Reimerum, 1899.
- Dunbabin 2003 K. M. D. Dunbabin, *The Roman Banquet: Images of Conviviality*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Early 2003 Early, R. “Rescue work by the Packard Humanities Institute: interim report, 2000”, içinde: R. Early – C. Crowther – R. Nardi – M. Önal – C. Abadie – J. P. Darmon – M. Hartmann – M. A. Speidel (ed.), *Zeugma: Interim Reports. Rescue Excavations. JRA Suppl. 51*, Portsmouth, R.I.: JRA, 2003, 9-56.
- Edwell 2008 P. M. Edwell, *Between Rome and Persia: the middle Euphrates, Mesopotamia, and Palmyra under Roman control*, London; New York: Routledge, 2008.
- Ellis 1994 S. Ellis, “Lighting in Late Roman Houses” içinde: S. Cottam (ed.), *TRAC 94. Proceedings of the Fourth*

Annual Theoretical Roman Archaeology Conference Held at the University of Durham, 19th and 20th March 1994, Oxford: Oxbow Books, 1994, 65-71.

- Ergeç 1998 R. Ergeç, “Rescue Excavations by the Gaziantep Museum (1992-94)”, içinde: D. L. Kennedy (ed.), *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates*, JRA Suppl. 27, Portsmouth, R.I.: JRA, 1998, 81-91.
- Ergeç 2012 R. Ergeç, “Historique des fouilles”, içinde: C. Abadie-Reynal – R. Ergeç (ed.), *Zeugma I Fouilles de L’Habitat (I) La Mosaïque de Pasiphae*, İstanbul – Paris: Institut Français D’Etudes Anatoliennes Georges-Dumezil CNRS USR 3131, De Boccard, 2012.
- Ergeç – Önal 1998 R. Ergeç – M. Önal, “Belkıs/Zeugma Roma Hamamı ve Kompleksi Kurtarma Kazısı”, *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara 1998, 419-430.
- Erginsoy 1978 Ü. Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1978.
- Erten 2015 E. Erten, “The Use of Window Glass in the Roman World”, içinde: E. Okan – C. Atila (ed.), *Prof. Dr. Ömer Özyiğit’e Armağan*, İstanbul: Homer Kitabevi, 2015, 155-161.
- Ezer 1987 S. Ezer, “Anadolu Medeniyetleri Müzesinden Bir Grup Kandil”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yıllığı*, Ankara, 1987, 102-115.
- Ferraresi 2003 A. Ferraresi, “Due Lucerne in Bronzo dall territorio di Sermide (Mantova)”, içinde: L. Chrzanovski (ed.), *In Nouveautés Lychnologiques / Lychnological News*, Hauterive NE : LychnoServices, 2003. 79-89.
- Fink 1900 J. A. Fink, “Formen und Stempel römischen Thonlampen”, *Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften V*, 1900, 685-703.
- Fischbach 1896 O. Fischbach, *Römische Lampen aus Poetovio. Mittheilungen des Historisches Vereins für Steiermark* 44, 1896.
- Fitch – Goldman 1994 C. R. Fitch – N. W. Goldman, *Cosa: The Lamps*, Ann Arbor, Mich.: Published for the American Academy in Rome by the University of Michigan Press, 1994.

- Fittschen – Zanker 1994 K. Fittschen – P. Zanker, *Katalog der Römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und Den Anderen Kommunalen Sammlungen der Stadt Rom*, Mainz am Rhein: P. von Zabern, 1994.
- Fontaine – Foy 2005 S. D. Fontaine – D. Foy, “Des fermetures de verre pour les oculi”, En Vitres de l’Antiquité. Catalogue d’exposition, Bavay: Musée/Site Archéologique Départemental, 2005, 33-36.
- Forbes 1958 R. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology* VI, Leiden 1958.
- Foy – Fontaine 2008 D. Foy – S. D. Fontaine, “Diversité et evolution du vitrage de l’Antiquité et du haut Moyen Age”, *Gallia* 65, 2008 405-459.
- Frazer 1998 A. Frazer, *The Roman Villa: Villa Urbana; first Williams Symposium on Classical Architecture held at the University of Pennsylvania, Philadelphia, April 21-22, 1990*, Philadelphia, Pa.: University Museum, University of Pennsylvania, 1998.
- Fremersdorf 1922 F. Fremersdorf, *Römische Bildlampen, unter besonderen Berücksichtigung einer neuentdeckten Mainzer Manufaktur, ein Beitrag zur Technik und Geschichte der frühkaiserzeitlichen Keramik*, Bonn: Schroeder, 1922.
- Fröhlich 1996 T. Fröhlich, *Casa della Fontana Piccola* (VI, 8, 23. 24). *Häuser in Pompeji* 8, München: Hirmer, 1996.
- Galavaris 1978 G. Galavaris. “Some Aspects of Symbolic Use of Lights in the Eastern Church”, *Byzantine and Modern Greek Studies* IV, 1978, 69-70.
- Goethert – Polaschek 1985 V. K. Goethert – Polaschek, *Katalog der römischen Lampen des rheinischen Landesmuseums Trier*, Mainz am Rhein: P. von Zabern, 1985.
- Goldman – Jones 1950 H. Goldman – F. F. Jones. “The Lamps”, içinde: H. Goldman (ed.), *Excavations at Gözlükule, Tarsus, I: The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton: Princeton University Press, 1950, 84-134.
- Gorecki 1993 J. Gorecki, “Metallgefäße und -objekte aus der Villa des N: Popidius Florus (Boscureale) im J. Paul Getty Museum, Malibu, Kalifornien”, içinde: J. Arce – F. Burkhalter (ed.), *Bronces y religión romana. Actas del II Congreso Internacional de Bronces Antiguos*,

- Madrid, mayo-junio, 1990*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1993, 229-246.
- Görkay 2011a K. Görkay, “New piece, new reconstruction and new theories: The Athena statue from Zeugma”, *AMS* 64, 417-435.
- Görkay 2011b K. Görkay, “A Votive Stele from Zeugma”, *AMS* 64, 2011, 437-442.
- Görkay 2012a K. Görkay, “Zeugma in the Light of New Research” içinde: K. Konuk (ed.), *Stephanèphoros: de L’economie Antique à L’Asie Mineure: Hommages à Raymond Descat*, Bordeaux: Ausonius Éditions, 2012, 275-300.
- Görkay 2012b K. Görkay, “Zeugma”, içinde: O. Bingöl – A. Öztan – H. Taşkiran (ed.), *DTCF 75. Yıl Armağanı, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları. Anadolu Anatolia Ek Dizi III.2*, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012, 523-550.
- Görkay 2012c K. Görkay, “Yeni Araştırmalar Işığında Zeugma” , *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 34, Mayıs 2012, 1-5.
- Görkay 2012d K. Görkay, “Zeugma im Spiegel der neuen Ausgrabungen”, içinde: J. Wagner (ed.), *Gottkönige am Euphrat: Neue Ausgrabungen und Forschungen in Kommagene*, Mainz: P. von Zabern, 2012, 195-204.
- Görkay 2012e K. Görkay, “Zeugma Roma Dönemi Konutları”, *Arkeoloji ve Sanat* 141, 2012, 7-18.
- Görkay 2015a K. Görkay, *Geçmişten Günümüze Bir Geçit Zeugma*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Görkay 2015b K. Görkay, *Tarihin Hazinesi Zeugma*, İstanbul: National Geographic Turkey, 2015.
- Görkay 2015c K. Görkay, “Zeugma’nın Tarihçesi – Doğu ve Batı: Zeugma ve Osrhoene Mozaikleri”, içinde: E. Özuslu, (ed.), *Şehr-i Ayntab-ı Cihan, Gaziantep*, Gaziantep, 2015, 186-253.
- Görkay 2017a K. Görkay, “Zeugma Lejyon Yerleşkesi: Yeni Araştırmalar, Sonuçlar ve Ön Değerlendirmeler”, *Anadolu Anatolia* 43, 2017, 147-178.
- Görkay 2017b K. Görkay, “Mosaic Programmes in Domestic Contexts at Zeugma”, *JMR* 10, 2017, 183-211.

- Görkay 2017c K. Görkay, “2017 Zeugma Kazıları”, *Anadolu Anatolia* 43, 2017, 225-226.
- Görkay 2017d K. Görkay, “Nella Casa delle Muse”, *Archeo* 9 Maggio 2017, 45-54.
- Görkay 2018 K. Görkay, “Fırat Seleukeia’sı/Zeugma”, içinde: J. Wagner (ed.), *Fırat Kıyısında Tanrı Krallar*, İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları, 241-253.
- Görkay 2020a K. Görkay (ed.), *Zeugma: İki Dünya Arasında: Yaşamdan Ebediyete Zeugma’da Evler ve Mezarlar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2020.
- Görkay 2020b K. Görkay, “Tarihte Zeugma”, içinde: Görkay 2020a, 12-14.
- Görkay 2020c K. Görkay, “Araştırma Tarihçesi”, içinde: Görkay 2020a, 16-17.
- Görkay 2020d K. Görkay, “Zeugma’da Yeni Araştırmalar”, içinde: Görkay 2020a, 20-43.
- Görkay 2020e K. Görkay, “Zeugma Roma Dönemi Evlerine Genel Bir Bakış”, içinde: Görkay 2020a, 46-67.
- Görkay 2020f K. Görkay, “Convivium’lar ve Mekanlar”, içinde: Görkay 2020a, 70-83.
- Görkay 2020g K. Görkay, “Evlerin Sakinleri, Bölünmüş Evler, Mekanlar ve Yaşantılar”, içinde: Görkay 2020a, 86-99.
- Görkay 2020h K. Görkay, “Evlerde ve Mezarlarda Askeri Kültürün İzleri”, içinde: Görkay 2020a, 102-115.
- Görkay 2020i K. Görkay, “Konuşan Duvarlar: Evlerde Resimsel ve Yazılı Graffito’lar”, içinde: Görkay 2020a, 118-135.
- Görkay 2020j K. Görkay, “Renklerle Yaşamak: Zeugma Evlerinde Duvar Dekorasyonları”, içinde: Görkay 2020a, 138-157.
- Görkay 2020k K. Görkay, “Zeugma Roma Evlerinde Mozaikler”, içinde: Görkay 2020a, 160-259.
- Görkay 2020l K. Görkay, “Aristeios’un Aile Mezarı”, içinde: Görkay 2020a, 352-369.
- Görkay 2022 K. Görkay, “Zeugma/Seleukeia”, içinde: A. Engin – K. Görkay (ed.), *Archaeology of Gaziantep From Prehistoric Times to the Late Antiquity*, İstanbul 2022, 327-400.

- Grandjouan 1961 C. Grandjouan, *Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period Source: The Athenian Agora* 6, Princeton, N. J.: American School of Classical Studies at Athens, 1961.
- Griffin 1976 J. Griffin, "Augustan Poetry and the Life of Luxury", *JRS* 66, 1976, 87-105.
- Groneberg 2004 B. Groneberg, *Die Götter des Zweistromlandes*, Düsseldorf: Artemis & Winkler, 2004.
- Grose 1977 D. F. Grose, "Early Blown Glass: The Western Evidence", *JGS* 19, 1977, 9-29.
- Grossmann 2013 R. A. Grossmann, "Glass", içinde: W. Aylward (ed.), *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford University II*, Los Altos, Calif.: The Packard Humanities Institute, 2013, 218-258.
- Gscwind 2006 M. Gscwind, "Roman Pottery From Zeugma: Continuity, Change and Central Euphrates Perspective", içinde: R. Ergeç (ed.), *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaası, 2006, 55-70.
- Gülünay 2017 E. Gülünay, *Afyon Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2017.
- Güngör 2011 E. Güngör, *Metropolis'te Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011.
- Güngör ve diğ. 2010 E. Güngör – G. Köroğlu – E. Laflı, "Yumuktepe Pişmiş Toprak Kandilleri", içinde: K. Pektaş – S. Cirtil – S. Özgün Cirtil – G. K. Öztaşkın – H. Özdemir – E. Aktuğ – R. Uykur (ed.), *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri, 14-16 Ekim 2009*, İstanbul: Ege Yayınları, 2010, 333-341.
- Hadad 2002 S. Hadad, *The Oil Lamps from the Hebrew University Excavations at Bet Shean*. Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, 2002.
- Harris 1980 W. V. Harris, "Roman Terracotta Lamps: The Organization of an Industry", *JRS* 70, 1980, 126-145.

- Hartmann – Speidel 2003 M. Hartmann – M. A. Speidel, “The Roman Army at Zeugma: Recent Research Results.” içinde: R. Early – C. Crowther – R. Nardi – M. Önal – C. Abadie – J. P. Darmon – M. Hartmann – M. A. Speidel (ed.), *Zeugma: Interim Reports. Rescue Excavations. JRA Suppl. 51*, Portsmouth, R.I.: JRA, 2003, 100-126.
- Hartmann – Speidel 2013 M. Hartmann – M. A. Speidel, “Military Installations at Zeugma: An Overview of the Swiss Archaeological Investigations”, içinde: W. Aylward (ed.), *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford University II*, Los Altos, Calif.: The Packard Humanities Institute, 2013, 381-392.
- Hartmann ve diğ. 1998 M. Hartmann – M. A. Speidel – R. Ergeç, “Roman Military Forts at Zeugma”, *KST* 20.2, 1998, 417-419.
- Hawari 2013 M. K. Hawari, “Ceramic Oil Lamps”, içinde: W. Aylward (ed.), *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford University II*, Los Altos, Calif.: The Packard Humanities Institute, 2013, 176-201.
- Hayes 1980a J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, The British School at Rome, 1980.
- Hayes 1980b J. W. Hayes, *Ancient lamps in the Royal Ontario Museum: I. Greek and Roman clay lamps. A catalogue*, Toronto 1980.
- Hayes 1984 John W. Hayes, *Greek, Roman and Related Metalware in the Royal Ontario Museum*, Toronto: The Museum, 1984.
- Heimerl 2001 A. Heimerl, *Die Römischen Lampen aus Pergamon: Vom Beginn der Kaiserzeit bis zum Ende des 4. Jhs.n.chr., Pergamenische Forschungen 13*, Berlin: Berlin: de Gruyter, 2001.
- Hellmann 1987 M. C. Hellmann, *Lampes Antique de la Bibliothèque Nationale II, Fonds general: Lampes pré-Romaines et Romaines*. Paris: La Bibliotheque, 1987.
- Hostetter 1986 E. Hostetter, *Bronzes from Spina I*, Mainz: P. von Zabern, 1986.
- Howland 1958 R. H. Howland, *Greek Lamps and Their Survivals. The Athenian Agora IV*, Princeton, N.J.: American School of Classical Studies at Athens, 1958.

- Höpken – Strothenke 2009 C. Höpken – E. Strothenke, “Lampen vom Dülük Baba Tepesi”, içinde: *Le luminaire antique: lychnological acts 3: actes du 3e congrès international d'études de l'ILA, Université d'Heidelberg, 21.-26.IX.2009*, Montagnac: Mergoil, 2012, 169-175.
- Hurschmann 2005a R. Hurschmann, “Lighting”, *BNP* 7, 2005, 551-553.
- Hurschmann 2005b R. Hurschmann, “Lamp”, *BNP* 7, 2005, 184-186.
- Hübinger 1993 U. Hübinger, *Die antiken Lampen des akademischen Kunstmuseums der Universität Bonn*, Berlin: Deutsches Archäologisches Institut, 1993.
- Işık 2020 S. L. Işık, *Diyarbakır Müzesi'nden Bir Grup Metal Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis 2020.
- Iványi 1935 D. Iványi, *Die Pannonischen Lampen. Eine Typologisch-Chronologische Uebersicht*, Dissertationes Pannonicae 2, No. 2, Budapest, 1935.
- İlcan 2018 E. İlcan, *Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018.
- İlter 2009 F. İlter, *Ören/Adramytteion Antik Kenti Pişmiş Toprak Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009.
- İnanan 2004 F. İnanan, *İzmir, Tire, Bergama ve Ödemiş müzelerindeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004.
- Jones 1991 C. P. Jones, “Dinner Theater”, içinde: W. J. Slater (ed.), *Dining in a Classical Context*, Ann Arbor: University of Michigan Press 1991, 185-198.
- Kadioğlu 2022 M. Kadioğlu, “A new Antinous portrait from Teos”, *Asia Minor* 2, 2022, 55-65.
- Kan Şahin 2008 G. Kan Şahin, *Assos Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2008.

- Kara 2014 Y. Kara, *Ephesos Yamaç Evler 1 ve 2'den Kalıp Yapımı Kandil Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014.
- Karadağ 2019 M. Karadağ, *Kars Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2019.
- Kassab-Tezgör – Sezer 1995 D. Kassab-Tezgör – T. Sezer, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu, cilt 1 Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemleri, Varia Anatolica VI/2*, İstanbul: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, 1995.
- Kavas 2012 K. R. Kavas, “A Critical Review of the Roman Atrium House: Reading the Material Evidence On “Atrium” (1)”, *METU JFA* 29.2, 2012, 143-155.
- Kaya 2019 Ö. Kaya, *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazılarında Bulunan Kandiller*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2019.
- Kayaş 2019 P. Kayaş, *Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazılarında Ele Geçen Pişmiş Toprak Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2019.
- Kennedy – Freeman 1998 D. Kennedy – P. Freeman “Rescue excavations (1993)”, içinde: D. L. Kennedy (ed.) *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates*, *JRA Suppl.* 27, Portsmouth, R.I.: JRA, 1998, 61-80.
- Keskin 2022 İ. Keskin, *Adana Müzesi'ndeki Bir Grup V. - XV. Yüzyıl Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2022.
- Khamis 2013 Khamis E., “Copper Alloy Objects”, içinde: W. Aylward (ed.), *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford University III*, Los Altos, Calif.: The Packard Humanities Institute, 2013, 93-166.
- Kılınç 2020 S. Y. Kılınç, *2015-2018 Yılları Arası Knidos Kandil Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020.

- Kinal 1969 F. Kinal, “Kaunos Adak Lambaları” *Belleten* XXXIII.130, 1969, 151-157.
- Kıralı 2016 S. Kıralı, *Aphrodisias Müzesi’nden Bir Grup Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2016.
- Kienzle 2011 P. Kienzle, Introvertiertes Wohnen – Spuren des Sicherheitsdenkens in der römischen Architektur”, içinde: M. Reuter – R. Schiavone (ed.), *Gefährliches Pflaster: Kriminalität im Römischen Reich*, Xantener Ber. 21, Mainz: P. von Zabern, 2011, 3–17.
- Kirsch 2002 A. Kirsch, *Antike Lampen im Landesmuseum Mainz*, Mainz: P. von Zabern, 2002.
- Kisa 1908 A. C. Kisa, *Das Glas im Altertum*, Leipzig: K. W. Hierseemann, 1908.
- Kostof 1985 S. Kostof, *Geschichte der Architektur*, Stuttgart: Dt. Verlags-Anstalt, 1985.
- Lafon 2001 X. Lafon, *Villa Maritima. Recherches Sur Les Villas Littorales De l’Italie Romaine (IIIe Siècle Av. J.-C. / IIIe Siècle Ap. J.-C.)*, Rome: École française de Rome, 2001.
- Lebel – Boucher 1975 P. Lebel – S. Boucher, *Bronzes Figurés Antiques, Grecs Étrusques et Romains* Paris: De Boccard, 1975.
- Leibundgut 1977 A. Leibundgut, *Die Römischen Lampen in der Schweiz*, Bern: Francke, 1977.
- Levi 1947 D. Levi, *Antioch Mosaics*, Princeton: Princeton University Press, 1947.
- Loeschcke 1919 S. Loeschcke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Belenchtungswezeus*, Zürich, 1919.
- Lutz 2022 A. Lutz, “Carpe Noctem. Ein Streifzug durch die römische Nacht”, içinde: R. Bielfeldt – J. Eber – S. Bosche – A. Lutz – F. Knauß (ed.) *Neues Licht aus Pompeji*, Oppenheim: Nünnerich-Asmus Verlag & Media, 2022, 237-247.
- Lutz – Merten 2022 A. Lutz – A. Merten, “Come on, Baby Light My Fire. Lampen und antike Liebeskunst”, içinde: R. Bielfeldt – J. Eber – S. Bosche – A. Lutz – F. Knauß (ed.) *Neues Licht aus Pompeji*, Oppenheim: Nünnerich-Asmus Verlag & Media, 2022, 257-264.

- Lyon-Caen 1986 C. Lyon-Caen, *Catalogue des lampes en terre cuite Grecques et chretiennes*, Paris: Musee Du Louvre, 1986.
- Maiuri 1925 A. Maiuri, "L'Efebo di Via dell'Abbondanza a Pompei" *Bollettino d'arte* 2nd ser. 4, no. 8, 1925-26, 337-353.
- Maiuri 1958 A. Maiuri, *Ercolano. I Nuovi Scavi (1927-1958)*, Rome: Istituto Poligrafico dello Stato, Libreria dello Stato, 1958.
- Mango 1982 C. Mango "Addendum to Report on Everyday Life", *Jahrbuch der österreichischen Byzantinischen Gesellschaft*, XXXII.1, 1982, 252-256.
- Marshall 1911 F. H. Marshall, *Catalogue of the Jewellery, Greek, Etruscan, and Roman, in the Departments of Antiquities, British Museum*, London: Printed by order of the Trustees, 1911.
- Marzano 2007 A. Marzano, *Roman Villas in Central Italy: a Social and Economic History, Columbia Studies in the Classical Tradition* 30, Leiden: Brill, 2007.
- Massigli 1912 R. Massigli, *Musée de Sfax, Musées de l'Algérie et de la Tunisie* XVII, Paris: E. Leroux 1912.
- Matthaus 1992 H. Matthäus, "Bronzene Kandelaber mit Blattüberfall", içinde: P. Aström (ed.), *Acta Cypria 2 Acts of an International Congress on Cypriote Archaeology Held in Göteborg on 22 - 24 August 1991*. Jonsered, 1992, 214-254.
- Mattusch 2008 C. C. Mattusch (ed.), *Pompeii and the Roman Villa: Art and Culture Around the Bay of Naples, Exhibition Catalogue*, Washington - London: National Gallery of Art - Thames and Hudson, 2008.
- Mau 1899 A. Mau, "Candelabrum", *RE* III.2, 1899, 1461-1463
- Mau 1908 A. Mau, *Pompeji in Leben und Kunst* 2, Leipzig: W. Engelmann, 1908.
- McKay 1998 A. G. McKay, *Houses, Villas and Palaces in the Roman World* Baltimore – London: The John Hopkins University Press, 1998.
- Mellilo 2013 L. Melillo, "The Ephebe from the Via dell'Abbondanza. History of a Restoration", içinde: E. Risser – D. Saunders (ed.), *The Restoration of Ancient Bronzes*.

- Naples and Beyond*, Los Angeles: J. Paul Getty Trust, 2013, 57-63.
- Menzel 1954 H. Menzel, *Antike Lampen im Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz, Kataloge des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 15, Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1954.
- Menzel 1969 H. Menzel, *Antike Lampen, im Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, Mainz: P. von Zabern 1969.
- Merhav 1991 R. Merhav (ed.), *Urartu: A Metalworking Centre in the First Millenium B. C. E.*, Jerusalem 1991.
- Mertens 1952 J. Mertens, “Apuntes sobre la cronologia ceramica”, *Publicaciones del Seminario de Arqueologia y Numismatica Aragonesa* III, Saragosse 1952.
- Metheny 1907 J. R. Metheny, “Road Notes from Cilicia and North Syria”, *JAOS* 28, 155-62.
- Metin 2012 H. Metin, *Kibyra Kandilleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012.
- Metin 2013 H. Metin, “Burdur Müzesinden Plastik Bir Kandil”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, 105-109.
- Metin 2017 A. Metin, *Fethiye Müzesi Metal Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur 2017.
- Metin – Becks 2015 H. Metin – B. A. Polat Becks, “Burdur Müzesi Metal Kandilleri”, *Olba* XXIII, 2015, 273-320.
- Mielsch 1987 H. Mielsch, *Die Römische Villa. Architektur und Lebensform*, München: C. H. Beck, 1987.
- Miltner 1930 F. Miltner, “Die antiken Lampen in Klagenfurter Landesmuseum”, *ÖjH* 26, 1930, 67-114.
- Miltner 1937 F. Miltner, “Die Einzelfunde”, içinde: C. Praschniker (ed.), *Das Cömeterium der Sieben Schläfer. Forschungen in Ephesos* IV.2, Baden: Rohrer, 1937, 96-200.
- Mlasowsky 1993 A. Mlasowsky, *Die antiken Tonlampen im Kestner-Museum Hannover*, Hannover: Kestner-Museum, 1993.

- Moullou 2015 D. Moullou, "Lighting Night-Time Activities in Antiquity", içinde: M. E. Micheli – A. Santucci (ed.) *Lumina: convegno Internazionale di Studi, Urbino 5-7 giugno 2013*, Bologna: Edizioni ETS, 2015, 199-212.
- Moullou ve diğ. 2019 D. Moullou – L. T. Doulos – F. V. Topalis "Lux in vitro: Artificial lighting conditions in houses of antiquity", içinde: L. Chrzanovski – A. Nestorović – V. Vidrih Perko, *Ancient lamps from Balkans and beyond: Acts of the 4th International Lychnological Congress («Ex Oriente Lux», Ptuj, 15th-19th of May, 2012) : in memory of Jean Bussière*, Drémil-Lafage: Editions Mergoïl, 2019, 319-328.
- Muscarella 1962 O. W. Muscarella, "The Oriental Origin of Siren Cauldron Attachments", *Hesperia* 31, 1962, 317-329.
- Nardi – Önal 2003 C. R. Nardi – M. Önal, "The bronze statue of Mars: interim reports", içinde: J. H. Humphrey – R. Early (ed.), *Zeugma: Interim Reports, JRA Suppl. 51*, Portsmouth, R.I.: JRA, 69-78.
- Nergiz 2015 N. Nergiz, *Antalya Müzesi'nde Bulunan Geç Antik Çağ Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.
- Nuzzo 2022 Elsa Nuzzo, "Kouros mit Krone. Die Statue des „Apoll“ aus dem Triklinium", içinde: R. Bielfeldt – J. Eber – S. Bosche – A. Lutz – F. Knauß (ed.) *Neues Licht aus Pompeji*, Oppenheim: Nünnerich-Asmus Verlag & Media, 2022, 128-134
- Oskay 2019 M. Ö. Oskay, *Bursa Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.
- Oziol – Poilloux 1969 T. Oziol – J. Poilloux, *Les Lampes. Salamine de Chypre I*, Paris: E. de Boccard, 1969.
- Oziol 1977 T. Oziol, *Les lampes du Musée de Chypre. Salamine de Chypre VII*, Paris: E. de Boccard, 1977.
- Önal 2006 M. Önal, *Zeugma Mühür Baskılarında Krallar, İmparatorlar, İmparatoriçeler, Filozoflar ve Semboller*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.

- Önal 2012 M. Önal, “Fouilles du Musée de Gaziantep dans la Maison de Poséidon (ou Maison 1) et la Maison de l’Euphrate (ou Maisons 2 et 3). Années 1999-2000”, içinde: C. Abadie-Reynal – R. Ergeç (ed.), *Zeugma I, Fouilles de l’habitat (1). La mosaïque de Pasiphae, Varia Anatolica* 26, Paris: De Boccard, 2012, 65-182.
- Öz 2014 C. Öz, *Silifke Müzesi’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014.
- Özcihan 2018 İ. Özcihan, *Tarsus Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018.
- Özgan 2013 R. Özgan, *Roma Portre Sanatı* 2, İstanbul: Ege Yayınları, 2013.
- Özgül 2012 M. Özgül, *Şanlıurfa Müzesi’nden Bir Grup Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012.
- Özkönü 2006 Y. Özkönü, *Sagalassos’un Kalıp Yapımı Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Özkul 1991 A. Özkul, *Patara Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.
- Öztürk 2003 N. Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2003.
- Parisinou 2000 E. Parisinou, *The Light of The Gods: The Role of Light in Archaic and Classical Greek Cult*, London: Duckworth, 2000.
- Parlasca 1983 K. Parlasca, “Zum Provinzen Mozaik von Belkis-Selevkeia am Euphrat”, içinde: *Mosaïque: recueil d’hommages à Henri Stern*, Paris: Éditions recherche sur les civilisations, 1983, 287-295.
- Pastutmaz 2001 D. Pastutmaz, *1988-1998 Yılları Arasında Bulunan Knidos Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2001.

- Pavlovskis 1973 Z. Pavlovskis, *Man in an Artificial Landscape. The Marvels of Civilization in Imperial Roman Literature*, Leiden: Brill, 1973.
- Pekgöz 2020 S. Pekgöz, *Parion Roma Hamamı Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2020.
- Perlzweig 1961 J. Perlzweig, *Lamps of the Roman Period First to Seventh Century After Christ, The Athenian Agora 7*, Princeton, N.J.: American School of Classical Studies at Athens, 1961.
- Pesando 2002 F. Pesando, "House of Julius Polybius" içinde: F. Coarelli (ed.), *Pompeii*, New York: Riverside Book Co., 2002, 262-267.
- Peters 1963 W. J. T. Peters, *Landscape in Romano-Campanian mural painting*, Assen: Van Gorcum, 1963.
- Platz-Horster 1979 G. Platz-Horster, "Zu Erfindung und Verbreitung der Glasmacherpfeife", *JGS* 21, 1979, 27-31.
- Ponsich 1961 M. Ponsich, *Les Lampes Romaines En Terre Cuite De La Maurétanie Tingitane*, Rabat: Service des antiquités du Maroc, 1961.
- Popovic 1969 P. Popovic, *Antička bronza u Jugoslaviji*, Belgrad: Narodni muzej, 1969.
- Pozo 1997 S. Pozo, "Lucernas Antiguas en Bronce de la Baetica: Ensayo de Clasificación: Tipología y Cronología", *Annual of the British School at Athens* 63, 1997, 203-251.
- Prayon 2005 F. Prayon, "Atrium", *BNP* 2, 2005, 301-302.
- Radt 1986 W. Radt, "Lampen und Beleuchtung in der Antike", *AW* 17.1, 1986, 40-58.
- Ratzka 1990 T. Ratzka, "Atrium und Licht", içinde: W.-D. Heilmeyer – W. Hoepfner (ed.), *Licht und Architektur*, Tübingen: E. Wasmuth Verlag, 1990, 95-106.
- Richter – Hall 1936 G. M. A. Richter – L. F. Hall, *Red-figured Athenian Vases in the Metropolitan Museum of Art*, New Haven – London: Yale University Press - H. Milford, Oxford University Press, 1936.

- Ridder 1915 A. de Ridder, *Bronzes Antiques Du Louvre II, Les instruments*, Paris: E. Leroux, 1915.
- Robertson 1969 D. S. Robertson, *Greek and Roman Architecture*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.
- Rolley 1984 C. Rolley, *Die Griechischen Bronzen*, München: Hirmer, 1984.
- Romizzi 2001 L. Romizzi, *Ville d'otium dell'Italia antica (II sec. a.C.-I sec. d.C.)*, Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2001.
- Roovers 1993 I. Roovers, "The Lamps", içinde: M. Walekens (ed.), *Sagalassos I. First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990- 1991)*, *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographie 5*, Leuven: Leuven University Press, 1993, 153-162.
- Rosenthal – Sivan 1978 R. Rosenthal – R. Sivan, *Ancient Lamps in the Schloessinger- Heginbottom Collection Qedem 8*. Jerusalem: Institute of Archaeology, Hebrew University of Jerusalem, 1978.
- Ruesch 1908 G. Ruesch, *Guida illustrata del Museo nazionale di Napoli*, Neapel: Richter, 1908.
- Rutkowski 1979 B. Rutkowski, "Griechische Kandelaber", *JdI* 94, 1979, 175-222.
- Sachau 1883 E. Sachau, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig: F. A. Brockhaus, 1883.
- Sahar 2023 İ. Sahar, *Anemurium Antik Kenti 2018-2021 Yılı Kazılarında Bulunan Kandiller*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2023.
- Salman 2009 B. Salman, "Mozaikler Üzerinde Güneş Saati Betimli Sahneler: Hatay Müzesinde Yer Alan İki Parça ve Diğer Örnekler Üzerine Araştırmalar", *JMR* 3, 2009, 83-93.
- Saraçoğlu 1997 A. Saraçoğlu, "Erzurum Müzesi'nden Bir Grup Kandil", *Türk Arkeoloji Dergisi XXXI*, 1997, 307-330.
- Sauron 2000 G. Sauron, *L'histoire Végétalisée: Ornement et Politique à Rome*, Paris: Picard, 2000.
- Sautel 1918 J. Sautel, *Catalogue descriptif et illustré des Antiquités romaines du Musée municipal de Vaison*, Avignon 1918.

- Schefold – Boehlau 1940 K. Schefold – J. Boehlau, *Larisa am Hermos: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934. 1. Die Bauten*, Berlin: de Gruyter, 1940.
- Scheltens 1993 E. Scheltens, “Some Wheelmade Lamps of Sagalassos. A Preliminary Note”, içinde: M. Waelkens – J. Poblome (ed.), *Sagalassos II. Report on the Third Excavation Campaign of 1992, Acta Archaeologica Lovaniensia Monographie 6*, Leuven: Leuven University Press, 1993, 191-208.
- Seidel 2004 U. Seidel, *Bronzekunst Urartus*, Mainz am Rhein: Zabern, 2004.
- Seidel 2009 Y. Seidel, *Künstliches Licht im individuellen, familiären und öffentlichen Lebensbereich*, Wien: Phoibos Verlag, 2009.
- Seidel 2012 Y. Seidel, “Innovation oder Imitation - zur Ursprungsfrage von Beleuchtungsgeräteständern”, içinde: L. Chrzanowski (ed.), *Le Luminaire Antique Lychnological Acts 3, Monographies Instrument 44*, Montagnac: Mergoïl, 2012, 331-336.
- Semiz 2020 Ö. Semiz, “Işığın ve Rengi Şekillendirmek: Zeugma Cam Buluntuları”, içinde: Görkay 2020a, 300-313.
- Semiz 2021 Ö. Semiz, *Zeugma A, B, Danae ve Dionysos Evleri Cam Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.
- Shier 1978 L. A. Shier, *Terracotta Lamps from Karanis, Egypt: Excavations of the University Of Michigan, Kelsey Museum of Archaeology, Studies 3*, Ann Arbor: University of Michigan, 1978.
- Slane 1990 K. W. Slane, *The Sanctuary of Demeter and Kore 2. The Roman Pottery and Lamps. Korinth 18*, Princeton, NJ: American School of Classical Studies at Athens, 1990.
- Slater 1994 W. J. Slater, “Pantomime Riots”, *ClAnt* 13, 1994, 120-144.
- Sogliano 1907 A. Sogliano, *Campania. VI. Pompei – Relazione degli scavi fatti dal dicembre 1902 tutto marzo 1905. NSc* 1907, 549-593.

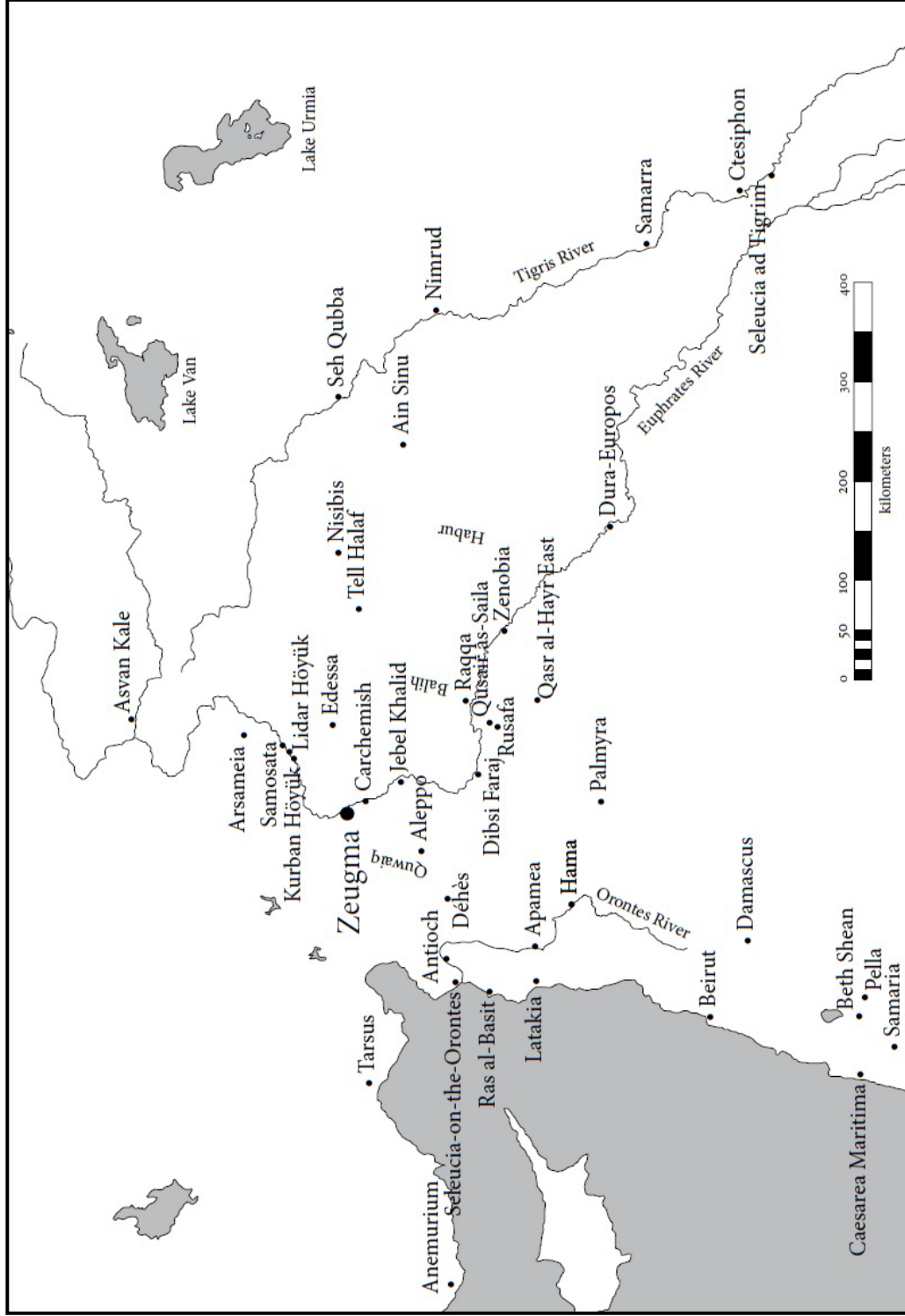
- Sparkes 1960 B. A. Sparkes, “Kottabos: an Athenian After-Dinner Game”, *Archaeology* 13.3, 1960, 202-207.
- Sperl 1990 D. Sperl, “Glass und Licht in Architektur und Kunst”, içinde: W.-D. Heilmeyer – W. Hoepfner (ed.), *Licht und Architektur* Tübingen: E. Wasmuth Verlag, 1990, 61-71.
- Steingräber 1985 S. Steingräber, *Etruskische Wandmalerei*, Stuttgart - Zürich: Belser, 1985.
- Szentlélek 1969 T. Szentlélek, *Ancient Lamp, Monumenta Antiquitatis Extra Fines Hungariae Reperta Quae In Museo Artium Hungarico Aliisque Museis et Collectionibus Hungaricis Conservantur* 1, Budapest - Amsterdam: Akadémiai Kiadó - Hakert, 1969.
- Tavukçu 2007 Z. Tavukçu, *Parion Nekropolu 2005 Yılı Buluntuları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.
- Temür 2019 A. Temür, “Giresun Müzesi’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23.1, 2019, 311-337.
- Thureau-Dangin ve diğ. 1931 F. Thureau-Dangin – A. Barrois – G. Dossin – D. Maurice, *Arslan-Tash, Publié avec le concours de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Paris: Geuthner, 1931.
- Toprak 2018 Y. Toprak, *Anamur Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2018.
- Tosun-Yıldırım 2019 E. Tosun-Yıldırım, *Mardin Müzesi Geç Antik Çağ Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- Valenza Mele 1976 M. Valenza Mele, “Lucerne in bronzo da Pompei ed Ercolano. Classificazione e tipologia”, içinde: S. Boucher (ed.), *Actes du IVe Colloque international sur les bronzes antiques, 17-21 mai 1976*, Lyon: Hermès, 1976, 181-185.
- von der Osten 1930 H. H. von der Osten, *Explorations in Hittite Asia Minor, 1929. Oriental Institute Communications* 8, Chicago: University of Chicago Press, 1930.

- Waagé 1942 F. O. Waagé, “Lamps”, içinde: R. Stillwell (ed.) *Antioch on the Orontes, III, The Excavations 1937-1939*, Princeton: Princeton University Press, 1942, 55-82.
- Wagner 1976 J. Wagner, *Seleukeia am Euphrat/Zeugma*, Wiesbaden: L. Reichert, 1976.
- Wallace-Hadrill 1990 A. Wallace-Hadrill, “The Social Spread of Roman Luxury: Sampling Pompeii and Herculaneum”, *BSR* 58, 1990, 145-192.
- Wallace-Hadrill 1994 A. Wallace-Hadrill, *Houses and Society in Pompeii and Herculaneum*, Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1994.
- Wallace-Hadrill 1997 A. Wallace-Hadrill, “Rethinking the Roman Atrium House”, içinde: R. Laurence – A. Wallace-Hadrill (ed.), *Domestic Space in the Roman World: Pompeii and Beyond*, *JRA Suppl.* 22 Portsmouth, R.I.: JRA, 1997, 219-240.
- Wallace-Hadrill 2008 A. Wallace-Hadrill, *Rome’s Cultural Revolution*, Cambridge, UK - New York: Cambridge University Press, 2008.
- Walters 1914 H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, London: Printed by order of the Trustees, 1914.
- Webster 1959 G. Webster, “Roman Windows and Grilles”, *Antiquity* 33, 1959, 10-14.
- Whitehouse 2001 D. Whitehouse, “Window Glass between the First and Eighth Centuries”, içinde: F. Dell’Acqua – R. Silva (ed.), *Il colore nel medioevo: Arte, simbolo, tecnica: La vetrata in occidente dal IV all’XI secolo. Atti delle Giornate di Studi Lucca 23-24-25 Settembre 1999*, Lucca: Istituto Storico Lucchese, 2001, 31-43.
- Yaman 2013 H. Yaman, “Zeugma (Seleukia)’dan Bir Grup Mezar Steli”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 11, 2103, 31-48.
- Yaman 2019 H. Yaman, “Death In Zeugma: A Survey Of The Tombs”, *Anadolu Anatolia* 45, 2019, 125-168.
- Yaman 2020 H. Yaman, “Ebediyet Evleri: Zeugma’da Nekropoller ve Mezarlar”, içinde: Görkay 2020a, 332-351.

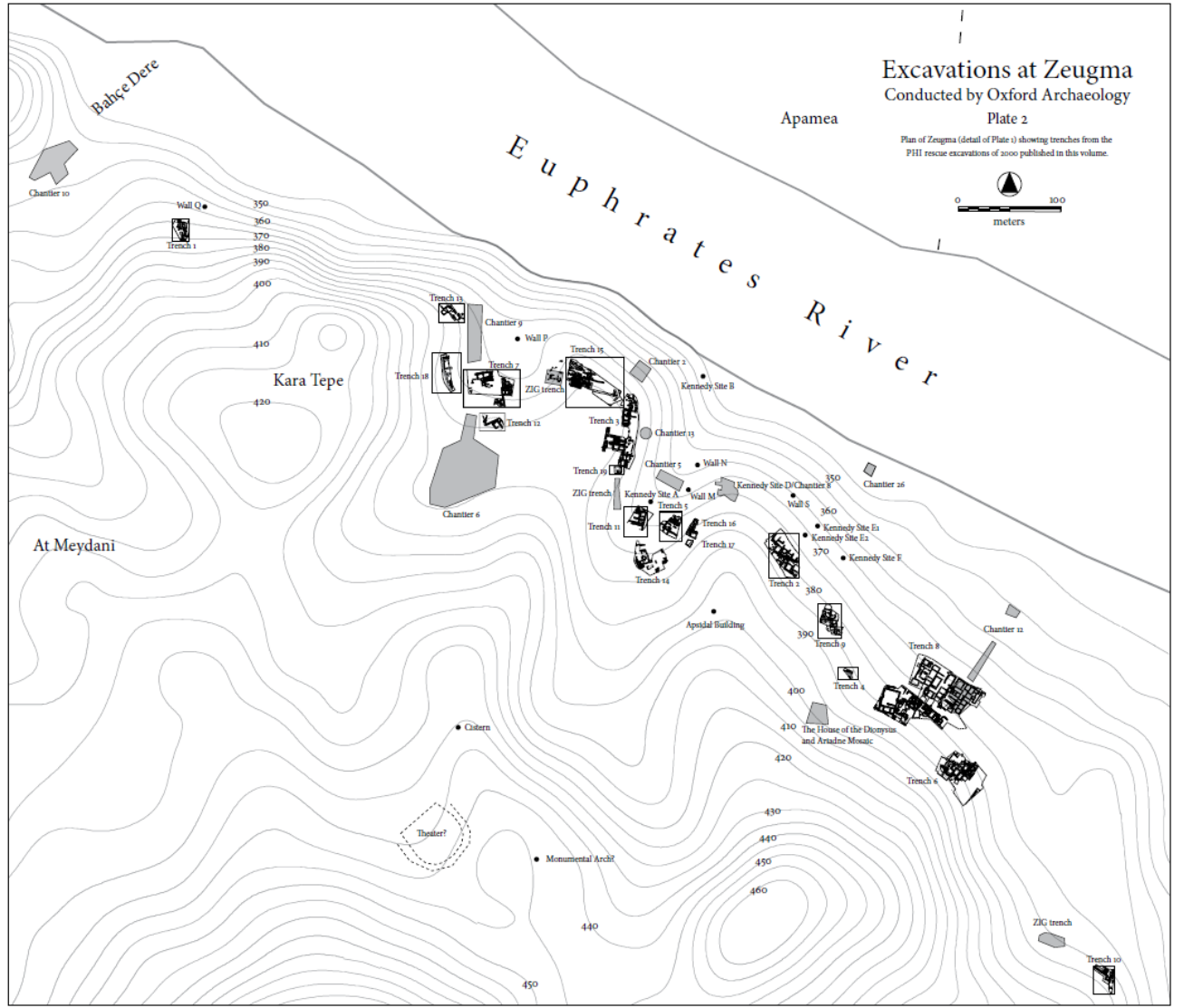
- Yenisoğancı 1991 H. V. Yenisoğancı, “Reyhanlı-Esentepe Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı”, *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 19-20 Nisan 1990, 1991, 215-224.
- Yılmaz 2012 A. Yılmaz, *2005-2010 Yılları Arasında Bulunan Parion Nekropol Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012.
- Yüksel 2019 S. Yüksel, *Antalya Müzesi Roma Dönemi Kandilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2019.
- Zanker 1974 P. Zanker, *Klassizistische Statuen: Studien zur Veränderung des Kunstgeschmacks in der römischen Kaiserzeit*, Mainz am Rhein: P. von Zabern, 1974.
- Zarmakoupi 2011 M. Zarmakoupi, “Light Design Concepts in Roman Luxury Villa Architecture”, içinde: P. Schneider – U. Wulf-Rheidt (ed.). *Licht – Konzepte in der vormodernen Architektur, Internationales Kolloquium in Berlin vom 26. Februar 1. März 2009 veranstaltet vom Architekturreferat des DAI*, Regensburg: Schnell & Steiner, 2011, 167-181.

HARİTA VE PLANLAR

Harita 1: Anadolu, Suriye ve Mezopotamya Coğrafyasında Zeugma (Alyward 2013)

Plan 1: Zeugma Antik Kenti kent planı ve 2005 yılı öncesi kazı alanları. (Alyward 2013)

Plan 2: Zeugma Antik Kenti kent planı ve 2005 yılı sonrası kazı alanları. (Görkay 2020)

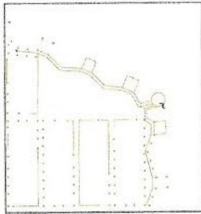
- 1 POSEIDON-EUPHRATES EVLERİ
THE HOUSES OF POSEIDON-EUPHRATES
- 2 SYNARİSTOSAİ EVİ
THE HOUSE OF SYNARİSTOSAİ
- 3 MUZALAR EVİ
THE HOUSE OF MUSES
- 4 AÇMA 4
TRENCH 4
- 5 DANAE-DIONYSOS EVLERİ
THE HOUSES OF DANAE-DIONYSOS
- 6 AÇMA 9
TRENCH 9
- 7 AÇMA 2
TRENCH 2
- 8 AÇMA 16
TRENCH 16
- 9 AÇMA 17
TRENCH 17
- 10 AÇMA 14
TRENCH 14
- 11 AÇMA 11
TRENCH 11
- 12 AÇMA 5
TRENCH 5
- 13 ZİĞ AÇMALARI
- 14 POSEIDON MOZAIĞI- PERİSTİLLİ YAPI
POSEIDON MOSAIC - BUILDING WITH PERISTYLE
- 15 ARŞİV ODASI
ARCHIVE ROOM — KHRÉOPHYLAKEION
- 16 MARKET BİNASI
MARKET BUILDING

- 17 HELENİSTİK AGORA
HELENISTIC AGORA
- 18 AÇMA 15
TRENCH 15
- 19 AÇMA 12
TRENCH 12
- 20 AÇMA 7
TRENCH 7
- 21 DAİRESEL PLANLI YAPI
CIRCULAR BUILDING
- 22 AÇMA 8
TRENCH 8
- 23 AÇMA 13
TRENCH 13
- 24 ŞEHİR KAPISI
CITY GATE?
- 25 ASKERİ KENT EKLENTİSİ
MILITARY URBAN EXPANSION / PRINCIPIA
- 26 STADYUM/CAMPUS
STADIUM/CAMPUS ?
- 27 HAMAM
PUBLIC BATHS?
- 28 TİYATRO
THEATRE
- 29 ROMA FORUMU
ROMAN FORUM
- 30 TAPINAK
TEMPLE
- 31 ANİTSAL KEMER / TAPINAK
MONUMENTAL ARCH / TEMPLE?
- 32 KARŞILAMA MERKEZİ
RECEPTION CENTER

..... ROMA ŞEHİR SURLARI / ROMAN CITY WALLS ?

———— HELLENİSTİK ŞEHİR SURLARI /HELLENISTIC CITY WALLS ?

NEKROPOL

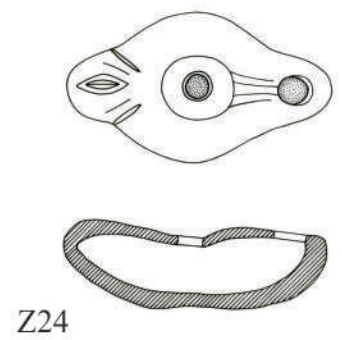
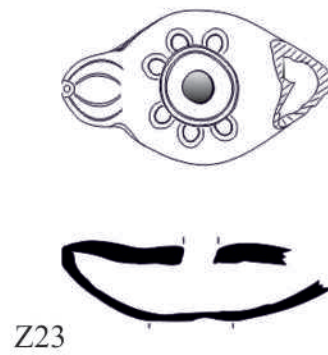
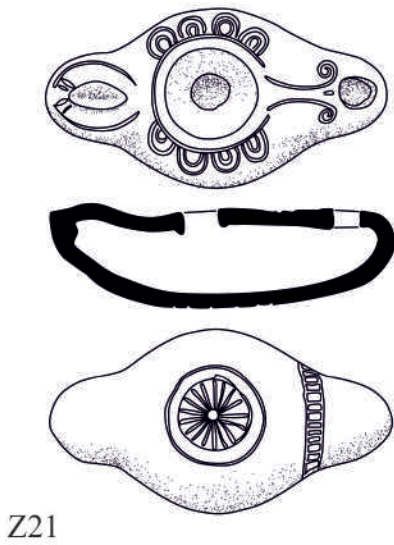
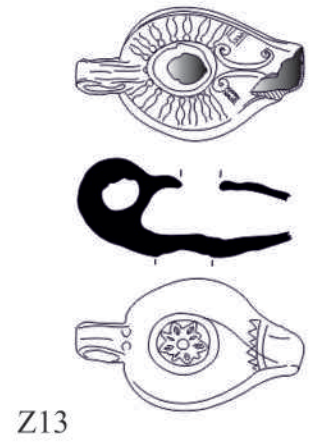
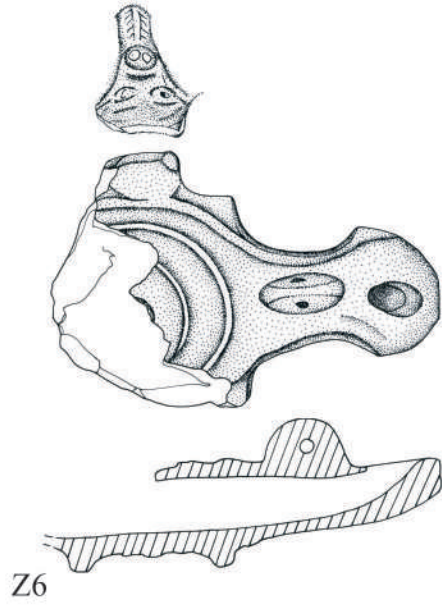
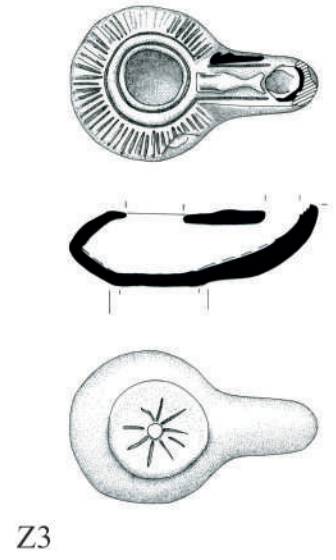
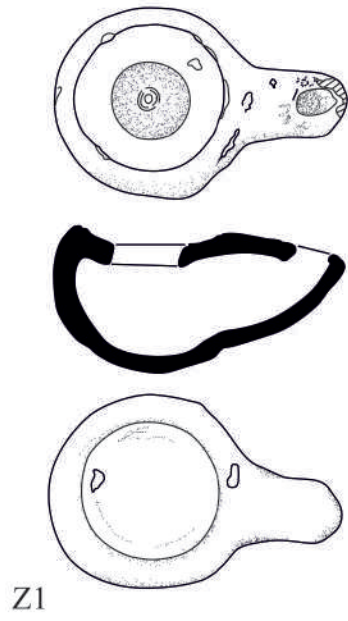

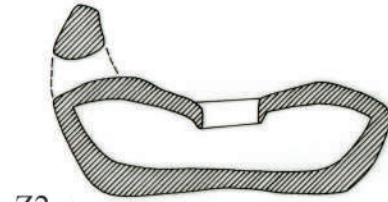
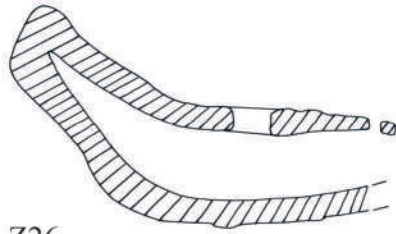
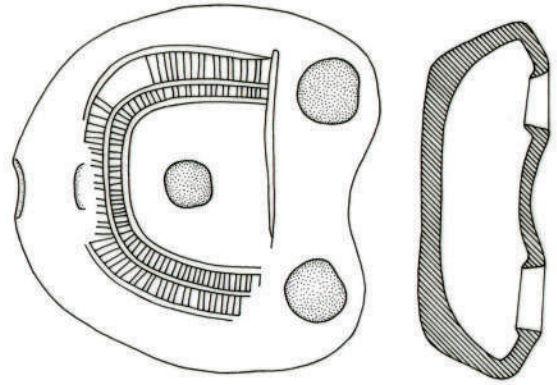
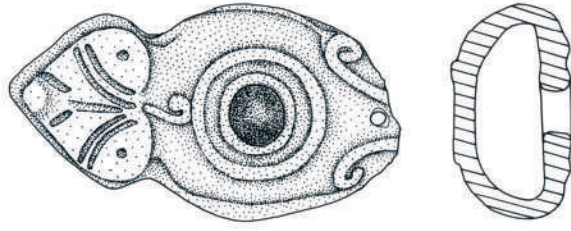
APAMEA'NIN TAHMİNİ CADDE-SOKAK SİSTEMİ VE SURLARI

ESTIMATED STREET SYSTEM AND WALLS OF APAMEA

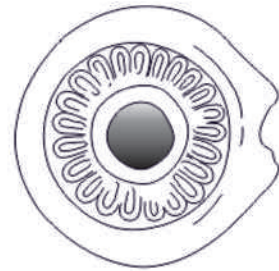
ÇİZİMLER

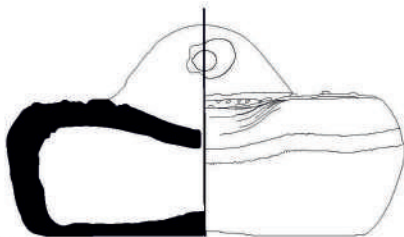
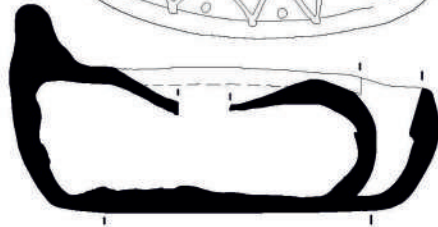

Z26

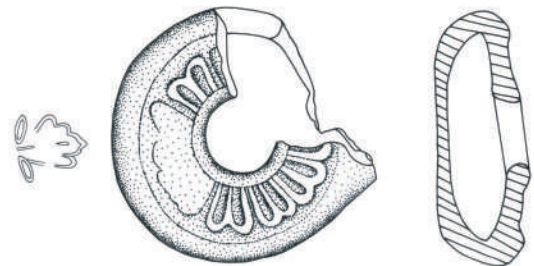
Z2

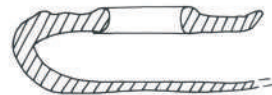
Z39

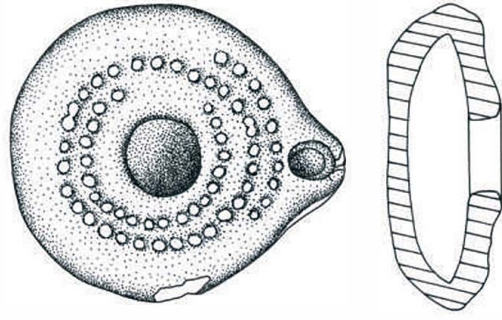

Z32

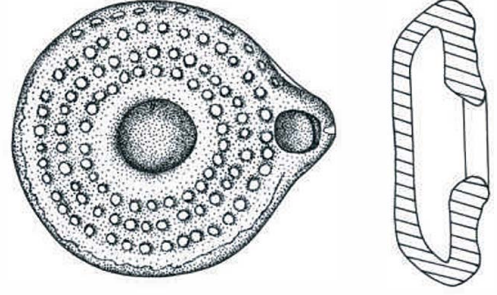

Z41

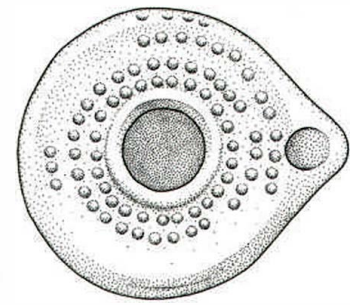
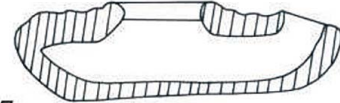
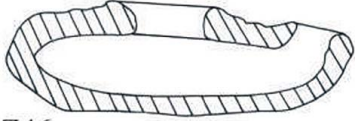

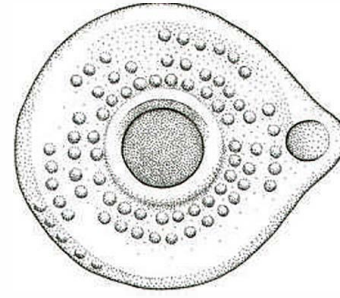
Z46

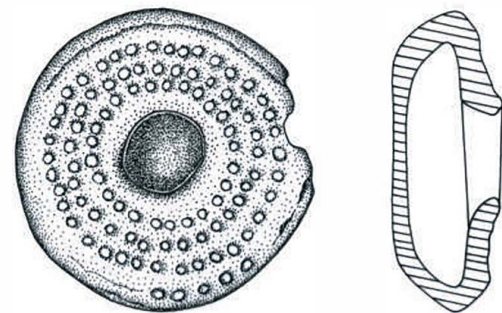
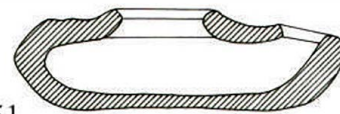
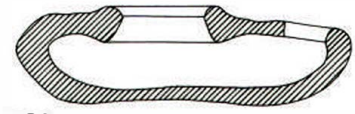
Z47

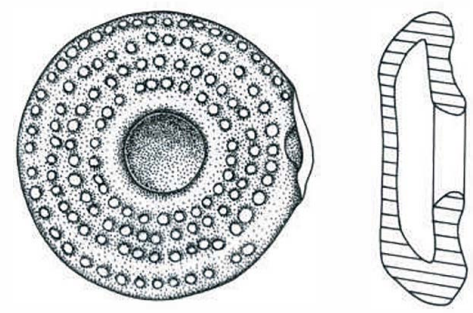
Z50

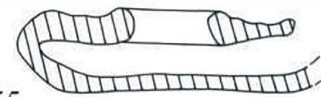
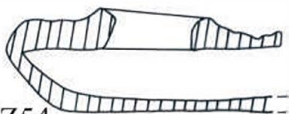
Z51

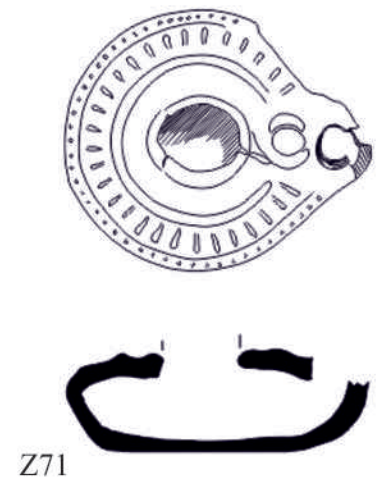
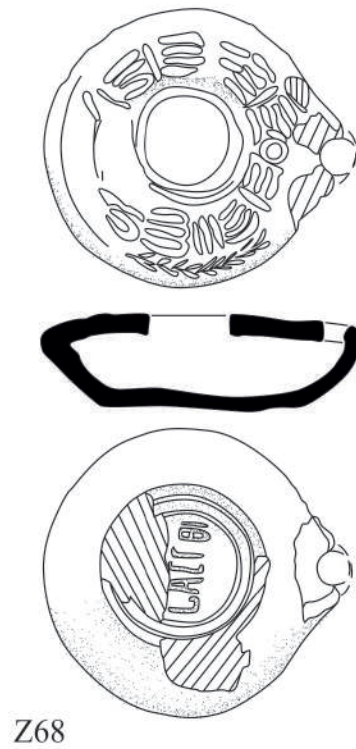
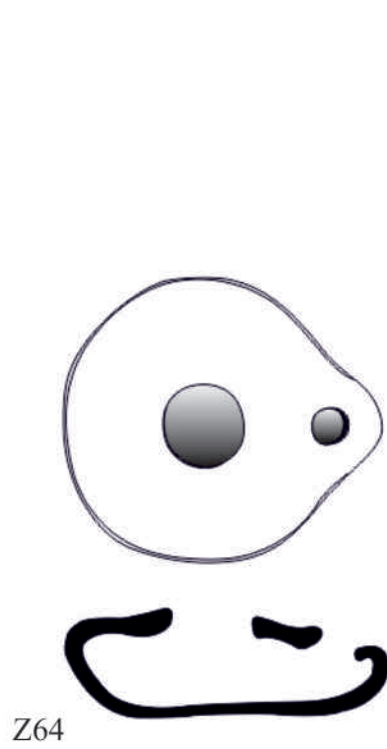
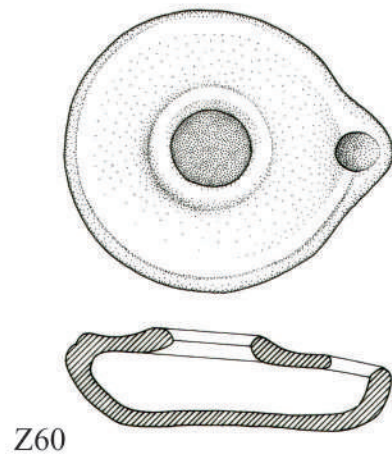
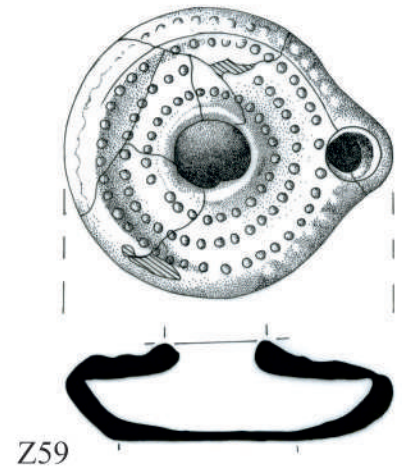
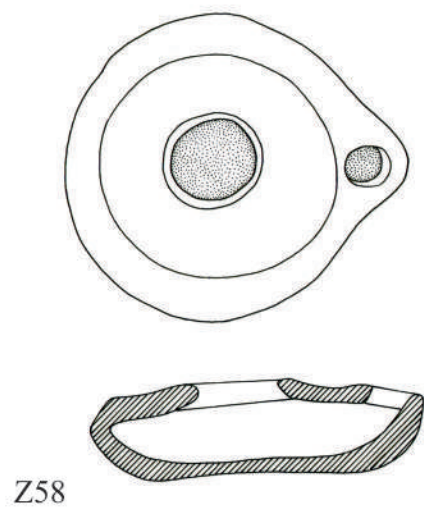

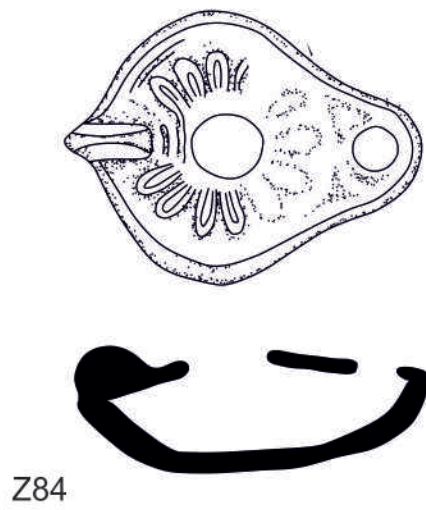
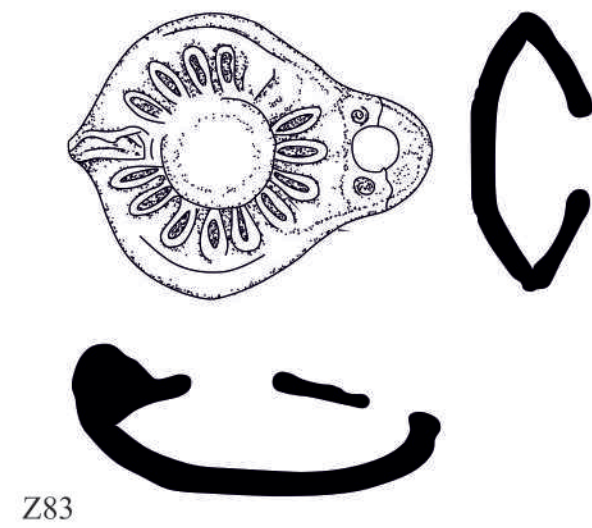
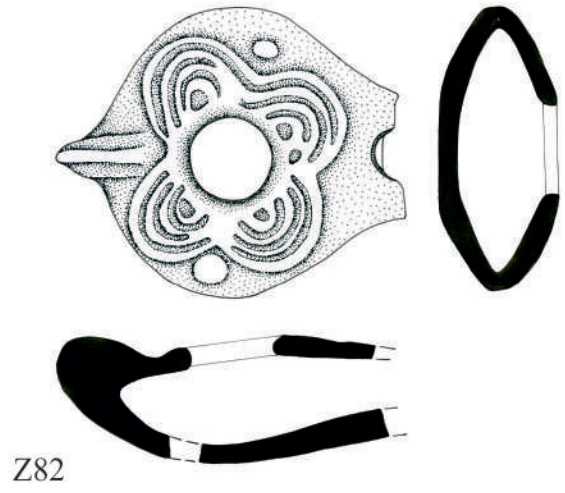
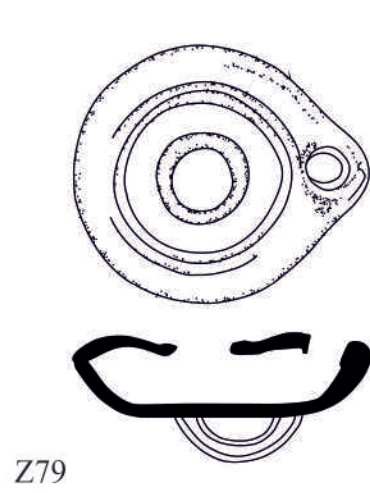
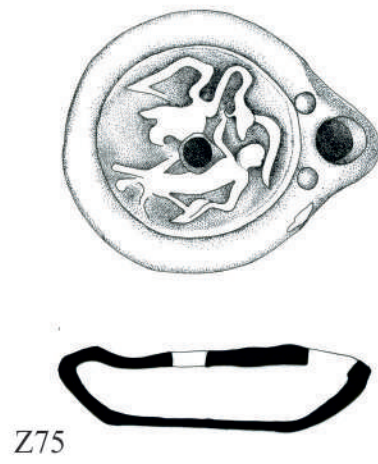
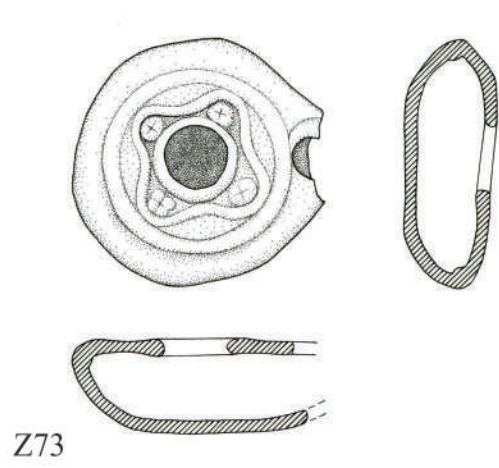
Z54

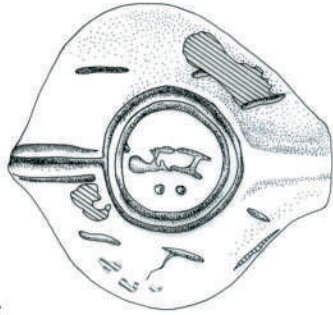
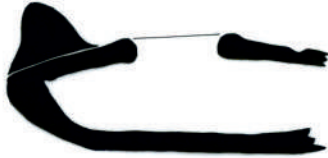
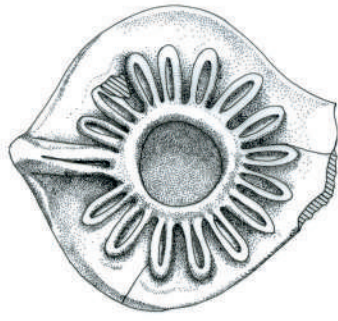

Z55

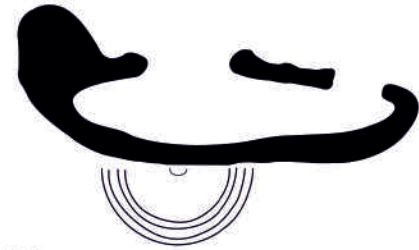
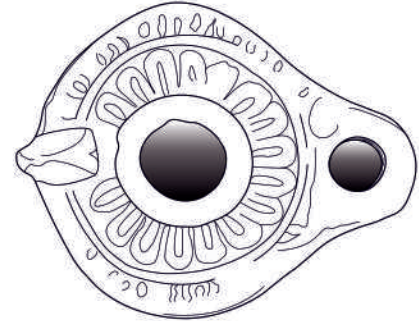

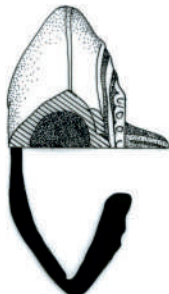
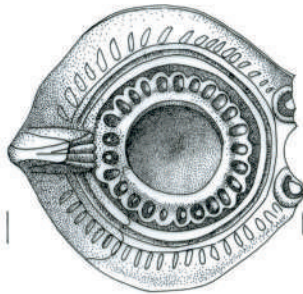

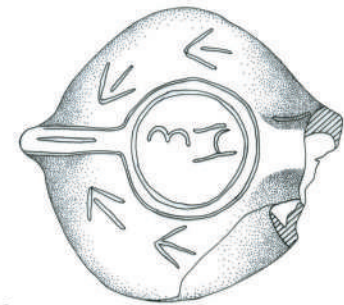
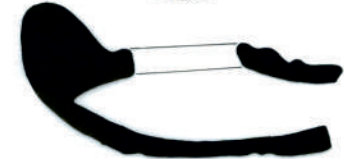
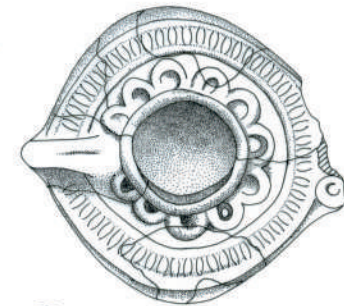
Z85

Z87

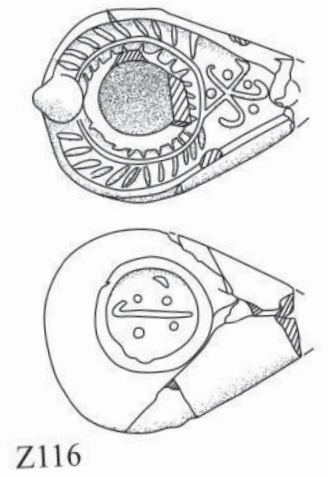
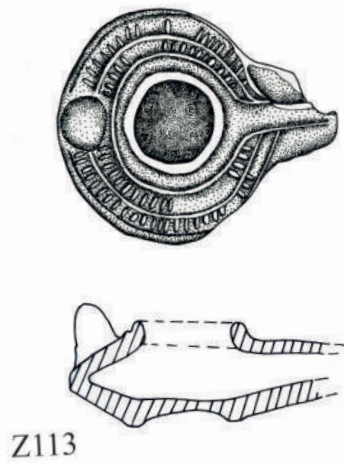
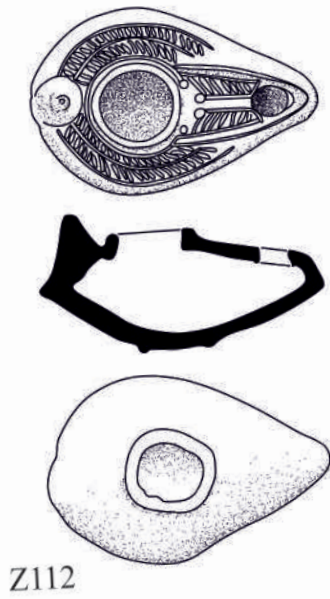
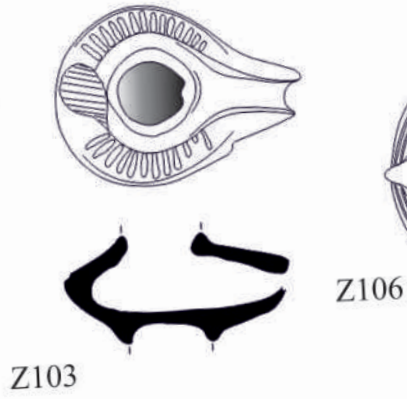
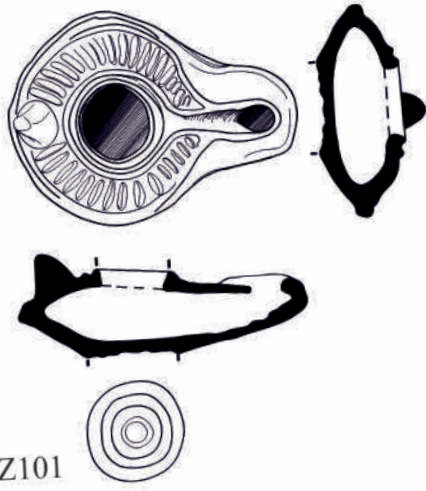
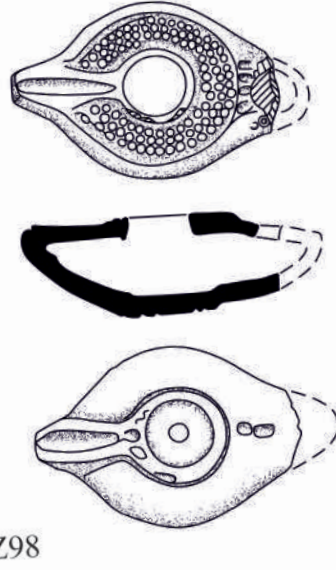
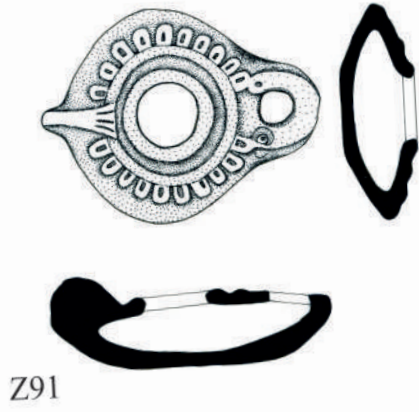

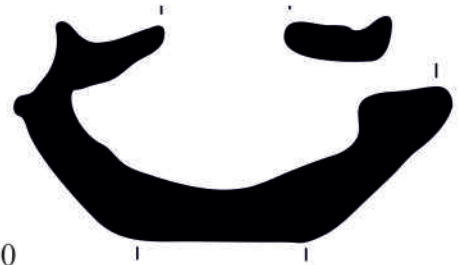
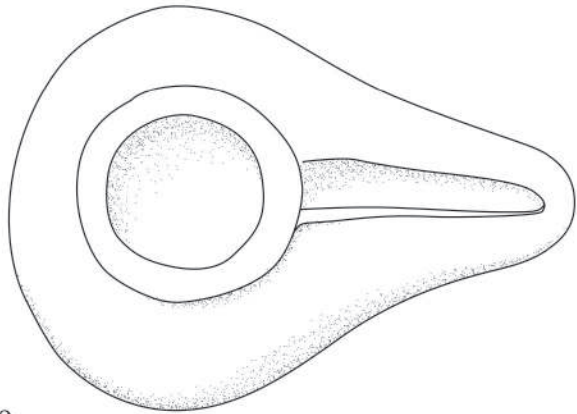
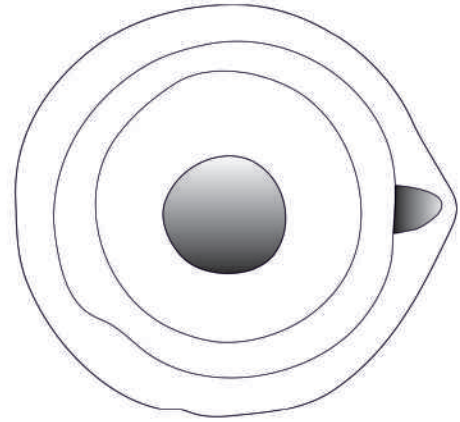
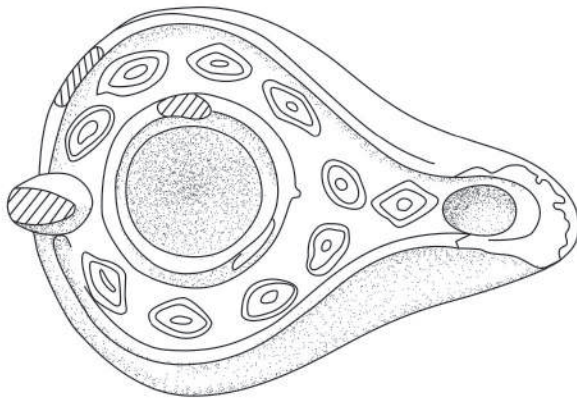
Z88

Z89

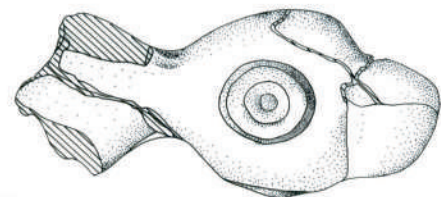
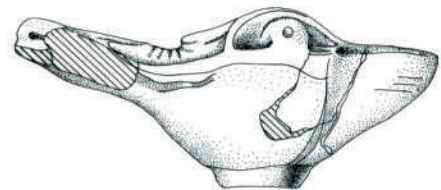
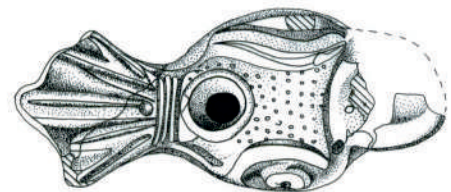
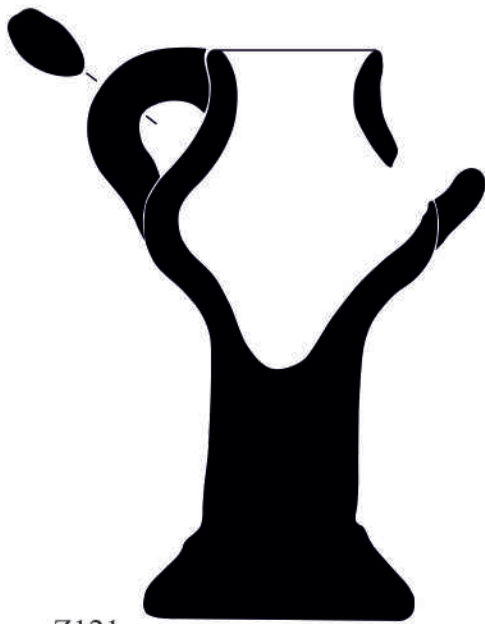

Z119

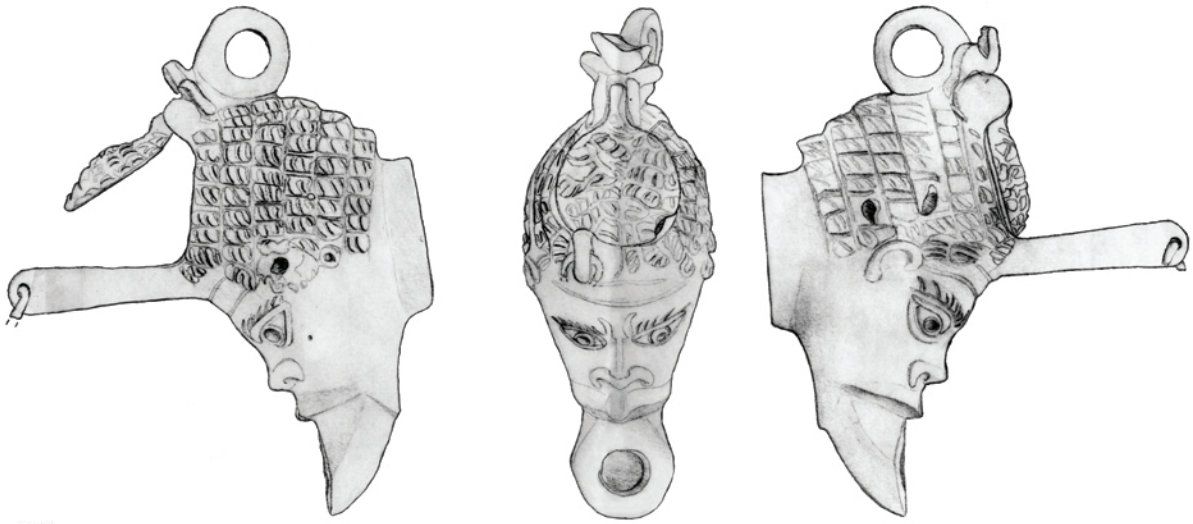
Z120

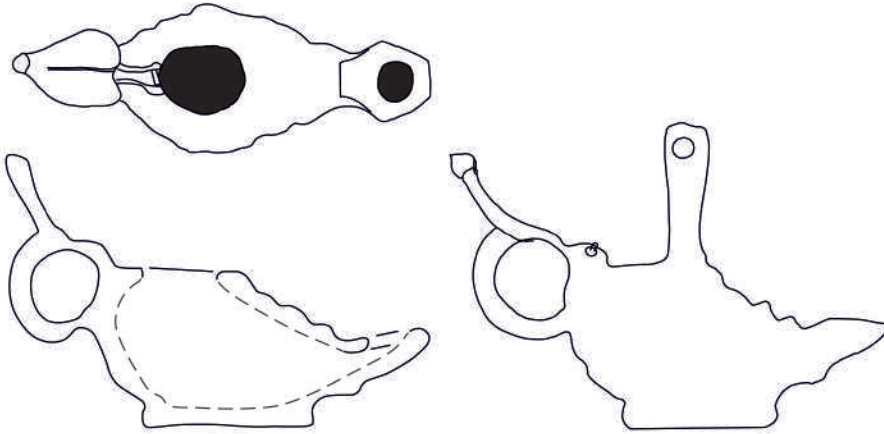
Z121

Z122

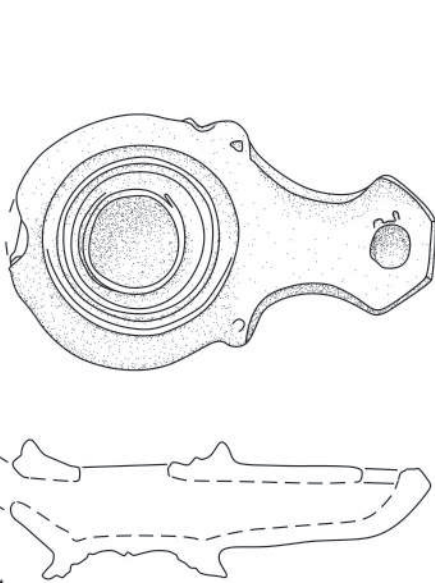

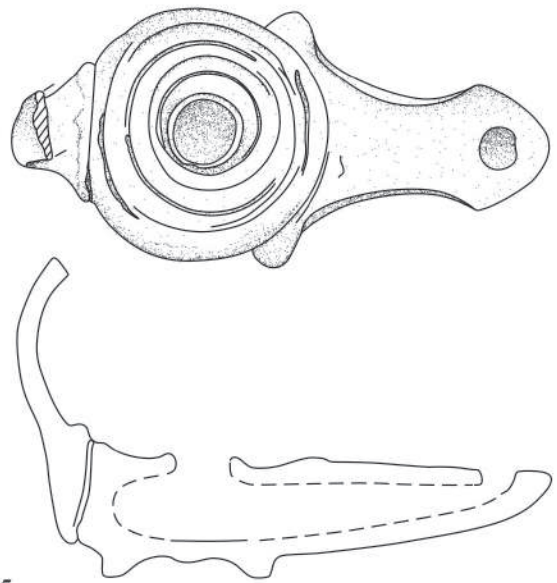
M1

M2

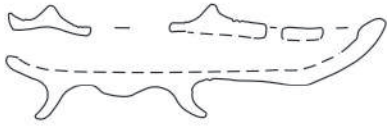
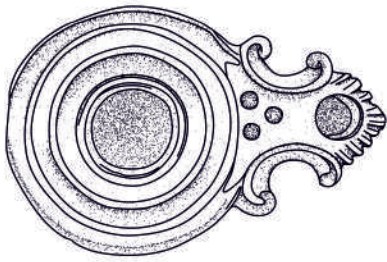

M4

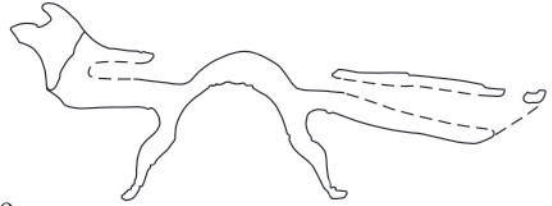
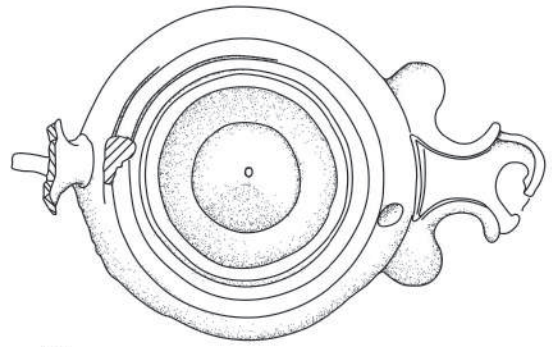

M5

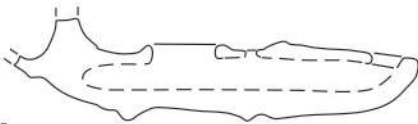
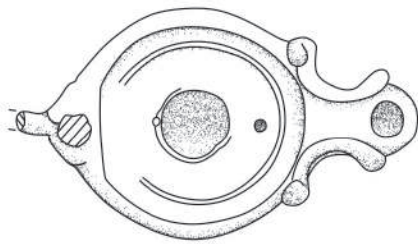

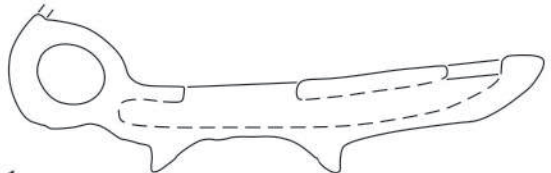
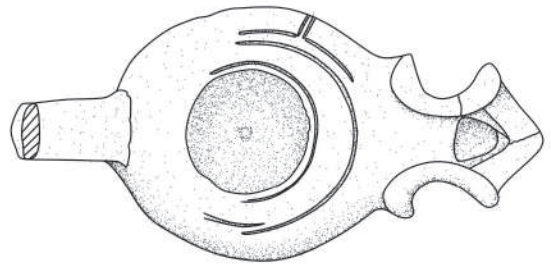
M8

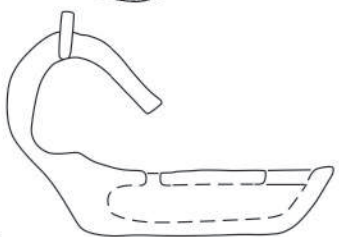
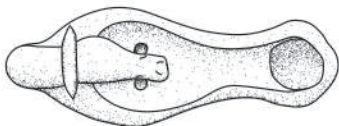
M9

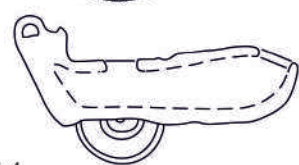
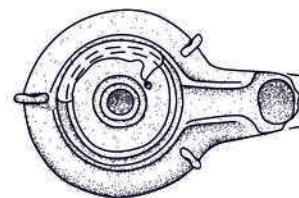
M10

M11

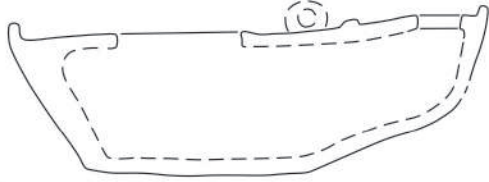
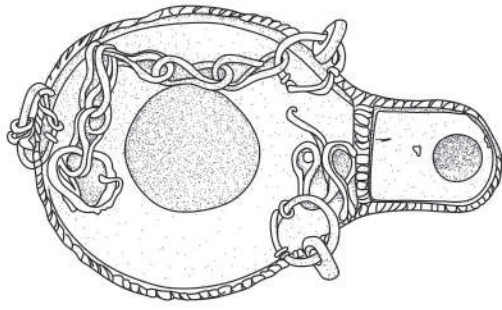

M13

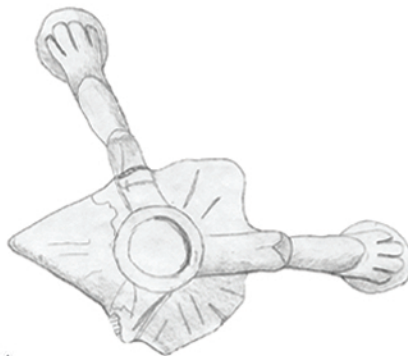
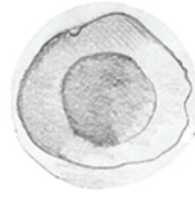

M14

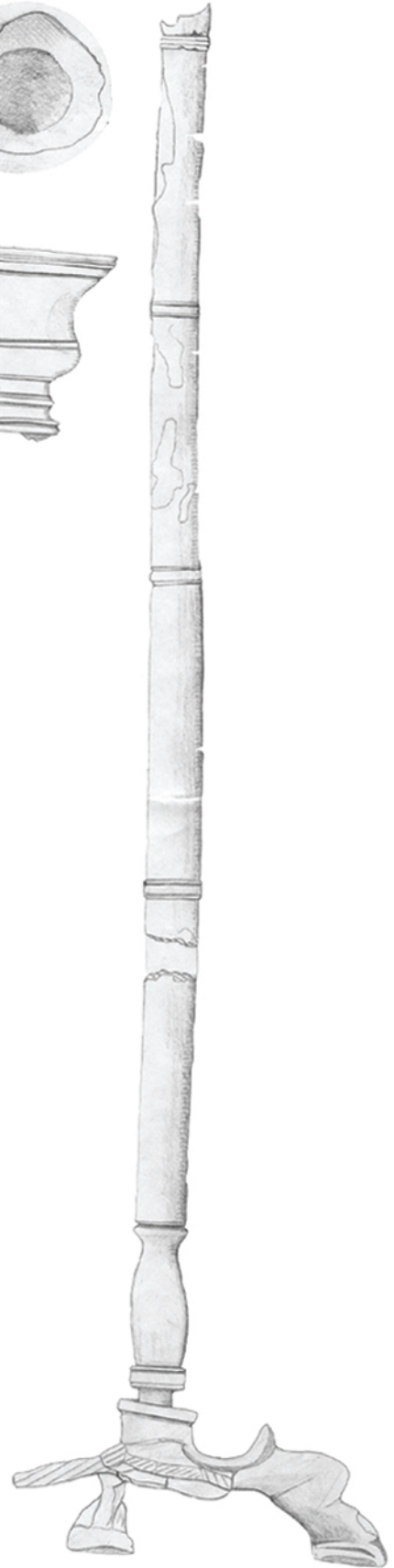

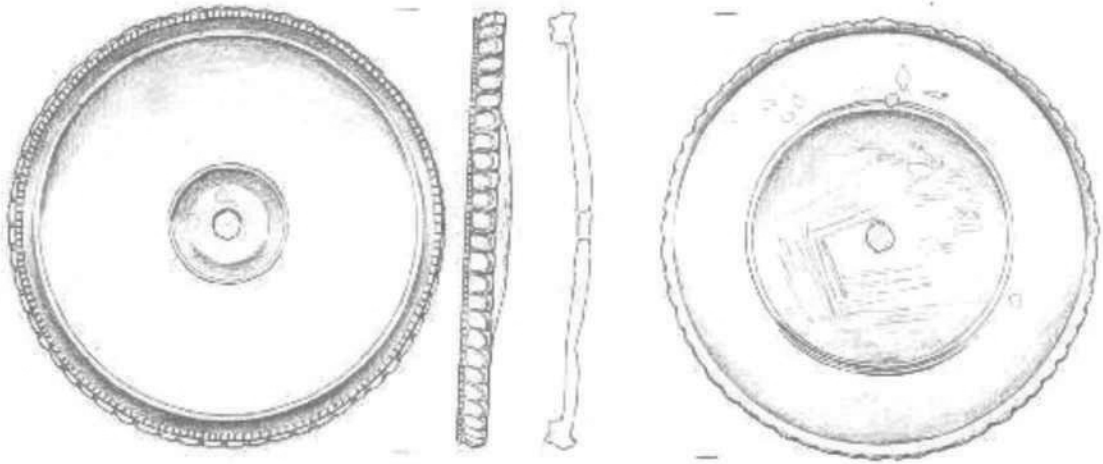
M15

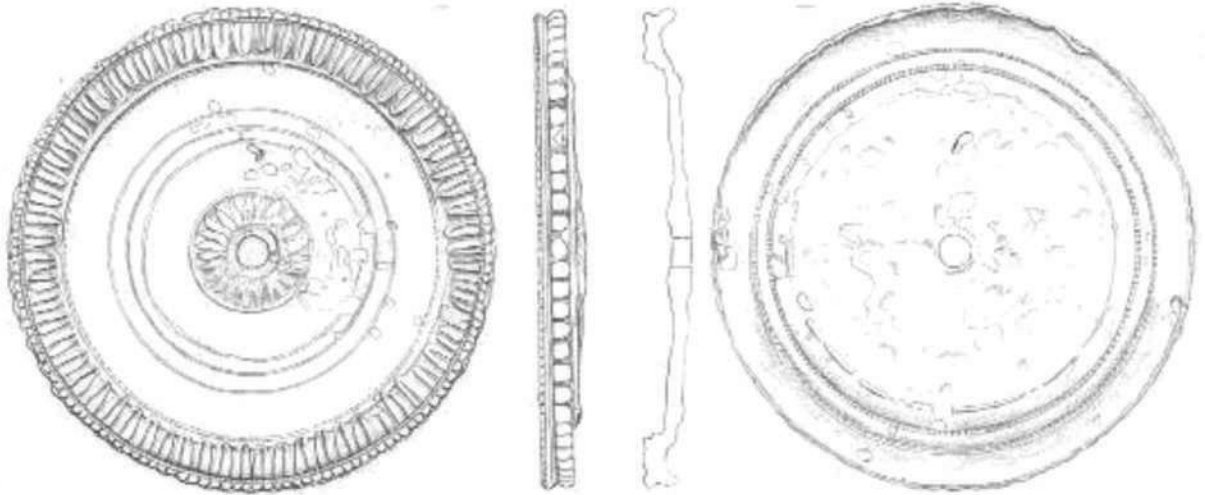
M24

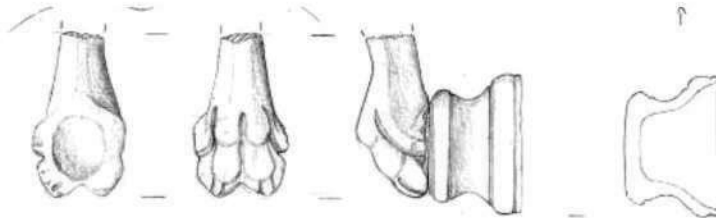
M31

M32

M33

LEVHALAR

Z1

Z2

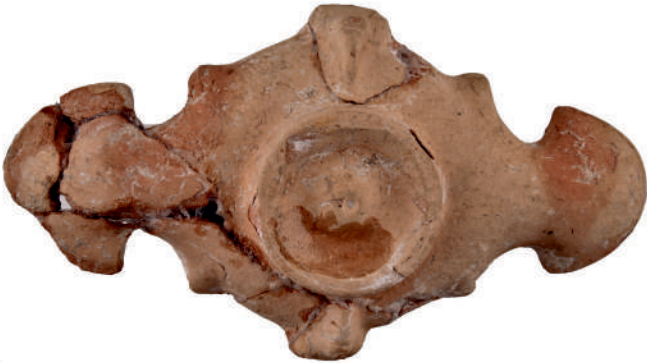
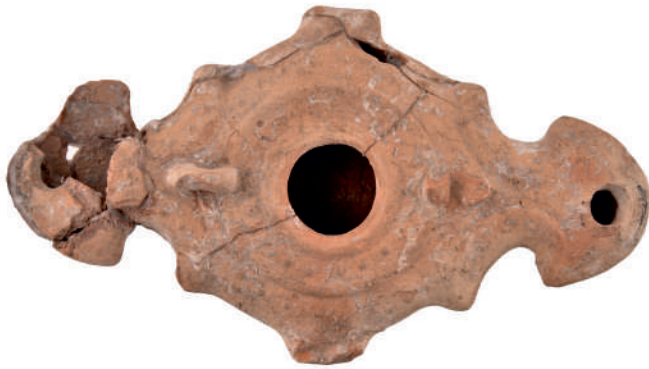

Z3

Z4

Z5

Z6

Z7

Z8

Z13

Z14

Z15

Z16

Z17

Z18

Z19

Z20

Z21

Z22

Z23

Z24

Z25

Z26

Z27

Z28

Z29

Z30

Z31

Z32

Z33

Z34

Z35

Z36

Z37

Z38

Z39

Z40

Z41

Z42

Z43

Z44

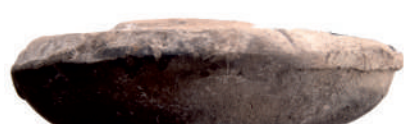
Z45

Z46

Z47

Z48

Z49

Z50

Z51

Z52

Z53

Z54

Z55

Z56

Z57

Z58

Z59

Z60

Z61

Z62

Z63

Z64

Z65

Z66

Z67

Z68

Z69

Z70

Z71

Z72

Z73

Z74

Z75

Z76

Z77

Z78

Z79

Z80

Z81

Z82

Z83

Z84

Z85

Z86

Z87

Z88

Z89

Z90

Z91

Z92

Z93

Z94

Z95

Z96

Z97

Z98

Z99

Z100

Z101

Z102

Z103

Z104

Z105

Z107

Z106

Z108

Z109

Z110

Z111

Z112

Z113

Z114

Z115

Z116

Z117

Z118

Z119

Z120

Z121

Z122

M1

M2

M3

M4

M5

M6

M7

M9

M8

M10

M11

M13

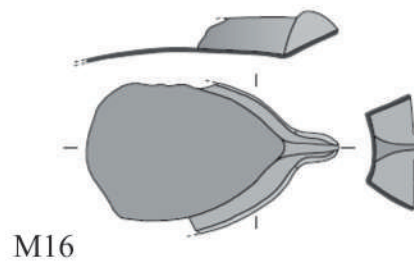

M12

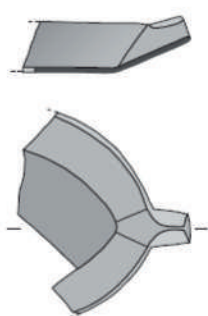

M14

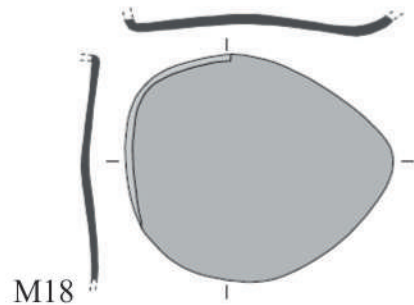

M16

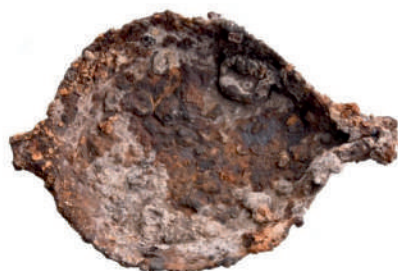

M17

M18

M15

M19

M20

M21

M22

M23

M24

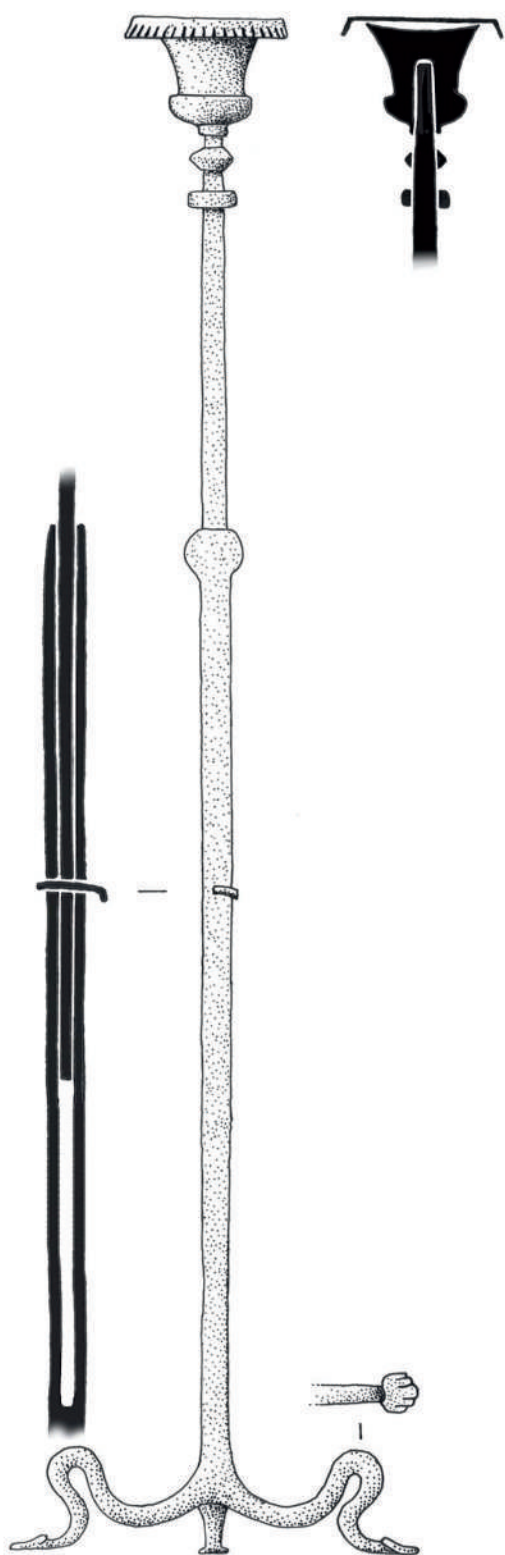

M25

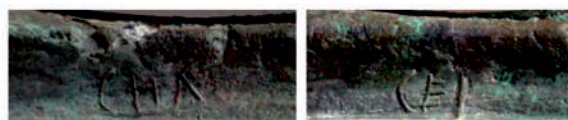

M26

M27

M28

M29

M31

M30

M32

M33

M34

M35

M37

M36

M38

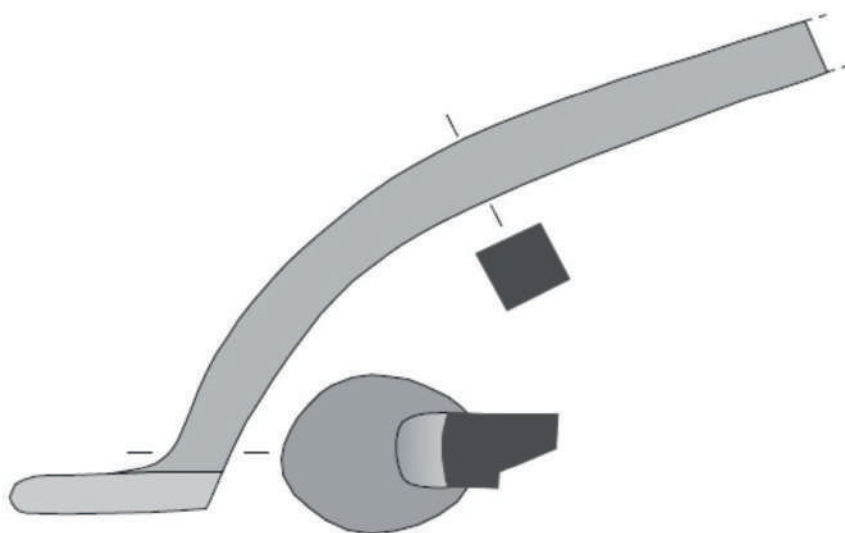

M39

M40

M41

M43

M44

ÖZET

Zeugma antik kenti 1992-2017 yılları arası kazı çalışmalarında ele geçen ve Gaziantep Müzesi envanterinde yer alan 122 adet pişmiş toprak kandil, 21 adet metal kandil, 20 adet *candelabrum* ve *candelabrum* aksamı ile 2 adet heykel ve 1 adet heykel parçasından oluşan *lykhnoukhai* tez kapsamında incelenmiştir.

Tez çalışmasının ilk bölümünde “Aydınlatma” kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Antik Çağ’da 1- Doğal Aydınlatma ve 2- Yapay Aydınlatma nasıl yapıldı sorusu temelinden hareketle öncelikle doğal aydınlatma kavramı üzerinde kısaca durulmuştur. Gün ışığıyla yapılan aydınlatma doğal aydınlatmanın konusudur. Roma Dönemi’nde özellikle konutlarda gün ışığı için yapılan düzenlemeler antik edebi kaynaklar ve modern kaynaklar taranarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapay ışık, havanın kararmasından sonra, özel mekanlarda ve günlük yaşamda önemli işleve sahiptir. Tez kapsamında, özellikle Roma Dönemi’nde ev ortamlarında gece esnasındaki aktivitelerin yapay ışıkla olan ilişkisini ve insanların bunları yapabilme yeteneklerini antik edebi kaynaklar, arkeolojik veriler ve günümüzde yapılan bazı deneysel verilerin yardımıyla araştırılmıştır.

Zeugma antik kenti pişmiş toprak kandil tipolojisi 14 başlık altında toplanmıştır. Kentin kandil repertuarına genel olarak bakıldığında yerel üretim kandillerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Tez kapsamında değerlendirilen pişmiş toprak eserler, günlük kullanıma yönelik olarak kentlerin bünyesindeki atölyelerde üretilen araç gereçlerdendir. Bu atölyelerin etkileşim halinde olduğu yakın ve uzak bölge atölyelerinden, Kilikya (Tarsus), Suriye’nin kuzeyi (Antiocheia) ve güneyi (Dura-Europos), Kıbrıs ve Levant Bölgesi kentleri kandil buluntuları Zeugma’yla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tez kapsamında ele alınan metal eserler arasındaki Zeugma metal kandil ve *candelabrum*’ları Roma’nın MS 1. yüzyılda başlayan lejyon ve veteran hareketliliğinin artmasının doğal bir sonucu olarak Campania Bölgesi kandilleri ile paralellik göstermektedir. Metal kandiller ve metal *candelabrum*’lar kendi içlerinde sınıflandırılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Analoji yapılırken genelde bu eserlerin Roma’nın lejyon kentleri İspanya’da Baetica Eyaleti, Orta Avrupa’da Pannonia ve Vindonissa, Suriye’de ise Dura-Europos buluntuları ile de benzer özellikler taşıdığı görülmüştür. Bilim insanları bu noktadan hareketle bu metal buluntuların adem-i merkeziyetçi bir anlayışla üretildiğini ve lejyon hareketliliği ile Roma kültürünün bir unsuru olarak yayıldığını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Zeugma, Aydınlatma, Kandil, Candelabrum, Lykhnoukoi

ABSTRACT

This thesis subjects lighting devices found at Zeugma excavations during 1992-2017 seasons and in the inventory of Gaziantep Museum. 122 terracotta lamps, 21 metal lamps, 20 *candelabra* and *candelabra* parts, and *lychnouchoi* consisting of 2 sculptures and 1 sculpture fragment has examined for study.

The first section of the thesis has focused on the concept of “Lighting”. It explains how “Natural and Artificial Lighting” were used in the ancient times and briefly discussed the concept of natural lighting.

Daylight provides natural lighting, and the arrangements made for daylight, particularly in residences during the Roman Period have been tried to understand through studying ancient and modern sources. Artificial lighting was also played an important role in daily life of Romans specifically after dark. Considering lighting equipment in ancient times was much less powerful than present day, it is important to understand what Romans did during nightfall with limited light.

Within the scope of the thesis, the relationship between nighttime activities in domestic environments and artificial light, especially in the Roman Period, and people's abilities to do these were investigated with the help of ancient literary sources, archaeological data and some experimental data conducted today.

The terracotta lamp typology of the ancient city of Zeugma is grouped under 14 headings. This study indicates that local oil lamp production is high in Zeugma. The terracotta oil lamps were produced in local workshops and distributed for daily use. Among the workshops in the near and far regions where these workshops interact, oil lamp finds from the cities of Cilicia (Tarsus), the north (Antiochea) and south of Syria (Dura-Europos), Cyprus and the Levant Region were examined in comparison with Zeugma.

Metal lamps and *candelabra* in Zeugma show close parallels with the ones in Campania. This is because, legion and veteran mobility had increased in 1st century AD. They are classified and evaluated into different headings. Analogy of these objects show that their close parallels are also found in other legionary stations as Baetica in Spain, Pannonia and Vindonissa in Central Europe, and Dura-Europos in Syria. This result enables scholars to suggest that these metal findings were produced with decentralized approach and spread as an element of Roman culture through military mobility.

Keywords: Zeugma, Lighting, Oil lamp, Candelabrum, Lychnouchoi